MØTEINNKALLING

LYNGDAL KOMMUNE

Utvalg:	Kommunestyret
Møtested:	Møtet gjennomføres som nettmøte via Microsoft Teams. -
Dato:	16.04.2020
Tidspunkt:	17:00

Forfall meldes til politisk sekretariat på epost post@lyngdal.kommune.no eller telefon 960 93 458.
Varamenn møter kun ved spesiell innkalling.

Tilleggsinformasjon:

Møtet gjennomføres som nettmøte via Microsoft Teams.

Møtet overføres via Lyngdal kommunes Nett-TV.

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og trenger ikke signatur

Saksliste

Utvalgssaksnr.	Tittel	UOFF (Lukket)
PS 29/2020	Godkjenning av innkalling og saksliste	
PS 30/2020	Alkoholpolitiske retningslinjer 2020 - 2024	
PS 31/2020	Høringsuttalelse Regional planstrategi for Agder 2020-2024	
PS 32/2020	Høringsinnspill Regionplan Agder 2030-Handlingsprogram	
PS 33/2020	Omgjøring av vedtak - Valg av medlem og varamedlem til styret i Lister Friluftsråd for 2019-2023	
PS 34/2020	Spørsmål til ordfører vedr. kommunal krisepakke for lokalt næringsliv på grunn av Korona-krisen	
RS 8/2020	Referatsaker	
RS 9/2020	Tilbakemelding på årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023	
RS 10/2020	Svar på interpellasjon fra FrP - spørsmål vedr. Lyngdal ungdomsskole samt stillinger i nye Lyngdal kommune	
RS 11/2020	Svar på interpellasjon fra FrP - lokasjon for gjenvinningsanlegg for Renovasjonsselskapet for Farsund og Lyngdal (RFL)	
RS 12/2020	Svar på interpellasjon fra Rødt - Lyngdal kommune, usosial boligpolitikk som gir økt barnefattigdom?	
RS 13/2020	Svar på interpellasjon fra Venstre - Barnehage - ordning med gratis kjernetid samt rekruttering	
RS 14/2020	Svar på interpellasjon fra Venstre - Evakuer barna fra Moria	
RS 15/2020	Svar på interpellasjon fra AP - vedrørende handicap-parkering i Abraham Berges gate	
RS 16/2020	Orienteringer	

PS 29/2020 Godkjenning av innkalling og saksliste

SAKSFRAMLEGG

LYNGDAL KOMMUNE

Arkivreferanse: 2020/2737-6
Arkivkode: U60
Saksbehandler: Camilla Buch Vidringstad
Adm.enhet: Økonomi
Dato: 01.04.2020

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Kommunestyret	16.04.2020	30/2020

Alkoholpolitiske retningslinjer 2020 - 2024

Kommunedirektørens anbefaling:
Kommunestyret vedtar alkoholpolitiske retningslinjer for Lyngdal kommune for perioden 2020 – 2024 slik de fremgår i vedlagte forslag.

Bakgrunn for saken:
De alkoholpolitiske retningslinjene for perioden 2016 – 2020 ble vedtatt av Lyngdal kommunestyre 17.03.2016 i sak 23/16. I Audnedal kommune ble alkoholpolitiske retningslinjer vedtatt av kommunestyret 15.09.2016 i sak 59/16.

De alkoholpolitiske retningslinjene skal gjennomgås for hver valgperiode. Kommunene i Lister har de siste periodene samarbeidet om felles alkoholpolitiske retningslinjer, og retningslinjene som ble vedtatt i Lyngdal kommunestyre i sak 23/16 var også et resultat av dette samarbeidet. Retningslinjene som legges ved her er et forslag til alkoholpolitiske retningslinjer for Lyngdal kommune for perioden 2020 – 2024, og er også et samarbeid mellom kommunene i Lister.

Saksbehandlerne for bevillingssaker i Listerkommunene har i fellesskap gått igjennom Listerregionens retningslinjer for forrige periode, og blitt enige om noen forslag til endringer. Disse er kommentert

nedenfor, og gjelder punkt 2, 5, 6 og 12. De øvrige punktene er kun redigert/endret i mindre grad, fremstår uendret eller er kun orienteringer om lovfestede bestemmelser.

De alkoholpolitiske retningslinjene har vært ute på høring hos politiet, Securitas og NAV, i tillegg til innehavere av salgs- eller skjenkebevillinger i Lyngdal kommune. Det har ikke kommet noen innvendinger mot de foreslåtte retningslinjene.

Vurdering:

Pkt 2. Bevillingsperiode

Det er i de vedlagte alkoholpolitiske retningslinjene foreslått å be om nye søknader fra skjenkestedene for perioden 2020 - 2024. Bakgrunnen for dette er å få en best mulig oversikt og revisjon i forhold til roller og innholdet i driftskonseptene. Det foreslås likevel at bevillingene for salgsstedene forlenges uten søknad.

Pkt 5. Differensiering av type alkoholholdig drikk, samt aldersgrenser

Det foreslås at kommunene anvender vilkår i vedtak om at konsepter som utøver skjenkebevilling for alkoholholdig drikk i gruppe 3 (drikk som inneholder fra og med 22 til og med 60 volumprosent alkohol) ikke kan gi adgang til personer under 20 år i lokalet etter kl. 22.00. Det er i punkt 5 også gitt råd til skjenkesteder med servering som ønsker å ha et tilbud for 18-åringer etter kl. 22.00, som omhandler å utelate skjenking av alkoholholdig drikk gruppe 3. Eventuelt er det foreslått at det kan brukes merking (bånd på arm) eller kontrollerbare fysiske skiller i lokalet.

Pkt 6. Skjenketider

Det er foreslått at det ikke innvilges søknader om utvidelse av skjenketid for en enkelt anledning. Alle kommunene i Lister foreslår dermed at maksimal skjenketid er til kl. 02.00.

Pkt. 12 Ambulerende skjenkebevilling, bevilling for enkeltanledninger og utvidet skjenkeområde

Hva gjelder ad b) bevilling for enkelt anledning (åpent arrangement) er det foreslått å begrense bevillingen til alkoholholdig drikk gruppe 1 og 2, og ikke gi bevilling for alkoholholdig drikk gruppe 3. Det foreslås også at det kreves at styrer for skjenkebevilling har avlagt kunnskapsprøve, for å i større grad sikre at vedkommende har kunnskap om alkoholloven og bestemmelser gitt i medhold av den. Det er også foreslått at avgift for et åpent arrangement settes med kr. 1000,- pr. arrangementsdag uavhengig av antall dager. Eventuelt beregnes avgift på bakgrunn av skjenket volum. Beregningen av avgiften avhenger særlig av arrangementets størrelse.

Hva gjelder ad c) utvidelse av skjenkeområde, eller at bevilling benyttes på alternativt sted for en enkelt anledning, er det foreslått at utvidelsen i åpne arrangementer kun gjelder skjenking av alkoholholdig drikk gruppe 1 og 2, jf. ad b). Det er foreslått at det ved lukket arrangement også kan gis bevilling for alkoholholdig drikk gruppe 3, se også ad a).

Under punkt 12 er det også føyd til bestemmelser om hvor det kan skjenkes, og i hvilke anledninger: Det tillates skjenking i private og offentlige forsamlingslokaler, i kommunens kulturbygg og i idrettshaller. Det tillates også skjenking på steder der det foregår tjenesteyting eller salg. Skjenking tillates på utendørs

arealer (torv, gate, park etc.). Ved utendørs skjenkeareal kreves risikovurdering hos søker og hver søknad vurderes etter skjønn. De åpne arrangementene har meldeplikt til politiet. Kommunen samarbeider med politiet i vurderingen av søknadene.

Det er også føyd til følgende presisering: Skjenking tillates ikke i skoler, barnehager, kulturskoler, ungdomsklubber, kirker eller andre bygg med religiøst formål, og ikke i private boligeiendommer.

Konklusjon:
Vedlagte forslag til felles alkoholpolitiske retningslinjer for kommunene i Lister for perioden 2020 – 2024 legges med dette frem for Lyngdal kommunestyre for politisk behandling.

Vedlegg:
1 Alkoholpolitiske retningslinjer 2020 - 2024

ALKOHOLPOLITISKE RETNINGSLINJER FOR LYNGDAL KOMMUNE

PERIODEN 2020 – 2024

Felles retningslinjer for
LISTERREGIONEN
Lyngdal, Farsund, Flekkefjord, Kvinesdal,
Sirdal og Hægebostad

Innhold

Pkt 1. Formål 3

Pkt 2. Bevillingsperiode 3

Pkt 3. Saksbehandlingsrutine 3

Pkt 4. Hvilke driftskonsepter får alminnelig skjenkebevilling 3

Pkt 5. Differensiering av type alkoholholdig drikk, samt aldersgrenser 4

Pkt 6. Skjenketider 4

Pkt 7. Standardvilkår for skjenkebevilling i alle vedtak om skjenkebevilling 4

Pkt 8. Salgstiden for øl i butikk 5

Pkt 9. Hvilke salgssteder kan få salgsbevilling 5

Pkt 10. Vilkår for salgsbevilling 5

Pkt 11. Salgs- og skjenkekontroll 5

Pkt 12. Ambulerende skjenkebevilling, bevilling for enkeltanledninger og utvidet skjenkeområde 5

Pkt 13. Kunnskapsprøve 7

Pkt 14. Bevillingsgebyr 7

Pkt 1. Formål

Listerkommunenes alkoholpolitiske retningslinjer bygger på alkohollovens formålsbestemmelse i § 1-1:

Reguleringen av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk etter denne lov har som mål å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer.

Pkt 2. Bevillingsperiode

I alkoholloven § 1-6 fremgår at eksisterende bevillinger kan videreføres i fire nye år uten ny søknad. Forutsetningen for dette er at kommunen har behandlet alkoholpolitiske retningslinjer for perioden. For perioden 2020 - 2024 vil Listerkommunene be om nye søknader fra skjenkestedene, for å få en best mulig oversikt og revisjon i forhold til roller og innholdet i driftskonseptene. For salgsstedene forlenges bevillingene uten søknad.

Bevilling gis normalt for 4 år. Den kan settes kortere ved behov i enkeltsaker (de vanligste grunnene er at det søkes for sesong, eller at en ønsker å prøve ut et konsept før det gis lengre varighet på vedtaket.)

Pkt 3. Saksbehandlingsrutine

Det innhentes vurdering fra politiet, sosialtjenesten og skattemyndighetene, jf. alkoholloven § 1-7 annet ledd.

Pkt 4. Hvilke driftskonsepter får alminnelig skjenkebevilling

Med alminnelig skjenkebevilling menes bevillinger som gis på varig basis (i motsetning til enkeltanledning som har retningslinjer i pkt 12).

Det tildeles alminnelig skjenkebevilling til serveringssteder som har tilrettelagt for servering av mat og/eller drikke.

Driftskonsepter med innhold som kan oppfattes som samfunnsmessig uheldig tildeles ikke skjenkebevilling. Eksempler (ikke uttømmende): Aktivitet for barn/unge, pengespill, idrettsaktivitet, eller aktivitet med diskriminerende eller krenkende innhold. Det gis ikke bevilling til søker som deltar i eller supporter 1 % - klubber, dette har bakgrunn i politiets fokus på slike miljøer (Politiets veileder om MC-kriminalitet).
Det gis heller ikke bevilling når søker deltar i eller supporter retninger eller holdninger som kan oppfattes som ekstreme. Dette gjelder også for bevillingstyper som omtales i pkt. 12.

Pkt 5. Differensiering av type alkoholholdig drikk, samt aldersgrenser

Det gis skjenkebevilling til alkoholholdig drikke i gruppe 1, 2 og 3 uavhengig av driftskonsept.

Kommunene anvender følgende vilkår i vedtak, for å regulere aldersgrensen for adgang til skjenkestedene:

Konsepter som utøver skjenkebevilling for alkoholholdig drikk i gruppe 3 kan ikke gi adgang til personer under 20 år i lokalet etter kl. 22.00.

Råd til skjenkestedene hva gjelder praktisering
Når serveringssteder ønsker å ha et tilbud for 18-åringer etter kl. 22.00, kan dette utføres ved at en ikke anvender alkoholholdig drikk i gruppe 3.
Alternativt kan man bruke merking (bånd på arm) eller kontrollerbare fysiske skiller i lokalet.

Pkt 6. Skjenketider

a) Maksimal skjenketid for gruppe 1 og 2 er fra kl. 08.00 – 02.00 alle dager, gjelder både for skjenking inne og ute.
b) Maksimal skjenketid for gruppe 3 er fra kl. 13.00 – 02.00 alle dager, gjelder både for skjenking inne og ute.
c) Samtlige søkere får i utgangspunktet samme skjenketid, men det kan differensieres ut fra type driftskonsept.
d) Det innvilges ikke søknader om utvidelse av skjenketid for enkelt anledning.

Pkt 7. Standardvilkår for skjenkebevilling i alle vedtak om skjenkebevilling

a) Det kreves serveringsbevilling uavhengig av om stedet har eget kjøkken og uavhengig av om det skal serveres mat (lovpålagt).
b) Det kreves at pålegg fra brannmyndighet til enhver tid er oppfylt.
c) Det kreves at politiets eventuelle krav etter serveringsloven om dørvert overholdes til enhver tid.
d) Det kreves at skjenkestedets uteservering er fysisk avskjermet, slik at inngang/utgang kan kontrolleres.
e) Skjenkestedet har plikt til å delta på kommunens orienteringsopplegg (for eksempel ”Ansvarlig vertskap” eller andre kompetansehevende tiltak) når dette arrangeres.

Pkt 8. Salgstiden for øl i butikk

Salgstiden for øl i butikk settes lik alkohollovens maksimalgrense: fra kl. 08.00 til kl. 20.00 mandag til og med fredag, og fra kl. 08.00 til kl. 18.00 på lørdager og dagen før helligdager, med unntak av dagen før Kristi Himmelfartsdag.

Pkt 9. Hvilke salgssteder kan få salgsbevilling

Det gis salgsbevilling til dagligvareforretninger og rene ølutsalg.

Pkt 10. Vilkår for salgsbevilling

Salgstidene skal skiltes på en tydelig måte.
Alkoholholdig drikk skal dekkes fysisk ved salgstidens slutt.

Pkt 11. Salgs- og skjenkekontroll

Fra 01.01.2016 er det satt i verk nye regler om såkalt prikkbelastning ved brudd på alkohollovens regler. Dette medfører at det ikke lenger er nødvendig å ha et eget reglement som beskriver sanksjoner. De nye reglene bestemmer uttømmende hvilke sanksjoner ulike brudd skal medføre, og finnes i alkoholforskriften kapittel 10.

Alle Listerkommunene foretar kontroller i henhold til lovens krav som lyder:
«Salgs- og skjenkestedene skal kontrolleres så ofte som behovet tilsier. Hvert sted skal kontrolleres minst en gang årlig. Det skal årlig utføres minst tre ganger så mange kontroller som det er antall salgs- og skjenkesteder. Steder som er høyest frekventert bør kontrolleres oftere enn lavt frekventerte steder. Kontrollen skal særlig omfatte salgs- og skjenketidene, aldersgrensebestemmelsene, og at det ikke selges eller skjenkes til personer som er åpenbart påvirket av rusmidler.»

Skjenkekontroll utføres også ved bevilling som er gitt for enkeltanledninger, eller ambulerende bevilling.
Hyppighet for kontroll må hver kommune vurdere individuelt.

Pkt 12. Ambulerende skjenkebevilling, bevilling for enkeltanledninger og utvidet skjenkeområde

Følgende vedtak kan tildeles:

a) Ambulerende bevilling (lukket selskap), jf. alkoholloven § 4-5
b) Skjenkebevilling for enkelt anledning (åpent arrangement), jf. alkoholloven § 1-6 annet ledd
c) Utvidelse av skjenkeområde, eller benyttelse av eksisterende alminnelig skjenkebevilling på alternativt sted, jf. alkoholloven § 4-2

Retningslinjer:

Ad a) Ambulerende bevilling
Det gis bevilling for alkoholholdig drikk i gruppe 1, 2 og 3. Selskapet må være lukket. Ansvarlig person skal være minimum 20 år.

Ad b) Bevilling for enkelt anledning (åpent arrangement)
Denne bevillingstypen er nødvendig ved åpne arrangementer.
Det kan gis bevilling for alkoholholdig drikke kun i gruppe 1 og 2.
Ved åpne arrangementer innhentes politiets godkjenning av trafikale forhold, vakthold og arealavgrensning, før søknaden behandles.
Ansvarlig person skal være minimum 20 år.
Avgift settes med kr 1.000,- pr. arrangementsdag uavhengig av antall dager.
Eventuelt beregnes avgift på bakgrunn av skjenket volum. Beregningen av avgiften avhenger særlig av arrangementets størrelse.
Det kreves at styrer for skjenkebevilling har avlagt kunnskapsprøve.

Ad c) Utvidelse av skjenkeområde, eller at bevilling benyttes på alternativt sted for en enkelt anledning
Det kan gis utvidelse i tilknytning til skjenkelokalet, i et annet lokale enn skjenkelokalet eller utendørs på gate, torv eller lignende.
I åpne arrangementer gjelder utvidelsen kun for alkoholholdig drikk i gruppe 1 og 2.
Ved lukket arrangement kan gruppe 3 også utøves.

Hvor det kan skjenkes, og i hvilke anledninger:

Det tillates skjenking i private og offentlige forsamlingslokaler, i kommunens kulturbygg og i idrettshaller. Det tillates også skjenking på steder der det foregår tjenesteyting eller salg. Skjenking tillates på utendørs arealer (torv, gate, park etc). Ved utendørs skjenkeareal kreves risikovurdering hos søker og hver søknad vurderes etter skjønn. De åpne arrangementene har meldeplikt til politiet. Kommunen samarbeider med politiet i vurderingen av søknadene.

Skjenking tillates ikke i skoler, barnehager, kulturskoler, ungdomsklubber, kirker eller andre bygg med religiøst formål, og ikke i private boligeiendommer.

Alle vedtak (a, b og c) må knyttes opp mot en bestemt begivenhet eller arrangement.

Skjenketiden i denne type saker er den samme som gjelder for alminnelige bevillinger:
a) Maksimal skjenketid for gruppe 1 og 2 er fra kl. 08.00 – 02.00 alle dager, gjelder både for skjenking inne og ute.
b) Maksimal skjenketid for gruppe 3 er fra kl. 13.00 – 02.00 alle dager, gjelder både for skjenking inne og ute.

Pkt 13. Kunnskapsprøve

Styrer og stedfortreder ved alminnelig skjenkebevilling og salgsbevilling må ha dokumentert kunnskap om alkoholloven og bestemmelser gitt i medhold av den. Dette kravet er oppfylt ved bestått kunnskapsprøve etter bestemmelsene i dette kapitlet (jf. alkoholloven § 1-7c og kapittel 5 i forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv.).

Merk: Dette kravet stilles også når det tildeles skjenkebevilling for enkelt anledning i åpent arrangement (se pkt 12).

Pkt 14. Bevillingsgebyr

Bevillingsgebyr på kommunal bevilling for salg og skjenking av alkoholholdig drikk fastsettes for ett kalenderår om gangen, jf. alkoholforskriften § 6-1. Gebyrsatser er nedfelt i alkoholforskriften § 6-2. Hva gjelder bevilling for en enkelt anledning (åpent arrangement) gjelder punkt 12 ad b).

SAKSFRAMLEGG

LYNGDAL KOMMUNE

Arkivreferanse: 2020/1576-4
Arkivkode: 110
Saksbehandler: Linn Øysæd Gyland
Adm.enhet: Plan og næring
Dato: 04.03.2020

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Kommunestyret	12.03.2020	20/2020
Formannskapet	26.03.2020	24/2020
Kommunestyret	16.04.2020	31/2020

Høringsuttalelse Regional planstrategi for Agder 2020-2024

Kommunedirektørens anbefaling:

Kommunestyret slutter seg til forslag i høringsutkast til Regional planstrategi Agder 2020-2024 for planer og strategier som videreføres, planer som foreslås revidert eller rullert, og planer som foreslås opphevet.

Kommunestyrets behandling av sak 20/2020 i møte den 12.03.2020:

Kommunestyrets Behandling 12.03.2020:

Kommunestyrets Vedtak 12.03.2020:
Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA-viruset. Saken ble dermed ikke behandlet.

Formannskapets behandling av sak 24/2020 i møte den 26.03.2020:

Formannskapets Behandling 26.03.2020:
Ordfører til PS 24/2020 og 25/2020:
Det er gitt utsatt høringsfrist. Sakene tas vekk fra sakslisten i dette møtet og behandles i senere møte.

Formannskapets Vedtak 26.03.2020:

Det er gitt utsatt høringsfrist. Saken tas vekk fra sakslisten i dette møtet og behandles i senere møte.

Bakgrunn for saken:
Agder fylkeskommune har sendt forslag til Regional planstrategi for Agder 2020-2024 på høring. Frist for høringsuttalelse er i brev av 10.02.20 utsatt til 01.04.2020.

Innledning
Regional planmyndighet (fylkestinget) skal minst én gang hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide en regional planstrategi i samarbeid med kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som blir berørt av planarbeidet. Regional planstrategi skal angi hvilke planer og strategier som skal utarbeides eller endres i løpet av valgperioden.

Planstrategien skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktige utviklingsmuligheter og så ta stilling til hvilke spørsmål som skal tas opp gjennom videre regional planlegging.

Regional planstrategi for Agder må ses i sammenheng med Regionplan Agder 2030.
Denne planen er det viktigste overordnete styringsdokumentet for utviklingen av det nye Agder-fylket. Mye av det som skal være en del av arbeidet med en regional planstrategi er allerede blitt gjennomført som en del av arbeidet med regionplanen. Det gjelder ikke bare krav til prosess, men også viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, langsiktige utviklingsmuligheter, og politiske prioriteringer.

Det er et mål at regional planlegging skal være målrettet og ikke mer omfattende enn nødvendig. Et viktig formål med denne planstrategien er derfor å benytte etableringen av det nye Agder-fylket til å rydde i antall planer. Samtidig vil det etter sammenslåingen til et nytt og større fylke være behov for å oppdatere en del styringsdokumenter som i sin tid ble utarbeidet for enten Aust-Agder eller Vest-Agder. Et annet sentralt spørsmål i den forbindelsen har vært hvilke planer det er behov for å oppnå målene i Regionplan Agder 2030. En god del av Agders regionale utfordringer er tenkt å håndteres gjennom en målrettet oppfølging av Regionplan Agder 2030, framfor å utarbeide egne planer på dem. Sist men ikke minst må vurderingen av planbehovet også bygge på nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging.

Det er foretatt en gjennomgang av alle eksisterende styringsdokumenter i fylkeskommunen der det er vurdert hvilke planer og strategier som er tenkt videreført, rullert, revidert eller opphevet. Ved utgangen av 2019 hadde Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune til sammen 17 regionale planer pluss 45 strategier, handlingsprogram, eller andre strategidokumenter. Hvis planstrategien gjennomføres som beskrevet vil antallet regionale planer reduseres til 11 i denne perioden. Antall strategier og andre styringsdokumenter vil reduseres til 18.

Sentrale utviklingstrekk for Agder –er beskrevet i vedlegget «Agdertall 2019».

Hjemmelsbakgrunn

Plan- og bygningsloven § 7

Vurdering:

Det er en grunnleggende ambisjon om å ha færrest mulig planer men det vil likevel være nødvendig å utarbeide noen nye planer, strategier og styringsdokumenter de neste årene. En viktig grunn for dette er behov for å harmonisere politikken på områder der det pr i dag eksisterer ulike planer for tidligere Aust-Agder og Vest-Agder.

Konkret legger forslag til Regional planstrategi for Agder 2020-2024 opp til å utarbeide følgende nye regionale

Planer:

1. Regional plan for handel og senterstruktur for Agder.
   Begrunnes med at det i dag foreligger planer for Aust-Agder og for Vest-Agder som medfører forskjellsbehandling av kommunene i de tidligere fylkene. Utarbeidelse av ny plan for hele Agder bør derfor ha høy prioritet for å harmonisere politikken på dette området.

2. Regional plan for Kristiansandsregionen 2019-2050.
   Begrunnelsen for behov for revidering av gjeldende areal- og transportplan er å få en plan som skal legge til rette for at regionen kan nå den overordnede målsettingen om nullvekst for persontrafikken.

3. Regionplan Lister 2030.
   Arbeidet med denne planen er igangsatt og vil foregå i 2020. Regionplan Lister 2030 skal være en konkretisering og tilpasning av Regionplan Agder 2030 for Listerregionen.

4. Regional plan for vannforvaltning i vannregion Agder.

Formålet med vannforvaltningsplanen er å gi rammer for fastsetting av miljømål som skal sikre en mest mulig helhetligbeskyttelse og en bærekraftig bruk av vannforekomstene. Utarbeidelsen av vannforvaltningsplaner og er lovpålagt. Eksisterende plan er fra 2016.

Innholdet i planene er omtalt i vedlagt forslag til Regional planstrategi Agder 2020-2024 s. 11.

Strategier:

1. Strategi for mobilitet Agder 2030.
2. Handlingsprogram for fylkesveger 2021 – 2024.
3. Strategi for trafikksikkerhet i Agder.
4. Strategi for kulturarv 2030.
5. Frivillighetsstrategi.
6. Bibliotekstrategi.
7. Bibliotekstrategi.
8. Strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk.
9. Tannhelsestrategi
10. Skolebruksplan for Agder.

Innholdet i strategiene er omtalt i vedlagt forslag til Regional planstrategi Agder 2020-2024 s. 12-13.

Følgende planbehov er drøftet, men ikke foreslått tatt med for perioden 2020-2024:

1. Plan eller strategi for biologisk mangfold.
2. Klima- og energiplan
3. Regional plan for energiutbygging.
4. Bolig-, areal- og transportplan for hele Agder.
5. Regional kystsoneplan med fokus på blå vekst.
6. Regional temaplan for mineralressurser i Agder.
7. Strategi for sirkulærøkonomi.
8. Strategi for universell utforming.
9. Plan for internasjonalisering i utdanningssektoren på Agder.

Vurderingene knyttet til den enkelte plan finnes i vedlagt høringsutkast (forslag) til Regional planstrategi Agder 2020-2024 s. 14 og 15.

Av pkt. 8 «Oversikt over eksisterende planer og strategier og deres status» i høringsutkast (forslag) til Regional planstrategi Agder 2020-2024 framgår hvilke planer og strategier som videreføres, s. 16 og 17. Hvilke planer som foreslås revidert eller rullert, s. 17 -19 og hvilke planer som foreslås opphevet, s. 19 og 20.

Konklusjon:

Vurderingene i høringsutkast (forslag) til Regional planstrategi Agder 2020-2024 samsvarer med Lyngdal kommunes interesser. Det foreslås derfor ikke endringer i de prioriteringer som er foreslått i høringsutkastet

Vedlegg:

1 1_Regional-planstrategi-for-Agder-2020-2024_høringsutkast
2 Agdertall 2019

AGDER
fylkeskommune

Regional planstrategi for Agder 2020-2024

[Høringsutkast]

Høringsfrist 16. mars 2020

Innhold

1. Innledning: Regional planstrategi for Agder og forholdet til Regionplan Agder 2030 3
2. Sentrale utviklingstrekk for Agder 4
3. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 8
4. Overordnete mål: Regionplan Agder 2030 9
5. Definisjoner og begrepsavklaringer 10
6. Prioriterte planer og strategier 2020-2024 11
7. Andre planbehov som ble drøftet 14
8. Oversikt over eksisterende planer og strategier og deres status 16

1. Innledning: Regional planstrategi for Agder og forholdet til Regionplan Agder 2030

Regional planmyndighet (fylkestinget) skal minst én gang hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide en regional planstrategi i samarbeid med kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som blir berørt av planarbeidet. Regional planstrategi skal angi hvilke planer og strategier som skal utarbeides eller endres i løpet av valgperioden.

Planstrategien skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktige utviklingsmuligheter og så ta stilling til hvilke spørsmål som skal tas opp gjennom videre regional planlegging.

Regional planstrategi for Agder må ses i sammenheng med Regionplan Agder 2030 og prosessen for utarbeidelse av den. I 2019 ble Regionplan Agder 2030 vedtatt av Aust-Agder fylkesting og Vest-Agder fylkesting. Denne planen er det viktigste overordnete styringsdokumentet for utviklingen av det nye Agder-fylket. Regionplan Agder 2030 er blitt til gjennom et omfattende samarbeid med kommuner, statlige organer, og en rekke andre organisasjoner og institusjoner (se også kapittel 4 i denne planstrategien). Mye av det som skal være en del av arbeidet med en regional planstrategi er allerede blitt gjennomført som en del av arbeidet med regionplanen. Det gjelder ikke bare krav til prosess, men også viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, langsiktige utviklingsmuligheter, og politiske prioriteringer. Prosessen for utarbeidelse av regional planstrategi for Agder har derfor vært enklere organisert enn i andre fylker som ikke har en tilsvarende regionplan.

Det er et mål at regional planlegging skal være målrettet og ikke mer omfattende enn nødvendig. Et viktig formål med denne planstrategien er derfor å benytte etableringen av det nye Agder-fylket til å rydde i antall planer. Det er ønskelig med færre planer som følges opp bedre. Dette anses å være i tråd med tydelig formulerte ønsker fra både kommune- og fylkespolitikere. Samtidig vil det etter sammenslåingen til et nytt og større fylke være behov for å oppdatere en del styringsdokumenter som i sin tid ble utarbeidet for enten Aust-Agder eller Vest-Agder. Det er disse to motstridende utgangspunkter som er lagt til grunn for vurderingen av planbehovet i denne planstrategien. Et annet sentralt spørsmål i den forbindelsen har vært hvilke planer det er behov for for å oppnå målene i Regionplan Agder 2030. En god del av Agders regionale utfordringer er tenkt å håndteres gjennom en målrettet oppfølging av Regionplan Agder 2030, framfor å utarbeide egne planer på dem. Sist men ikke minst må vurderingen av planbehovet også bygge på nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (se kap. 3).

Hvilke planer og strategier som ønskes å prioritere i perioden fram til 2024 er beskrevet i kapittel 6, mens det i kapittel 7 er beskrevet hvilke andre planbehov som er blitt drøftet så langt.

Det er foretatt en gjennomgang av alle eksisterende styringsdokumenter i fylkeskommunen der det er vurdert hvilke planer og strategier som er tenkt videreført, rullert, revidert eller opphevet (se oversikt i kapittel 8). Ved utgangen av 2019 hadde Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune til sammen 17 regionale planer pluss 45 strategier, handlingsprogram, eller andre strategidokumenter. Hvis planstrategien gjennomføres som beskrevet vil antallet regionale planer reduseres til 11 i denne perioden. Antall strategier og andre styringsdokumenter vil reduseres til 18.

2. Sentrale utviklingstrekk for Agder

Til arbeidet med denne planstrategien er det blitt utarbeidet kunnskapsgrunnlaget «Agdertall 2019», som gir en oversikt over de viktigste utviklingstrekk for Agder. Disse oppsummeres slikt:

- Per 1. januar 2019 hadde Agder litt over 305.000 innbyggere. Agder har i den siste 10-årsperioden vært blant de raskest voksende regionene i Norge, men hadde som resten av landet lavere befolkningsvekst i 2018 I forhold til tidligere år. Dette skyldes i hovedsak lavere arbeidsinnvandring. Utenlands innvandring utgjør den største kilden til befolkningsvekst på Agder, og har betydd forskjellen mellom befolkningsvekst og nedgang for mange kommuner på Agder i perioden 2000-2019.
- Ujevn vekst: størst i kristansandsregionen og arendalsregionen, og svakest i Setesdal og øst i østre Agder.
- Byene, kommunesentrene og tettstedene vokser, også i kommuner som samlet sett har befolkningsnedgang.
- Aldrende befolkning: 60 % av den samlede (forventede) befolkningsveksten frem mot 2040 vil bestå av personer i aldersgruppen 67+. Siden andelen 67+ år vil øke i forhold til alle andre aldersgrupper, vil det bli færre arbeidende per eldre i fremtiden.
- Boligmassen på Agder har vært og er fremdeles sterkt dominert av ene- og tomannsboliger (ca. 72 prosent). Byspredning er en utfordring i pressområder på Agder: En stor andel av boligbyggingen synes å finne sted i mer perifere områder i grønnstrukturen rundt byene.
- Agder ligger på landsgjennomsnittet for andelen elektriske personbiler, som utgjør 7 prosent av registrerte personbiler i 2018.
- Agder har høy bilandel og færre som kjører kollektivt og sykler (med unntak av Kristiansand).
- Videre utbygging av firefelts E18 og E39 styrker potensialet for transport av varer og tjenester i og gjennom regionen, men svekker samtidig konkurranseevnen for Sørlandsbanen og kollektiv persontransport.
- Klimagassutslippene har totalt sett økt med 11 % i perioden 2009-2017. 14 kommuner har redusert sine utslipp, mens 11 kommuner har økt utslippene. 5 kommuner har hatt et stabilt utslippsnivå (+/-5 %).
- Agder har et stort overskudd av fleksibel vannkraft, og har gjennom en kombinasjon av sin beliggenhet, infrastruktur og vannkraftproduksjon en unik global fornybar kraft-posisjon.
- Det er en lavere andel av befolkningen på Agder som har høyere utdanning enn landsgjennomsnittet.
- Andelen som gjennomfører videregående opplæring i løpet av fem år er høyere på Agder enn landsgjennomsnittet.
- Det har i perioden 2012 til 2018 vært en økning på 26 prosent i antall studenter ved Universitetet i Agder.

- Den samlede verdiskapingen i Agder er i 2018 beregnet å ha en verdi på over 117 milliarder kroner. Det utgjør nær 4 prosent av den samlede verdiskapingen i landet. Største bidragsyterne i verdiskapingen i regionen, målt i kroner, er industrien, helse- og omsorgstjenester, bygge- og anleggsvirksomhet og varehandel.
- Agder er en av de store eksportregionene i Norge og blant landets største eksportører av industrielle produkter.
- Næringslivet i Agder har en relativt lav FoU-aktivitet sammenliknet med mange andre regioner i landet.
- Agder har gjennom mange år utmerket seg som en gründerregion med mange nyetableringer. Hoveddelen av nyetablerte foretak er innen næringer som eiendom, bygg og anlegg, kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet, og detaljhandel.
- Største enkeltnæringer i Agder, målt i andel sysselsatte, er undervisning, helsetjenester og detaljhandel.
- Agder har en lavere andel sysselsatte enn landet som helhet. Innvandrere fra ikke vestlige land har en betydelig lavere sysselsetting enn befolkningen for øvrig.
- Likestilling i arbeidsmarkedet: Agder skiller seg fra landsgjennomsnittet særlig mht. den høye andelen kvinner som har deltidsarbeid.
- Agder har den høyeste andelen i landet av mottakere av støtte til livsopphold for alle aldersgrupper og begge kjønn.
- 3 av 4 egder opplever egen helse som svært god eller god.
- Andel barn som vokser opp i lavinntektshusholdninger er større og øker mer enn landsgjennomsnittet.
- Det er økende tendens til at innbyggerne i Agder oppgir å ha psykiske helseplager, som i landet for øvrig.
- Overvekt som er en global trend, gjør seg også gjeldene i Agder.
- Opplevelsen av ensomhet er et økende fenomen. I Agder oppgir en av fire ungdommer at de er ensomme, og en av syv voksne oppgir det samme.

For mer informasjon kan Agdertall 2019 lastes ned her: https://agderfk.no/vare-tjenester/statistikk-analyse-og-kart/agdertall/

Kart: Kommunenes andel av samlet vekst på Agder 2014 – 2019 (Kilde: SSB)

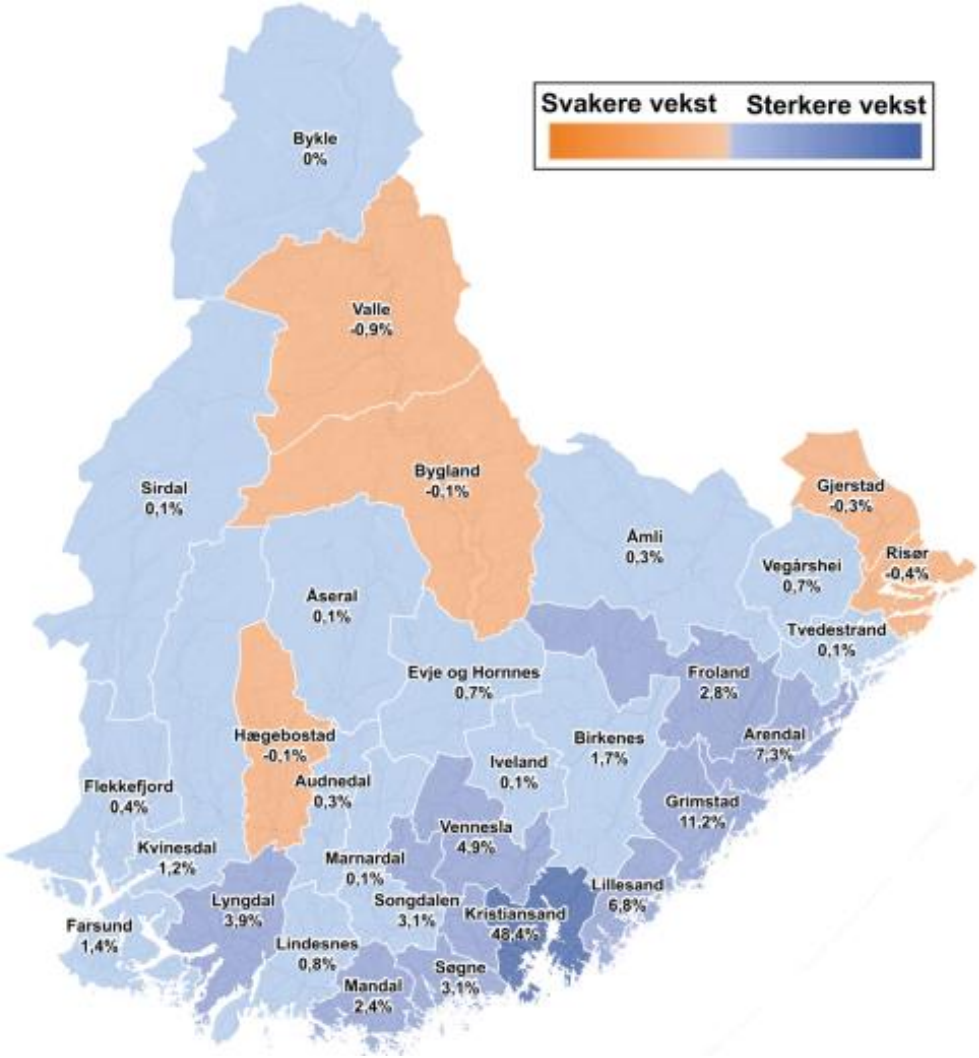

Figur: Direkte utslipp av klimagasser i Agder 1991-2017 (Kilde: SSB (1991-2009), Miljødirektoratet (2009-2017), ny beregningsmetodikk fra 2009)

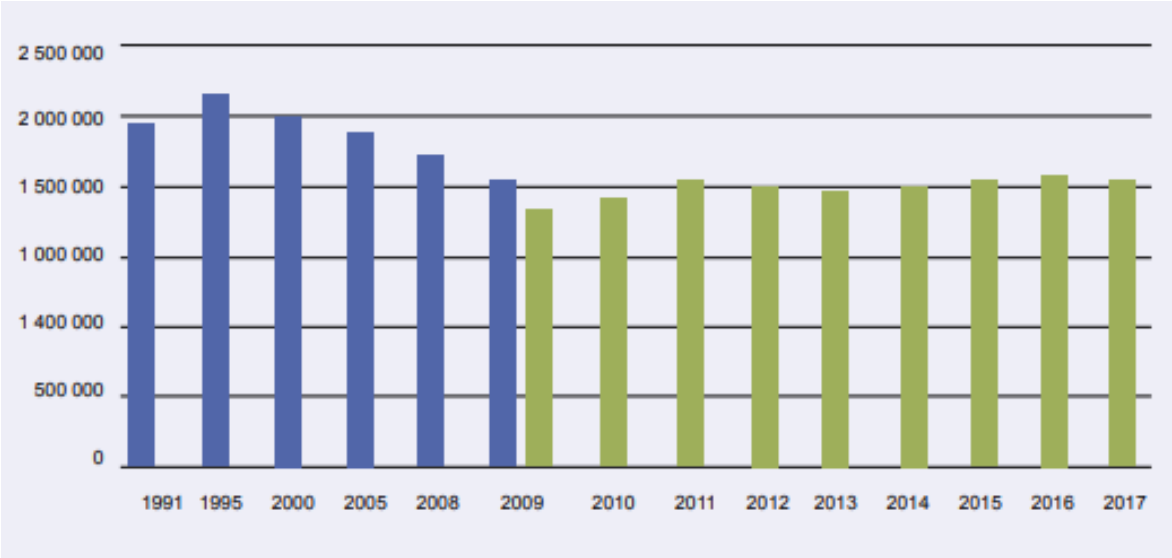

Figur: Alderspyramide for Agder 2018 og 2040 (Kilde: SSB)

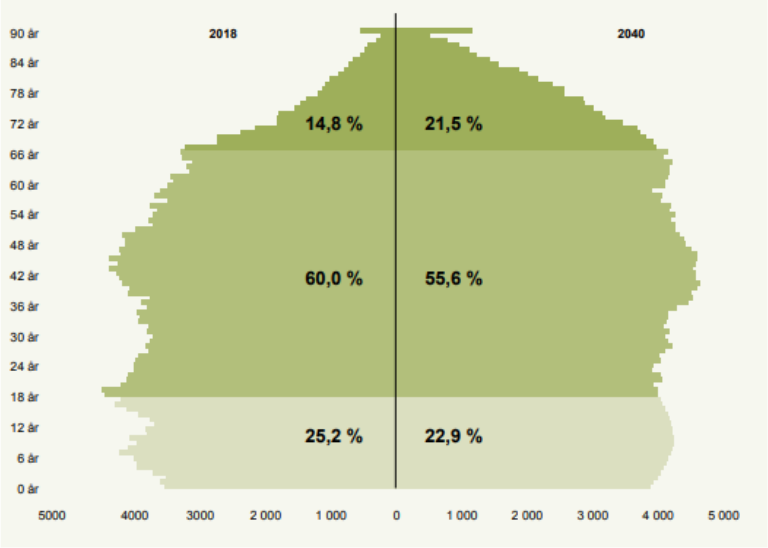

Tabell: Forsørgingsgrad i Agder – antall arbeidsføre (16-66 år) per pensjonist (67+) (Kilde: SSB)

2018	2030	2040
4,0	3,2	2,6

Kart: Sysselsettingsandel per kommune, personer 20-66 år, 2018 (Kilde: SSB)

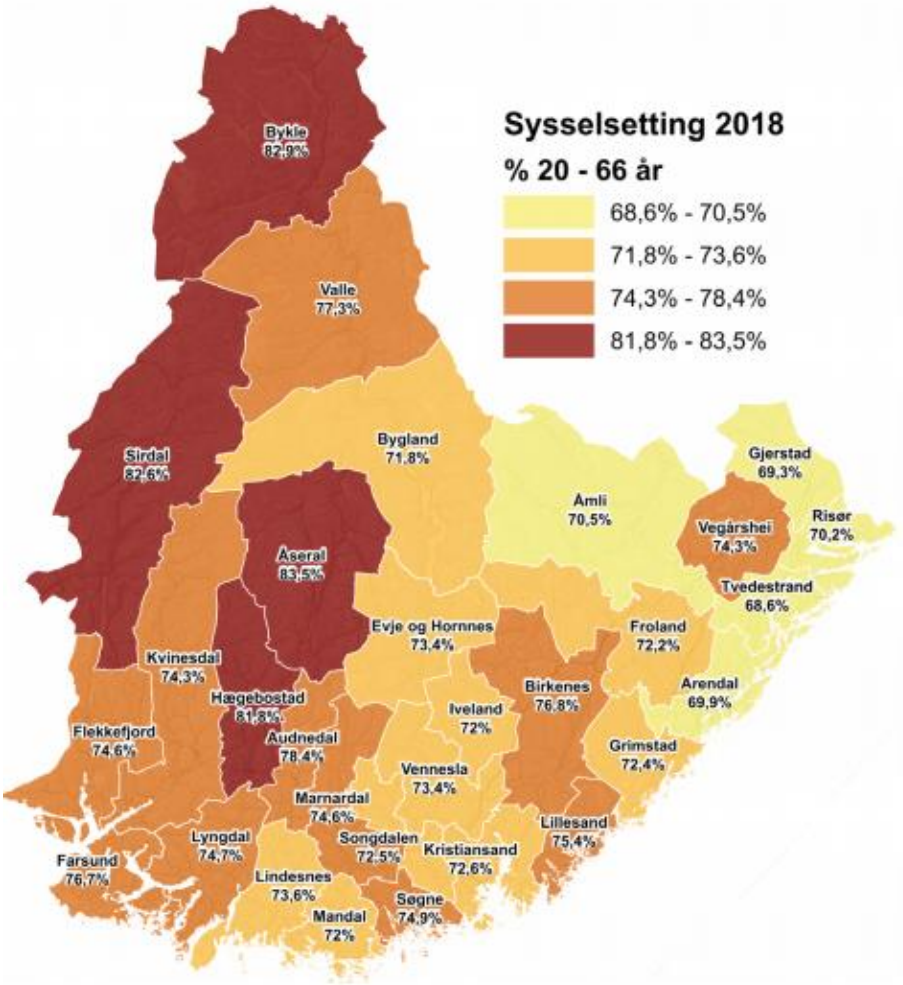

3. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging

I henhold til plan- og bygningsloven § 6-1 skal regjeringen hvert fjerde år legge frem nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Disse forventningene skal bidra til å fremme en bærekraftig utvikling i hele landet. De nasjonale forventningene skal følges opp i fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med planstrategier og planer, og legges til grunn for statlige myndigheters medvirkning i planleggingen.

De nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging for perioden 2019–2023 er blitt vedtatt ved kongelig resolusjon 14. mai 2019. Med denne nyeste utgaven av de nasjonale forventningene ønsker regjeringen å styrke det lokale selvstyret i planleggingen. Det betyr at fylkeskommunene og kommunene får økt ansvar for å sikre nasjonale og viktige regionale interesser. Regjeringen ønsker at regional og lokal samfunns- og arealplanlegging skal være basert på åpen dialog mellom alle parter, der også staten deltar. Regjeringen legger vekt på at vi står overfor fire store utfordringer:

- Å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- Å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- Å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- Å skape et trygt samfunn for alle

De regionale og lokale myndighetene har sentrale oppgaver med å håndtere disse utfordringene, og regjeringen fremhever planleggingen som «et av deres viktigste verktøy» i den sammenheng.

Regjeringen har bestemt at FNs 17 bærekraftmål, som Norge har sluttet seg til, skal være det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer, også i Norge. Det er derfor viktig at bærekraftmålene blir en del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen. For øvrig viderefører de nasjonale forventningene politikken som fremgår i meldingen om «Berekraftige byar og sterke distrikt», Meld. St. 18 (2016–2017). Fylkeskommunen har utover det merket seg at de nasjonale forventningene

- har særlig fokus på transport, næringsutvikling og effektive planprosesser,
- legger vekt på at fylkeskommuner og kommuner skal legge til rette for vekst og utvikling i kompakte og klart avgrensete by- og tettstedsområder gjennom regionale bolig-, areal- og transportplaner,
- fremhever viktigheten av gode planprosesser som inkluderer barn og unge og å bruke digitale verktøy i planleggingen.

Dokumentet kan leses i sin helhet her: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20192023/id2645090/

Agder fylkeskommunen vil legge disse forventninger til grunn både i utarbeidelsen av nye, samt i oppfølgingen av allerede vedtatte planer og strategier. Nylig vedtatt Regionplan Agder 2030, som er det viktigste overordnete styringsdokumentet for utviklingen av Agder, har et tydelig bærekraftperspektiv og vil ha en sentral rolle i oppfølgingen av de nasjonale forventningene.

4. Overordnete mål: Regionplan Agder 2030

Regionplan Agder 2030 ble vedtatt i 2019 av fylkestingene i Vest-Agder og Aust-Agder, og erstattet tidligere Regionplan Agder 2020 som viktigste overordnete styringsdokumentet for utviklingen av Agder.

Regionplan Agder 2030s hovedmål er å utvikle Agder til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region i 2030 – et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levekår.

Dette innebærer å

- bruke hele Agder, og sørge for at utviklingen kommer alle deler av Agder til gode,
- samarbeide om å nå FNs bærekraftsmål på regionalt og lokalt nivå,
- jobbe kunnskapsbasert og målrettet for å forbedre levekårene gjennom en langsiktig og helhetlig levekårssatsing,
- redusere klimagassutslipp på Agder med minst 45 prosent innen 2030,
- utnytte mulighetene som digitalisering gir.

Regionplan Agder 2030 har fem hovedsatsingsområder:

- Attraktive og livskraftige byer, tettsteder og distrikter
- Verdiskaping og bærekraft
- Utdanning og kompetanse
- Transport og kommunikasjon
- Kultur

I tillegg har planen tre gjennomgående perspektiver som samsvarer med de tre dimensjonene av bærekraft i hovedmålet:

- Næringsutvikling og samarbeid om nye arbeidsplasser
- Levekår, likestilling, inkludering og mangfold
- Klima og miljø

Regionplan Agder 2030 følges opp gjennom en regional samhandlingsstruktur, som er under reetablering. Denne består i et ordførerforum, der alle ordførere på Agder møtes, et tilsvarende rådmannsforum, Sørlandstinget der ordførerne møter Agders stortingsrepresentanter, samt faggrupper og regionale koordineringsgrupper som er opprettet for å følge opp satsingsområder i Regionplan Agder.

Første handlingsprogram for Regionplan Agder 2030 er under utarbeidelse og forventes lagt frem for politisk behandling i fylkestinget i juni 2020. Kommuner, regional stat, organisasjoner mv. er invitert til å gi innspill til handlingsprogrammet.

5. Definisjoner og begrepsavklaringer

Agder fylkeskommune ønsker å være mer tydelig på hvilken status en plan eller et annet strategidokument har.

Betegnelsen «Regional plan» er forbeholdt planer som er utarbeidet gjennom en prosess i tråd med plan- og bygningslovens krav for utarbeidelse av regionale planer.

Alle andre politisk vedtatte strategidokumenter som følges opp med tiltak, men som kan være resultat av enklere prosesser, kalles «strategi».

Et «handlingsprogram» er et dokument som beskriver hvilke konkrete tiltak som skal settes i gang for å følge opp en plan eller en strategi. Hver regional plan skal ha et tilhørende handlingsprogram for gjennomføring av planen. Siden handlingsprogram utarbeides som del av en regional plan nevnes de ikke spesielt i denne planstrategien, med unntak av handlingsprogram for fylkesveg, fordi disse ikke er direkte knyttet til kun én plan.

Parallelt med Regionplan Agder 2030 er det blitt utarbeidet to såkalte «veikart»: «Klimaveikart Agder»[1] og «Veikart for bedre levekår»[2]. Veikartene er hverken en plan eller strategi. De inneholder helt konkrete tiltak som bidrar til henholdsvis å redusere klimagassutslipp og forbedre levekårene på Agder, og er derfor viktige for å nå hovedmålet i Regionplan Agder 2030 om å utvikle Agder til et lavutslippssamfunn med gode levekår. Veikartene er ikke juridisk bindende, men det er ønsket at kommunene på Agder sammen med fylkeskommunen bruker veikartene aktivt som en del av oppfølgingen av Regionplan Agder 2030.

[1] https://agderfk.no/vare-tjenester/regional-planlegging-og-utvikling/gjeldende-planer-og-strategier/energi-og-klima/klimaveikart-agder/
[2] https://levekaragder.no/

6. Prioriterte planer og strategier 2020-2024

Til tross for den grunnleggende ambisjonen om å ha færrest mulig planer vil det være nødvendig å utarbeide noen nye planer, strategier og styringsdokumenter de neste årene. Det gjelder f. eks. på områder som ikke dekkes av Regionplan Agder 2030. En annen viktig grunn er at det er behov for å harmonisere politikken på områder der det per i dag eksisterer ulike planer for tidligere Aust-Agder og Vest-Agder.

Konkret legges det opp til å utarbeide følgende nye regionale planer og strategier i perioden 2020-2024.

Regionale planer etter plan- og bygningsloven:

1. **Regional plan for handel og senterstruktur for Agder**: Fram til en ny plan for hele Agder utarbeides på dette temaet gjelder fortsatt de eksisterende planene for Aust-Agder og Vest-Agder. Selv om disse to planer har samme intensjon har de en ulik politisk tilnærming. I praksis fører dette til en forskjellsbehandling av kommunene i tidligere Aust-Agder og Vest-Agder. Utarbeidelse av en ny plan for hele Agder bør derfor ha høy prioritet for å harmonisere poltikken på dette området. Det legges opp til at planarbeidet gjennomføres fra 2021 til 2023. I tråd med Regionplan Agder 2030 bør en ny plan for handel og senterstruktur ha fokus på attraktivitet, liv og arbeidsplasser i by-, tettsteds- og bygdesentrene. Det bør avklares tidlig i planprosessen om denne planen bør ha planbestemmelser som i dagens plan for Aust-Agder, eller kun planretningslinjer som i dagens plan for Vest-Agder. I tillegg bør en vurdere om planen bør ha en kortfattet og kartfestet generell overordnet arealstrategi som ikke bare omfatter handel. I utarbeidelsen av planen er det viktig å samarbeide med kommuner, regionråd, staten og næringslivet.

2. **Regional plan for Kristiansandsregionen 2019-2050**: Dette er en revidering av gjeldende areal- og transportplan «Regional plan for Kristiansandsregionen 2011-2050». Målsettingen med revideringen er først og fremst å legge til rette for at regionen kan nå den overordnede målsettingen om nullvekst for personbiltrafikken. Hovedfokuset er å legge til rette for en arealbruk som reduserer transportbehovet. Det er planlagt å behandle planen politisk i fylkestinget før sommeren 2020. Det foreslås at planen gjennomgår en full revisjon innen 2030, og at dette arbeidet starter opp innen utgangen av valgperioden 2019 – 2023.

3. **Regionplan Lister 2030**: Arbeidet med denne planen ble igangsatt i 2019 etter et politisk vedtak i fylkesutvalget i Vest-Agder. Planprogrammet ble vedtatt i Vest-Agder fylkesting 17. desember 2019, og planarbeidet vil pågå i hele 2020. Regionplan Lister 2030 skal være en konkretisering og tilpasning av Regionplan Agder 2030 for Listerregionen, og den er bygd opp på tilnærmet samme måte som Regionplan Agder. Hovedmålet med Regionplan Lister 2030 er å utvikle Lister til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region – et attraktivt lavutslippssamfunn med gode og likeverdige levekår.

4. **Regional plan for vannforvaltning i vannregion Agder**: Formålet med vannforvaltningsplanen er å gi rammer for fastsetting av miljømål som skal sikre en mest mulig hel-

hetlig beskyttelse og en bærekraftig bruk av vannforekomstene, i et langsiktig perspektiv. Utarbeidelsen av vannforvaltningsplaner er lovpålagt. Den eksisterende planen fra 2016 er under revidering og forventes vedtatt i 2021.

Strategier o.l.:

1. **Strategi for mobilitet Agder 2030**: Som oppfølging av Regionplan Agder 2030 planlegges utarbeidet en overordnet strategi for mobilitet Agder. Det er samtidig behov for revisjon og opprydding i strategier. Det er samtidig behov for å oppdatere og revidere regionale planer og strategier for samferdselsområdet. Strategien vil være et overordnet dokument som vil samordne fylkeskommunens ansvar og satsing innen samferdselsområdet. Strategien gir muligheter for å se ulike mobilitetsløsninger i sammenheng. Arbeidet vil innebære at følgende strategier opphører:
   - Strategi for intermodal godstransport
   - Plan for kollektivtransporten i Vest-Agder 2015-2020
   - Regional transportplan Agder 2015 -2027

   Arbeidet vil også innebære nye strategiområder, herunder:
   - Personmobilitet (kollektiv, sykkel og gange).
   - Utvikling av digital infrastruktur – tele/data og ladestrategi.
   - Beredskap, inkl. risiko- og sårbarhetsanalyse for fylkeskommunens virksomhet.

2. **Handlingsprogram for fylkesveger 2021 – 2024**: Det er behov for å samordne og revidere eksisterende handlingsplaner og programmer for fylkesveger for tidligere Aust-Agder og Vest-Agder. Formålet er videre utvikling av fylkesvegnettet i det nye Agder fylket, i samarbeid med Statens vegvesen og kommunene. Prioritering av nye tiltak i handlingsprogrammet skal skje med særlig vekt på sykkelveier. Arbeidet med nytt handlingsprogram vil bli startet tidlig i 2020, og skal være vedtatt før 2021. Det vil bli lagt opp til en prosess med innspill fra kommunene for å få oppdatert ønsker og behov blant både nye og tidligere vedtatte prosjekter. I handlingsprogrammet må det innarbeides en realistisk fremdriftsplan for prosjekter som prioriteres gjennomført.

3. **Strategi for trafikksikkerhet i Agder**: Denne strategien er en revisjon av «Strategiplan for trafikksikkerhet i Agder 2018-2029» og er en del av fylkeskommunens arbeid med trafikksikkerhet.

4. **Strategi for kulturarv 2030**: Det bør lages en ny strategi for kulturarvfeltet for hele Agder hvor eksisterende strategier for uthavner og historiske byer inngår. Strategien er tenkt å sammenfatte tidligere "Kulturarv 2020", "Strategisk handlingsplan for museumssektoren i Vest-Agder 2012-2020", "Strategi for uthavnene", "Strategi for de historiske sørlandsbyene i Vest-Agder", "Museumsplan for Aust-Agder", "Strategisk plan for kulturminner og kulturmiljøer i Aust-Agder 2014-2017», "Strategisk handlingsplan for arkivsektoren i Vest-Agder 2012-2020".

5. **Frivillighetsstrategi**: Det er behov for et styringsdokument for samarbeid og samspill mellom fylkeskommunen, kommunene og frivilligheten på regionalt og lokalt nivå. Mye

skjer på kommunalt nivå, men det er behov for samordning av tilskudd, nettverk og kompetanseheving på tvers av nivå. Strategien skal bidra til en avklaring av hvem gjør hva og hvordan en kan samhandle for å hente ut det beste av alle aktører. En skal spesielt se på hvilken rolle fylkeskommunen kan ta som regional utviklingsaktør i denne sammenheng. Målgruppen for strategien vil være folk som jobber med frivillighet i kommuner, i frivillighetssentraler og i de frivillige organisasjonene, samt paraplyorganisasjonene på frivillig sektor.

6. **Bibliotekstrategi**: Det er behov for en konkret strategi som peker på de sentrale utfordringene bibliotekene står overfor og prioriterte tiltak i tråd med Regionplan Agder 2030 og Nasjonal bibliotekstrategi, samt lovpålagte fylkeskommunale og kommunale bibliotekoppgaver. Strategien er tenkt å sammenfatte tidligere "Strategisk handlingsplan for bibliotek i videregående skole i Vest-Agder 2013-2020" og "Strategisk handlingsplan for folkebibliotek i Vest-Agder 2012-2020" og "Strategisk plan for bibliotekutvikling i Aust-Agder 2017 - 2020".

7. **Overordnet kvalitetssystem for videregående opplæring i Agder**: Det vurderes å være behov for en revisjon av det eksisterende kvalitetssystemet fra 2011. Formålet med kvalitetssystemet er å sikre at rettigheter etter opplæringsloven og forskrift blir oppfylt. Systemet skal ha hovedvekt på utvikling av kvalitet i den videregående opplæringen.

8. **Strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk**: Det er behov for å samordne og harmonisere mål og retningslinjer på det feltet som en har for tidligere Aust-Agder og Vest-Agder. Arbeidet med denne strategien startes opp tidligst i 2021.

9. **Tannhelsestrategi**: Det utarbeides en strategi for den offentlige tannhelsetjenesten på Agder.

10. **Skolebruksplan for Agder**: Skolebruksplanen skal bidra til å utvikle robuste, fleksible, bygningsmessig gode og bærekraftige skoler som samlet og hver for seg gir et tilfredsstillende tilbud til hele Agders befolkning inkludert fylkets ansvar for voksenopplæring. Det legges opp til en todeling av arbeidet der første fase avsluttes med en politisk behandling i juni 2020.

Statlige organer og kommuner har rett og plikt til å delta i regionalt planarbeid etter plan- og bygningsloven (PBL) når den berører deres virkeområde eller egne planer og vedtak. Andre aktører kan tas aktivt med i planarbeid der det er naturlig. Deltakere og medvirkningsprosess vil bli avklart nærmere i den enkelte plans planprogram. Fylkeskommunen vil legge til rette for medvirkning og samarbeid også når plan- og strategiarbeidet ikke følger plan- og bygningsloven. En vil i planprosessene i størst mulig grad benytte seg av eksisterende arenaer, som regionalt planforum og den regionale samhandlingsstrukturen knyttet til Regionplan Agder 2030.

Alle regionale planer og strategier som er utarbeidet etter PBL skal ha et handlingsprogram for hvordan planen skal gjennomføres og iverksettes. Det er også tradisjon for at andre planer og strategier følges opp av årlige handlingsprogram. Behovet for rullering av handlingsprogrammene skal vurderes årlig. Handlingsprogrammene bør i størst mulig grad samordnes og ses i sammenheng med fylkeskommunenes økonomiplanarbeid.

7. Andre planbehov som ble drøftet

1. **Plan eller strategi for biologisk mangfold**: Sikring av biologisk mangfold i Agder er viktig med tanke på miljømessig bærekraft. Klima og miljø er et gjennomgående perspektiv i Regionplan Agder 2030, men biologisk mangfold er ikke konkretisert i planen. Med tanke på tilgjengelige ressurser ønsker en ikke å prioritere en egen plan for biologisk mangfold i denne perioden. Det anses å være mer formålstjenlig å sikre interesser rundt biologisk mangfold i fylkeskommunens behandling av kommuneplaner.
2. **Klima- og energiplan**, inkludert klimatilpasning: Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging tilsier at en bør vurdere å utarbeide en klima- og energiplan for å sikre en målrettet styring på dette feltet. I tillegg til fokus på utslippsreduksjon på klimagasser kunne en slik plan også omfatte klimatilpasning. Siden reduksjon av klimagassutslipp er et av de mest sentrale temaene i Regionplan Agder 2030 som til og med er tallfestet i hovedmålet, vil det være naturlig å jobbe med dette temaet i oppfølgingen av regionplanen framfor å utarbeide en egen plan på det. I tillegg har fylkeskommunen fokus på fokus på reduksjon av klimagassutslipp og på samfunnssikkerhet og beredskap gjennom Klimaveikart Agder og andre satsinger, prosjekter, planer og tiltak.
3. **Regional plan for energiutbygging**: Fylkestinget i Aust-Agder vedtok i forbindelse med saken om innspill til nasjonal ramme for vindkraft at en, i forbindelse med behandling av regional planstrategi, vil vurdere om det skal utarbeides en regional plan for å identifisere egna områder for vindkraft i Agder. Nasjonal ramme for vindkraft, som har vært på høring, pekte på Agder som en av de regionene i Norge som er best egnet for vindkraftutbygging. Utfordringer er at nasjonale styringssignaler er utydelige og at det er store interessemotsetninger. En regional plan vil kunne bidra til å balansere og forankre interessene knyttet til naturvern og friluftsliv/hyttenæring på den ene siden og klima- og næringsutvikling på den andre siden. Den kunne erstatte eksisterende Energiplan Agder. I påvente av nye nasjonale styringssignaler vil imidlertid ikke en slik ressurskrevende plan prioriteres i denne perioden.
4. **(Bolig-,) Areal- og transportplan for hele Agder**: Det er blitt utarbeidet areal- og transportplaner for både Kristiansandsregionen og Arendalsregionen. Det er viktig å sikre en samordnet areal- og transportplanlegging for hele Agder. Istedenfor å utarbeide areal- og transportplaner for de resterende delregionene på Agder som ikke omfattes av de allerede utarbeidete planen, kunne en velge å utarbeide en areal- og transportplan for hele fylket, sånn som også andre fylker har gjort. Erfaringen viser at slike planer kan være veldig politisk konfliktfylte og ressurskrevende. Fylkeskommunen vil heller konsentrere seg om en god oppfølgingen av areal- og transportplanene for Kristiansandsregionen og Arendalsregionen, samt utarbeidelse av en ny regional plan for handel og senterstruktur.
5. **Regional kystsoneplan med fokus på blå vekst**: Det er blitt gjennomført en mulighetskartlegging for kystbaserte næringer i Agder i 2017 i regi av Norsk institutt for vannforskning og Havforskningsinstituttet. Denne viser at Agder har gode forutsetninger for ta en nasjonal posisjon på bærekraftig blå vekst. En slik plan vil både kunne ta for seg både blå vekst og bærekraftig forvaltning av arealer og ressurser i kystsonen. Dette arbeidet oppfattes imidlertid for å være svært ressurskrevende og vil derfor ikke prioriteres i denne perioden. Blå vekst vil en jobbe med i forbindelse med blant annet oppfølging av

Regionplan Agder 2030. Agder fylkesting vedtok i forbindelse med behandling av budsjett for 2020 at det opprettes et nytt forum som skal jobbe med blå vekst. En bærekraftig forvaltning av kystsonen vil kunne ivaretas gjennom oppfølging av nasjonale føringer og retningslinjer på det området.

6. **Regional temaplan for mineralressurser i Agder**: Forslaget til utarbeidelse av en slik plan ble spilt inn av Direktoratet for Mineralforvaltning i høringen av Regionplan Agder 2030. Direktoratet viser til at det finnes mineralressurser i Agder som det moderne samfunnet kan ha behov for, og at utvinning kan gi grunnlag for verdiskaping. Direktoratet viser også til nasjonale forventninger om at fylkeskommunene og kommunene sikrer viktige mineralforekomster i sine planer og avveier utvinning mot miljøhensyn og andre samfunnsinteresser. Med tanke på tilgjengelige ressurser velges det ikke å prioritere å utarbeide en slik plan i denne perioden. Istedenfor er det planlagt å gjennomføre en generell kartlegging av muligheter for bærekraftig verdiskaping med bakgrunn i Agders naturressurser sånn som nevnt i Regionplan Agder 2030.
7. **Strategi for sirkulærøkonomi**: Forslaget ble spilt inn av Sørlandets Europakontor i forbindelse med utarbeidelsen av Regionplan Agder 2030. Dette temaet jobbes det veldig målrettet med i EU, og Agder har, først og fremst gjennom Eyde-klyngen sitt målrettede arbeid, gode forutsetninger for å ta en posisjon. Siden Regionplan Agder 2030 allerede peker på sirkulærøkonomi som hovedprinsipp for næringsutvikling og vekst i Agder bør en heller jobbe videre med det i oppfølgingen av regionplanen.
8. **Strategi for universell utforming**: Vest-Agder fylkeskommune har tidligere, i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder, utarbeidet en strategi for arbeidet med universell utforming, siste gang for perioden 2012-2015. I de siste regionale planprosesser, blant andre Regionplan Agder 2030, ble det formulert ønsker om at fylkeskommuner og kommuner bør bli bedre på å ivareta interessene for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Fylkeskommunen mener ikke at det bør utarbeides en ny strategi for dette, men at en generelt bør jobbe mer systematisk med dette temaet i kommunale og regionale planprosesser.
9. **Plan for internasjonalisering i utdanningssektoren på Agder**: Hovedutvalget for kultur og utdanning i Vest-Agder fylkeskommune anbefalte å utarbeide en slik plan som konkret tiltak for oppfølging av temaet «Utdanning og kompetanse» i Regionplan Agder 2030. Regionplan 2030 har et eget mål på at Agder har en sterk internasjonal orientering i undervisningen på alle nivå. Istedenfor å utarbeide en egen plan for dette temaet bør internasjonalisering i utdanningssektoren heller ivaretas og styrkes gjennom oppfølging av Regionplan Agder 2030 og det ordinære arbeidet i fylkeskommunen.

8. Oversikt over eksisterende planer og strategier og deres status

Planer / strategier som videreføres

Navn på plan / strategi	Kommentar
Regionale planer etter plan- og bygningsloven	
Regionplan Agder 2030	Vedtatt i 2019. Følges opp gjennom eget handlingsprogram og fylkeskommunens økonomiplaner. Første handlingsprogram er under utarbeidelse og forventes vedtatt i juni 2020.
Regional areal- og transportplan for arendalsregionen	Vedtatt i 2019. Videreføres.
Regional plan for samferdsel Vest-Agder 2015-2020	Vedtatt i 2016. Gjelder ut 2020. Planen har blant annet vært viktig for oppfølging av kommunale planer i tidligere Vest-Agder fylke utenfor området for Regional plan for Kristiansandsregionen. I forbindelse av arbeidet med ny mobilitetsstrategi for Agder tas det en ny vurdering på om planen skal prolongeres.
Regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei (Heiplanen)	Vedtatt i 2014. Videreføres inntil videre. Det forventes en avklaring i 2020 om planen skal revideres, i dialog med Rogaland fylkeskommune, Vestland fylkeskommune og Vestfold og Telemark fylkeskommune. Det utarbeides 4-årige handlingsprogrammer for oppfølging. Nytt handlingsprogram har vært på høring i 2019 og er planlagt behandlet politisk i april 2020.
Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015-2030 (VINN Agder)	Vedtatt i 2015. Videreføres og følges opp med nytt handlingsprogram.
Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder 2015-2027 - LIM-planen	Vedtatt i 2015. Videreføres inntil videre, men det foretas en ny vurdering om oppfølgingen kan ivaretas som del av Regionplan Agder 2030.
Regional plan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet – lokale og regionale kulturarenaer Aust-Agder 2018-2021 ("Aktive austegder II")	Vedtatt i 2018. Gjelder ut 2021 og oppheves etter det. Oppfølgingen ivaretas i hovedsak i forbindelse med oppfølgingen av Regionplan Agder 2030. Når det gjelder idrett utarbeides det interne styringsdokumenter for forvaltning av spillemidler og tilskudd til idrettsanlegg. Når det gjelder friluftsliv er det blitt vedtatt å opprette en fylkeskommunal tilskuddsordning for tilrettelegging for friluftsliv.
Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2014-2020 (Vest-Agder)	Vedtatt i 2014. Gjelder ut 2021 og oppheves etter det. Oppfølgingen ivaretas i hovedsak i forbindelse med oppfølgingen av Regionplan Agder 2030. Når det gjelder idrett utarbeides det interne styringsdokumenter for forvaltning av spillemidler og tilskudd til idrettsanlegg. Når det gjelder friluftsliv er det blitt vedtatt å opprette en fylkeskommunal tilskuddsordning for tilrettelegging for friluftsliv.
Fylkesdelplan for Grenlandsbanen i Telemark og Aust-Agder fylker	Vedtatt i 1999. Videreføres i påvente av oppfølging av konseptvalgutredning overlevert samferdselsministeren 04.07.2016.

Strategier o.l.	
Folkehelsestrategi for Agder 2018-2025	Vedtatt i 2018. Videreføres. Istedenfor å utarbeide et nytt handlingsprogram til strategien utarbeides det færre og mer spissede konkrete satsinger som innarbeides i handlingsprogrammet for Regionplan Agder 2030.
Strategi for forskning, utvikling og innovasjon i Agder, 2015-2030 ("FoUoI Agder 2030")	Vedtatt i 2015. Videreføres og følges opp som del av Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015-2030 (VINN Agder).
Strategiplan for trafikksikkerhet i Agder 2018-2029	Vedtatt i 2018. Videreføres. Ved neste revidering bør den benevnes «Strategi for trafikksikkerhet» i tråd med definisjonene i kap. 5.
Sykkelstrategi for Kristiansandsregionen 2010-2020	Vedtatt i 2010. Fulgt opp med «Sykkelhandlingsplan for Kristiansandsregionen 2011-2020». Videreføres inntil videre og fases inn i arbeidet med ny byvekstavtale for Kristiansand.
Strategisk plan for videregående opplæring i Vest-Agder 2014-2025	Vedtatt i 2014. Videreføres inntil videre. Det vurderes om det skal lages en ny strategi for videregående opplæring eller om det skal lages en ny strategi for grunnopplæringen for hele Agder.
Klimaveikart Agder	Sluttført i 2018. Videreføres og følges opp i handlingsprogrammet for Regionplan Agder 2030. Legges i tillegg til grunn i samarbeids- og utviklingsavtalene med kommunene.
Veikart for bedre levekår i Agder	Sluttført i 2019. Videreutvikles og følges opp i handlingsprogrammet for Regionplan Agder 2030. Legges i tillegg til grunn i samarbeids- og utviklingsavtalene med kommunene.

Planer / strategier som revideres eller rulleres

Navn på plan / strategi	Kommentar
Regionale planer etter plan- og bygningsloven	
Regional plan for Kristiansandsregionen 2011-2050	Vedtatt i 2011. Planen er under revisjon. Ny Regional plan for Kristiansandsregionen 2019 – 2050 (ATP-planen) behandles politisk i Agder fylkesting før sommeren 2020.
Regional plan for vannforvaltning i vannregion Agder 2016 - 2021, inkludert regionalt tiltaksprogram	Vedtatt i 2016. Planen er under revidering og forventes vedtatt i 2021.
Listerplanen 2006	Vedtatt i 2006. Planen er under revidering og vil bli erstattet av Regionplan Lister 2030 mot slutten av 2020.
Fylkesdelplan for senterstruktur og lokalisering av handel og tjenester i Vest-Agder	Vedtatt i 2003. Revideres. Det er planlagt å lage en ny tilsvarende plan for hele Agder. Planlagt oppstart er 2021.
Regional plan for senterstruktur og handel i Aust-Agder	Vedtatt i 2015. Revideres. Det er planlagt å lage en ny tilsvarende plan for hele Agder. Planlagt oppstart er 2021.
Strategier o.l.	
Regional transportplan Agder 2015-27	Vedtatt i 2015. Videreføres inntil den er innarbeidet i / erstattet av ny «Strategi for mobilitet Agder 2030» og oppheves etter det.

Fylkesvegplan 2017 - 2024 (Aust-Agder)	Vedtatt i 2016. Revideres. Gjelder inntil nytt handlingsprogram for fylkesveger 2021 – 2024 for hele Agder er vedtatt.
Handlingsprogram for fylkesveg 2018-2021 (Vest-Agder)	Vedtatt i 2017. Revideres. Gjelder inntil nytt handlingsprogram for fylkesveger 2021 – 2024 for hele Agder er vedtatt.
Handlingsprogram for fylkesveier 2017 - 2024 (Aust Agder)	Vedtatt i 2016. Revideres. Gjelder inntil nytt handlingsprogram for fylkesveger 2021 – 2024 for hele Agder er vedtatt.
Plan for kollektivtransporten i Vest-Agder 2015-2020	Vedtatt i 2016. Videreføres inntil den er innarbeidet i / erstattet av ny «Strategi for mobilitet Agder 2030» og oppheves etter det.
Strategi for intermodal godstransport - kobling mellom sjø og jernbane	Vedtatt i 2018. Videreføres inntil den er innarbeidet i / erstattet av ny «Strategi for mobilitet Agder 2030» og oppheves etter det.
Kulturarv 2020 (Vest-Agder)	Vedtatt i 2014. Det utarbeides en ny strategi «Kulturarv 2030» for hele Agder som vil erstatte denne.
Strategisk plan for kulturminner og kulturmiljøer i Aust-Agder 2014-2017. Et godt varp.	Vedtatt i 2014. Det utarbeides en ny strategi «Kulturarv 2030» for hele Agder der tematikken vil inngå.
Strategisk handlingsplan for museumssektoren i Vest-Agder 2012-2020	Vedtatt i 2011. Det utarbeides en ny strategi «Kulturarv 2030» for hele Agder der tematikken vil inngå.
Strategisk handlingsplan for arkivsektoren i Vest-Agder 2012-2020	Vedtatt i 2011. Det utarbeides en ny strategi «Kulturarv 2030» for hele Agder der tematikken vil inngå.
Landbruksstrategi for Agder 2019-2020	Vedtatt i 2018. Videreføres med nødvendige justeringer og tilpasses Regionplan Agder 2030s innhold og tidsramme.
Mål og retningslinjer for forvaltning av elg og hjort i Vest-Agder 2012 - 2015	Vedtatt i 2012. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer mål og retningslinjer som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.
Målforvaltning for elg og hjort 2012-2015 (Aust-Agder)	Vedtatt i 2012. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer mål og retningslinjer som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.
Retningslinjer for tildeling av tilskudd til viltformål (Aust-Agder)	Vedtatt i 2016. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer retningslinjene som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.
Retningslinjer for tildeling av tilskudd til viltformål (Vest-Agder)	Vedtatt i 2014. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer retningslinjene som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.
Strategi for Aust-Agder fylkeskommunes arbeid med nye oppgaver innen friluftsliv, jakt og fiske	Vedtatt i 2010. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer retningslinjene som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.
Strategi for fylkeskommunens arbeid med fisk og vilt (Vest-Agder)	Vedtatt i 2014. Det lages en ny strategi for høstbar vilt og høstbar innlandsfisk for hele Agder som samordner og harmoniserer retningslinjene som en hadde for henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.

Overordnet kvalitetssystem for videregående opplæring i Agder (2011)	Vedtatt i 2011. Revideres.
Enkelt, nært og gratis. Strategisk plan for bibliotekutvikling i Aust-Agder 2017 - 2020	Vedtatt i 2016. Revideres i forbindelse med utarbeidelse av ny biblioteksstrategi for Agder. Oppheves når denne vedtas.
Strategisk handlingsplan for bibliotek i videregående skole i Vest-Agder 2013-2020	Vedtatt i 2012. Revideres i forbindelse med utarbeidelse av ny biblioteksstrategi for Agder. Oppheves når denne vedtas.
Strategisk handlingsplan for folkebibliotek i Vest-Agder 2012-2020	Vedtatt i 2011. Revideres i forbindelse med utarbeidelse av ny biblioteksstrategi for Agder. Oppheves når denne vedtas.

Planer / strategier som oppheves

Navn på plan / strategi	Kommentar
Regionale planer etter plan- og bygningsloven	
Regionplan Agder 2020	Ble erstattet med Regionplan Agder 2030.
Regionplan Lindesnes 2009	Oppheves, siden Lindesnesregionen er blitt avviklet.
Forvaltningsplan for Otra (vannregion Sør-Vest) 2010-2015	Oppheves. Den ble erstattet med Regional plan for vannforvaltning i vannregion Agder 2016 – 2021.
Fylkesdelplan Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane	Oppheves. Ble erstattet av Regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei (Heiplanen).
Strategier o.l.	
Besøksstrategi for Agder 2015-2030 ("Besøk Agder 2030")	Oppheves. Oppfølgingen ivaretas gjennom handlingsprogrammene til Regionplan Agder 2030 og Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015-2030 (VINN Agder).
Energiplan for Agder	Oppheves. Den delen som omhandler klima ivaretas gjennom oppfølging av Regionplan Agder 2030. Den delen som omhandler energi ivaretas gjennom fylkeskommunens arbeid på energifeltet og til dels gjennom nye planer og strategier som skal utarbeides (f. eks. Strategi for mobilitet Agder 2030).
Fylkesstrategi for arbeidet med universell utforming i Vest-Agder 2012-2015	Oppheves. Arbeidet med universell utforming skal være en integrert del av fylkeskommunens virksomhet på alle områder. Fylkeskommunen ønsker også å jobbe mer systematisk på dette temaet i alle planprosesser, f. eks. gjennom tidlig involvering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.
Internasjonal strategi for Agder	Oppheves. Internasjonalt arbeid skal ivaretas på alle fylkeskommunale virksomhetsområder. Fylkeskommunens avdeling for samskaping og internasjonalisering vil ha et spesielt ansvar. Det vil bli utarbeidet en politisk sak om innretningen av det internasjonale arbeidet i løpet av 2020.
Kompetansestrategi Agder 2030	Opprettholdes inntil videre. Opphør av strategien revurderes når handlingsprogrammet for Regionplan 2030 er vedtatt.
Landbruksmelding for Aust-Agder (2012)	Oppheves. Landbruk ivaretas i «Landbruksstrategi for Agder» og I oppfølgingen av Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder 2015-2030 (VINN Agder).

Retningslinjer for tildeling av friluftslivsmidler (Aust-Agder)	Oppheves ettersom fylkestinget vedtok en ny fylkeskommunale tilskuddsordning for tilrettelegging for friluftsliv for hele Agder.
Museumsplan for Aust-Agder 2002-2005	Oppheves. Tematikken ivaretas i ny strategi «Kulturarv 2030» for hele Agder som skal utarbeides.
Strategi "Uthavner i verdensklasse"	Inngår i oppfølging av Regionplan Agder 2030 og i ny «Strategi for kulturarv 2030»
Strategi for de historiske sørlandsbyene i Vest-Agder	Inngår i ny strategi for kulturarv 2030 som skal utarbeides.
Strategi for ladeinfrastruktur i Agder	Oppheves. Utvikling av ladeinfrastruktur blir integrert i utarbeidelsen av strategi for mobilitet Agder 2030.
Strategiplan for pedagogisk bruk av IKT 2017 - 2019 (i utdanning) (Aust-Agder)	Oppheves.
Rusplan for videregående skoler (Overordnet plan mot rus for fylkeskommunale videregående skoler i Aust-Agder) (2014)	Oppheves. Fylkeskommunen skal jobbe med målrettete tiltak rundt problematikken, men det vurderes at det ikke er nødvendig med en egen plan.
Strategisk plan for kunst og kulturformidling i Aust-Agder 2016-2019	Oppheves. Tematikken følges opp som en del av oppfølgingen av Regionplan Agder 2030.

AGDER
fylkeskommune

Agdertall 2019

AUST-AGDER FYLKESKOMMUNE

Vest-Agder fylkeskommune

Innhold

Innledning 4

1 Demografi og overordnede utviklingstrekk 5
- 1.1 Utviklingstrekk – Befolkningsutvikling 5
- 1.2 Innenlands og utenlands flytting 7
- 1.3 Alder og kjønn 11
- 1.4 Fruktbarhet 12
- 1.5 Husholdninger 17
- 1.6 Boligmassen 19
- 1.7 Befolkningsfremskrivninger 21
- 1.8 Aldrende befolkning 22

2 Klima og energi 26
- 2.1 Klimaendringer 27
- 2.2 Klimatilpasning 28
- 2.3 Direkte utslipp av klimagasser 29
- 2.4 Kilder til direkte utslipp av klimagasser i Agder 31
- 2.5 Indirekte utslipp 32
- 2.6 Karbonbudsjett for Agder frem mot 2050 33
- 2.7 Energi 34
- 2.8 Forbruk av elektrisitet 35
- 2.9 Electric city Agder 36
- 2.10 Grønn vekst 37

3 Areal og transport 38
- 3.1 Landskap 38
- 3.2 Arealressurser 40
- 3.3 Naturmangfold 41
- 3.4 Vann og vassdrag 44
- 3.5 Friluftsliv 45
- 3.6 Planlegging 47
- 3.7 Arealbruk 48
- 3.8 Reisevaner – daglige reiser 51
- 3.9 Kollektivtrafikk 52
- 3.10 Vei 54
- 3.11 Trafikksikkerhet 56
- 3.12 Kristiansand lufthavn Kjevik 58
- 3.13 Jernbane 58
- 3.13 Digital infrastruktur 59

4 Skole og utdanning 60
- 4.1 Utdanningsnivået på Agder 60
- 4.2 Barnehage 61
- 4.3 Læringsutbytte grunnskole 63
- 4.4 Grunnskolepoeng 64
- 4.5 Læringsutbytte i videregående skole 66
- 4.6 Gjennomføring i videregående opplæring 67
- 4.7 Læringsmiljø 69
- 4.8 Elevenes valg av utdanningsretning på Vg1 70
- 4.9 Samfunnskontrakten 71
- 4.10 Ungdom utenfor opplæring og arbeid 73
- 4.11 LIM 74
- 4.12 Jenter og gutters valg av utdanningsprogram (Vg1) 76
- 4.13 Ungdata Agder 2016 (Vg1) 77
- 4.13 Fagskolene på Agder 80
- 4.14 Universitet i Agder 81

5 Arbeids- og næringsliv 83
- 5.1 Arbeidsliv og næringsstruktur i Agder 83
- 5.2 Industrien 85
- 5.3 Primærnæringer og tjenesektoren 87
- 5.4 Verdiskaping og eksport 89
- 5.5 Forskning, utvikling og innovasjon 90
- 5.6 Klyngemiljøer og det regionale innovasjonssystemet 92
- 5.7 Nyetableringer 93
- 5.8 Sysselsetting i Agder 95
- 5.9 Likestilling i arbeidsmarkedet 98
- 5.10 Deltakelse i arbeidslivet 100
- 5.11 Regionale bo- og arbeidsmarkeder i Agder (pendlingsstrømmer) 102

5.12 De økonomiske delregionene: Analyse av relatert mangfold 104

6 Kultur og kulturminner 106

6.1 Verdiskaping 108
6.2 Frivillighet 110
6.3 Kulturminnevern 111
6.4 Museum 113
6.5 Profesjonelle kunstnere, visningsarenaer, kulturhus og kompetansesentre 114
6.6 DKS - Den kulturelle skolesekken 115
6.7 UKM og kulturskole 116
6.8 Bibliotek 117
6.9 Idrett 119

7 Folkehelse 120

7.1 Sosial ulikhet i helse 120
7.2 Helsetilstand 122
7.3 Skader og ulykker 132
7.4 Sosialt miljø 133
7.5 Levevaner 136

Referanser 142

Innledning

Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune har som del av det regionale utviklingsarbeidet utarbeidet Agdertall 2019. Dette er et oppdatert kunnskapsgrunnlag som skal danne grunnlaget for Agder fylkeskommunes arbeid med regional planstrategi, oppfølging av Regionplan Agder 2030, samt utarbeidelse av andre planer og strategier. Oversikt over helsetilstanden i fylket og påvirkningsfaktorer på denne skal inngå i kunnskapsgrunnlaget for regional og kommunal planstrategi. Denne oversikten er derfor integrert i Agdertall 2019.

Agdertall 2019 presenterer statistikk både med omtaler, tolkninger og grafiske fremstillinger av sentrale utviklingstrekk. Målsetningen er at dokumentet skal gi et godt grunnlag både politisk og administrativt, regionalt og lokalt for å vurdere utviklingsmulighetene og utfordringene i Agder for årene fremover. Agdertall 2019 er et omfattende dokument, men har en enkel og oversiktlig innholdsfortegnelse. Du kommer raskt til ønsket kapittel eller delkapittel ved å klikke på aktuell overskrift.

Det er lagt vekt på å presentere data på kommunenivå så langt det er mulig, samt tidsserier som viser utvikling over tid. Statistikken vil derfor kunne være nyttig for kommunene i arbeidet med kommunale planer. Tallene som blir brukt i dette dokumentet er hovedsakelig offentlig tilgjengelig statistikk, og alle tabeller, figurer og kart har kildehenvisning om man ønsker å gjøre egne sammenstillinger.

Agdertall 2019 er utarbeidet av en tverrfaglig arbeidsgruppe sammensatt av fagpersoner fra fylkeskommunene på Agder.

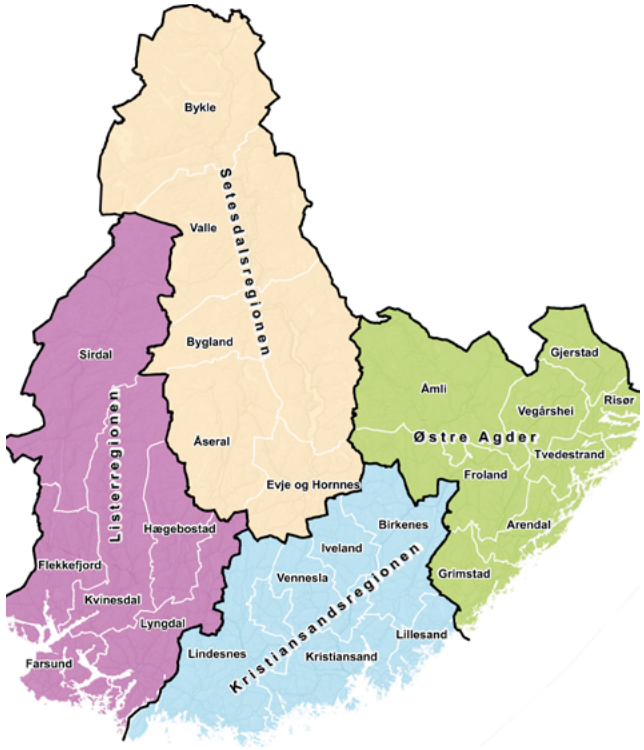

1. Demografi og overordnede utviklingstrekk

1.1 Utviklingstrekk – Befolkningsutvikling

Per 1. januar 2019 hadde Aust-Agder 117 655 og Vest-Agder 187 589 innbyggere. I forhold til folketall, er Aust-Agder og Vest-Agder Norges henholdsvis tredje og sjette minste fylker. Agder rommer 5,7 prosent av landets befolkning.

Agder har i den siste 10-årsperioden vært blant de raskest voksende regionene i Norge. Etter en periode på første halvdel av 2000-tallet med svak vekst, og flere år med negativ netto innenlands flytting, har økende nettoinnvandring og til dels økende fødsels-overskudd snudd dette bildet.

I perioden 2014-2019 er det bare Osloområdet (Oslo og Akershus) og Trøndelag som har opplevd høyere befolkningsvekst i forhold til folketallet. Økonomisk vekst, utvidelse av Schengen-området og dertil økt arbeidsinnvandring fra Øst-Europa er viktige forklaringer på dette bildet.

Arbeidsinnvandringen til Norge har imidlertid vært avtakende de siste årene.

Kilde: SSB

Fylke	Folketall per 1. jan 2019	Vekst 2014-2019	Andel av nasjonal vekst 2014-2019	Andel av Norges befolkning 2019
Akershus	624 055	8,4 %	22,0 %	11,7 %
Oslo	681 071	7,3 %	21,3 %	12,8 %
Trøndelag	464 060	5,1 %	10,4 %	8,7 %
Vest-Agder	**187 589**	**5,1 %**	**4,2 %**	**3,5 %**
Østfold	297 520	4,4 %	5,7 %	5,6 %
Vestfold	251 078	4,2 %	4,7 %	4,7 %
Buskerud	283 148	4,0 %	5 %	5 %
Hordaland	524 495	3,8 %	8,8 %	9,8 %
Rogaland	475 654	3,5 %	7,3 %	8,9 %
Aust-Agder	**117 655**	**3,4 %**	**1,8 %**	**2,2 %**
Troms Romsa	167 202	3,2 %	2,4 %	3,1 %
Hedmark	197 406	1,5 %	1,4 %	3,7 %
Møre og Romsdal	265 392	1,5 %	1,8 %	5,0 %
Telemark	173 318	1,1 %	0,8 %	3,3 %
Nordland	243 385	1,0 %	1,1 %	4,6 %
Oppland	189 545	0,9 %	0,8 %	3,6 %
Finnmark Finnmárku	75 865	0,9 %	0,3 %	1,4 %
Sogn og Fjordane	109 774	0,7 %	0,4 %	2,1 %
Norge U Oslo	4 647 141	3,9 %	78,7 %	87,2 %
Norge	5 328 212	4,3 %	100,0 %	100,0 %

Tabell 1.1: Befolkningsutvikling 2014-2019 – fylker og Norge

Kilde: SSB

Befolkningsvekst Agder 2000-18

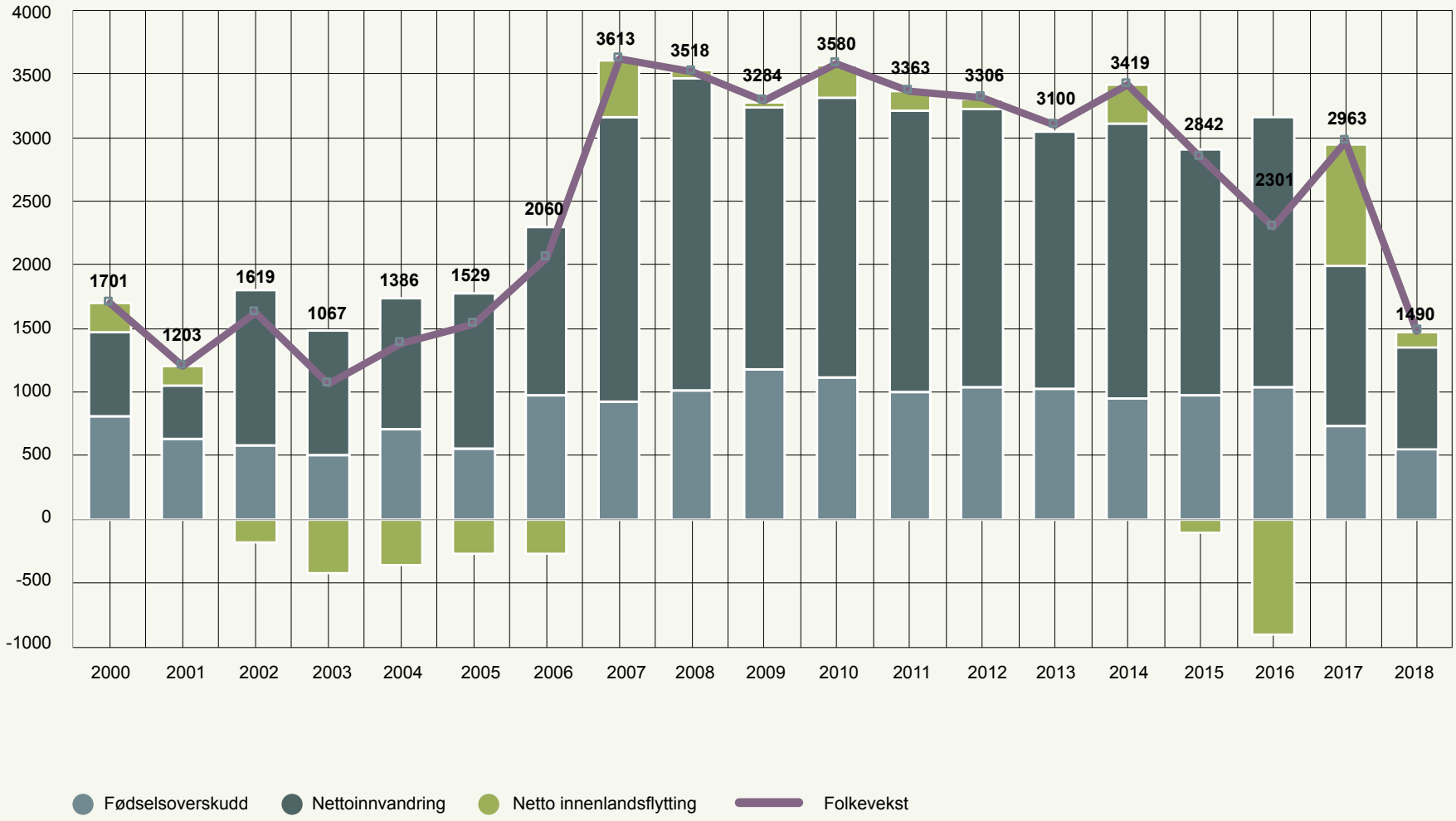

Figur 1.1 Befolkningsvekst på Agder 2000 – 2018 fordelt på netto innvandring, innenlands flytting og fødselsoverskudd.

1.2 Innenlands og utenlands flytting

Mobiliteten er størst mellom fylker og kommuner som fremstår som felles bo- og arbeidsmarkedsregioner, og de fleste flyttinger skjer innenfor eget fylke. I 2018 var nettoflyttingen i Aust-Agder 0,26 prosent og i Vest-Agder 0,34 prosent. Landsgjennomsnittet var på 0,34 prosent.

I det nasjonale bildet er mobiliteten klart størst sentralt i Oslo-området, med høy flyttevillighet mellom Oslo, Akershus, Østfold, og Buskerud. For Sørlandets del er befolkningens mobilitet størst Agder-fylkene imellom, samt mot Oslo, hvortil Agder «avgir» befolkning. I tillegg er det en del utenlands flytting, men noe lavere enn for landet som sådan. Arbeidsinnvandrere utgjør en stor andel av «utvandrerne».

Innenlands flytting gir et viktig bilde i forhold til fylkenes og kommunenes attraktivitet, og henger sammen med tilgang til arbeidsplasser m.v. Bildet i kommune-Agder er at det er få kommuner som over tid opplever stabil innenlands tilflytting, og disse kommunene ligger i hovedsak i Kristiansandsregionen og Arendalsregionen.

Kraftigst negativ netto innenlands flytting har over tid funnet sted i Setesdal.

Kilde: SSB

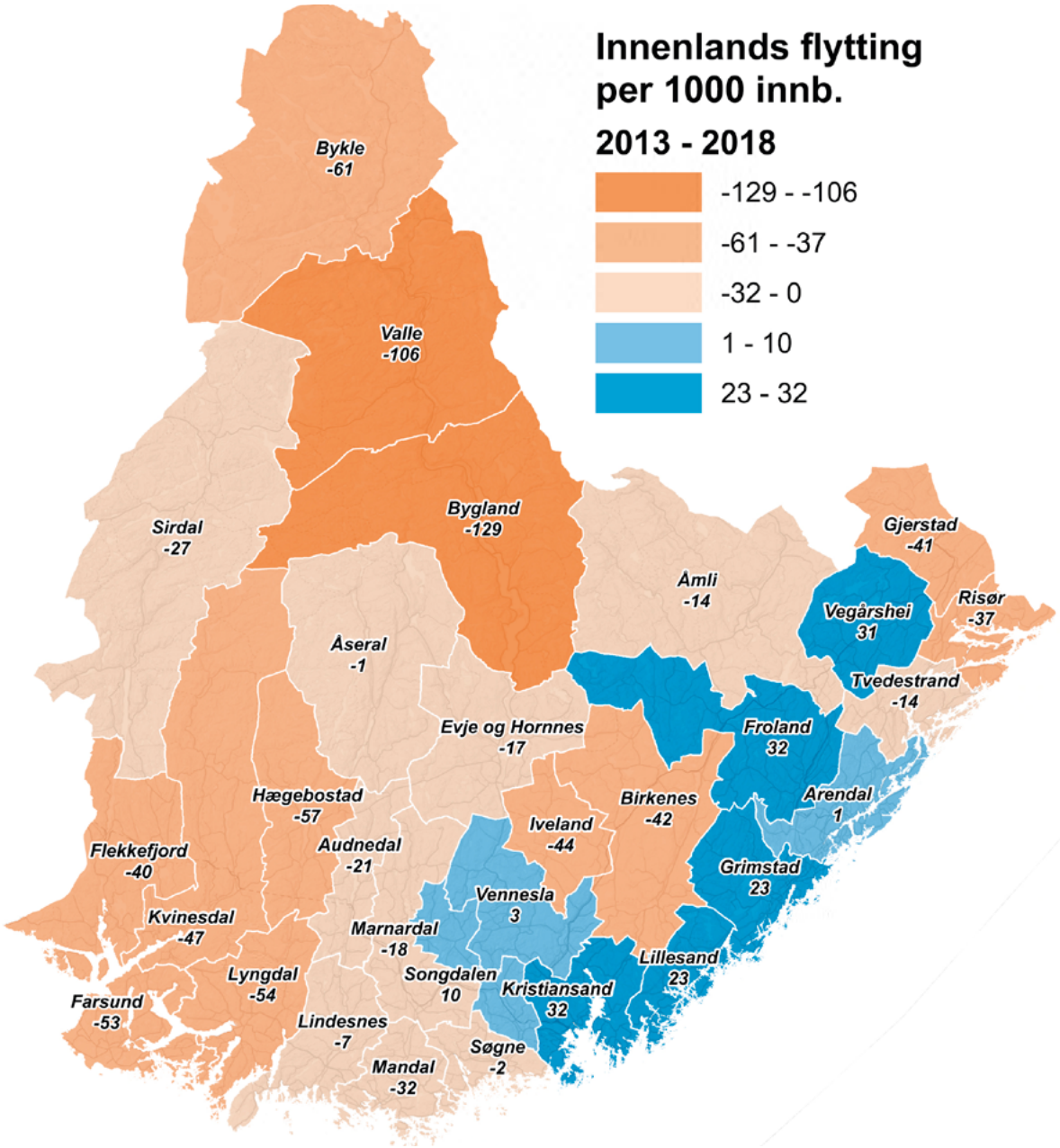

Kart 1.1 viser netto innenlands flytting for perioden 2013-2018 per 1000 innbygger med utgangspunkt i 2013.

Kilde: SSB

Flytting 2013-2018				
Til fylke	Fra fylke			
	Netto		Prosent	
	Aust-Agder	Vest-Agder	Aust-Agder	Vest-Agder
01 Østfold	-23	16	1,7 %	1,8 %
02 Akershus	0	-126	3,5 %	3,5 %
03 Oslo	-529	-1616	9,7 %	10,9 %
04 Hedmark	19	4	1,0 %	0,9 %
05 Oppland	57	44	0,9 %	0,8 %
06 Buskerud	-17	79	2,1 %	1,7 %
07 Vestfold	-118	39	2,4 %	2,0 %
08 Telemark	123	256	3,8 %	2,7 %
09 Aust-Agder	0	202	37,8 %	10,4 %
10 Vest-Agder	-202	0	16,8 %	36,9 %
11 Rogaland	104	768	3,6 %	7,6 %
12 Hordaland	9	78	3,2 %	3,9 %
14 Sogn og Fjordane	51	62	0,4 %	0,5 %
15 Møre og Romsdal	119	165	0,7 %	1,0 %
50 Trøndelag	5	-64	1,7 %	2,2 %
18 Nordland	127	226	0,9 %	1,0 %
19 Troms	72	194	0,9 %	1,0 %
20 Finnmark	69	168	0,6 %	0,5 %
Netto innenlands	-134	495		
25 Utlandet	3727	6598	8,5 %	10,6 %
Sum	3459	7588	100 %	100 %

Tabell 1.2 Flyttematrise for perioden 2013 - 2018.

Utenlands innvandring

Figur 1.2 viser utviklingen og sammensetningen av innvandrerbefolkningen på Agder fra 1970 til 2019.

Utenlands innvandring utgjør den største kilden til befolkningsvekst på Agder, og har betydd forskjellen mellom befolkningsvekst og nedgang for mange kommuner på Agder i perioden 2000-2019.

Samtidig ser det ut til at innvandrere etter en periode i opprinnelig tilflyttingskommune søker mot de større byene, enten innenfor landsdelen eller i andre deler av landet.

Sammensetningen av befolkningen med innvandringsbakgrunn er relativt lik for Aust- og Vest-Agder, og skiller seg ikke vesentlig fra de nasjonale tallene. Omtrent halvparten av befolkningen med innvandrerbakgrunn har sin opprinnelse i Europa, og per 2019 utgjør mennesker med bakgrunn fra polen 10,4 prosent av befolkningen på Agder med innvandringsbakgrunn (Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre). Deretter følger Syria (6,9 prosent), Tyskland (4,9 prosent) og Eritrea (4,6 prosent).

Figur 1.2 Utvikling av befolkningsandelen med innvandrerbakgrunn etter verdensdel (innvandrere og barn født i Norge av innvandrerforeldre).

Figur 1.3 Verdensdelsbakgrunn for innvandrerbefolkningen på Agder per 2019.

Tabell 1.3 Nettoflytting blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i perioden 2013-2018.

Kilde: SSB

Innvandrerbefolkning på Agder 1970-2019

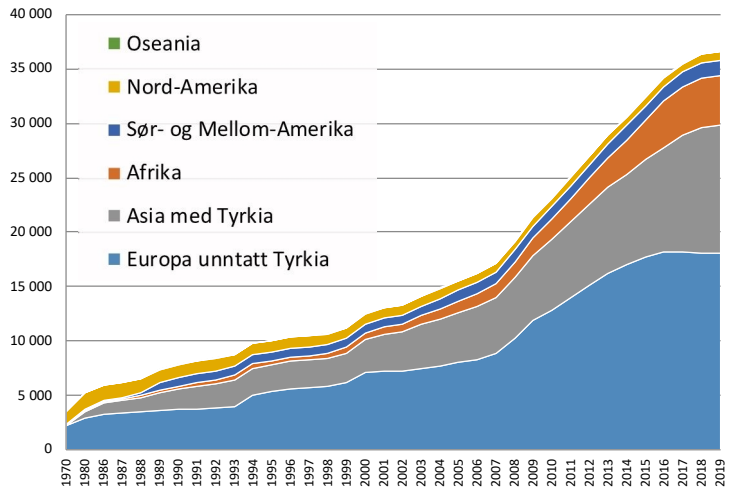

Kilde: SSB

Innvandrerbakgrunn - Agder 2019

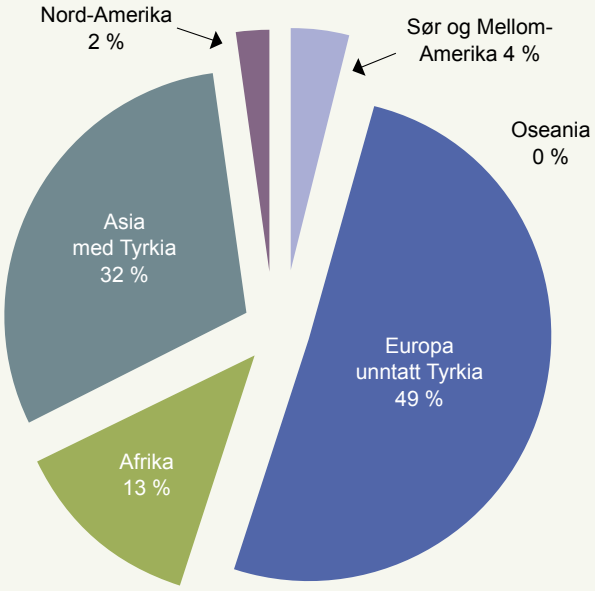

Kilde: SSB

Nettoflytting

Kommune	2013-2018
Grimstad	202
Vennesla	101
Kristiansand	100
Søgne	66
Froland	62
Audnedal	40
Vegårshei	26
Songdalen	15
Lindesnes	15
Iveland	8
Marnardal	-1
Arendal	-4
Åmli	-6
Bykle	-17
Åseral	-18
Sirdal	-30
Valle	-42
Gjerstad	-51
Hægebostad	-56
Tvedestrand	-59
Evje og Hornnes	-87
Bygland	-152
Birkenes	-164
Flekkefjord	-170
Risør	-189
Lillesand	-191
Kvinesdal	-231
Farsund	-398
Mandal	-416
Lyngdal	-442

Figur 1.4 viser at det i årene etter 2011 har vært en fallende tendens i arbeidsinnvandringen. Samtidig økte andelen innvandrere med flyktningbakgrunn kraftig fram til en topp i 2016, hvoretter denne gruppen også har gått ned. Per 2019 er ca. 2,2 prosent og 4,5 prosent av personer i Norge med flyktningbakgrunn bosatt i henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder.

SSBs hovedalternativ for befolkningsfremskrivninger forutsetter en middels utvikling i både fruktbarhet, levealder og innvandring, og kalles middelalternativet (MMMM). Etter denne modellen vil Norges folketall passere 6 millioner og Agders befolkning 350 000 i 2040. SSB forutsetter at befolkningen vil fortsette å øke hele inneværende hundreår, og legger da til grunn en fruktbarhet på ca. 1,7 barn per kvinne, fortsatt økt levealder og fortsatt nettoinnvandring.

Kilde: SSB

Innvandring til Norge etter innvandringsgrunn 2000 - 2018

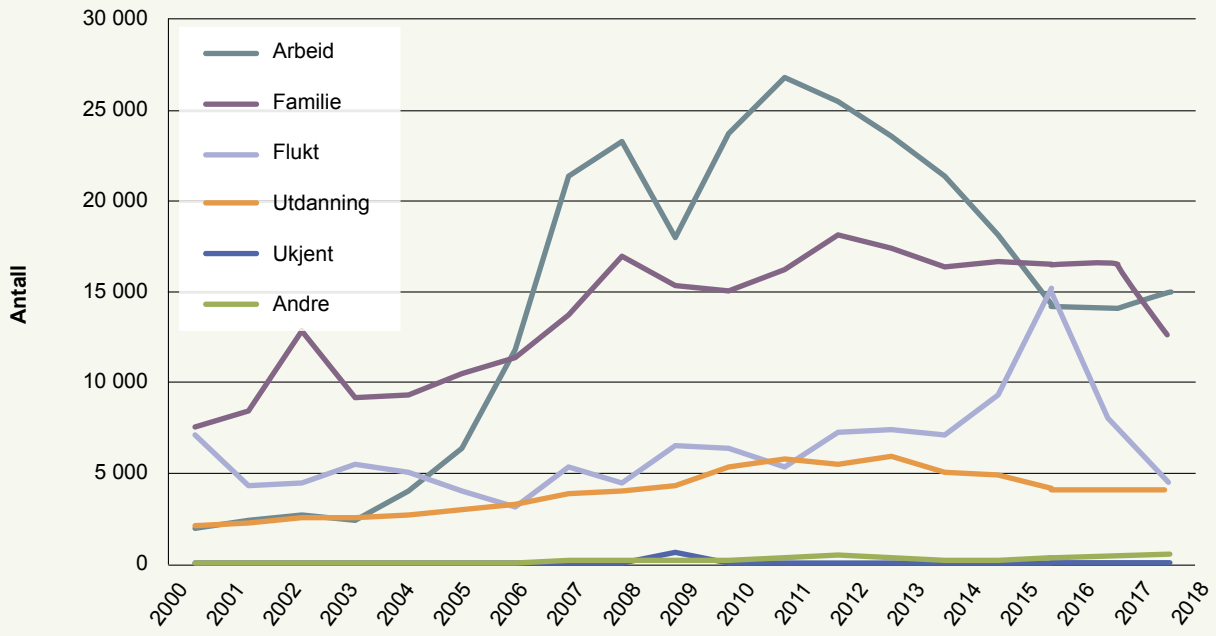

Figur 1.4 Fordelingen av innvandring til Norge etter innvandringsgrunn for perioden 2000 – 2018.

1.3 Alder og kjønn

Agder har en noe yngre befolkning enn landet forøvrig. 25,2 prosent av befolkningen i Aust-Agder og 26,2 prosent i Vest-Agder er yngre enn 19 år, mot 24,4 prosent av landets befolkning under ett. Kvinneandelen er omtrent på landsgjennomsnittet med 49,8 prosent, og har tilsvarende variasjon innenfor ulike aldersgrupper. Mannsovervekten i de laveste aldersgruppene skyldes at det fødes noe flere gutter enn jenter. Relativt sett lavere kvinneandel i særlig aldersgruppen 20-44 kan sannsynligvis til dels tilskrives at menn er overrepresentert blant innvandrere i dette alderssegmentet. Høyere kvinneandel i aldersgruppene 67+ skyldes primært høyere forventet levealder hos kvinner enn hos menn.

På landsbasis er kvinneandelen i aldersgruppen 20-39 år 48,6 prosent.

Kilde: SSB

Alders- og kjønnsfordeling på Agder per 1. januar 2019

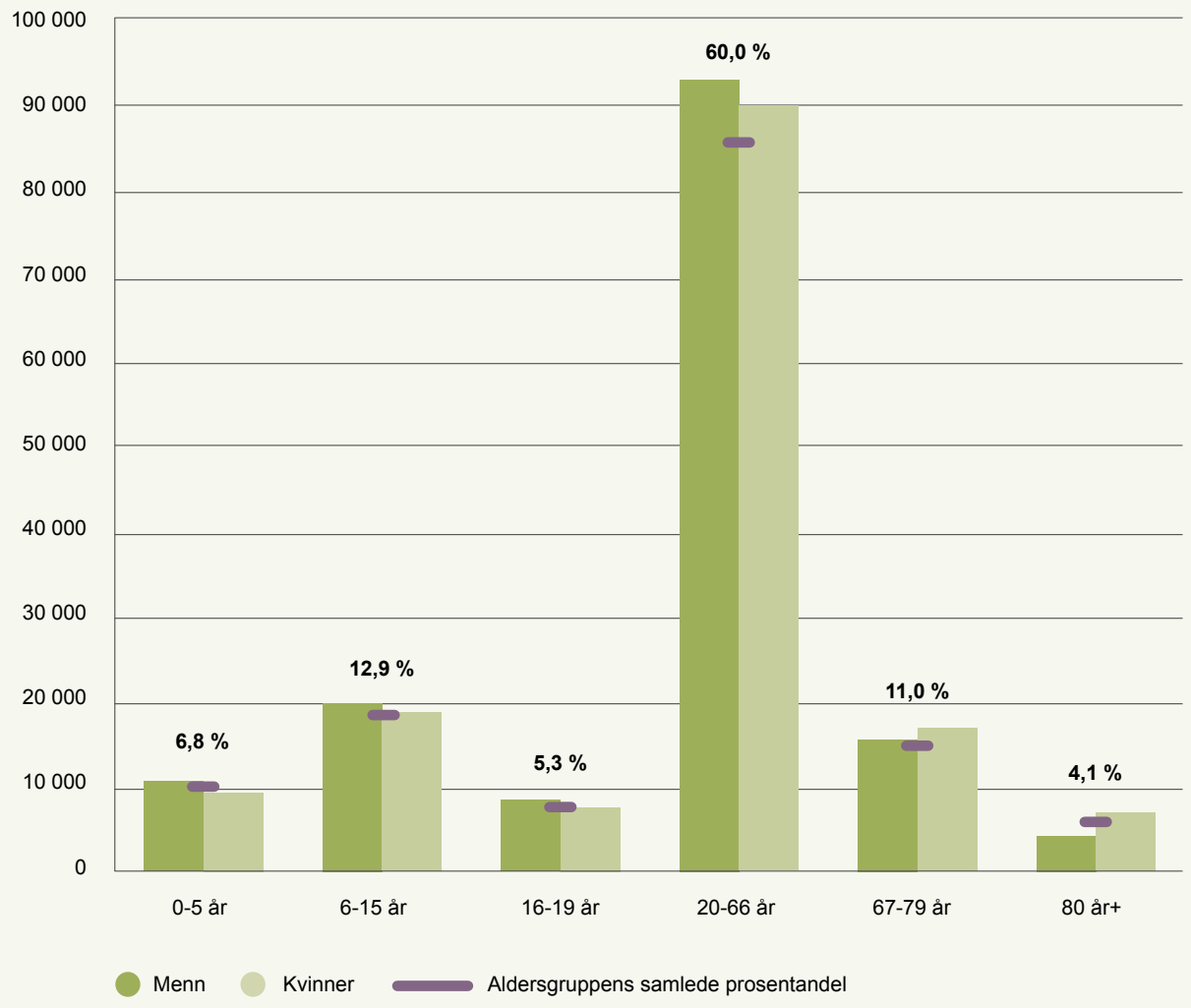

Figur 1.5 Kjønnsfordelingen i ulike aldersgrupper og aldersgruppens samlede andel i prosent.

1.4 Fruktbarhet

Figur 1.6 viser utvikling av fruktbarhet for agder-fylkene og Norge fra 2000-2018. Fruktbarheten på Agder er litt høyere enn snittet for Norge (1,61 vs 1,56). Fødselstallene i Norge er høyere enn store deler av Europa for øvrig, men fremdeles for lave til i seg selv å opprettholde befolkningen på lang sikt. Da må fruktbarheten i tilfelle ligge noe over 2. Tendens til synkende fruktbarhet i Norge forklares ved høyere gjennomsnittsalder for førstegangsfødende og ved at færre velger å få mer enn 2 barn.

Kilde: SSB

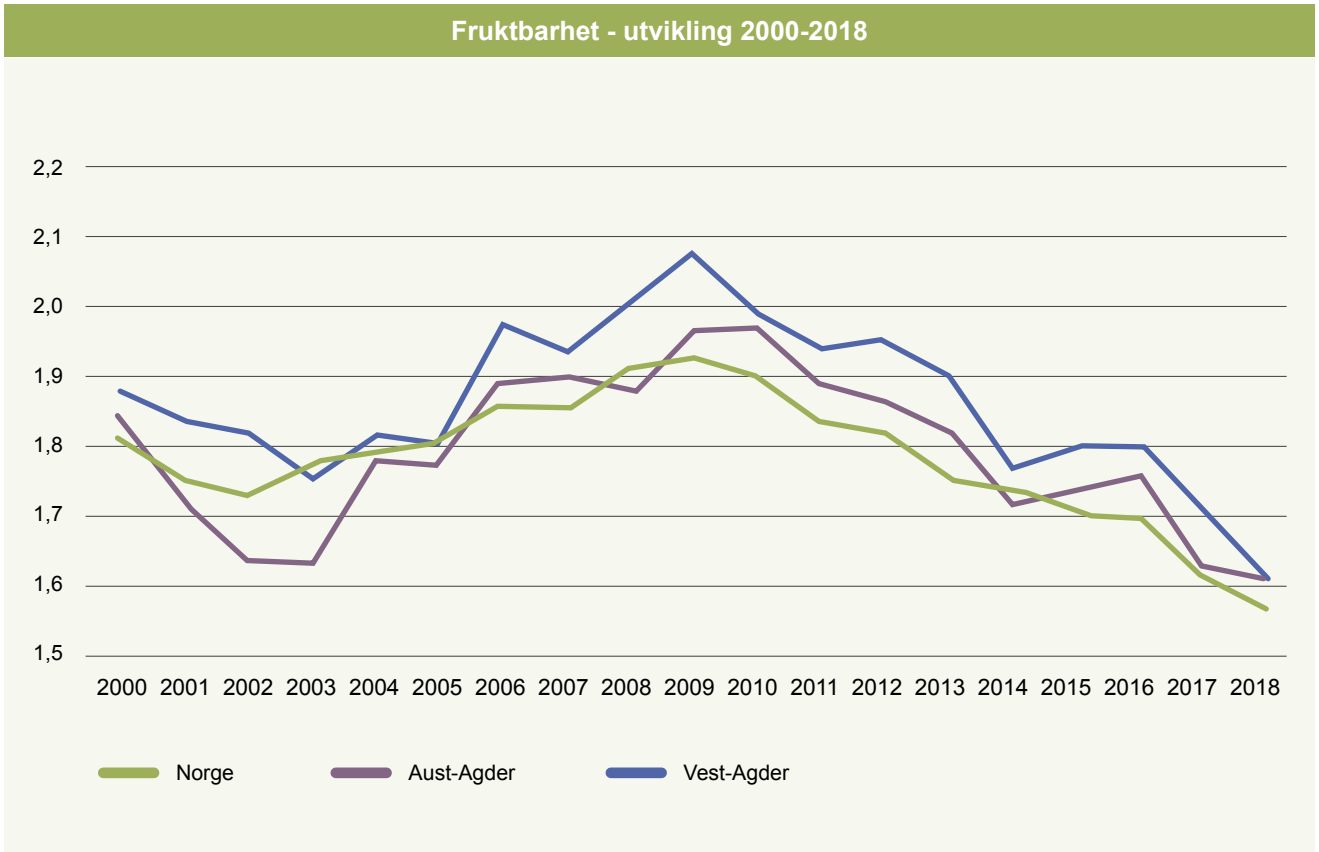

Figur 1.6 Utvikling av fruktbarhet på Agder og i Norge for perioden 2000 – 2018.

Kilde: SSB

Vekstens geografiske fordeling 2014-2019

Veksten er ujevnt fordelt på Agder. Det er relativt store forskjeller langs aksene innland - kyst og til dels øst - vest. Veksten har vært størst i kristansands-regionen og arendalsregionen, og svakest i Setesdal og øst i østre Agder. Hele 86 prosent av befolknings-veksten i perioden 2014-2019 er fordelt på kom-munene i kristiansandsregionen (71,2 prosent) og arendalsregionen (21,7 prosent). Fylkeshoved-stedene vokser mest, men høyest prosentvis vekst finner vi foruten Kristiansand i Lillesand, Grimstad, Froland og Lyngdal.

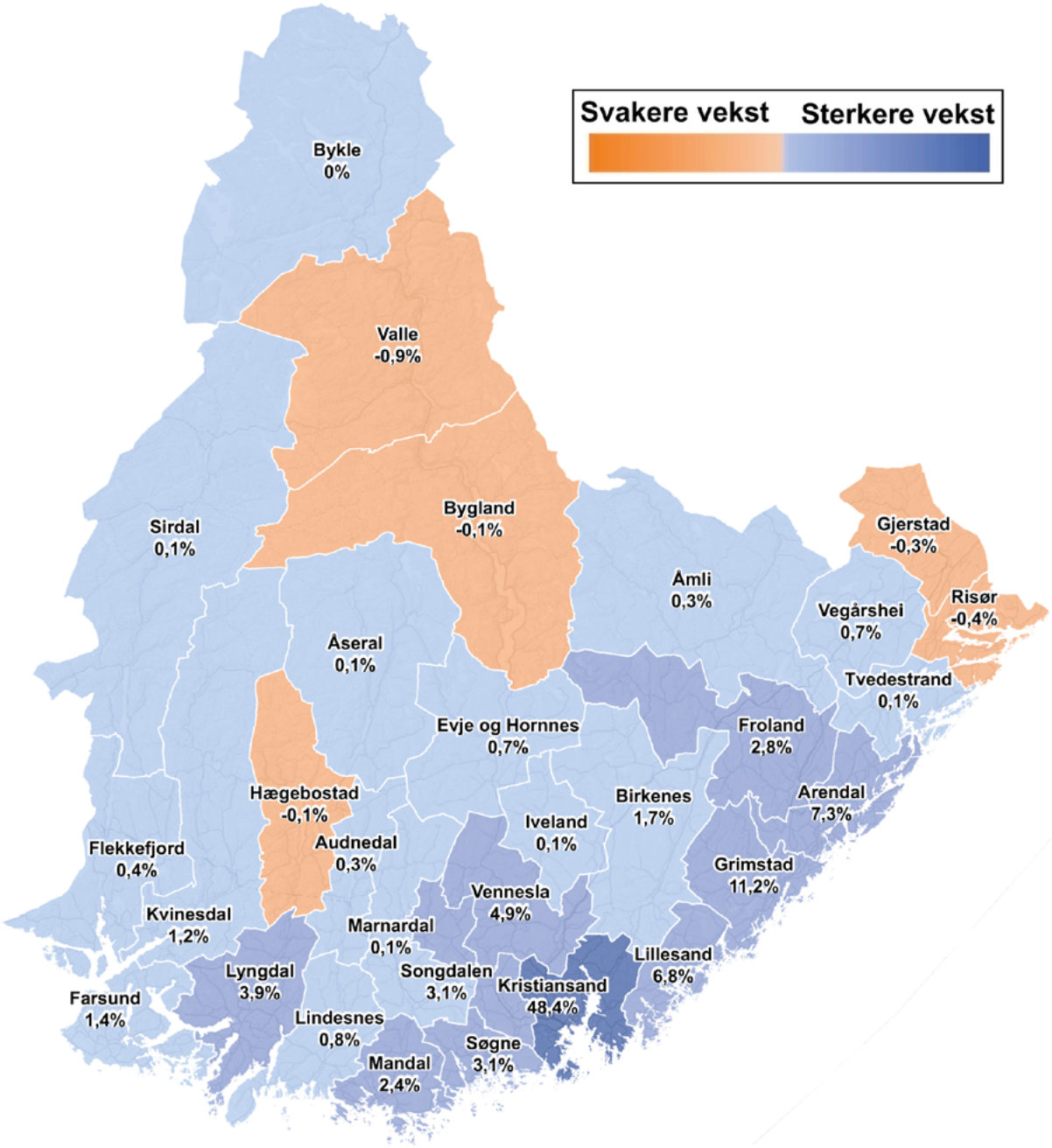

Kart 1.2 Kommunenes andel av samlet vekst på Agder 2014 – 2019.

Kilde: SSB

Tall per 1. januar	Folketall 2014	Folketall 2019	Vekst 2014-2019	Andel av vekst på Agder 2014 - 2019	Andel av vekst i egen region 2014 -2019
Kristiansandsregionen	***156 182***	***165 458***	***5,9 %***	***71,2 %***	***100 %***
Birkenes	4 993	5 212	4,4 %	1,7 %	2 %
Iveland	1 314	1 326	0,9 %	0,1 %	0 %
Kristiansand	103 291	110 391	6,9 %	54,5 %	77 %
Lillesand	10 106	10 990	8,7 %	6,8 %	10 %
Lindesnes	13 986	14 630	4,6 %	4,9 %	7 %
Vennesla	22 492	22 909	1,9 %	3,2 %	4 %
Listerregionen	***37 786***	***38 720***	***2,5 %***	***7,2 %***	***100 %***
Farsund	9 516	9 695	1,9 %	1,4 %	19 %
Flekkefjord	9 013	9 066	0,6 %	0,4 %	6 %
Hægebostad	1 690	1 683	-0,4 %	-0,1 %	-1 %
Kvinesdal	5 891	6 048	2,7 %	1,2 %	17 %
Lyngdal	9 845	10 389	5,5 %	4,2 %	58 %
Sirdal	1 831	1 839	0,4 %	0,1 %	1 %
Setesdalsregionen	***7 890***	***7 878***	***-0,2 %***	***-0,1 %***	***100 %***
Bygland	1 200	1 192	-0,7 %	-0,1 %	0 %
Bykle	948	953	0,5 %	0,0 %	5 %
Evje og Hornnes	3 549	3 638	2,5 %	0,7 %	81 %
Valle	1 270	1 156	-9,0 %	-0,9 %	0 %
Åseral	923	939	1,7 %	0,1 %	14 %
Østre Agder	***90 367***	***93 188***	***3,1 %***	***21,7 %***	***100 %***
Arendal	43 841	44 785	2,2 %	7,3 %	33 %
Froland	5 486	5 845	6,5 %	2,8 %	13 %
Gjerstad	2 489	2 454	-1,4 %	-0,3 %	-1 %
Grimstad	21 783	23 246	6,7 %	11,2 %	52 %
Risør	6 899	6 848	-0,7 %	-0,4 %	-2 %
Tvedestrand	6 059	6 069	0,2 %	0,1 %	0 %
Åmli	1 810	1 848	2,1 %	0,3 %	1 %
Vegårshei	2 000	2 093	4,7 %	0,7 %	3 %
Agder	292 225	305 244	4,5 %	100,0 %	
Aust-Agder	113 747	117 655	3,4 %	30,0 %	
Vest-Agder	178 478	187 589	5,1 %	70,0 %	
Norge	5109056	5 328 212	4,3 %		
Gjennomsnitt kommuner på Agder			*2,1 %*		

Tabell 1.4 Kommuners og regioners befolkningsvekst 2014 – 2019.

Sentralisering

Et viktig, generelt trekk i utviklingen er at de enkelte byene, kommunesentrene og tettstedene vokser, så godt som uavhengig av utviklingen i kommunen som sådan. Befolkningsveksten kommer altså der det bor flest folk fra før, og dette er et utviklingstrekk som er rådende i hele Europa. Det kan være flere forklaringer på dette, blant annet at eldre velger å flytte fra utkantsteder til mer sentrale steder med større tilbud. Dette bildet er særlig tydelig i de mindre kommunene, mens de større byene med høyest brutto vekst preges av varierende grad av byspredning.

Eksempler på kommunesentre som vokser på tross av at kommunen som sådan har opplevd svak befolkningsutvikling er Bygland og Åmli sentrum. I perioden 2014-2019 var det befolkningsvekst i Bygland, mens kommunen samlet sett opplevde befolkningsnedgang.

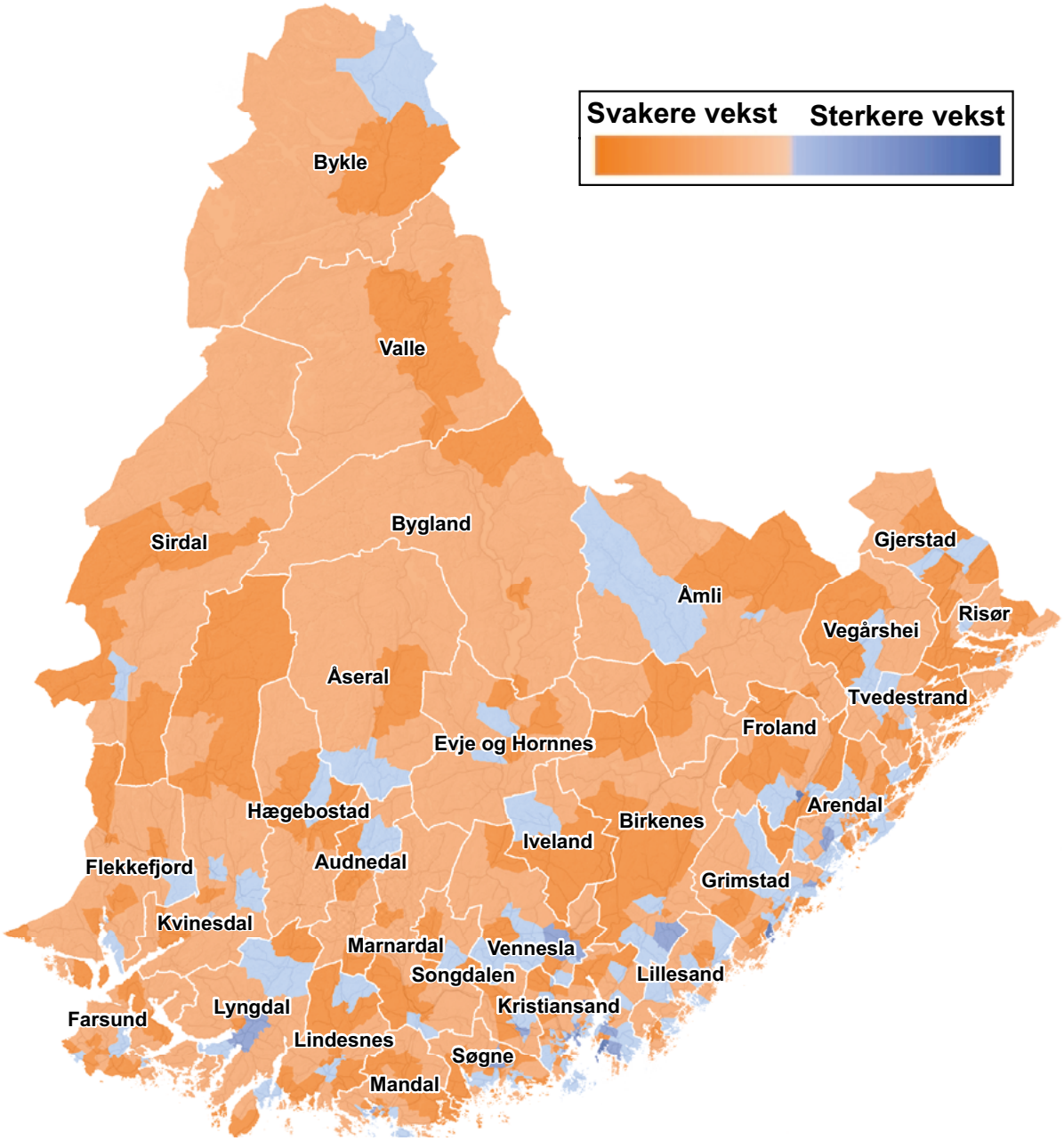

Kart 1.3 viser befolkningsutvikling 2014 – 2019 på grunnkretsnivå. Selv i mange vekstsvake kommuner er tendensen at kommunesenteret vokser.

SSB fører statistikk over både arealutviklingen av - og befolkningsutvikling i – tettsteder. Tettsteder defineres da slik: En hussamling skal registreres som et tettsted dersom det bor minst 200 personer der og avstanden mellom husene skal normalt ikke overstige50 meter. Det er tillatt med et skjønnsmessig avvik utover 50 meter mellom husene i områder som ikke skal eller kan bebygges. Dette kan f.eks. være parker, idrettsanlegg, industriområder eller naturlige hindringer som elver eller dyrkbare områder. Husklynger som naturlig hører med til tettstedet tas med inntil en avstand på 400 meter fra tettstedskjernen. De inngår i tettstedet som en satellitt til selve tettstedskjernen.

Befolkningen i Aust-Agder fremstår mer spredt enn i Vest-Agder. I likhet med landet for øvrig, øker imidlertid andelen av befolkningen som er bosatt i tettsteder på hele Agder. Andelen kvinner i tettsteder relativt sett høyere enn andelen menn i tettsted. Tettstedsareal utgjør ca. 0,7 prosent av Norges areal, og over 80 prosent av Norges befolkning er bosatt i disse områdene. Tabell 1.6 viser tallene for Agder.

Kilde: SSB

	Aust-Agder		Vest-Agder		Norge	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Andel bosatt i tettsted per 2018	73,3 %	75,1 %	81,6 %	83,0 %	80,9 %	82,5 %
Andel spredt bosatt per 2018	26,5 %	24,9 %	18,2 %	16,9 %	18,7 %	17,4 %
Endring bosatte i tettsted 2011-2018	4,6 %	4,8 %	2,3 %	2,3 %	2,5 %	2,5 %
Endring bosatte spredtbygd 2011-2018	-4,5 %	-4,5 %	-2,2 %	-2,2 %	-2,5 %	-2,4 %

Tabell 1.5 Befolkningsutvikling i tettsteder på Agder og i Norge – kjønnsfordelt.

Kilde: SSB

2018	Areal (km^2)	Land-areal	Tettstedsareal	Andel befolkning i tettsted
Aust-Agder	9 151	8 348	0,7 %	74,2 %
Vest-Agder	7 281	6 712	1,1 %	82,3 %

Tabell 1.6 Befolkning i tettsteder.

1.5 Husholdninger

Andelen aleneboende har vært økende på landsbasis siden tidlig i forrige århundre, og per 2019 er 38 prosent av alle husholdninger av typen aleneboende. Andelen topersonhusholdninger (par uten barn) er også økende, mens alle husholdningstyper med barn har synkende andel. Redusert ekteskapshyppighet og familiesplittelser antas å være viktige grunner til dette.

Per 1. januar 2019 var det 136 307 husholdninger på Agder. Aleneboende og par uten barn utgjør til sammen 62 prosent av alle disse husholdningene. Det er noe variasjon mellom kommunene, der de største byene og kommunene med svakest befolkningsutvikling tenderer til høyere andel aleneboende.

Det er verdt å merke seg at halvparten av økningen blant aleneboende fra 2013 til 2014 skyldes endring i SSBs rutine for registrering av husholdninger ved at studenter nå registreres der de bor, og ikke som del av foreldrenes husholdning. Dette medfører også endringer i andelen for flere av de andre husholdningstypene.

Kilde: SSB

Husholdninger på Agder 2019

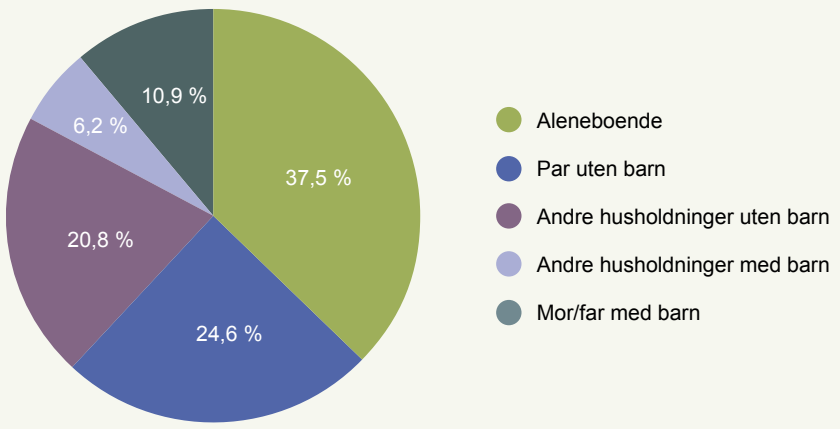

Kilde: SSB

Fordelingen av nye husholdninger på Agder 2005-2019

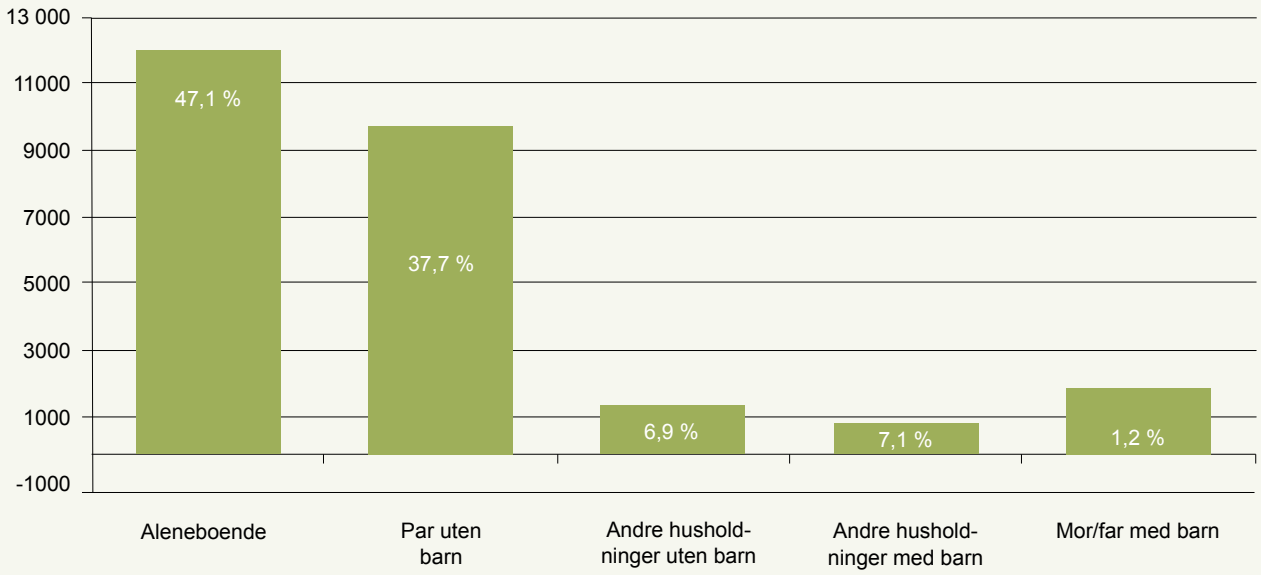

Figur 1.7 Fordelingen av husholdninger på Agder per 1. januar 2019.

Figur 1.8 Husholdningstypers andel av tilveksten 2005-2019.

Agder har lavere andel samboerpar enn landet for øvrig, og noe lavere andel aleneboende enn landsgjennomsnittet. Det er ganske store, regionale forskjeller i husholdningssammensetningen.

I perioden 2005-2019 utgjorde husholdningstypene aleneboende og par uten barn om lag 80 prosent av den totale tilveksten av husholdninger.

Kilde: SSB

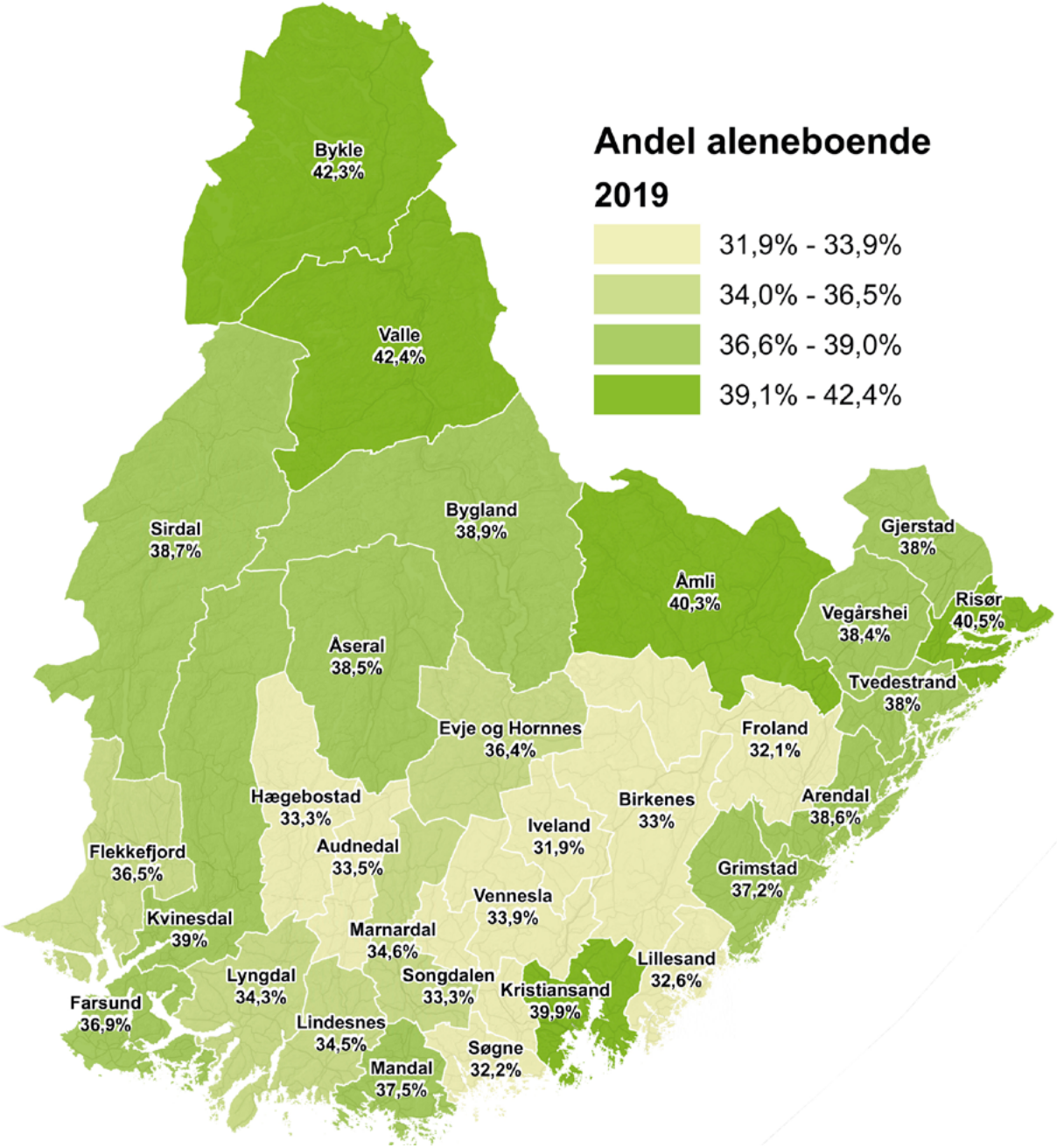

Kart 1.4 Andel aleneboende i kommunene på Agder.

1.6 Boligmassen

Det er interessant å se på utviklingen i boligmasse og boligstruktur i forhold til utviklingen i husholdningene. Antall personer per husholdning er fallende, og ligger per 2019 noe over landsgjennomsnittet med 2,21 personer. Landsgjennomsnittet er 2,16 personer per husholdning. Boligmassen på Agder er imidlertid fremdeles sterkt dominert av ene- og tomannsboliger (ca. 72 prosent).

Kilde: SSB

Utvikling av boligmassen på Agder 2006-2019

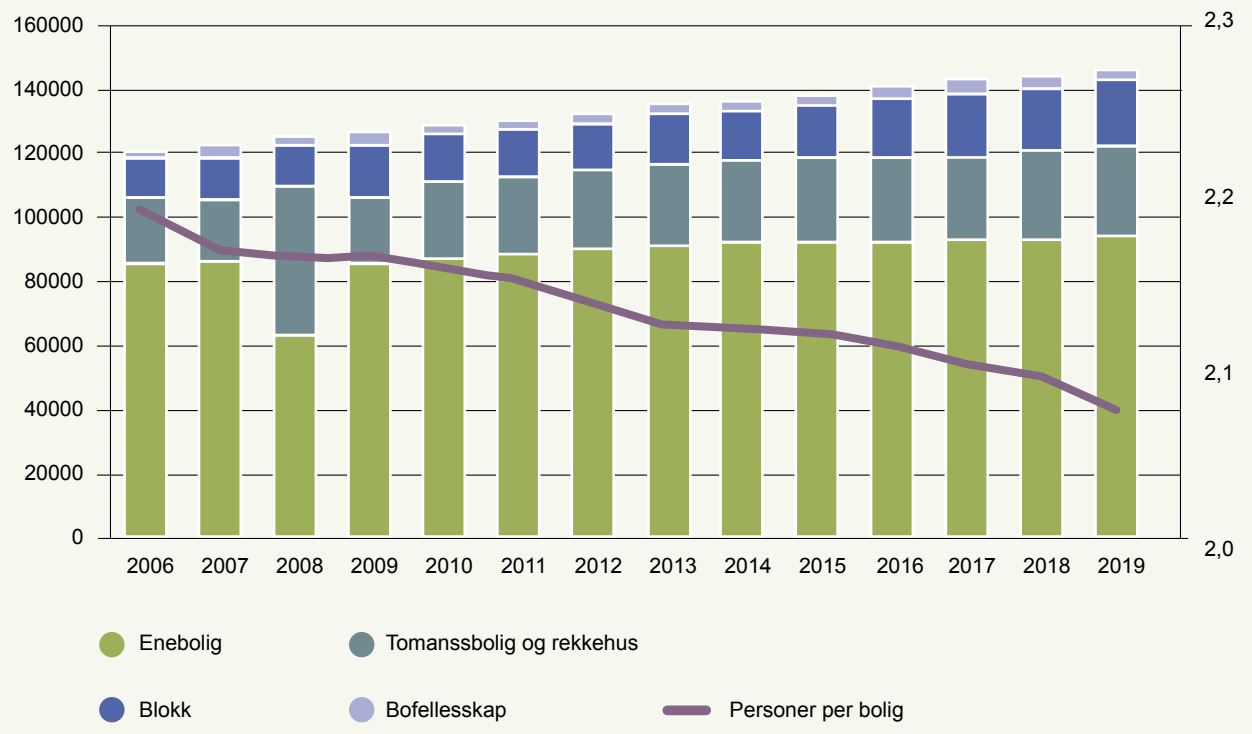

Figur 1.9 Utvikling av samlet boligmasse på Agder fordelt på type bolig 2006 – 2019.

Selv om mer enn halvparten av alle nybygg etter 2003 er av mer “konsentrert form”, kan det stilles spørsmål ved om det bygges tilstrekkelig med mindre boliger/leiligheter på Agder når man tar i betraktning den demografiske utviklingen og endringen i fordelingen av husholdningstyper. Mengden eneboliger som bygges virker relativt stabil, og ligger i overkant av 700 i året. Økningen av blokkbebyggelse kommer altså på toppen av dette. I gjennomsnitt har det blitt ferdigstilt ca. 1900 boliger per år i perioden 2006-2019. Det tilsvarer én ny bolig per 1,6 ny innbygger.

Kilde: SSB

Ferdigstilte boliger på Agder etter type 2000 - 2018

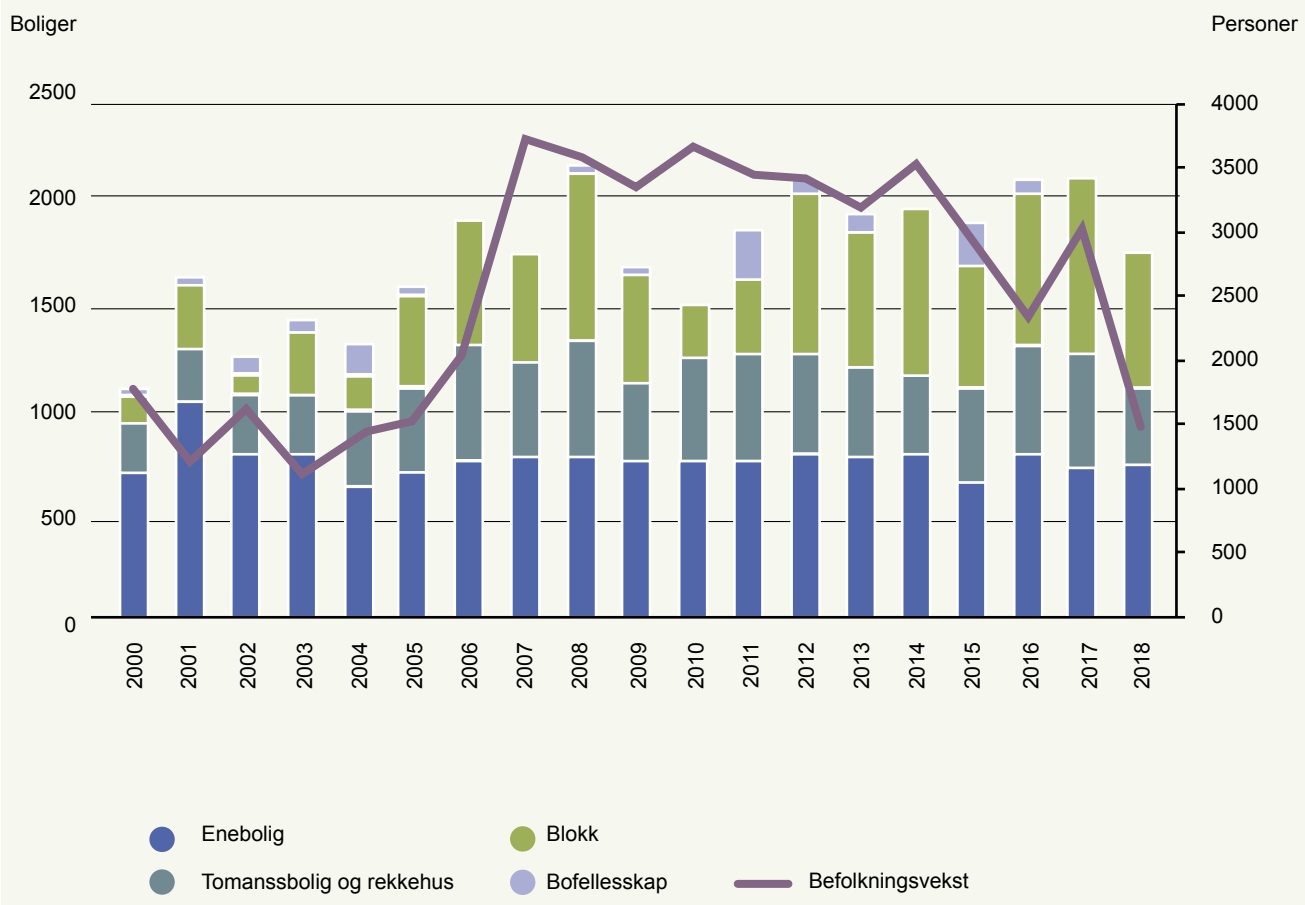

Figur 1.10 Byggestatistikk over ferdigstilte boliger på Agder 2000 – 2018 etter bygningstype.

1.7 Befolkningsfremskrivninger

I forhold til Europa for øvrig har Norge opplevd en høy befolkningsvekst de siste tiårene. SSB utarbeider flere alternative prognoser for befolkningsfremskrivning. Disse tar utgangspunkt i ulike scenarier for fruktbarhet, levealder/aldring og innvandring, og mange ulike faktorer tas med i betraktning, blant annet langsiktig økonomisk utvikling og flyktningesituasjonen i et globalt perspektiv.

Som figur 1.11 viser, er det stort sprik mellom de ulike modellene for befolkningsfremskrivning.

Alternativ HHHH (høy), estimerer at befolkningen på Agder i 2040 vil ha økt med 25,3 prosent i forhold til 2018, mens LLLL (lav) estimerer 11 prosent vekst. MMMM (middel) tilsvarer en befolkningsvekst på 17 prosent.

SSB's vekstprognoser for Agder ligger for alle alternativene ca. 3 prosent høyere enn forventet vekst for landet under ett.

Kilde: SSB

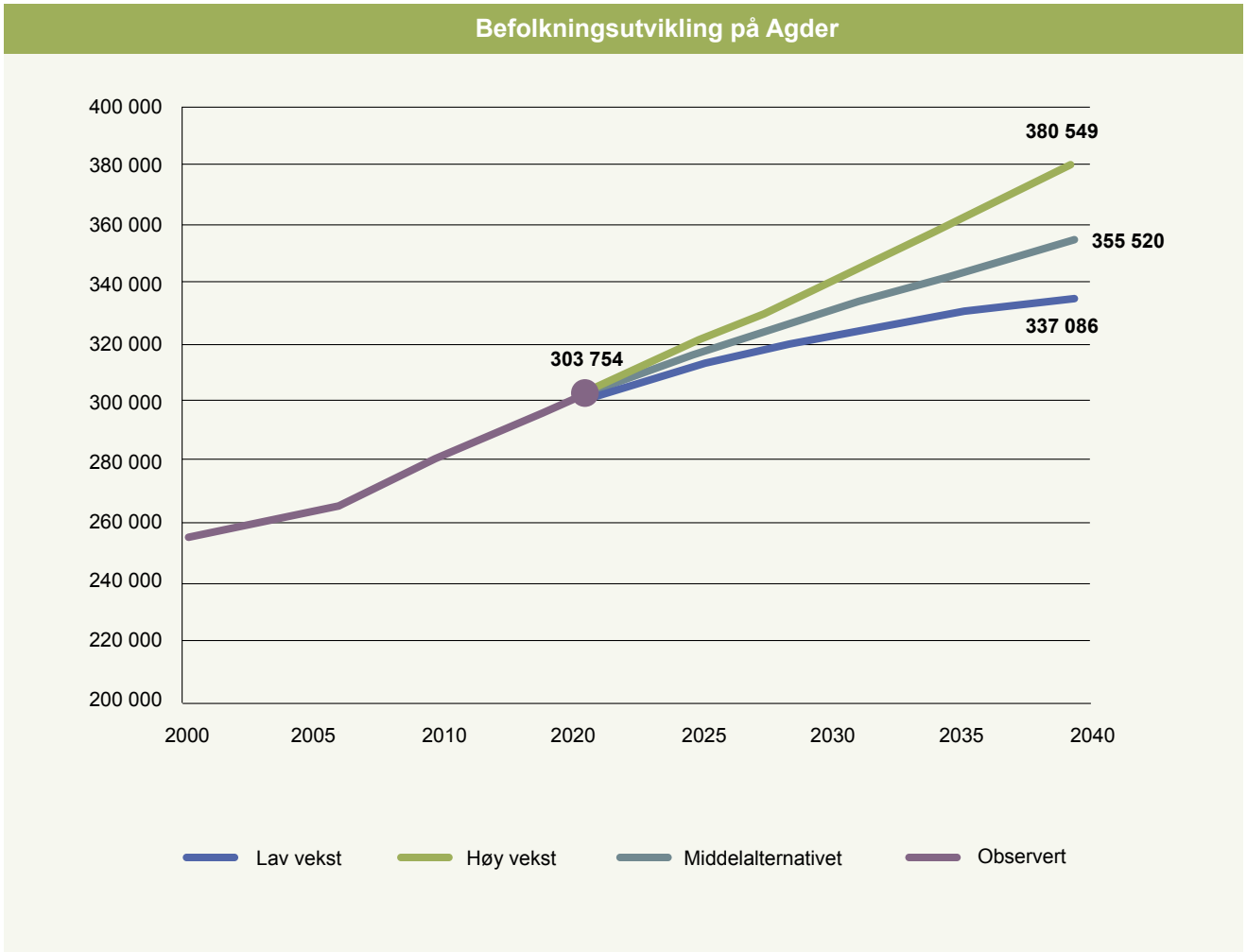

Figur 1.11 Tre alternativer for befolkningsutvikling på Agder.

Det største usikkerhetsmomentet i fremskrivningene er knyttet til innvandringsbildet. Dette skyldes usikkerhet både i forhold til økonomisk utvikling, flyktningsituasjon og befolkningsutvikling ellers i verden. Norge har hatt en periode med høy netto arbeidsinnvandring, men denne er avtakende både på grunn av at en del reiser tilbake til opprinnelseslandet og fordi færre reiser inn til Norge. Samtidig forventer blant annet FN at antall mennesker på flukt ulike steder i verden vil øke, både på grunn av pågående konflikter, men på sikt også på grunn av klimaendringer. Effekten var betydelig i 2015, da det kom mer enn 30 000 asylsøkere til Norge, men innvandringstakten til landet som følge av flukt har deretter gått ned. Figur 1.12 illustrerer betydningen av innvandring for befolkningsfremskrivningene.

Kilde: SSB

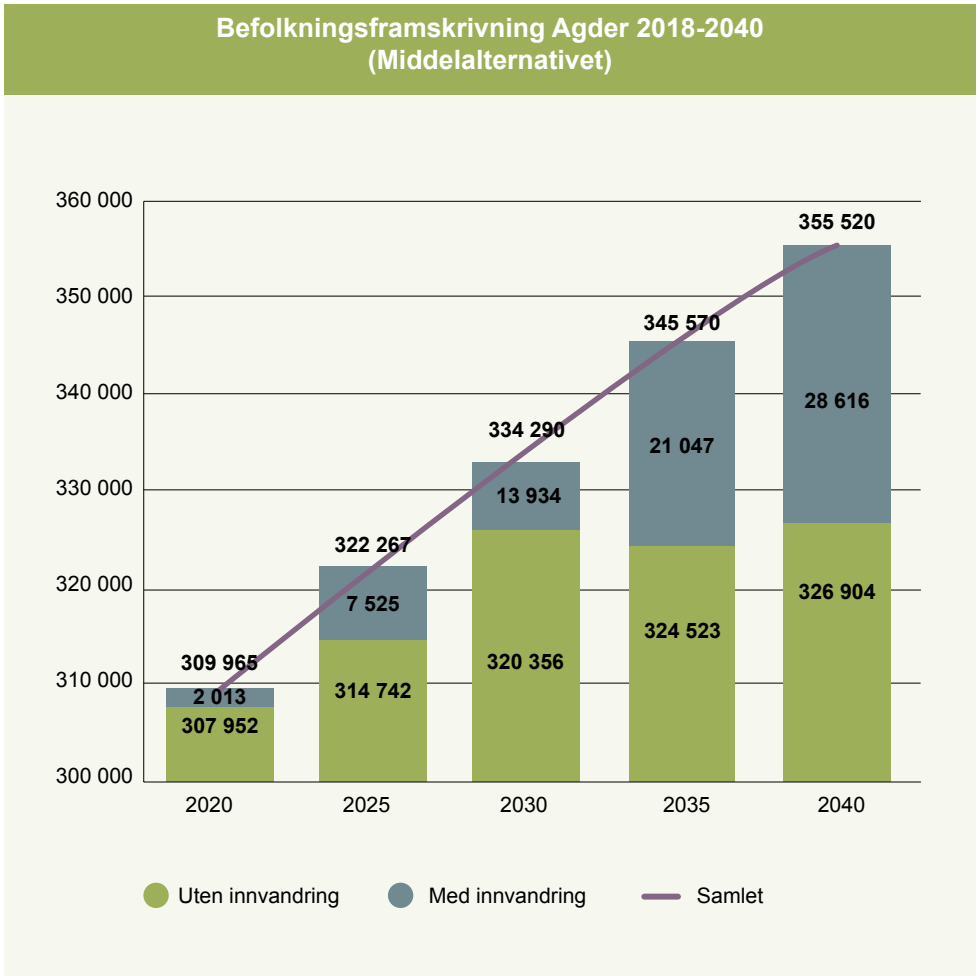

Figur 1.12 Befolkningsfremskrivning Agder.

Boligbehov

Forventet boligbehov kan grovt estimeres ved å dele befolkningsveksten på to. Middelalternativet antyder at Agder vil ha i overkant av 50 000 flere innbyggere i 2040 enn i 2019 (17 prosent vekst). Dette tilsier et samlet boligbehov på Agder på bortimot 25 000 nye boliger, om lag 1 100 per år.

Kilde: SSB

MMMM (middelalternativet)	Folketall 2018	Folketall 2040	Vekst 2018 -2040 (%)	Andel av vekst på Agder 2018 - 2040	Andel av vekst i egen region 2018 - 2040
Kristiansandsregionen	***164 263***	***197 668***	***20,3 %***	***64,5 %***	***100 %***
Birkenes	5 187	6 562	26,5 %	2,7 %	4,1 %
Iveland	1 330	1 551	16,6 %	0,4 %	0,7 %
Kristiansand	109 438	132 045	20,7 %	43,7 %	67,7 %
Lillesand	10 871	13 455	23,8 %	5,0 %	7,7 %
Lindesnes	22 905	25 635	11,9 %	5,3 %	8,2 %
Vennesla	14 532	18 420	26,8 %	7,5 %	11,6 %
Listerregionen	***38 714***	***41 972***	***8,4 %***	***6,3 %***	***100 %***
Farsund	9 726	10 017	3,0 %	0,6 %	8,9 %
Flekkefjord	9 066	9 143	0,8 %	0,1 %	2,4 %
Hægebostad	1 699	1 763	3,8 %	0,1 %	2,0 %
Kvinesdal	6 024	6 832	13,4 %	1,6 %	24,8 %
Lyngdal	10 357	12 279	18,6 %	3,7 %	59,0 %
Sirdal	1 842	1 938	5,2 %	0,2 %	2,9 %
Setesdalsregionen	***7 958***	***9 098***	***14,3 %***	***2,2 %***	***100 %***
Bygland	1 207	1 298	7,5 %	0,2 %	8,0 %
Bykle	958	1 096	14,4 %	0,3 %	12,1 %
Evje og Hornnes	3 625	4 428	22,2 %	1,6 %	70,4 %
Valle	1 225	1 194	-2,5 %	-0,1 %	-2,7 %
Åseral	943	1 082	14,7 %	0,3 %	12,2 %
Østre Agder	***92 819***	***106 782***	***15,0 %***	***27,0 %***	***100 %***
Arendal	44 645	49 167	10,1 %	8,7 %	32,4 %
Froland	5 790	7 395	27,7 %	3,1 %	11,5 %
Gjerstad	2 467	2 613	5,9 %	0,3 %	1,0 %
Grimstad	23 017	29 637	28,8 %	12,8 %	47,4 %
Risør	6 882	7 651	11,2 %	1,5 %	5,5 %
Tvedestrand	6 086	5 972	-1,9 %	-0,2 %	-0,8 %
Vegårshei	2 087	2 424	16,1 %	0,7 %	2,4 %
Åmli	1 845	1 923	4,2 %	0,2 %	0,6 %
Aust-Agder	117 222	136 366	16,3 %	37,0 %	
Vest-Agder	186 532	219 154	17,5 %	63,0 %	
Norge	5 295 619	6 056 244	14,4 %		

Tabell 1.7 Befolkningsfremskrivning for kommunene og regionene på Agder 2018 – 2040.

1.8 Aldrende befolkning

Vi er i en periode med store endringer i befolkningens alderssammensetning, der hovedtrekket i Norge er en aldrende befolkning. Dette skyldes både de store fødselskullene fra etterkrigstiden, stigende levealder og synkende fødselstall. For Agder innebærer dette at over 60 % av den samlede (forventede) befolkningsveksten frem mot 2040 vil bestå av personer i aldersgruppen 67+. Denne aldersgruppens andel av befolkningen vil øke fra ca. 14,8 % i 2018 til 21,5 % i 2040. Figur 1.13 er en alderspyramide som sammenligner befolkningsvolumet innenfor ulike alderstrinn og grupper for henholdsvis 2018 og 2040. SSB's middelalternativ er lagt til grunn.

Siden andelen 67+ år vil øke i forhold til alle andre aldersgrupper, vil det bli færre arbeidende per eldre i fremtiden. Etter middelalternativet vil aldersbæreevnen i form av arbeidsføre 20-66 år per pensjonist (67+) utvikle seg som vist i tabell 1.8.

Kilde: SSB

Forsørgingsgrad – antall arbeidsføre (16-66 år) per pensjonist (67+)		
2018	2030	2040
4,0	3,2	2,6

Tabell 1.8 Fremskrevet aldersbæreevne.

Kilde: SSB

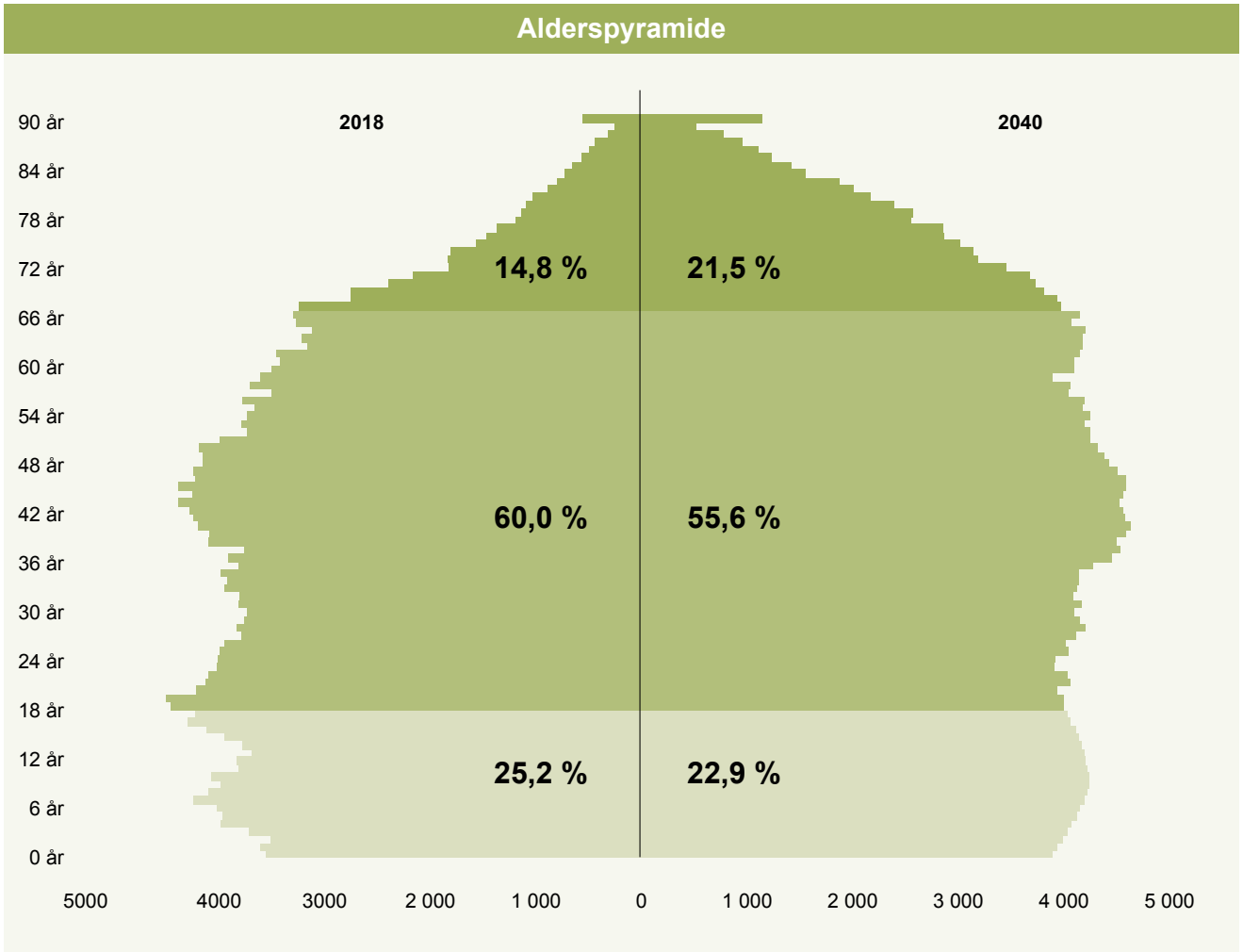

Figur 1.13 Alderspyramide

Figur 1.14 viser fremskrevet vekst i ulike aldersgrupper fra 2018 frem mot henholdsvis 2030 og 2040. Det er naturlig nok mindre usikkerhet knyttet til alderstrinnene 20+ enn alderstrinnene 0-20.

Tabell 1.9 viser fremskrevet endring av andelen av befolkningen i ulike aldersgrupper på Agder. Betydningen av innvandring i forhold til aldersbæreevnen fremkommer ved å sammenlikne middelalternativet med MMM0-alternativet, som innebærer null innvandring. Utslaget er at gruppen 67+ vil utgjøre en ytterligere større andel, siden majoriteten av innvandrere er yngre eller i arbeidsfør alder. Agder skiller seg her ikke vesentlig fra landet for øvrig.

Kilde: SSB

Befolkningens alderssammensetning i 2040 med og uten innvandring

	2018	2040 med	2040 uten
0-5 år	7,0 %	-0,4 %	-0,9 %
6-15 år	12,8 %	-1,1 %	-1,7 %
16-19 år	5,4 %	-0,8 %	-0,9 %
20-66 år	60,0 %	-4,4 %	-4,8 %
67+	14,8 %	6,6 %	8,3 %

Tabell 1.9 Innvandringens betydning for befolkningens alderssammensetning fra 2018 – 2040.

Kilde: SSB

Fremskrevet vekst i aldersgrupper 2018 - 2040

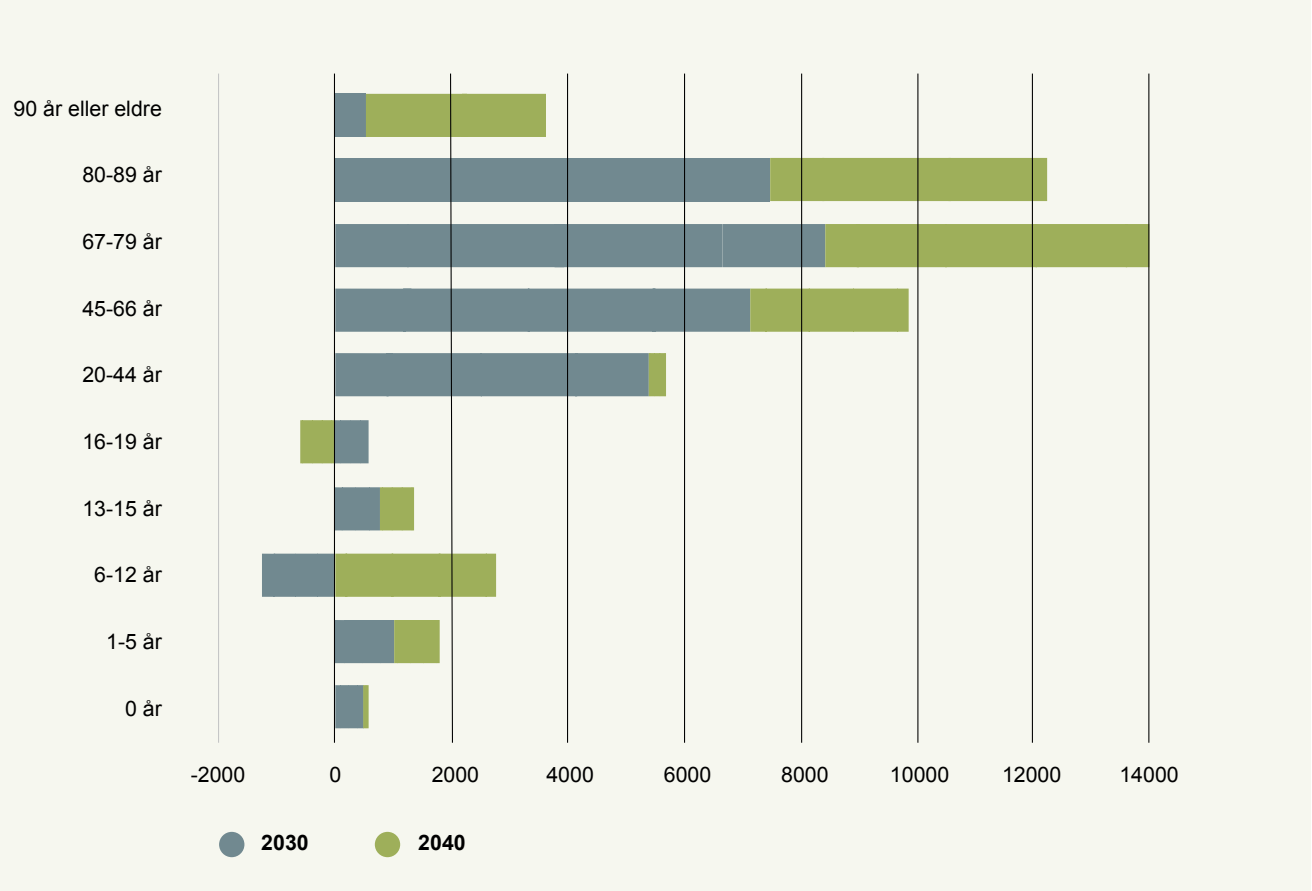

Figur 1.14 Fremskrevet vekst i ulike aldersgrupper 2018 – 2040.

2. Klima og energi

Menneskers påvirkning av jordens klimasystem fram-står i dag som en av de mest krevende styringsutfordringer vi og våre etterkommere står overfor. Uten politisk vilje til sterk regulering av produksjon og bruk av fossile brennstoff får vi en global oppvarming som kan medføre en irreversibel utvikling og uforutsigbare skade. Risiko knyttet til klimaendringer hjemme og i andre land er et perspektiv næringsliv og myndigheter må ta inn over seg og forberede seg på.

Norge har signert Parisavtalen og påtatt seg forpliktelser for å holde den globale oppvarmingen godt under 2 grader sammenliknet med førindustriell tid. Etter at Parisavtalen trådte i kraft har Norge lovfestet sine klimamål frem mot 2030 og 2050 (Klimaloven).

Gjennom Regionplan Agder 2030 har Agder satt klima høyt på agendaen. Arbeidet med Klimaveikart Agder (2017-2018) og Electric Region Agder staker ut kursen for hvordan Agder skal bidra til å utvikle lavutslippssamfunnet. Utslippene skal reduseres med 45 % innen 2030.

Lykkes vi med å redusere klimagassutslippene i egen region gjør vi vår del av klimadugnaden. Dersom vi samtidig utvikler kompetanse og teknologi som lavutslippssamfunnet etterspør vil vi også kunne opprettholde vår sysselsetting og verdiskapning.

Kilde: CDIAC/GCP/IPCC/Fuss et al 2014

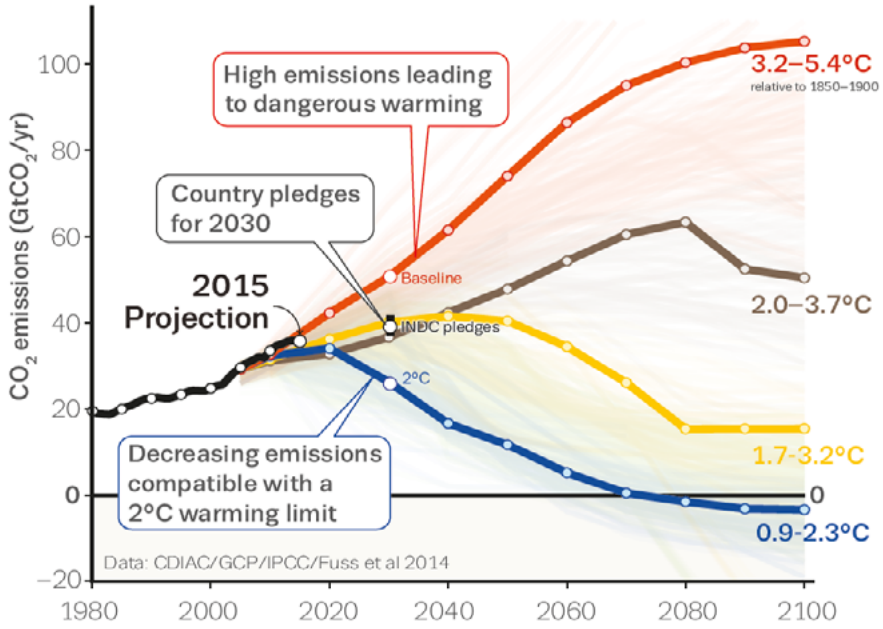

Kilde: IPCC Report Graphics AR5-WG1

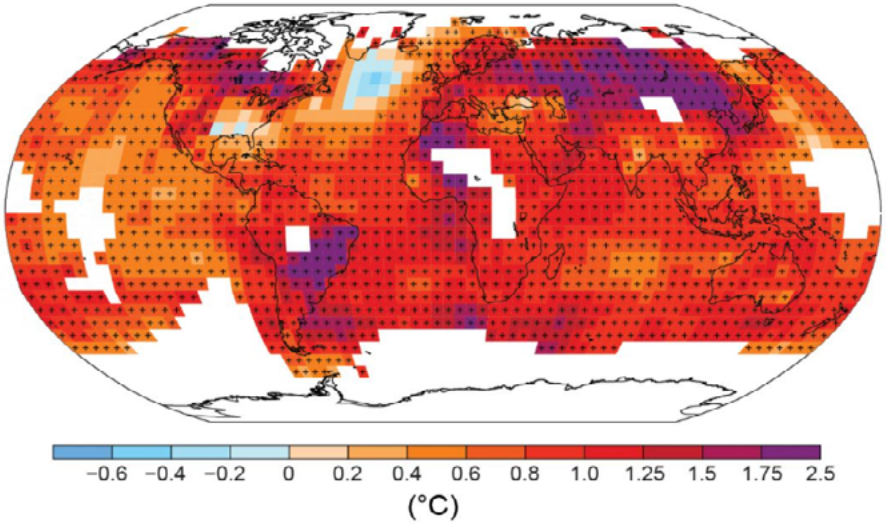

Figur 2.1 Historiske globale utslipp av klimagasser (sort linje) og scenarier for hvordan temperaturen med stor sannsynlighet vil utvikle seg gitt de ulike scenariene.

Figur 2.2 Observerte temperaturendringer fra 1901 - 2012. Hvite felter angir manglende data.

2.1 Klimaendringer

Klimaendringer kan endre forutsetningene og rammene for mange av kommunens oppgaver. God og helhetlig planlegging, som tar hensyn til dagens og framtidens klimaendringer, står helt sentralt på veien mot et klimatilpasset samfunn. Mange aktører er involvert, og det er viktig at alle forholder seg til og bruker det naturvitenskapelige kunnskapsgrunnlaget i planarbeidet.

Norsk Klimaservicesenteret har utarbeidet klimaprofiler for alle landets fylker. Klimaprofilene har fokus på endringer fra dagens klima (1971-2000) til slutten av århundret (2071–2100), og beskriver forventede klimaendringer dersom de globale klimagassutslippene fortsetter å øke som i de siste tiårene. For å være føre var er dette høye alternativet fra de nasjonale klimaframskrivningene lagt til grunn når konsekvensene av klimaendringer vurderes.

Klimaprofil Agder beskriver at vi må forberede oss på følgende endringer i klima for Agder:

Årstemperaturen beregnes å øke med ca. 4,0 °C; med størst økning om vinteren og minst om sommeren. Vekstsesongen vil øke med 1-3 måneder, mest i ytre kyststrøk.
Nedbør: Årsnedbøren er beregnet å øke med ca. 10 prosent. Økningen blir størst vinter og vår, mens det sommerstid ventes små endringer. Episoder med kraftig nedbør blir oftere og verre.
Vind: Trolig liten endring.

Kilde: Norsk klimaservicesenter

Årsnedbør Vest-Agder

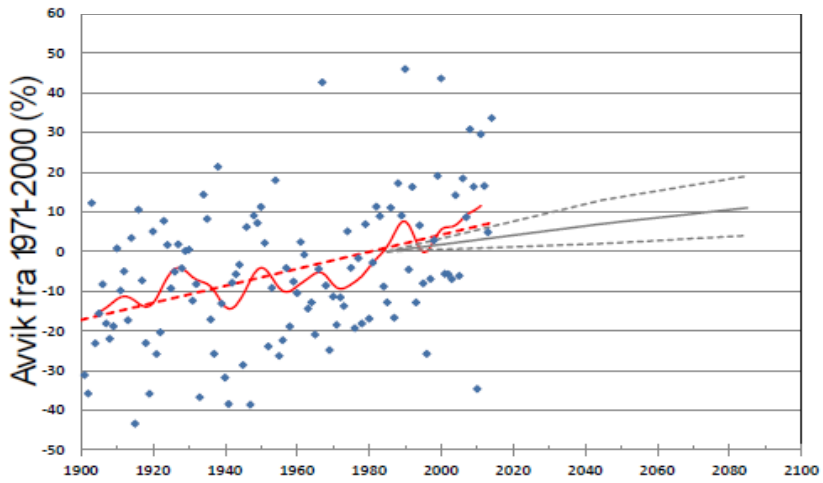

Kilde: Norsk klimaservicesenter

Årstemperatur Aust-Agder

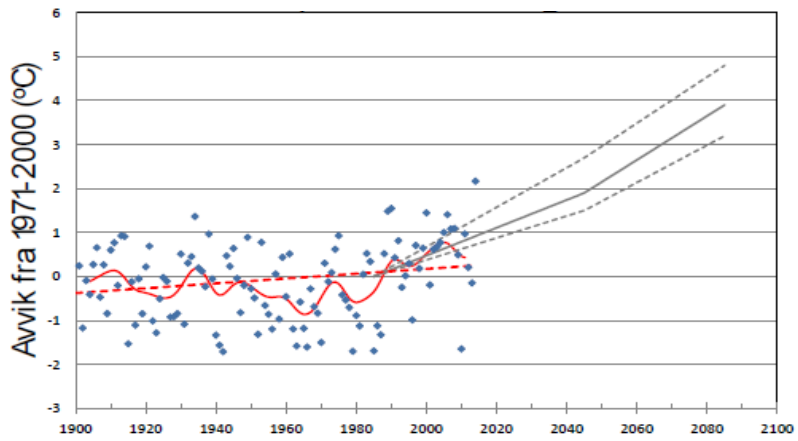

Figur 2.3
Figur 2.4

Historiske og beregnede fremtidige avvik fra gjennomsnittsverdier (1971-2000) for årsnedbør i Vest-Agder (øverst) og for årstemperatur i Aust-Agder (nederst). Blå prikker viser observerte avvik for enkeltår i perioden 1900-2014, stiplet rød strek er observert trend, mens rød kurve viser glattede 10-års variasjoner. Heltrukken grå strek og stiplete grå streker viser hhv. midlere, lav og høy modellberegning for endring av nedbør frem mot slutten av århundret for høye klimagassutslipp.

2.2 Klimatilpasning

Nedbør: Inntil videre foreslås det et klimapåslag på minst 40 prosent på regnskyll med kortere varighet enn 3 timer. Utfordringene med overvann blir større enn i dag. Anbefalt klimapåslag på flomvannføring er 20 prosent. Økt forekomst av lokal, intens nedbør øker sannsynligheten for flom i tettbygde strøk og i små kystnære vassdrag som reagerer raskt på regn.

Vannføring: Det ventes små endringer i gjennomsnittlig årlig vannføring. Det forventes flere og større regnflommer, mens snøsmelteflommene vil bli mindre mot slutten av århundret.

Snø: Det vil bli flere smelteepisoder om vinteren som følge av økning i temperaturen. Snøsesongens lengde reduseres med 1-3 måneder.

Tørke: Det kan bli lengre varme og tørre perioder om sommeren. Dette øker sannsynligheten for skogbrann og behovet for jordbruksvanning. Vekst sesongen forlenges med 1-3 måneder.

Isgang: Klimaendringene gir kortere perioder med is, og mindre isgang.

Skredfare: I bratt terreng kan klimautviklingen gi økt hyppighet av skred som er knyttet til regnskyll, flom og snøfall. Økt erosjon på grunn av kraftig nedbør og flom kan utløse flere kvikkleireskred. Også hyppigheten av mindre steinspranghendelser kan øke.

Havnivåstigning kan føre til at stormflo og bølger forårsaker skader. Det anbefales å bruke et klimapåslag for havnivåstigning på 66 cm lengst øst og 80 cm lengst vest i Agder.

Kilde: Norsk Klimaservicesenter

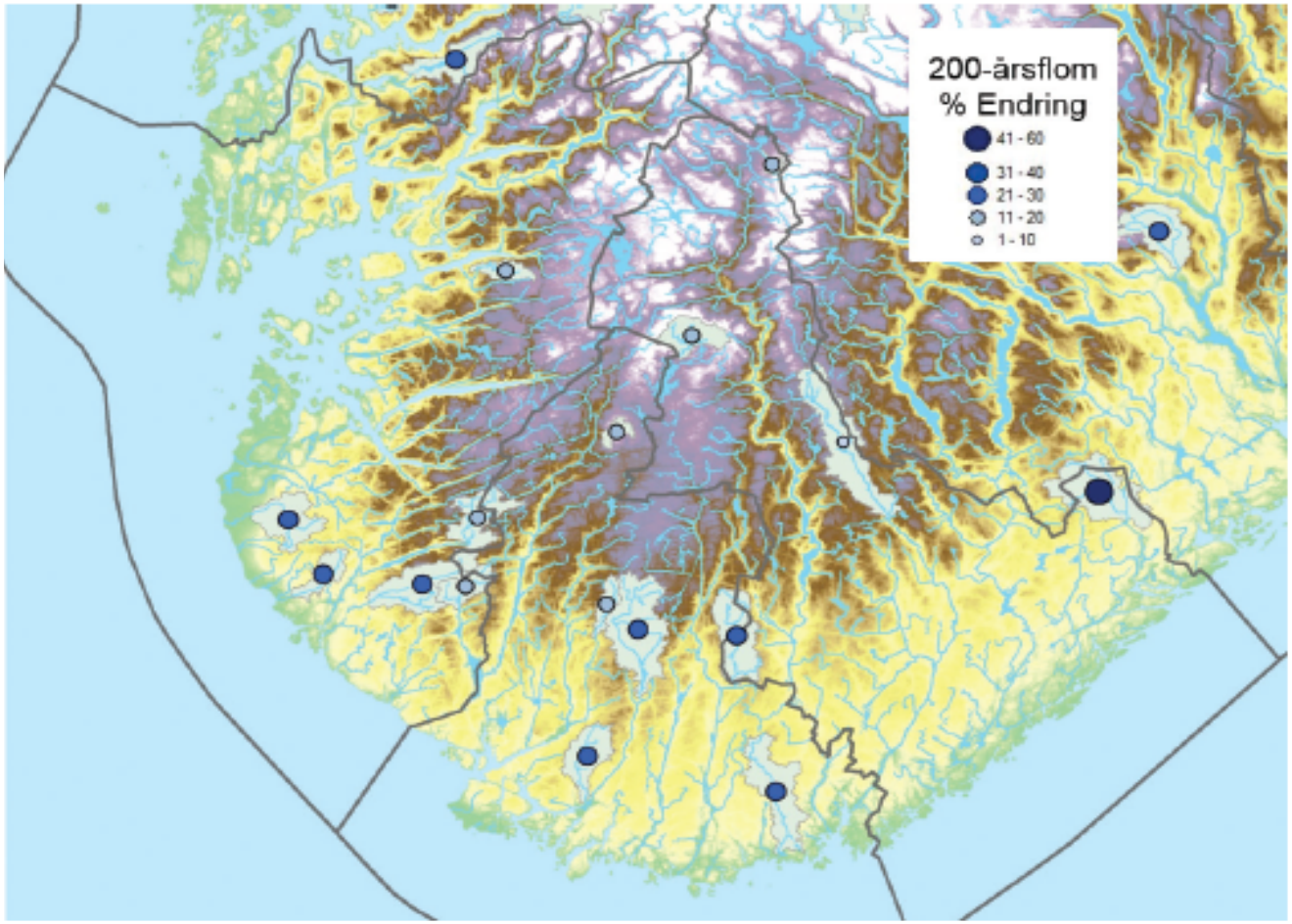

Kart 2.1 Forventet median prosentvis endring i 200-års flom fra 1971-2000 til 2071-2100.

2.3 Direkte utslipp av klimagasser

Direkte utslipp av klimagasser omfatter alle utslipp av klimagasser innenfor Agders geografiske grenser. Miljødirektoratet har forbedret tallgrunnlag på kommunenivå for årene 2009-2017, luftfart over 3000 fots høyde og bensinforbruk til fritidsbåter inngår imidlertid ikke. All skipsfart innenfor kommunens territoriale grense (12 nautiske mil) inngår.

Tabell 2.1 viser direkte utslipp fordelt på industri, jordbruk og øvrige utslipp i den enkelte kommune. Utslippene har totalt sett økt med 11 % i perioden 2009-2017. 14 kommuner har redusert sine utslipp, mens 11 kommuner har økt utslippene. 5 kommuner har hatt et stabilt utslippsnivå (+/-5 %). Endring i industriens produksjonsnivå og utslipp slår kraftig ut i Kvinesdal, Lillesand, Birkenes og Lindesnes. Industriutslippene har totalt sett også økt sammenliknet med 2009, men er redusert i et lengre perspektiv. Ettersom 2009 var et svakt produksjonsår for industrien kommer enkeltkommuner og regionen totalt sett ut med dårlige resultater for perioden 2009-2017.

Jordbruksutslippene er knyttet til mengde jordbruksareal, antall drøvtyggende husdyr og gjødsling. Utslippene endres lite så lenge produksjonen opprettholdes. Eventuelle faktiske utslippsendringer fanges heller ikke opp på grunn

Kilde: Miljødirektoratet (utslippstall) og SSB (folketall).

Kommune	Utslipp av klimagasser i tonn CO2-ekvivalenter				Indikatorer		Innbyggere 2017
	Industri	Jordbruk	Øvrige	Totalt	Endring 2009-2017	Utslipp pr. innbygger eks. industri og jordbruk	
Arendal	2058	10792	118637	131486	9 %	2,7	44576
Audnedal	0	5645	3743	9388	-9 %	2,1	1765
Birkenes	21737	4866	13973	40576	27 %	2,7	5178
Bygland	0	3174	3001	6176	-1 %	2,5	1200
Bykle	0	801	2928	3729	-34 %	3,1	952
Evje og Hornnes	0	6024	7731	13755	-160 %	2,1	3614
Farsund	160142	23150	53097	236389	5 %	5,4	9769
Flekkefjord	468	8042	46708	55217	30 %	5,1	9090
Froland	0	3257	8549	11806	-27 %	1,5	5713
Gjerstad	0	2957	8959	11917	-8 %	3,6	2511
Grimstad	1652	7945	27762	37359	-24 %	1,2	22692
Hægebostad	0	8959	4202	13161	-10 %	2,5	1702
Iveland	0	2225	959	3183	6 %	0,7	1342
Kristiansand	79005	1471	233513	313989	32 %	2,6	89268
Kvinesdal	225435	14108	13155	252698	21 %	2,2	5988
Lillesand	55256	3464	57796	116517	19 %	5,4	10702
Lindesnes	17137	8391	26820	52348	9 %	5,4	4950
Lyngdal	0	10591	39458	50049	12 %	4,6	8588
Mandal	133	5356	54359	59848	-2 %	3,5	15600
Marnardal	0	5772	3111	8883	-18 %	1,3	2309
Risør	0	1269	18728	19997	8 %	2,7	6936
Sirdal	0	6895	10672	17567	-17 %	5,8	1836
Songdalen	0	7392	7482	14874	-2 %	1,1	6568
Søgne	0	2744	20972	23716	-10 %	1,9	11321
Tvedestrand	0	2999	26800	29800	24 %	4,4	6051
Valle	0	3982	9754	13735	-19 %	7,8	1246
Vegårshei	0	668	5443	6110	-31 %	2,6	2104
Vennesla	8557	7878	33589	50024	-31 %	2,3	14425
Åmli	0	5276	7334	12610	-14 %	4,0	1856
Åseral	0	5775	2278	8053	-3 %	2,4	937
Totalsum	**571580**	**181864**	**871514**	**1624957**	**11 %**	**2,9**	**300789**

Tabell 2.1 Direkte klimagassutslipp og nøkkelindikatorer fordelt på kommuner, 2017

av svakheter i metodikken. Som indikator på utslippsnivå i den enkelte kommune er det gjort en sammenlikning hvor alle utslippene som ikke er knyttet til industri og jordbruk er fordelt pr. innbygger. Utslippene varierer da mellom 1 og 8 tonn pr. innbygger. Indikatoren sier mye om hvor mye transportarbeid som foregår i kommunen (skipsfart og veitrafikk), og sannsynligvis mindre om hvordan den enkelte innbygger har innrettet sin hverdag.

Kilde: Miljødirektoratet/Norske utslipp.no

Bedrifter i Agder med mer enn 10000 tonn utslipp av klimagasser		Årlig utslipp til luft CO2e	
Anleggsnavn	Kommune	2009	2018
Eramet norway kvinesdal	Kvinesdal	169867	212155
Alcoa aluminium, lista	Farsund	178953	176201
Fiven norge as avd. lillesand	Lillesand	32714	52096
Rec solar norway as avd kristiansand	Kristiansand	37474	47581
3b-fibreglas norway as	Birkenes	14551	24236
Ge healthcare as, lindesnes fabrikker	Lindesnes	12611	18082
Elkem carbon	Kristiansand	10465	16674
Glencore nikkelverk	Kristiansand	16356	16500
Huntonit as - fmav	Vennesla	9036	10879

Tabell 2.2 De største industriutslippene i Agder.

Kilde: SSB (1991-2009), Miljødirektoratet (2009-2017), ny beregningsmetodikk.

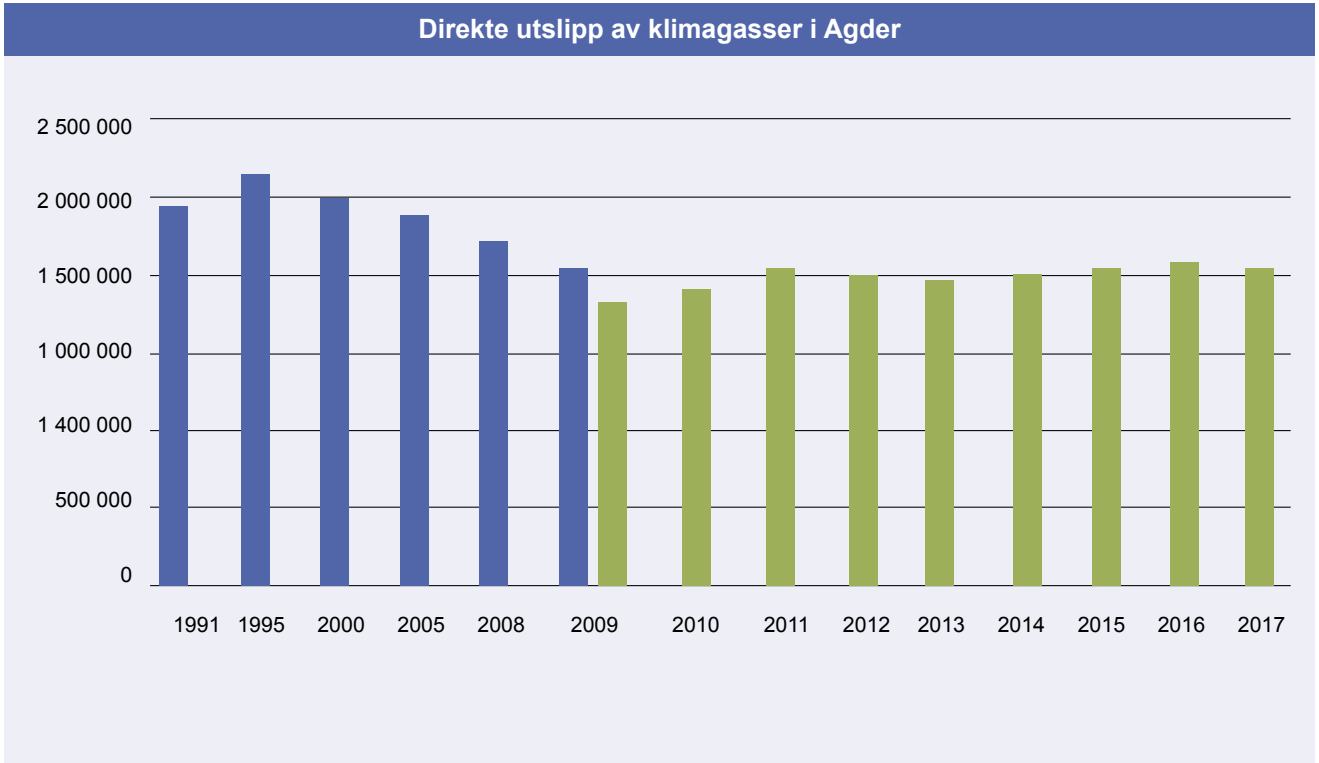

Figur 2.5 viser at utslippene i sum har økt med 11 % i perioden 2009-2017.

2.4 Kilder til direkte utslipp av klimagasser i Agder og endringer i perioden 2009-2017

35 prosent av utslippene kommer fra industri og prosessutslipp. Disse utslippene stammer i hovedsak fra bedriftene som vist i tabell 2.2. Forbrenning av restavfall og bruk av kull i industriprosesser er viktigste årsaker til utslippene. Utslippene har økt med 17 prosent, mye på grunn av at 2009 var et svakt år for industrien.

16 prosent av utslippene kommer fra skipsfart og fiskefartøyer som opererer innenfor kommunenes territorielle sone på 12 nautiske mil. Mye av trafikken passerer uten å gå til havn i Agder. Det er kalkulert en økning på 50 prosent siden 2009. Tallgrunnlaget for 2009 er svakt, mens nye tall er nøyaktige. Fergetrafikken over Kristiansand havn er en dominerende utslippskilde.

14 prosent av utslippene kommer fra lette kjøretøy (personbiler, motorsykler og mopeder og varebiler) i veitrafikken. Utskifting til mer energieffektive kjøretøy, større andel elbiler og myndighetskrav som har gitt en stadig høyere innblanding av biodrivstoff har redusert utslippene fra denne sektoren med 23 % i perioden.

11 prosent av utslippene kommer fra tunge kjøretøy, herunder dieseldrevne motorredskaper, tunge kjøretøy og busser. Utslippene har økt med 17 %. Det er knyttet stor usikkerhet til tallene. Innblanding av biodrivstoff og en mer energieffektive motorer har redusert økningen. Transportvolumet har økt.
11 prosent av utslippene kommer fra matproduksjon. Dette er utslipp av lystgasser og metan knyttet til fordøyelsesprosesser hos sau og storfe, lagring og spredning av gjødsel og utslipp fra jordbruksarealer. Utslippene har økt med 13 prosent.

9 prosent av utslippene kommer fra avfallsdeponigasser, behandling av biologisk avfall og avfallsforbrenning. Avfallsdeponier er forbudt og utslippene fra de gamle deponiene er nedadgående. Returkraft i Kristiansand står for utslippene knyttet til avfallsforbrenning, her gjenvinnes energien. Utslippene har økt med 40 prosent og skyldes at vi fortsatt har betydelige utslipp fra gammelt avfall i tillegg til et stort volum årlig forbrenning av avfall.

2 prosent av utslippene kommer fra parafin, gass, fyringsolje og ved brukt til oppvarming i husholdninger, yrkesbygg, industri, bygg- og anleggsvirksomhet. Utslippene er redusert med 15 prosent. Det er vedtatt forbud mot fossil oppvarming som vil eliminere en stor del av disse utslippene i løpet av få år.

Figur 2.6 Direkte utslipp for 2017 fordelt på kilder.

Kilde: Miljødirektoratet (tilpasset inndeling av utslippskilder)

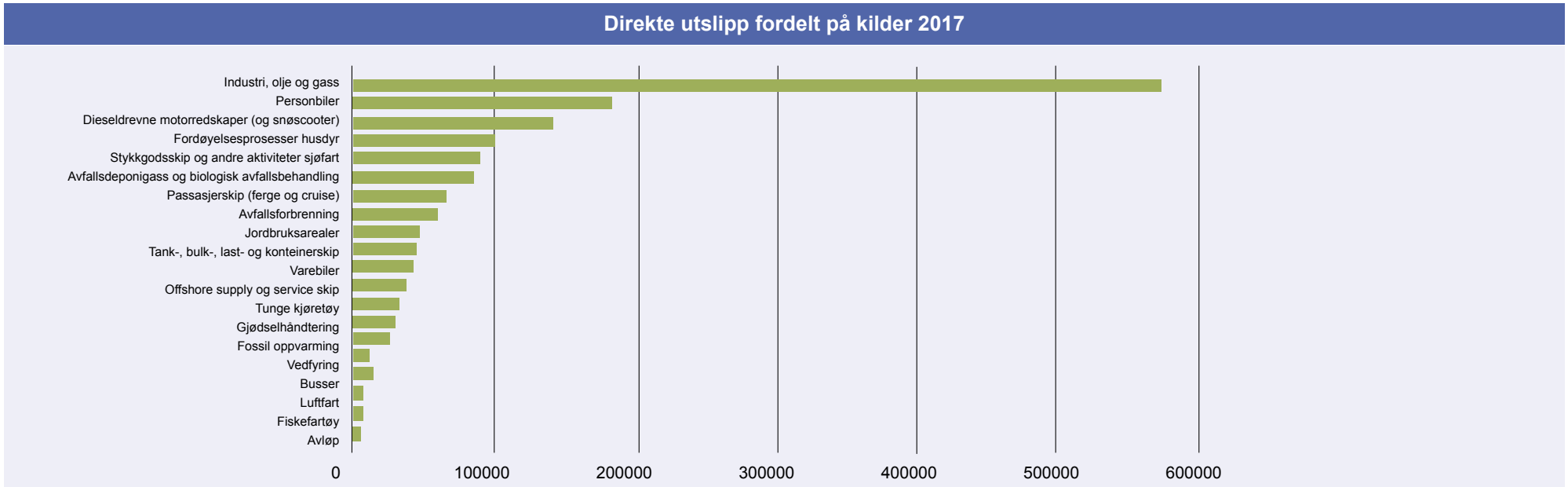

2.5 Indirekte utslipp

Indirekte utslipp skjer utenfor Agders grenser og kontroll, men er en følge av vårt forbruk. For Agder gjelder dette kjøp av elektrisk strøm, import av varer og tjenester og norsk offshore olje- og gassvirksomhet. Figuren på høyre side viser fordeling mellom indirekte og direkte utslipp.

For å beregne de indirekte utslippene knyttet til elektrisitet benyttes målt forbruk og en gjennomsnittsfaktor for produksjon av elektrisitet i Norden. Med utgangs-punkt i denne forutsetningen sto elektrisitetsforbruk i Agder for indirekte utslipp av 450 000 tonn CO2e i 2017.

Det er foretatt grove beregninger av indirekte utslipp knyttet til import av varer og tjenester i Agder. Beregningene er foretatt på nasjonalt nivå og bygger på utslippstall knyttet til vareproduksjonen i det enkelte land Norge importerer varer fra, og Agders andel av bruttonasjonalprodukt. For Agder er det kalkulert et indirekte utslipp på 1,1 millioner tonn CO2e knyttet til import av varer og tjenester. Redusert offentlig og privat forbruk kan redusere dette utslippet. Tilsammen kjøper fylkeskommunene og kommunene i Agder inn varer og tjenester fra privat sektor for ca. 5,2 mrd. NOK i 2015 [1]. Ca. 55 prosent av de indirekte klimagassutslippene er knyttet til innkjøp av byggetjenester, mens ca. 20 prosent er knyttet til transportmidler og transporttjenester.

Utslippene fra offshore olje- og gassvirksomhet utgjør en stor del av norske utslipp, og kan dermed sees som vesentlig også for fylkene i Norge. Dette er utslipp som kommunene og fylkene i Norge ikke har direkte kontroll over, men som indirekte inngår i deres klimafotavtrykk som del av det norske samfunnet. Dersom vi fordeler utslippet fra olje- og gass-virksomhet mellom fylkene etter antall innbyggere gir det Agder et totalt utslipp fra olje- og gassvirksomhet på 900 000 tCO2e i 2017.

[1] KOSTRA grunnlagsdata, SSB (2015)

Kilde: Klimaregnskap for Agder 2015 (Cemasys/SSB)

Ulike kategorier av klimagassutslipp

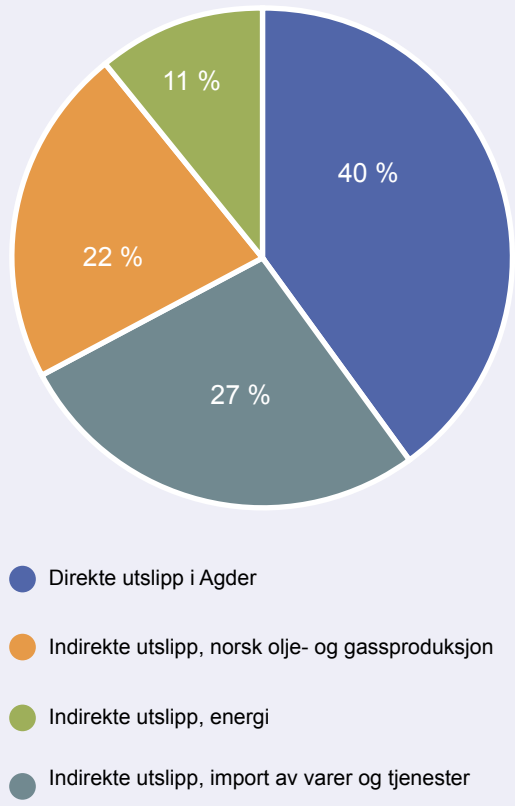

Figur 2.7 Ulike kategorier av klimagassutslipp

2.6 Karbonbudsjett for Agder frem mot 2050

Figuren til høyre viser hvordan utslippene for Agderfylkene har utviklet seg siden 2009 og hvordan de må reduseres frem mot 2050, både for å unngå global temperaturøkning på over to grader (2 graders målet), for å følge opp Klimaloven og for å følge opp Regionplan Agders mål om 45 % utslippskutt innen 2030 og "lavutslippssamfunn i 2050". Dette kommer frem i modellen ved en sort prikkete linje som representerer Klimalovens budsjettlinje og en grønn linje som representerer IPCCs 2-gradersmål med utgangspunkt i årlige kutt fra 2010.

Utslippsscenarioet er beregnet med bakgrunn i Stortingsmelding nr. 41 (klimameldingen) [2], og med forutsetning om at de nåværende politiske føringene blir realisert.

Utslippsframskrivningene bygger på like store kutt i alle sektorer. Teknologiutvikling, nasjonal politikk og Europeisk samarbeid om omstilling sannsynliggjør at industri og veitrafikk vil kunne oppnå større reduksjoner enn dette, mens jordbruk vil opprettholde samme utslippsnivå dersom produksjonen økes i henhold til nasjonale mål for matforsyning.

Kilde: Klimaregnskap for Agder 2015 (Cemasys/SSB)

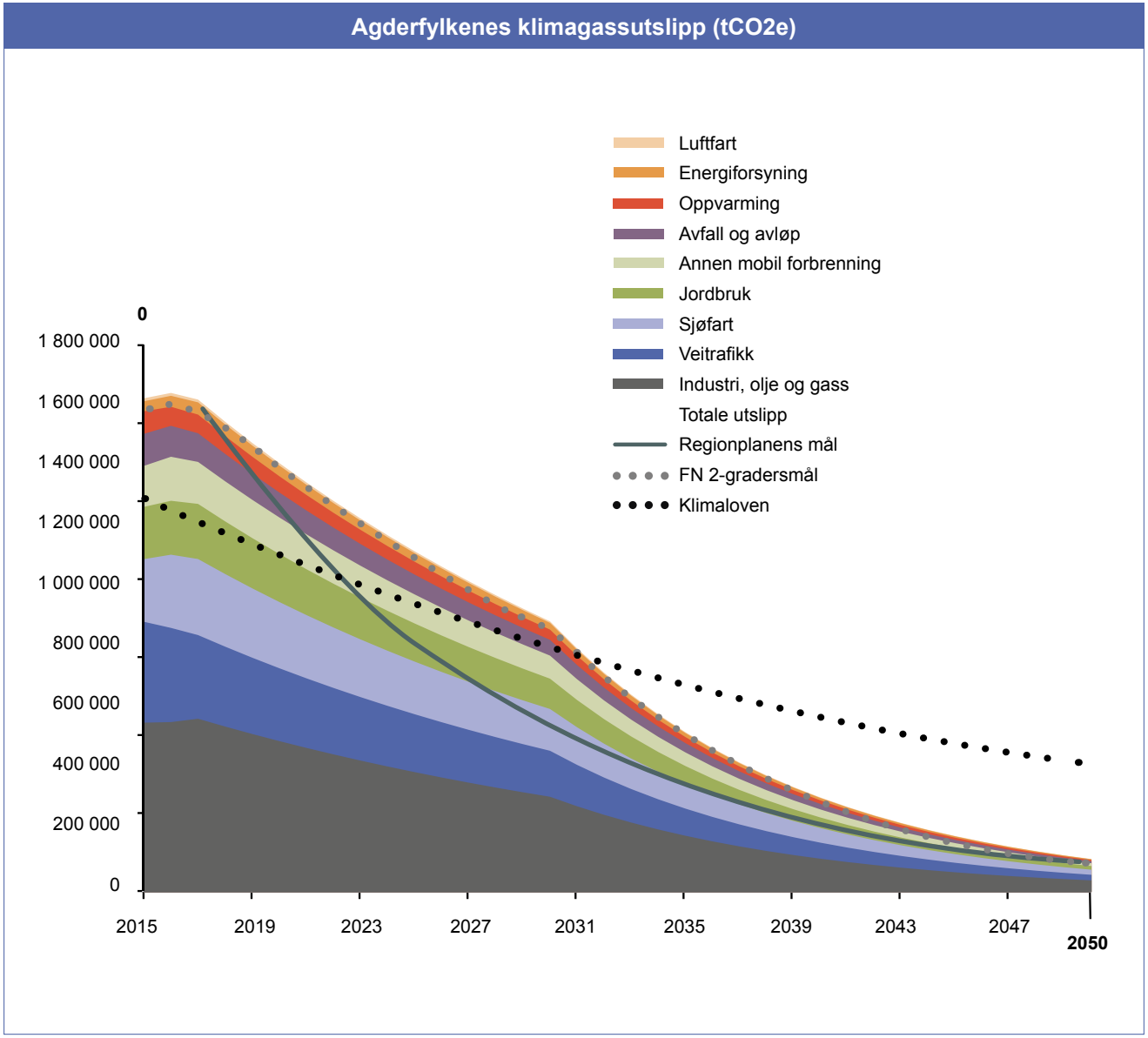

Figur 2.8 Direkte utslipp av klimagasser målt i Ntonn CO2-ekvivalenter for perioden 2009-2017 og framtidige utslipp i henhold til mål om 45 % utslippskutt fram til 2030 og «lavutslipp» i 2050. Utslippsnivåer i henhold til FN`s 2 graders mål og Klimaloven er markert med stipla linjer. Kilde: Miljødirektoratet/Regionplan Agder 2030

[2] Klima- og Miljødepartementet (2016-2017). Meld. St. 41, Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid. http://bit.ly/2wIvkI1

2.7 Energi

Totalt produserte Agder fylkene 16271 GWh kraft i 2017, det tilsvarte 11 prosent av Norges totale kraftproduksjon. Forbruket i Agder var 8579 GWh. Det ble dermed eksportert hele 7692 GWh, tilsvarende kalkulert kraftbehov for å drifte halvparten av veitrafikken i Norge dersom denne hadde vært elektrifisert. [3] Fylket er stor netto-produsent av fornybar energi og har over tid produsert om lag dobbelt så mye energi som det forbruker. Både produksjon og forbruk har vist en svakt økende tendens siste 10 år.

Energibalanse

Diagrammet til høyre viser input (produsert og omsatt energi) og output (forbruk) fordelt på ulike sektorer i 2015. Det viser flyten av energi fra de ulike energibærerne fordelt på etterspørselen fra de ulike sektorene i samfunnet. Klimagassutslippene er i hovedsak knyttet til bruk av fossilt brennstoff. Nettside som viser estimert karbon fotavtrykk i knyttet til forbruket av strøm i santid for de fleste europeiske land finner du her. Karbonfotavtrykket varierer med hvordan den strømmen som leveres er produsert.

Kilde: Klimaregnskap for Agder 2015 (Cemasys/SSB)

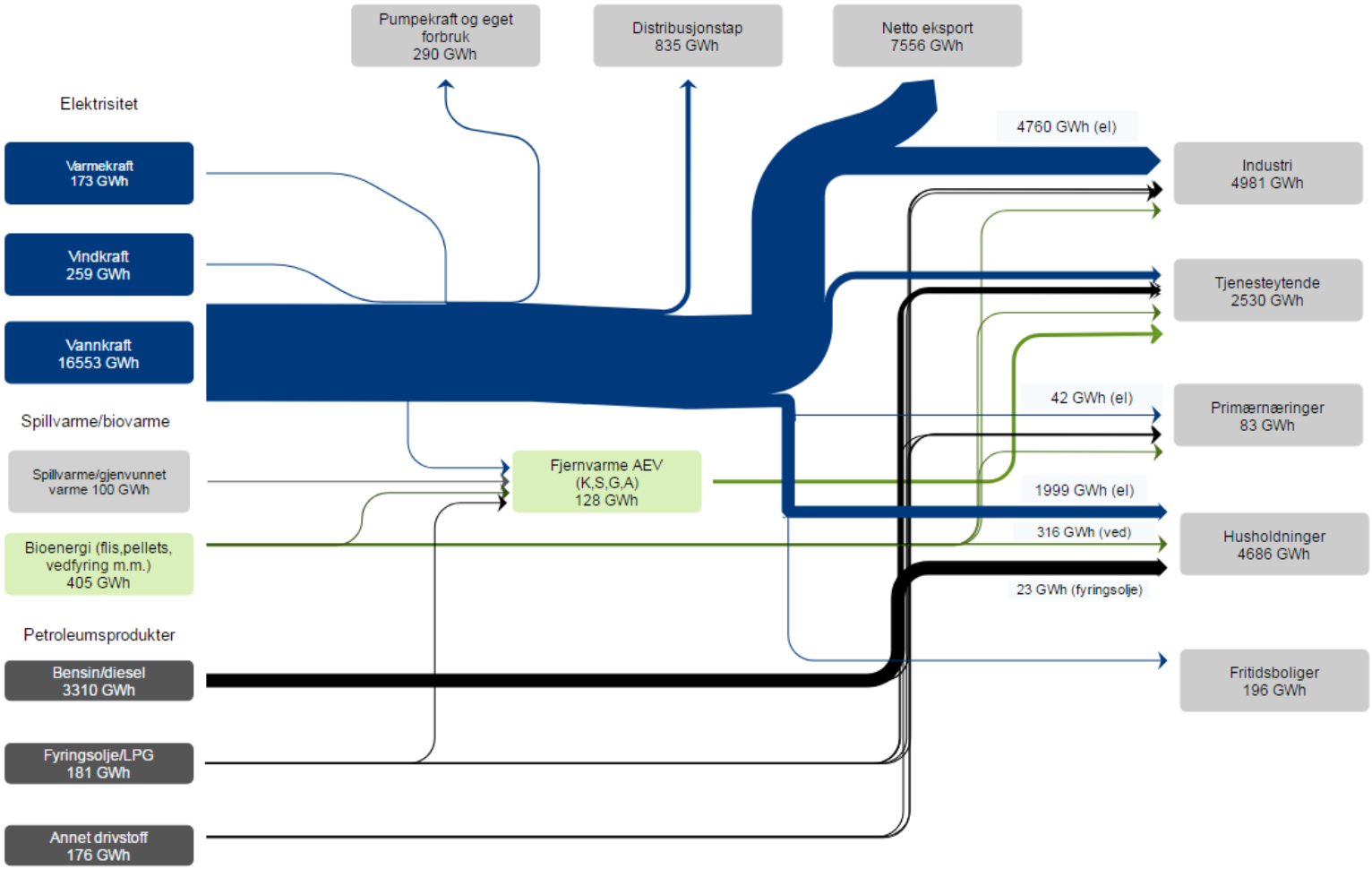

Figur 2.9 Diagrammet viser input (produsert og omsatt energi) og output (forbruk) fordelt på ulike sektorer i 2015.

[3] NVE notat 2017: Hvordan vil en omfattende elektrifisering av transportsektoren påvirke kraftsystemet?

2.8 Forbruk av elektrisitet

Når vi fordeler forbruket av elektrisk kraft per innbygger ser vi i tabellen at kommuner med kraftkrevende industri peker seg ut med høye tall. Dette gjelder særlig for vertskommunene til Alcoa Lista (Farsund) og Eramet Norway (Kvinesdal).

Ser man på strømforbruket til den enkelte husholdning (Nøkkeltall i tabell) ser man at variasjonen er mye mindre mellom kommune. I gjennomsnitt bruker husholdningene 16 091 kWh [4]. Forbruket er høyest i Bykle, Sirdal og Åseral, mens Kristiansand, Grimstad og Gjerstad bruker omkring halvparten så mye.

Forbruket av elektrisk kraft viser karakteristiske trekk ved enkelte kommuner. Høyt strømforbruk i hytter og fritidshus i forhold til strømbruk i husholdninger er en indikator på at hytteutbygging i Agder er mest dominerende i Åseral, Sirdal og Bykle, mens landbruk er mest dominerende i Åmli, Grimstad og Songdalen og tjenesteyting i Bykle, Sirdal og Valle.

Elektrifiseringsgraden varierer fra 35 % i Valle til 82 % i Farsund. Gjennomsnittet for Agder er 64 %, mens den på landsbasis er på 51 %. Fornybarandelen i energiforbruket i Agder varierer fra 43% i Flekkefjord til 85 % i Åseral og Iveland. Gjennomsnittet for Agder er 69 %, mens den på landsbasis er 68 %. Økt elektrifi-. sering og fornybarandel i energiforbruket er viktige indikatorer på utviklingen av lavutslippssamfunnet.

Agder Energi har laget Energiutredninger for alle kommuner i Agder, disse finner du her.

[4] Antall husholdninger per kommune er beregnet ved at det i gjennomsnitt er 2,23 personer per husholdning i Agder. Antall husholdninger per kommune er dermed beregnet som antall innbyggere dividert med 2,23.

Kilde: SSB

	Forbruk i alt 2017 angitt i GWh						Nøkkeltall per enhet (kWh)		Nøkkeltall for kommunen	
	Bergverks-drift og industri mv.	Hushold-ninger	Hytter og fritidshus	Primær-næringer	Tjeneste-yting mv.	Sum	per innbygger	per hushold-ning	Elektrifi-sering	Fornybar-andel
1001 Kristiansand	1055,6	575	9,8	0,7	433,5	2074,6	23240	13823	75 %	85 %
0928 Birkenes	58,8	35,3	1,5	0,6	12,7	108,9	21031	16802	80 %	85 %
1014 Vennesla	115,9	98,5	0,9	1	40,1	256,4	17775	16316	82 %	82 %
1032 Lyngdal	26,7	59,1	11,1	1,1	52,8	150,8	17559	16924	71 %	81 %
1017 Songdalen	11	46,3	0,4	3,2	20,7	81,6	12424	16879	71 %	81 %
0912 Vegårshei	1,1	14,9	1,9	0,3	5,6	23,8	11312	16932	73 %	78 %
Agder	4854,9	2142,3	197,8	41,1	1344,1	8580,2	28526	16091	66 %	77 %
0904 Grimstad	19,3	161,8	6,7	12,2	91,3	291,3	12837	15809	63 %	74 %
0911 Gjerstad	3,8	18	0,8	0,1	12,3	35	13939	15859	64 %	74 %
1002 Mandal	20,6	112	9,2	0,7	58,6	201,1	12891	16583	62 %	71 %
1018 Søgne	15,2	81,5	9,2	0,9	31,5	138,3	12216	17486	62 %	71 %
0919 Froland	1,8	41,2	2,2	0,5	16,4	62,1	10870	17347	62 %	71 %
0935 Iveland	5,4	9,8	0,8	0,4	3,8	20,2	15052	17690	60 %	70 %
0906 Arendal	97,7	326,4	9,9	4	198	636	14268	16259	64 %	69 %
0926 Lillesand	197,7	78,8	9	0,5	49,3	335,3	31331	17820	59 %	69 %
1004 Flekkefjord	19,8	68,6	7,5	3,3	43,8	143	15732	17500	55 %	66 %
1029 Lindesnes	93,1	37,5	10,5	2,4	17,4	160,9	32505	17747	58 %	66 %
0929 Åmli	26,4	14,3	1,8	1,1	9,3	52,9	28502	17397	54 %	64 %
0937 Evje og Hornnes	1,8	28	5,1	0,8	22	57,7	15966	18123	60 %	64 %
1003 Farsund	2187,4	75,7	9,5	1,5	44,9	2319	237384	18123	56 %	64 %
0914 Tvedestrand	6,3	46,9	9	0,6	27,2	90	14874	17332	53 %	63 %
0901 Risør	10,1	54	7,6	0,4	27,5	99,6	14360	16960	54 %	62 %
1037 Kvinesdal	834,6	47	6,9	0,9	28,8	918,2	153340	18147	51 %	59 %
1027 Audnedal	1,6	14	0,6	0,6	6,7	23,5	13314	20000	58 %	59 %
1021 Marnardal	13,5	18,4	1,1	1,1	6,1	40,2	17410	19389	46 %	53 %
1034 Hægebostad	4,8	13,7	2,3	0,3	6,9	28	16451	20177	44 %	51 %
0938 Bygland	6,1	10,2	1,8	0,3	8,1	26,5	22083	18412	41 %	47 %
0940 Valle	1,4	11,3	2,8	0,4	10,3	26,2	21027	20071	45 %	47 %
1026 Åseral	3,9	9,9	11,1	0,2	7,5	32,6	34792	25849	43 %	46 %
1046 Sirdal	10,8	21,7	26	0,8	25,7	85	46296	28218	35 %	46 %
0941 Bykle	2,7	12,5	20,8	0,2	25,3	61,5	64601	29412	36 %	43 %

Tabell 2.3 Nettoforbruk av elektrisk kraft per kommune med nøkkeltall.

2.9 Electric Region Agder

Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune har i samarbeid med Kristiansand kommune og Arendal kommune, og i fellesskap med ca. 50 andre aktører laget en visjon for elektrifisering i regionen. Visjonen beskrives i målbildet Electric Region Agder.

I 2020 vil Norge ha et overskudd på fleksibel vannkraft på 13-14 TWh. Over halvparten av dette rekordstore overskuddet vil komme på Sørlandet. Samtidig bygges nye strømkabler som vil koble landsdelen til de store nye vindkraftanleggene i Vest-Europa (100 000 MW i 2030). Agder har derfor gjennom en kombinasjon av sin beliggenhet, infrastruktur og vannkraftproduksjon en unik global fornybar kraft-posisjon. Samlet gjør dette at Agder kan kalle seg verdens største fornybare kraftknutepunkt. Ingen andre steder er det, en så god og sikker tilgang på rimelig fornybar kraft. Dette er utgangspunktet for Electric Region Agder.

Målbildet Electric Region Agder 2030 handler om å utnytte ett av regionens globale fortrinn for å realisere en visjon om et Agder hvor alt er elektrisk, alt er fornybart. Dette skjer gjennom å elektrifisere samfunnet ved å erstatte fossil energi med fornybar elektrisitet og samtidig legge til rette for grønn næringsutvikling som tar i bruk det store kraftoverskuddet i regionen. Visjonen er å gjøre Agder til verdens første helt elektriske og helt fornybare samfunn.

Realisering av Electric Region Agder er en målsetting i regionplan Agder 2030. Her kan du følge med på hva som skjer rundt Electric Region Agder

Jørgen Tjørom, -Ertsmyra transformatorstasjon, Sirdal.

Tabell 2.4 Målbilde for Electric Region Agder

2.10 Grønn vekst

Grønn vekst defineres som økonomisk vekst uten tilsvarende vekst i utslippene av klimagasser. Det kombinerer to anerkjente samfunnsmål, som også er lagt til grunn for Regionplan Agder 2030.

Fylkesfordelt nasjonalregnskap (BNP), direkte utslipp av klimagasser og energiforbruk er brukt til å undersøke om Agder har grønn vekst.

I figur 2.10 ser vi hvordan ulike faktorer karakteriserer om vi har grønn vekst eller ei, med utgangspunkt i direkte utslipp av klimagasser i Agder. Det har vært 48 % økonomisk vekst i perioden (stigende BNP), og dette har vært en pådriver for økte utslipp. Energiforbruket har steget med 21 % i perioden, siden BNP har steget mer enn energiforbruket kan vi slå fast at regionen har blitt mer energieffektiv (redusert energi/BNP). Økt energiforbruk er i seg selv et bidrag til økte utslipp i et internasjonalt perspektiv. Direkte utslipp av klimagasser har økt med 12 % og siden utslippene har steget mindre enn BNP kan vi slå fast at regionen har blitt mindre utslippsintensiv.

Analysen er gjort over en kort tidsperiode (8 år) og for et begrenset geografisk område, dermed er det vanskelig med klare konklusjoner. Siden utslippene har økt vil det være mest riktig å karakterisere utviklingen som "grå vekst". Analysen viser en positiv trend siden 2014, og utslippsreduksjonen fra 2016 til 2017 kombinert med økt BNP og beskjeden økning i energiforbruk er tegn på «grønn vekst».

Kilde: Indikatorer for grønn vekst i Agder, CICERO Senter for klimaforskning. Oktober 2017

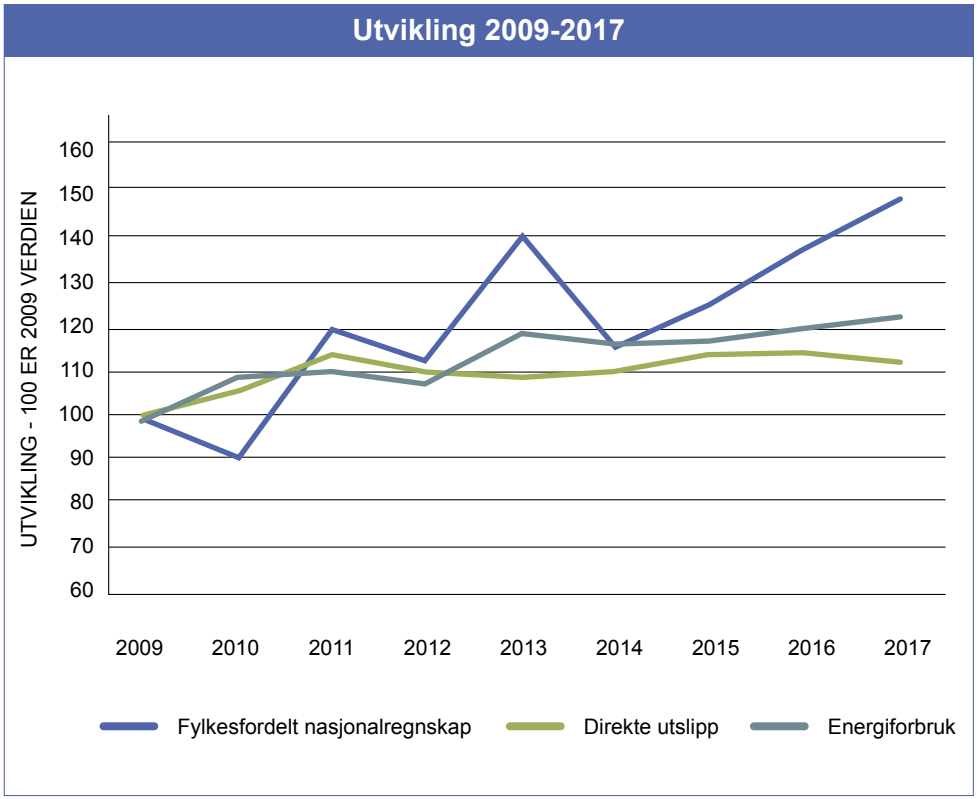

Figur 2.10 Utvikling i BNP, energi og utslipp i Agder fra 2009. Alle verdiene er normalisert til 2009, der startverdien er 100.

3. Areal og transport

Mesteparten av Agder består av utmark i skog, på hei og vann. Selv om samlet tettstedsareal vokser, utgjør det allikevel en svært liten del av samlet areal, og hele 79 prosent av befolkningen på Agder bor på 1 prosent av landarealet. Befolkningsvekst gir økt press på urørte arealer og skaper også økt transportbehov. For å sikre verdifulle areal og for å redusere vekst i personbiltrafikk kreves kunnskap om arealene, og arealplanlegging som gir grunnlag for miljøvennlige transportformer.

3.1 Landskap

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har utviklet et nasjonalt referansesystem for landskap som deler landet inn i 45 landskapsregioner basert på store likhetstrekk i landskapet. Dette gir kunnskap om regionale særtrekk og er et verktøy som kan bidra til helhetlig forvaltning av landskapet. Kart 3.1 viser landskapsregionene på Agder.

Kilde: NIBIO

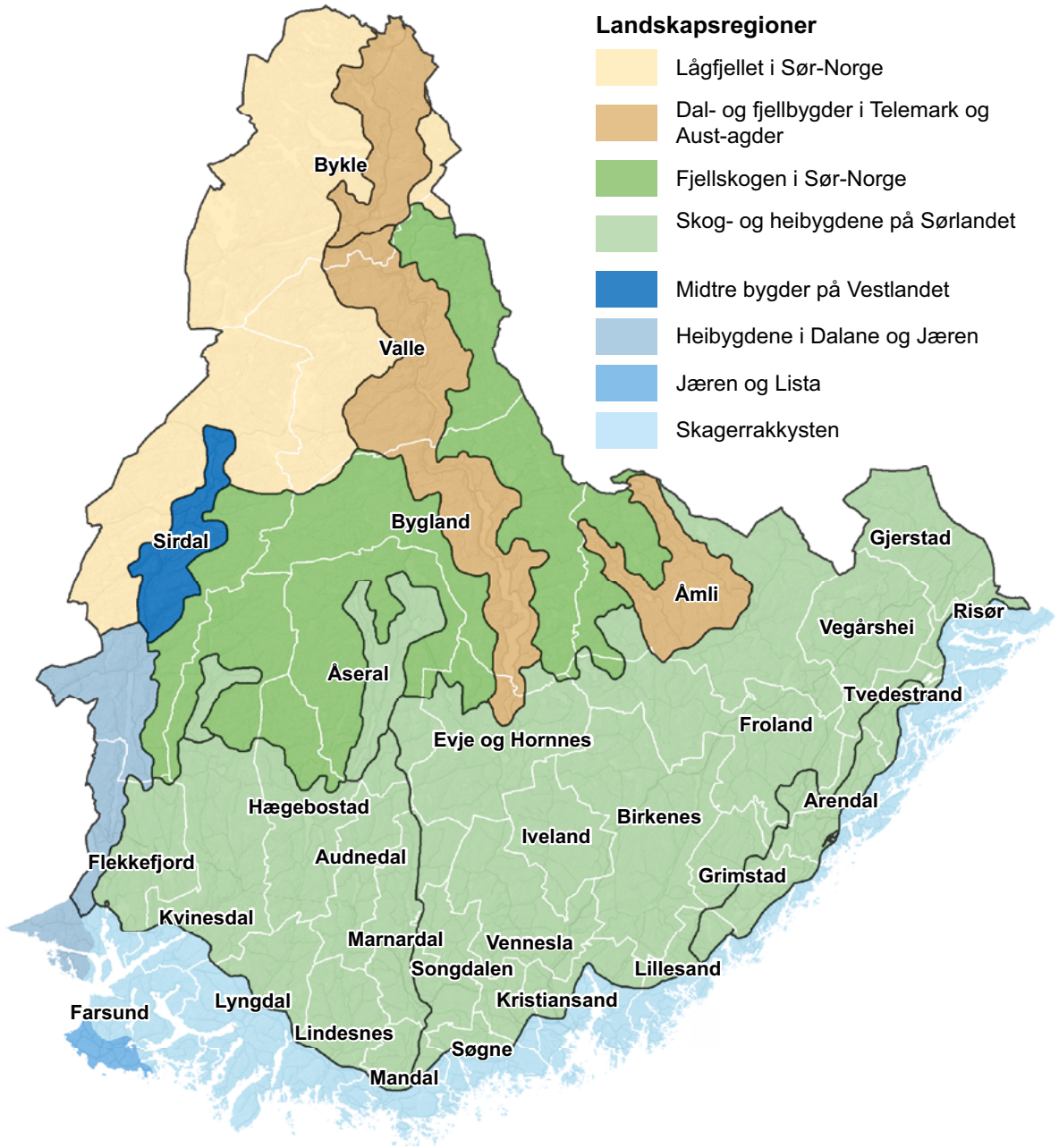

Kart 3.1 Landskapsregioner på Agder.

Gjengroing

Både langs kysten og i landskapet for øvrig er uønsket gjengroing et problem. Gjengroing skyldes færre beitedyr, mindre menneskelig påvirkning av landskapet og endrede klimaforhold (blant annet lenger vekstsesong og økt nitrogentilførsel). NIBIO har utviklet modeller for å påvise potensial for gjengroing i Norge, og har funnet at omkring 16 prosent av landarealet i hele Norge kan bli tresatt. Fjell-, seter og kystregionen antas å være særlig utsatt. Kart 3.2 viser modellerte områder med potensial for gjengroing på Agder.

Kilde: NIBIO

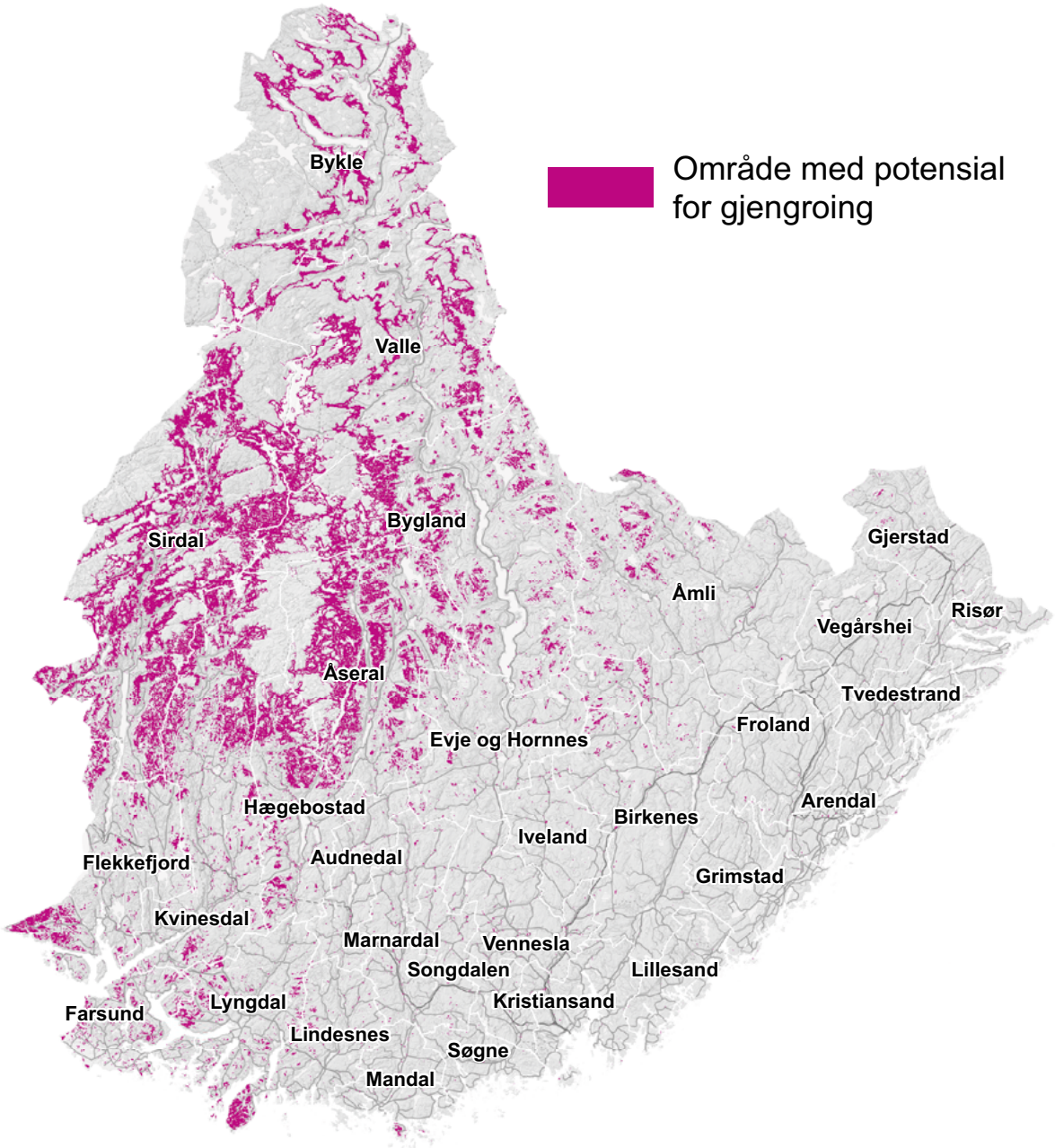

Kart 3.2 Områder med potensiale på gjengroing.

3.2 Arealressurser

Arealressurskart (AR5) er et landsdekkende datasett som gir detaljert informasjon om arealressurser. Dette brukes til arealplanlegging, konsekvens-utredninger, statistikker og kontroll av arealtilskudd i landbruket, og vedlikeholdes av kommunene og Skog og landskap.

Skog er den vanligste arealtypen på Agder, og dekker over 50 prosent av Agder. Deretter følger arealtypen åpen fastmark (30 prosent av Agder). Åpen fastmark dominerer over tregrensa, og omfatter også ikke trekledt skjærgårdslandskap. Jordbruksareal er den knappeste arealtypen, og dekker samlet sett kun ca. 2,2 prosent av Agder – omtrent like mye som bebyggelse og samferdsel.

Jordbruksarealet på Agder er begrenset, og Agder er blant Norges minste jordbruksfylker. Kun Finn-mark har mindre av denne arealtypen. På tross av at jordbruksarealene er en såpass knapp ressurs, er det prosentvise omfanget av omdisponering omtrent på landsgjennomsnittet.

Kilde: SSB/AR5

Arealtyper på Agder	Areal (km^2) 2019	Prosent av totalareal 2019
Bebyggelse og samferdsel	355	2,2 %
Grønne områder, idretts- og sportsområder	14	0,1 %
Jordbruksareal	369	2,2 %
Skog	8 515	51,8 %
Åpen fastmark	4 765	29,0 %
Våtmark	685	4,2 %
Bart fjell, grus- og blokkmark	232	1,4 %
Varig snø, is og bre	0	0,0 %
Ferskvann	1 507	9,2 %
Totalt	**16 430**	**100,0 %**

Tabell 3.1 Arealressurs Agder.

Kilde: SSB

Jordbruk- Endringer 2013 - 2018					
	Omdisponering i alt	Omdisponering av dyrka jord	Omdisponering av dyrkbar jord	Nydyrking	Jordbruksareal i drift
Agder	1 650	1 056	594	6 589	8 907
Norge	67 261	33 275	33 985	120 164	-16 294

Tabell 3.2 Omdisponering av dyrka mark.

3.3 Naturmangfold

Naturvern

Vern av områder etter naturmangfoldloven skal bidra til å sikre nasjonalt og regionalt sårbare og truede naturtyper. Samlet finnes det ca. 3000 verneområder på fastlandet i Norge og på Svalbard. Ved opprettelsen av Raet nasjonalpark i Aust-Agder 16. desember 2016 er nå alle verneformer representert på Agder (nasjonalpark, naturreservater, landskapsvernområder, biotopvernområder, marine verneområder og naturminner).

Stortinget har satt som mål å verne 10 prosent av skogen i Norge. På Agder er i underkant av 5 prosent av skogarealet omfattet av vern. Fra tidlig på 2000- tallet har skogvernet i all hovedsak funnet sted gjennom frivillig vern og vern av Statskogs eiendommer, så også på Agder.

Kilde: Naturbase

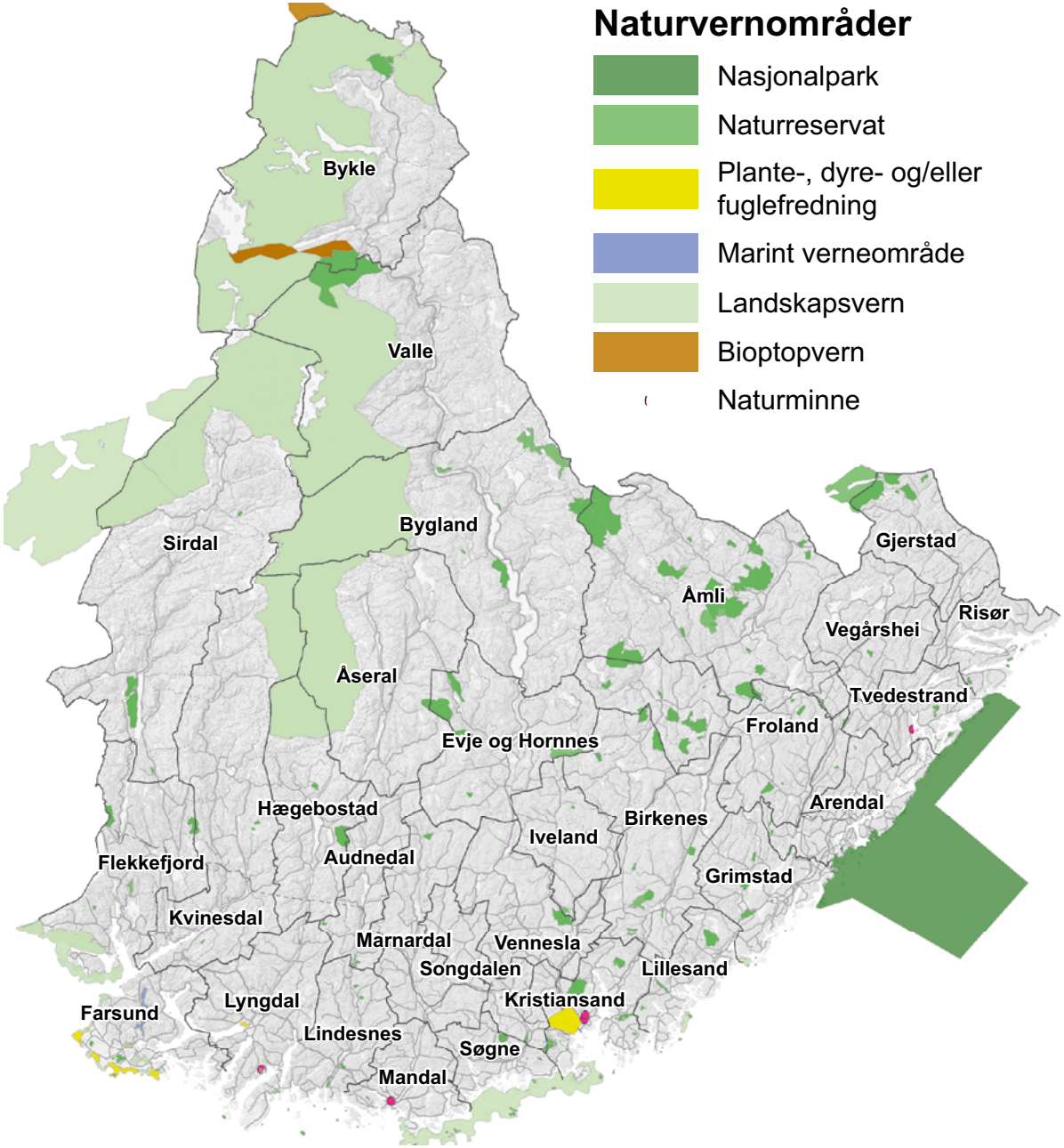

Kart 3.3 Naturvernområder på Agder.

Per 2019 finnes det 255 verneområder på Agder, og samlet sett er 18 prosent av landarealet underlagt en form for vern. Tabell 3.3 gir oversikt over hvilke verneformer som er representert, antall og areal. Det er flest naturreservater, og disse sikrer et bredt spekter av lauv- og barskog, våtmark, hekkeområder for sjøfugl m.m. Det er imidlertid landskapsvernområdene, den minst restriktive verneformen, som omfatter størst areal, og Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde er i særdeleshet det største verneområdet på Agder med sine ca. 2,3 km2. Mesteparten av området ligger innenfor agderfylkene.

Alle kommunene på Agder inneholder hele eller deler av flere verneområder. Tabell 3.4 viser at vernet areal varierer sterkt fra kommune til kommune, med Bykle som den kommunen med desidert mest vernet areal. Hele 62 prosent av kommunen er vernet, i hovedsak gjennom Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, Hovden landskapsvernområde og andre verneområder som primært er knyttet til villreinens leveområder på Vestheia.

Kilde: Miljødirektoratet/naturbase

Verneform (status per 1. nov 2019)	Antall verneområder	Areal (daa)
Naturminne	5	1
Landskapsvernområde med biotopvern	1	345
Landskapsvernområde med plante- og dyrelivs-fredning	1	1 900
Plante- og dyrefred-ningsområde	3	2 429
Plantefredningsområde	3	3 747
Marint verneområde	1	5 543
Dyrefredningsområde	8	5 812
Dyrelivsfredning	1	16 670
Biotopvern etter vilt-loven	1	33 190
Landskapsvernområde	8	296 056
Naturreservat	219	419 953
Nasjonalpark	1	607 325
Landskapsvernområde med dyrelivsfredning	3	2 286 018
	255	**3 678 988**

Tabell 3.3 Oversikt over verneområder på Agder – antall og areal.

Kilde: Miljødirektoratet/naturbase

Kommune	Antall naturvern-områder	Totalt vernet areal (daa)	Vernet landareal (daa)	Prosent landareal vernet
Marnardal	2	1 117	1 117	0,3 %
Vegårshei	3	1 183	1 183	0,3 %
Lyngdal	10	2 575	1 852	0,5 %
Iveland	3	1 454	1 454	0,6 %
Risør	5	1 492	1 432	0,7 %
Lindesnes	12	3 269	2 356	0,7 %
Audnedal	3	1 883	1 883	0,7 %
Songdalen	7	1 912	1 912	0,9 %
Vennesla	4	6 259	6 259	1,6 %
Tvedestrand	12	77 175	4 175	1,9 %
Arendal	10	476 508	6 264	2,3 %
Grimstad	17	64 519	7 445	2,5 %
Birkenes	10	16 858	16 855	2,5 %
Mandal	13	33 049	6 672	3,0 %
Lillesand	13	10 925	8 154	4,3 %
Froland	18	28 437	28 439	4,4 %
Evje og Hornnes	6	25 772	25 771	4,7 %
Søgne	11	53 811	7 744	5,1 %
Farsund	25	30 864	14 477	5,5 %
Gjerstad	8	22 590	22 590	7,0 %
Flekkefjord	8	61 488	46 654	8,6 %
Kvinesdal	7	97 760	97 760	10,1 %
Åmli	18	132 305	132 305	11,7 %
Kristiansand	19	51 836	36 107	13,1 %
Hægebostad	5	84 045	84 045	18,2 %
Bygland	8	330 333	330 335	25,2 %
Åseral	3	229 305	229 305	25,9 %
Sirdal	5	431 216	431 214	27,7 %
Valle	3	483 684	483 652	38,2 %
Bykle	7	915 359	915 384	62,4 %
		3 678 988	**2 954 799**	**18,0 %**

Tabell 3.4 Oversikt over vernet areal i kommunene på Agder per 1. januar 2019

Kunnskap om naturmangfold

Endret arealbruk og klimaendringer er de viktigste årsakene til tap av naturmangfold på Agder som i verden for øvrig. Mens vern av natur sikrer deler av naturmangfoldet på lang sikt, er det gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven en må sikre at viktig naturmangfold ikke går tapt som følge av arealbruksendringer. Dette forutsetter tilstrekkelig kunnskap om arters leveområder og viktige naturtypers utbredelse, og kartlegging av naturmangfold har i lengre tid vært en nasjonal strategi. Slik kartlegging skjer enten gjennom nasjonale og lokale prosjekter eller som ledd i konsekvensutredning av tiltak.

Naturtypekartlegging har blitt gjennomført i alle kommuner på Agder, og i mange av kommunene i flere omganger. Dette medfører at en har god oversikt over mange viktige forekomster og variasjoner på Agder, men vi er allikevel langt unna en totaloversikt over naturmangfoldet i regionen.

Totalt er det registrert ca. 8 000 ulike naturtypelokaliteter på Agder, og 90 prosent av disse er av kategoriene viktig eller svært viktig. Det er kartlagt mest ulike utforminger av skog, og deretter følger ulike typer kulturmark. Marine naturtyper, særlig bløtbunnsforekomster, er for en stor del kartlagt ved hjelp av modellering i kartsystemer (GIS).

Utvalgte naturtyper

I medhold av naturmangfoldloven er det fastsatt forskrifter som angir at bestemte naturtyper skal ivaretas særskilt mot forringelse. Dette tilsvarer ikke områdevern, men stiller krav om at de utvalgte naturtypene skal ivaretas for å unngå reduksjon av naturtypenes utbredelse og forringelse av naturtypenes økologiske. Per 2018 er naturtypene slåttemark, slåttemyr, kalksjøer, hule eiker, kalklindeskog og kystlynghei utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven. I Agder har vi forekomster av slåttemark, slåttemyr, hule eiker og kystlynghei, samt et fåtall registrerte forekomster av kalksjøer.

Tabell 3.5 Oversikt over hovedkategorier av kartlagte naturtyper på Agder

Kilde: Naturbase

Hovedkategori	Antall forekomster	Areal (daa)
Kalkrikt fjell	12	5 123
Åpen naturlig fastmark	56	1 855
Andre viktige forekomster	94	12 098
Våtmark	159	20 508
Ferskvann	445	17 144
Fjæresone	510	80 773
Kulturmark	1 282	45 060
Skog	2 026	154 767
Marine naturtyper	3 361	134 677
	7 945	**472 005**

3.4 Vann og vassdrag

Vannregion Agder består av Aust-Agder og Vest- Agder, en del av Telemark og litt av Rogaland. I vannregion Agder er det 2104 vannforekomster, av disse er 1 658 i risiko for ikke å oppnå god eller svært god miljøtilstand i perioden 2016 – 2021, det vil si ca 80 prosent. Sur nedbør er den største utfordringen i vannregion Agder. De øvrige hovedutfordringene i vannregion Agder er: Krypsiv, vannkraftregulering, forurensede sedimenter, fremmede arter, andre fysiske inngrep i vassdrag, avløpsutslipp fra spredt bebyggelse og renseanlegg, avrenning fra landbruk, avrenning fra tette flater i byer/tettsteder/industriområder og eutrofiering av kysten. I denne planperiode, 2016-2021 er de prioriterte hovedutfordringene i vannregion Agder: Krypsiv, forsuring, vannkraftregulering, forurensede sedimenter og fremmede arter. Formålet med vannforvaltningsplanen er å gi rammer for fastsetting av miljømål som skal sikre en mest mulig helhetlig beskyttelse og en bærekraftig bruk av vannforekomstene, i et langsiktig perspektiv. Innsjøer, elver og kystvann skal ha minst god økologisk og kjemisk tilstand. På nettstedet http://vann-nett.no finnes detaljert informasjon om vannforekomstene på Agder.

Norge og Agder har en unik vassdragsnatur, og for å ta vare på et representativt utvalg av norske vassdrag er 389 vassdrag i Norge vernet kraftutbygging siden 1973. I alt 21 vassdrag helt eller delvis innenfor Agder er omfattet av slikt vern. Vassdragsvernet innebærer at også andre tiltak og inngrep skal vurderes i forhold til verneverdiene i vassdraget.

Kilde: NVE

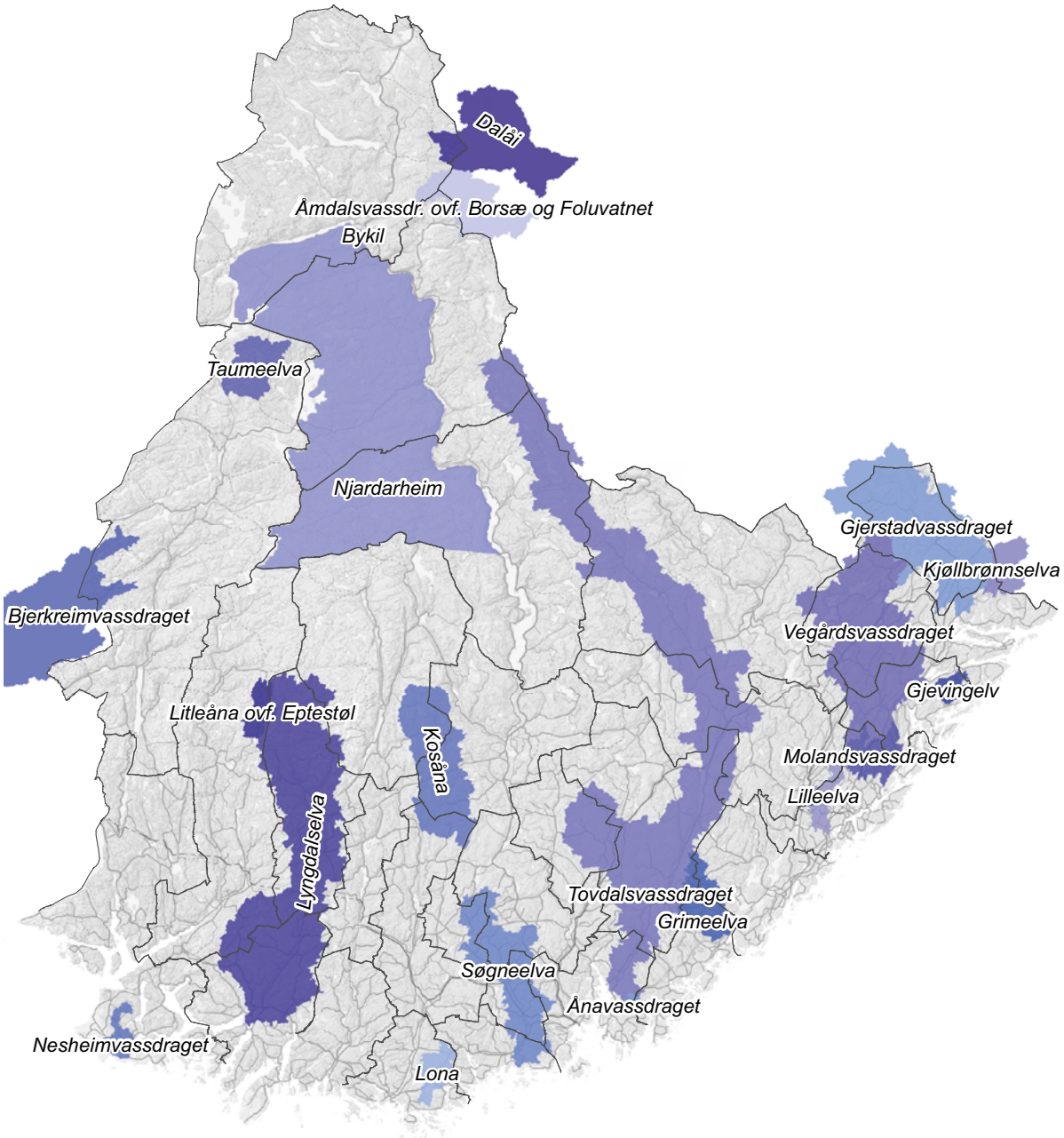

Kart 3.4 Verna vassdrag på Agder.

3.5 Friluftsliv

Friluftsområder

Med variert natur som spenner fra skjærgård til høyfjell er betingelsene for ulike typer friluftsliv gode på Agder. Allemannsretten er bærebjelken for friluftslivet i Norge, men enkelte steder gjør utbyggingspress og/eller tilretteleggingsbehov det nødvendig å sikre områder for allmennheten gjennom offentlig erverv eller avtale om tilrettelegging for friluftsliv gjennom tinglyste servituttavtaler. På Agder har det vært lang tradisjon for sikring av friluftsområder, blant annet gjennom etablering av skjærgårdspark og historisk ved at private og organisasjoner har foretatt oppkjøp.

I Norge er om lag 2 400 friluftslivsområder sikret ved statlig oppkjøp eller evigvarende servituttavtaler. Ca. 550 av disse områdene ligger på Agder, som dermed er blant regionene i landet med flest sikrede friluftslivsområder.

Hele 87 prosent av områdene i Aust-Agder og 85 prosent av områdene i Vest-Agder er knyttet til strandsonen langs sjø. Sikring av strandsoneareal har blitt vurdert som særlig viktig fordi disse arealene er under stort utbyggingspress.

Arealbruksendringer gjennom infrastrukturtiltak og utbyggingsområder er hovedårsaken til at viktige områder for friluftsliv faller bort. For å nå det nasjonale målet om at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv er det en forutsetning at områder med verdi for friluftsliv blir ivaretatt i arealplanleggingen. I nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv er stimulering til kartlegging og verdsetting av friluftslivsområdene i alle landets kommuner et viktig tiltak.

Kilde: Miljødirektoratet/naturbase

Statlig sikra friluftsområder	Aust-Agder		Vest-Agder		Agder	
	Antall	Areal	Antall	Areal	Antall	Areal
Skjærgård	210	16 569	256	35 459	466	52 029
Innland	31	2 519	51	20 074	82	22 593
Samlet	241	19 088	307	55 533	548	74 621

Tabell 3.6 Statlig sikra friluftslivsområder.

Kilde: Miljødirektoratet/naturbase

2019 / dekar	Alt strandsoneareal	Potensielt tilgjengelig strandsoneareal	Andel tilgjengelig strandsone	Bygningsnært areal < 50 m	Dyrket mark	Infrastruktur
Arendal	19 038	7 227	38,0 %	10 823	385	604
Søgne	8 030	3 381	42,1 %	4 187	239	223
Tvedestrand	8 791	3 825	43,5 %	4 654	113	199
Kristiansand	15 646	6 855	43,8 %	7 842	309	640
Grimstad	9 745	4 494	46,1 %	4 552	501	199
Mandal	12 067	5 932	49,2 %	5 342	472	321
Lillesand	15 514	7 857	50,6 %	6 887	465	306
Risør	14 184	7 759	54,7 %	5 823	360	242
Lindesnes	10 212	6 776	66,4 %	2 757	453	226
Flekkefjord	11 879	7 895	66,5 %	3 238	503	244
Lyngdal	10 761	7 513	69,8 %	2 380	613	255
Farsund	21 575	15 957	74,0 %	3 992	1 218	409
Kvinesdal	3 026	2 516	83,1 %	382	57	70
Totalt	**160 468**	**87 987**	**54,8 %**	**62 859**	**5 688**	**3 938**

Tabell 3.7 Tilgjengelig strandsone på fastland og øyer med fastlandsforbindelse.

Deltakelse i friluftsliv

Friluftsliv har en viktig posisjon i Norge. Den nasjonale levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres årlig, med ulike temaer som gjentas med en syklus på tre år. Dette gir et godt grunnlag for å vurdere endringer over tid, og nordmenns friluftsvaner synes å være rimelig stabile og med nokså små regionale ulikheter. I denne undersøkelsen er Agder og Rogaland del av samme region. De aller mest populære friluftsaktivitetene i Norge og i vår region er kortere turer i nærområdet og turer i skogen eller på fjellet. Generelt er aktiviteter med lav terskel mest populære. Figur 3.1 viser deltakelse i ulike friluftsaktiviteter i Agder og Rogaland 2017.

Levekårsundersøkelsen viser at det er kjønnsforskjeller innenfor alle friluftsaktivitetene unntatt å gå på skøyter. Kvinner har høyere deltakelse i riding, bær- og sopptur og korte spaserturer, mens menn har noe høyere deltakelse i lengre fotturer med og uten ski, samt jakt og fiske og båtturer. Undersøkelsen viser også ulikheter i friluftsdeltakelse når det gjelder utdanningsnivå, ved at høyt utdannede er mer aktive. I tillegg er deltakelsen høyere blant studenter og yrkesaktive enn hos de som står utenfor yrkeslivet.

Kilde: SSB

Deltakelse i friluftsaktiviteter - Agder og Rogaland 2017

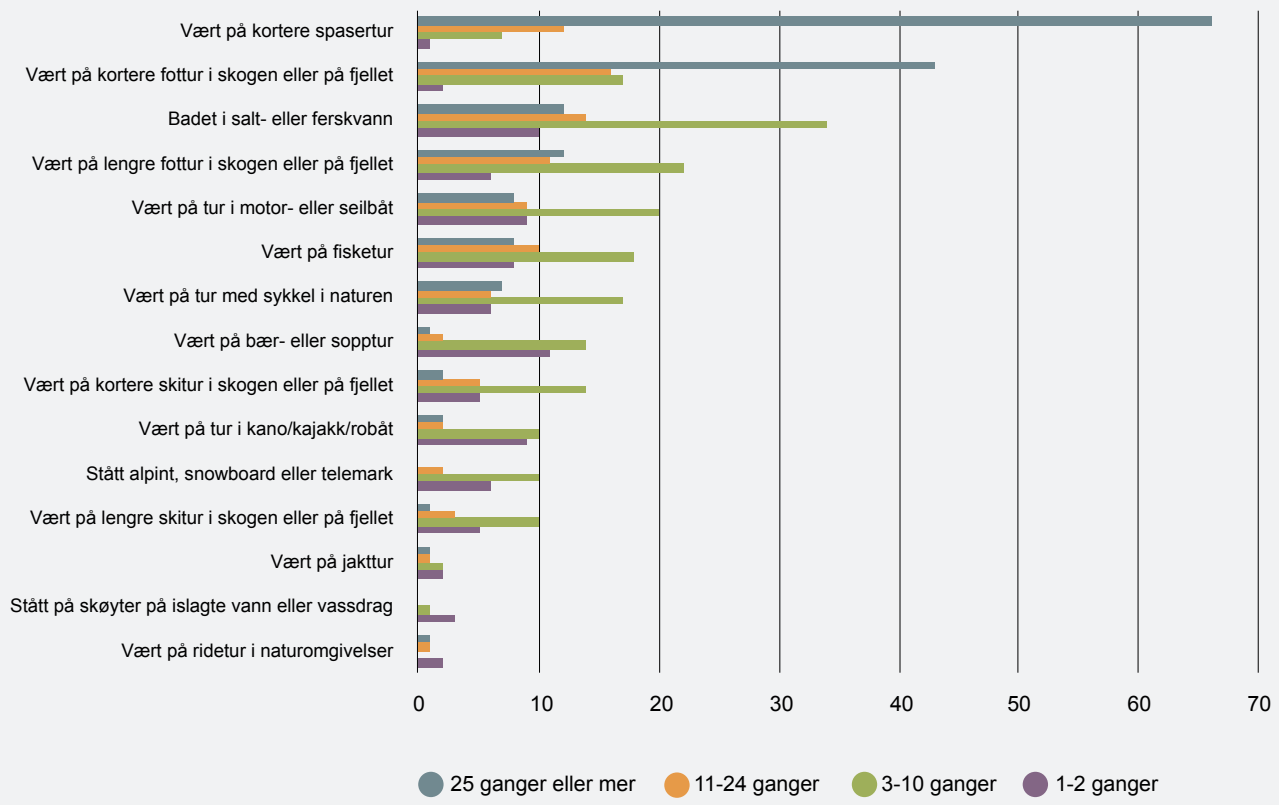

Figur 3.1 Andelen som har deltatt på ulike friluftsaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene. 16 år og over. 2017.

3.6 Planlegging

Planaktiviteten i den enkelte kommune henger sammen med hvilken vekstsituasjon kommunen er i, og byggeaktiviteten. Det innebærer at plan-aktiviteten er høy i Kristiansand og vekstkommuner langs kysten, men også i mer vekstsvake kommuner der aktivitet knyttet til utvikling av fritidsbebyggelse er høy. I henhold til KOSTRA ble det i 2018 vedtatt 1 646 område- og detaljreguleringsplaner i Norge, hvorav 153 (8,7 prosent) var i en kommunene på Agder. Dette er omtrent samme andel som foregående år (2016 og 2017), og kan indikere at Agder har en relativt høy planleggingsaktivitet i forhold til Norge for øvrig. Rapporteringstallene er beheftet med noe usikkerhet.

Kilde: SSB/KOSTRA

Område- og detaljreguleringsplaner vedtatt av kommunene

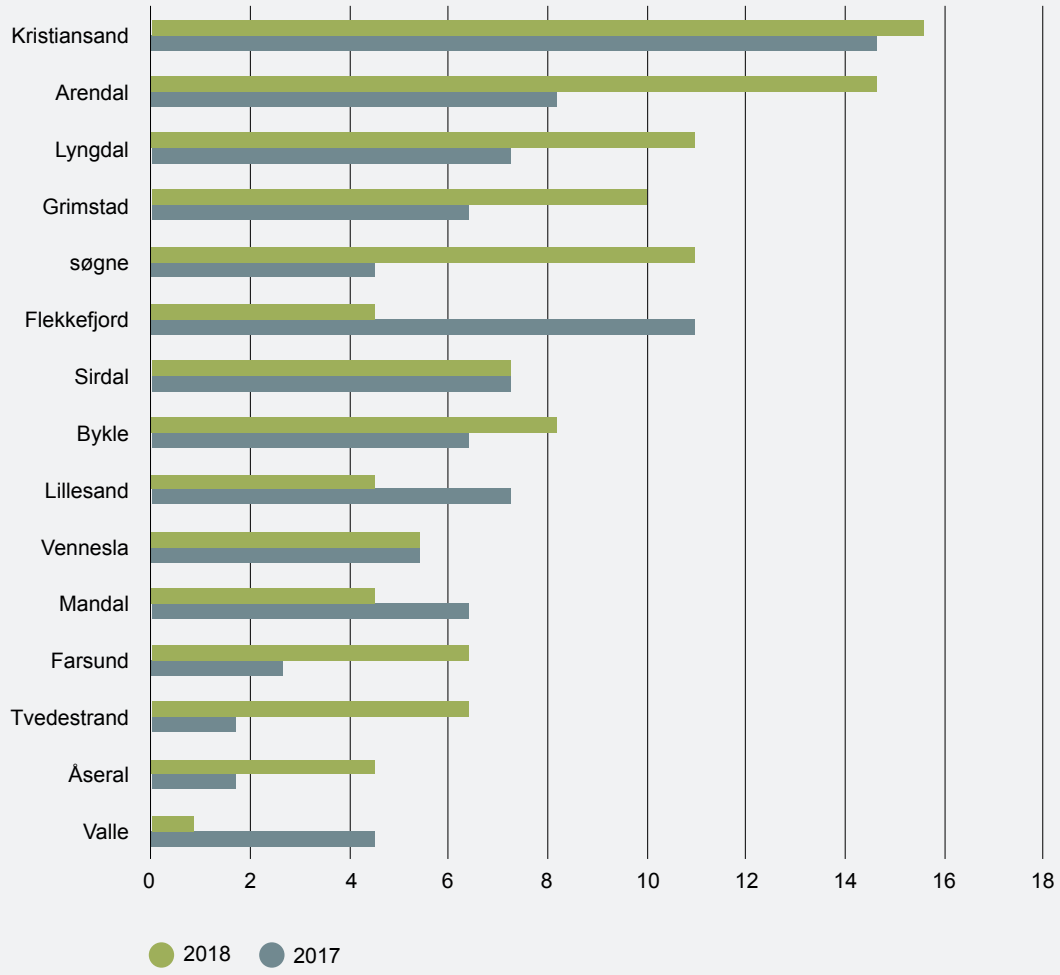

Figur 3.2 De 15 agderkommunene med flest vedtatte reguleringsplaner i 2017 og 2018.

3.7 Arealbruk

By- og tettstedsutvikling

Utviklingstrekkene viser at tettstedenes og byenes betydning øker i den forstand at den overveiende delen av befolkningsveksten kommer her. Sannsynlige drivere for at flertallet søker seg til byer og tettsteder er ønske om nærhet til arbeidsplasser, kommunale og private tjenester og service, valgfrihet, variert kulturtilbud og større naboskap.

Sentralisering finner sted både i de små, spredt befolkede kommunene og i byene. Dette tilsier at et fortsatt, og økende, fokus på utvikling av attraktive steder vil være viktig for så vel bykommuner med høy vekst som distriktskommuner med svakere vekst.

I pressområder på Agder har vi utfordringer knyttet til unødig byspredning. Samtidig som fortetting, transformasjon og videreutvikling av eksisterende, bebygde strukturer har økende fokus, synes allikevel en stor andel av boligbyggingen å finne sted i mer perifere områder i grønnstrukturen rundt byene. Analyse av matrikkeldata for kristiansandsregionen viser at om lag 25 prosent av nye boenheter etter 2012 er kommet i form av fortetting/transformasjon innenfor boligområder som eksisterte i 2012. Over halvparten av denne fortettingen har funnet sted i Kristiansand kommune. Øvrig, ny boligbebyggelse er kommet enten ved utvidelse av daværende byggesone eller som nye byggefelt. Kart 3.5 visualiserer dette.

Konsekvenser av byspredning inkluderer økte reiseavstander, mer kompliserte forhold for tjenesteyting og kollektivbetjening, økt behov for infrastrukturinvesteringer og konsum av grønnstruktur.

Kilde: Matrikkelen/fylkeskommunen

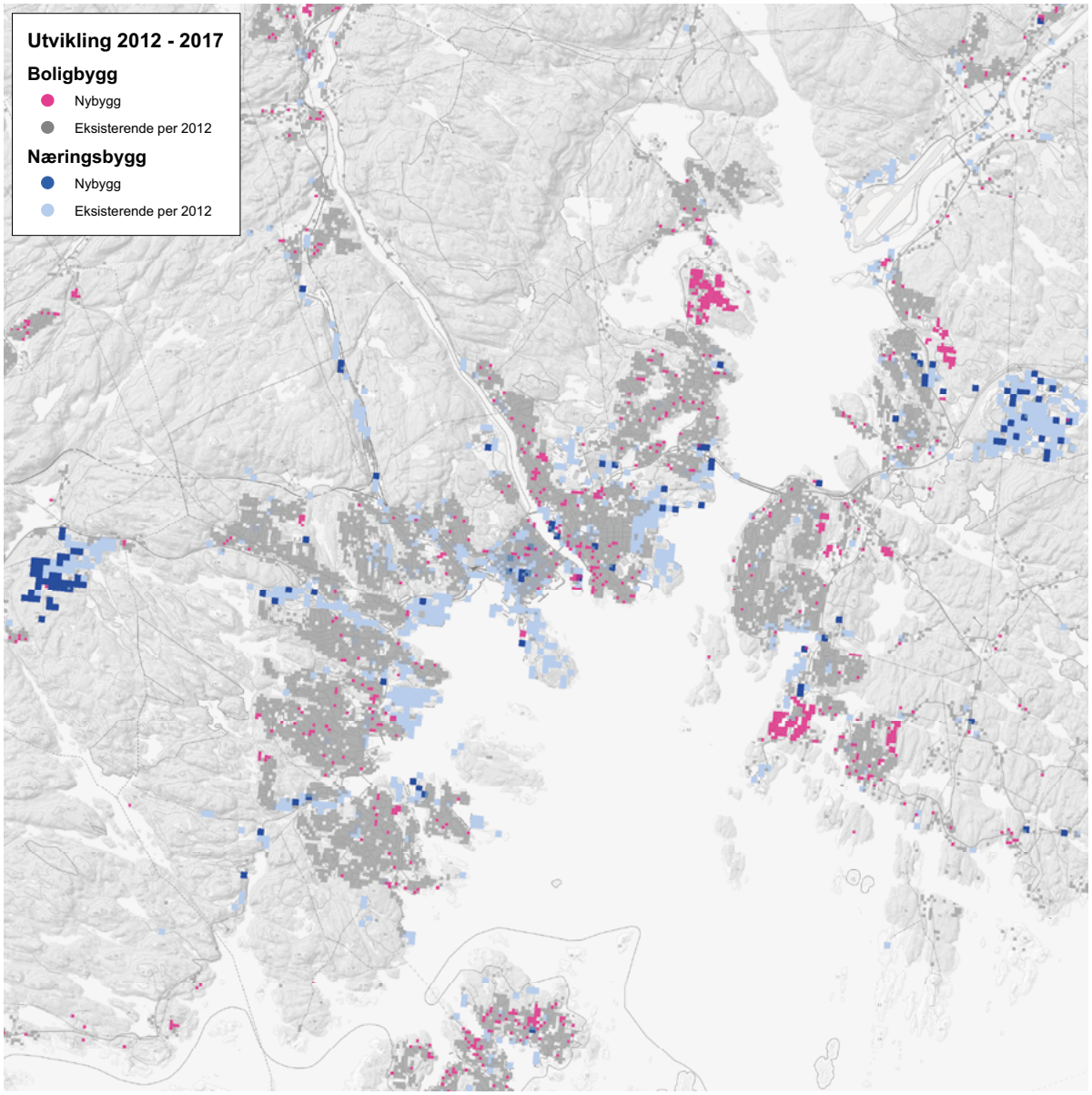

Kart 3.5 Byspredning i Kristiansand

Fritidsbebyggelse

Agder rommer om lag 9 prosent av all fritids-bebyggelse i Norge, og dette forholdstallet har holdt seg når man ser på hyttebygging landet under ett i perioden 2014 til 2019. I denne perioden har bortimot 10 prosent av alle nye fritidsboliger i Norge kommet i en kommune på Agder. Halvparten av fritidsbyggene ligger i kystkommunene, men det er kommunene Sirdal, Bykle og Åseral som har flest fritidsbygg. Det er Søgne, Risør, Mandal og Lillesand som har høyest tetthet av fritidsbebyggelse, men arealknapphet i kystkommunene gjør at det bygges færre hytter her enn i innlandet.

I løpet av perioden 2014 til 2019 har nær 50 prosent av nye hytter på Agder kommet i enten Sirdal, Bykle eller Åseral kommune. Deretter følger Lindesnes, Lyngdal og Valle med bortimot 30 prosent. Medregnet helårsboliger og våningshus benyttet som fritidsbolig er det er godt over 40 000 fritidsboliger på Agder.

Kilde: SSB

inkludert boliger benyttet som fritidsbolig	2019		Endring 2014 - 2019	
friluftsområder	Fritidsboliger	Andel	Fritidsboliger	Andel av vekst
Østfold	20 322	4,3 %	134	0,7 %
Akershus	14 601	3,1 %	-273	-1,5 %
Oslo	2 231	0,5 %	-55	-0,3 %
Hedmark	37 503	8,0 %	1 741	9,4 %
Oppland	51 709	11,1 %	3 095	16,7 %
Buskerud	48 011	10,3 %	3 051	16,5 %
Vestfold	14 659	3,1 %	1	0,0 %
Telemark	32 003	6,8 %	1 907	10,3 %
Aust-Agder	19 403	4,2 %	540	2,9 %
Vest-Agder	21 952	4,7 %	1 240	6,7 %
Rogaland	20 017	4,3 %	189	1,0 %
Hordaland	33 602	7,2 %	1 123	6,1 %
Sogn og Fjordane	13 718	2,9 %	717	3,9 %
Møre og Romsdal	20 509	4,4 %	-241	-1,3 %
Trøndelag	53 409	11,4 %	2 992	16,2 %
Nordland	35 671	7,6 %	1 210	6,5 %
Troms - Romsa	15 673	3,4 %	820	4,4 %
Finnmark - Finnmárku	12 483	2,7 %	328	1,8 %
Norge	**467 476**	**100,0 %**	**18 519**	**100,0 %**

Tabell 3.8 Eksisterende fritidsbygg i Norge og endring 2014 til 2019.

Kart 3.6 viser hvor hovedtyngden av ny fritids-bebyggelse på Agder kom i løpet av perioden 2014 - 2017. I tillegg vises totalt antall fritidsbolig i hver enkelt kommune per 2017 og hvor stor andel av fritidsboligene som ligger i hyttefelt med mer enn 5 fritidsboliger.

I fjellkommunene og kystkommunene ligger hoved-tyngden av fritidsbebyggelsen i felt, mens fritids-bebyggelsen ligger mer spredt i innlands-kommunene. Ny fritidsbebyggelse kommer i dag i det alt vesentlige i felt, og dette skyldes både at høyere krav til standard forutsetter konsentrasjon for å bære infrastrukturkostnader og en høyere bevissthet rundt arealeffektivisering.

Per 2017 var det 4,3 fritidsboliger per bolig i Åseral, og over 3 fritidsboliger per bolig i både Sirdal og Bykle. Undersøkelser antyder at gjennomsnittlig antall bruksdøgn for fritidsboliger kan ligge mellom 40 og 50 og at brukstid øker med høyere standard, men det finnes ikke offisiell statistikk på dette. Uansett er det slik at innbyggertallet i «hyttekommunene» øker vesentlig innenfor feriesesong.

Kilde: SSB og Matrikkelen

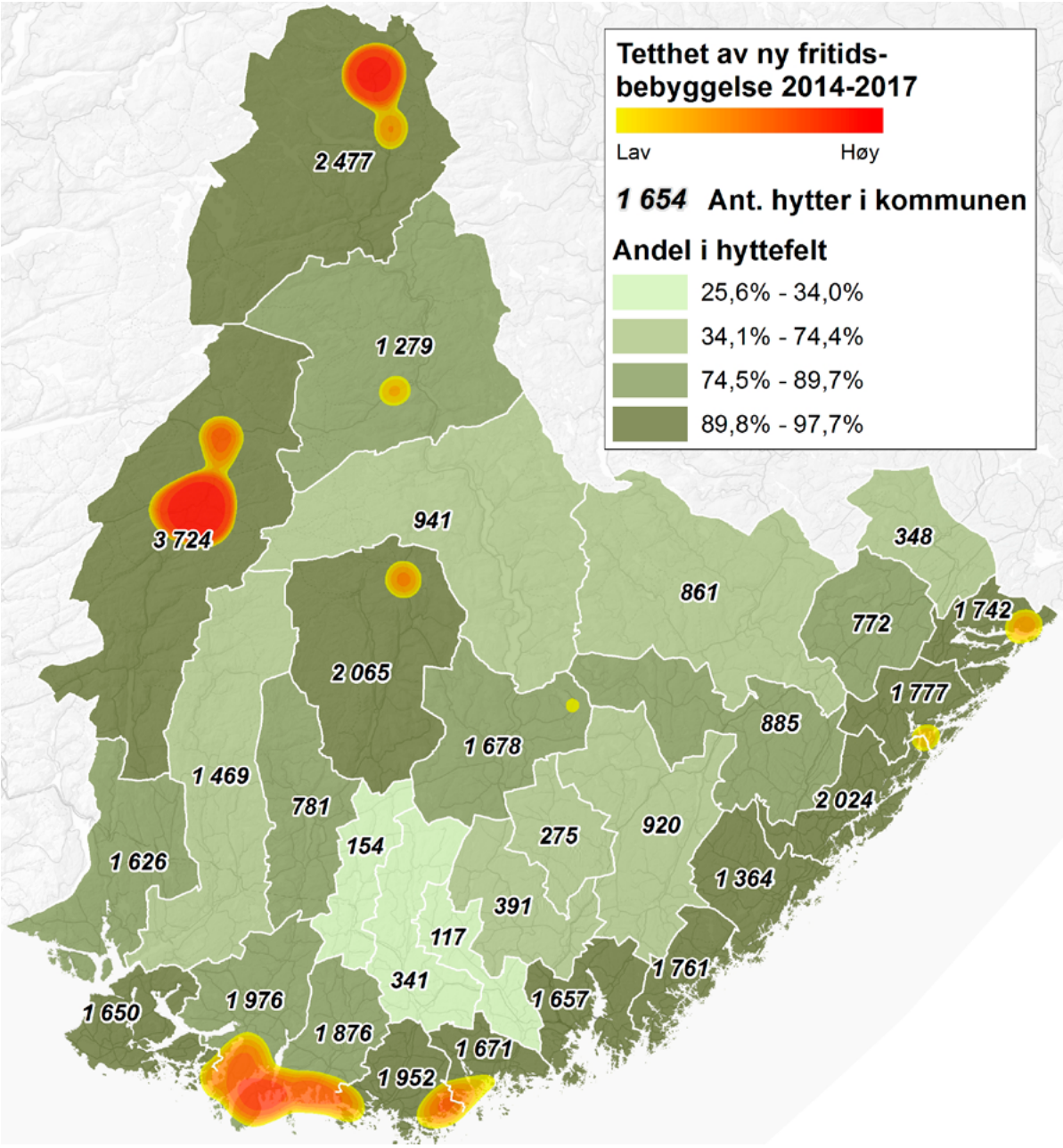

Kart 3.6 Eksisterende og ny fritidsbebyggelse 2014-2017

3.8 Reisevaner – daglige reiser

Bil

I Kristiansandsregionen velger over halvparten å kjøre bil. I Arendalsregionen er tallet enda høyere. Andelen er størst blant menn, personer mellom 35-54 år, de som har tilgang til flere biler, de med tilgang til parkering ved egen bolig og de som har tilgang til gratis parkering hos arbeidsgiver.

Andelen passasjerer er størst blant kvinner, personer i alderen 13-17 år, personer med flere voksne i husholdningen, ikke-yrkesaktive, personer med lav utdanning og de med lav personinntekt [1].

Transportmiddelvalget påvirkes i stor grad av tilgang til parkering. I Arendalsregionen oppga 80 prosent av yrkesaktive å ha tilgang til gratis parkering hos arbeidsgiver. I Kristiansandsregionen er det 74 prosent og i Kristiansand sentrum oppgir halvparten å ha gratis parkering [2].

Sykkel

I Agder arbeides det mye med å øke sykkelandelen. Kristiansand er en av byene i landet med høyest sykkelandel, som er på 10 prosent. I Kristiansandsregionen er sykkelandelen på 8 prosent, mens den i Arendalsregionen bare er 4 prosent [3]. Data fra sykkeltellere viser økning i antall syklister i flere byer på Agder de siste årene.

Det er størst andel sykkelturer blant personer i alderen 13-17 år, personer med lav utdanning, personer med lav og med høy personinntekt, personer uten førerkort, de uten tilgang til bil og de uten gratis parkering hos arbeidsgiver [4].

Gange

I Arendalsregionen velger 17 prosent å foreta daglige reiser til fots. I Kristiansandsregionen er andelen 19 prosent. De som går mest er kvinner, personer i alderen 13-17 år og 75 år og eldre, enslige, ikke-yrkesaktive, personer med lav utdanning og lav personinntekt, personer uten førerkort og tilgang til bil, personer uten p-plass ved egen bolig, og personer uten tilgang til parkering hos arbeidsgiver [5].

I tillegg kan de første resultatene fra Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2018 leses her.

Kilde: Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14 - nøkkelrapport

Transportmiddelfordeling på daglige reiser 2013/2014 – angitt i prosent.						
	Til fots	Sykkel	Kollektiv-transport (eks. fly)	Bilfører	Bilpassasjer	Annet
Hele landet	21	4	9	55	9	2
Arendals-regionen	17	4	4	63	9	3
Kristiansands-regionen	19	8	6	56	8	3

Tabell 3.9: Transportmiddelfordeling på daglige reiser

[1] Urbanet Analyse (2015) Reisevaner i Region Sør 2013/14 s. 34
[2] TØI (2014) Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14 - nøkkelrapport
[3] TØI (2014) Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14 - nøkkelrapport
[4] Urbanet Analyse (2015): Reisevaner i Region Sør 2013/14 s. 34
[5] Urbanet Analyse (2015): Reisevaner i Region Sør 2013/14 s. 34

3.9 Kollektivtrafikk

Både Kristiansandsregionen og Arendalsregionen ligger lavere enn kollektivandelen for landet som helhet, som er 10 prosent. Andelen daglige reiser som foregår med kollektivtransport er 4 prosent i Arendalsregionen og 6 prosent i Kristiansandsregionen.

I 2017 ble det foretatt 18 millioner reiser med buss i Agder. Av disse er én tredjedel skoleskyss. 75 prosent av reisene som ikke er skoleskyss, finner sted i Kristiansand, Søgne, Songdalen og Vennesla. Dersom strekningen Lillesand-Arendal inkluderes utgjør dette 90 prosent av reisene på Agder som ikke inkluderer skoleskyss.

Det er størst andel kollektivreiser blant personer i alderen 13-17 år, personer med lav utdanning og lav personinntekt. Det er også størst kollektivandel blant de uten førerkort og uten tilgang til bil, samt de uten tilgang til gratis p-plass hos arbeidsgiver [6].

Kilde: Agder Kollektivtrafikk AS

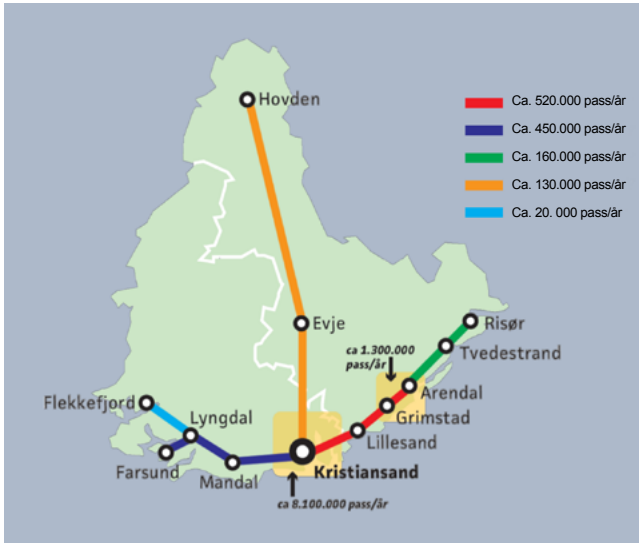

Figur 3.3: Regionale ruter på Agder. Tall fra 2015.

Figur 3.4: Utvikling av kollektivreiser i Agder 2011-2018. Figuren inkluderer ikke skoleskyss.

Kilde Agder Kollektivtrafikk (AKT)

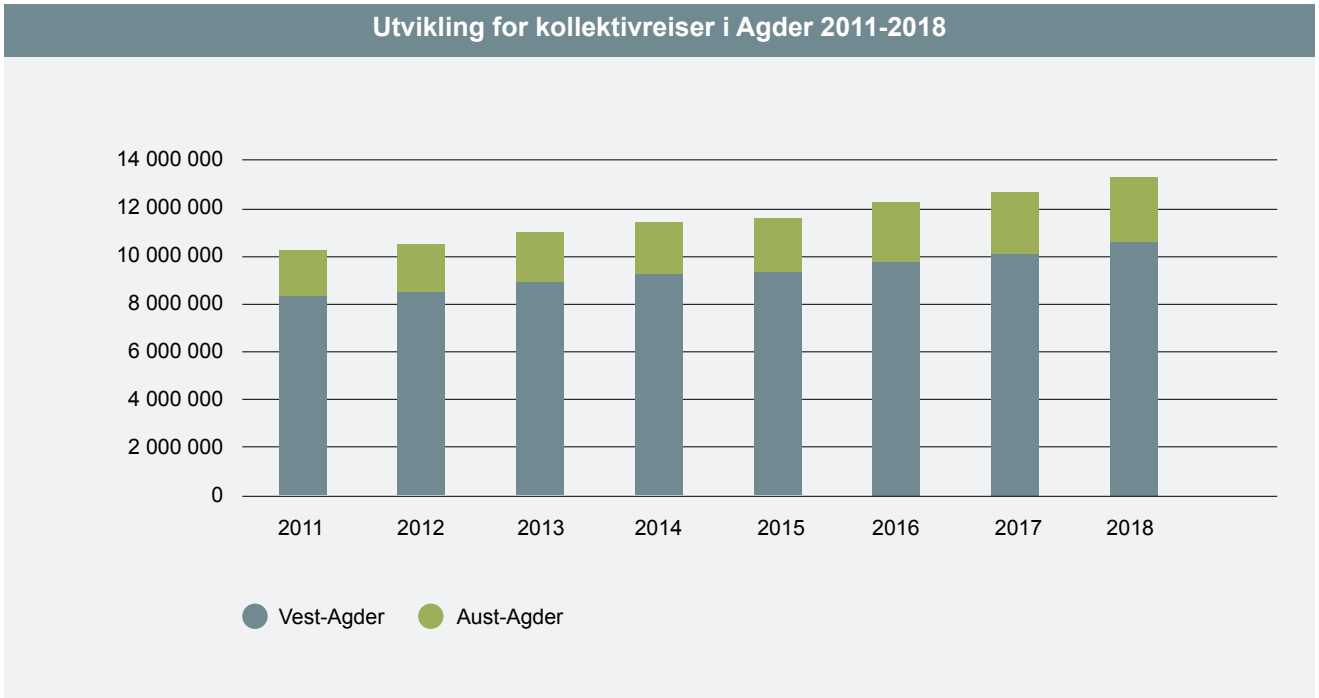

[6] Urbanet Analyse: Reisevaner i Arendalsregionen 2013/14 og Reisevaner i Kristiansandsregionen 2013/14

Trafikk- og befolkningsutvikling

I de store byene og særlig i Kristiansandsregionen må utviklingen i antall kollektivreiser sees i sammenheng med befolkningsutviklingen. Dette gir et mer nyansert bilde som viser at utviklingen i kollektivreiser ikke følger den sterke befolkningsveksten i Kristiansandsregionen.

Befolkningsveksten i Kristiansandsregionen i perioden 1997 -2016 øker mer enn veksten i kollektivreiser. Samtidig ser vi at den økte satsingen på kollektivtrafikk virker og at veksten i antall kollektivreiser har vært sterkere enn befolkningsveksten siden 2012.

Tilgang til kollektivtrafikk

60 prosent av befolkningen i Arendalsregionen og 67 prosent av befolkningen i Kristiansandsregionen bor innenfor 500 meter fra en kollektivtransportholdeplass. I Arendalsregionen har 7 prosent et kollektivtilbud med avganger minst fire ganger i timen, mens det tilsvarende tallet i Kristiansandsregionen er 25 prosent. Befolkningens tilgang til kollektivtransport er en god del bedre i Arendal og Kristiansand sentrum enn i resten av regionen [7].

Totalt oppgir 49 prosent i Agder at de opplever tilgangen til offentlig transport som god eller svært god. Tallene viser at det er størst andel i Nye Kristiansand med 66 prosent, og deretter kommer Arendal med 54 prosent. De laveste andelene finner vi i Listerregionen med 23 prosent, og Østre Agder uten Grimstad/Arendal med 20 prosent.

[7] Urbanet Analyse: Reisevaner i Arendalsregionen 2013/14 og Reisevaner i Kristiansandsregionen 2013/14

Kilde: Agder kollektivtrafikk AS og SSB

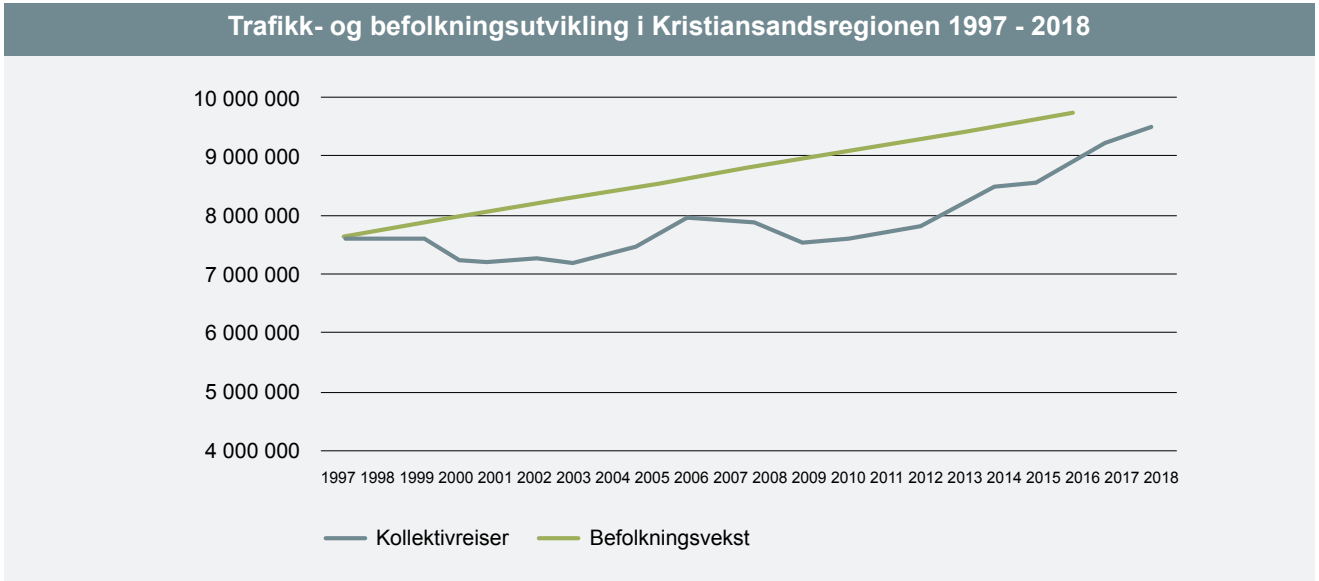

Figur 3.5 Figur 3.5 Trafikk- og befolkningsutvikling i Kristiansandsregionen 1997-2018.

Figur 3.6 Figur 3.6 Andel som opplever at tilgangen til offentlig transport er god eller svært god.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019

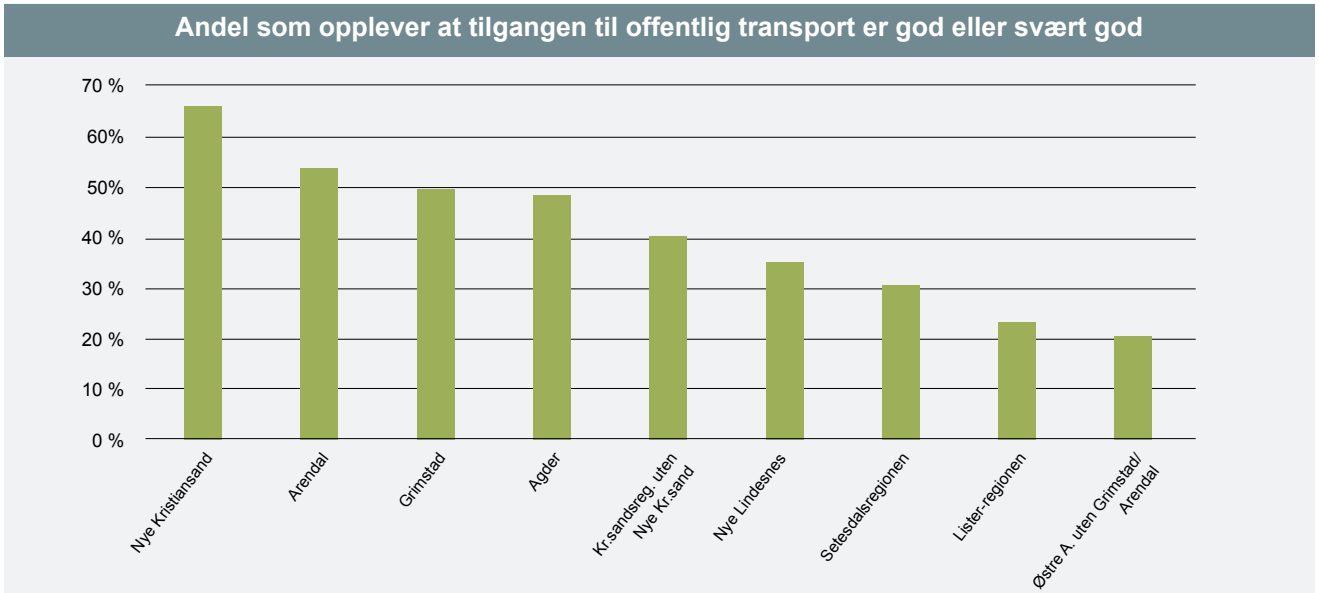

3.10 Vei

Agder er avhengig et velfungerende veinett. E18/E39 binder landsdelen sammen og er den viktigste forbindelsen fra Agder mot henholdsvis Oslo og Stavanger. Sammen med Rv.9 utgjør E18/E39 «ankeret i Agder» og er avgjørende for landsdelens videre utvikling. Dagens europavei har store utfordringer når det gjelder trafikksikkerhet, transportavvikling og forutsigbarhet.

I 2019 ble strekningen E18 Tvedestrand-Arendal ferdigstilt med ny 23 km firefelts vei, som gir betydelige tidsbesparelser og økt trafikksikkerhet. Det pågår planarbeid for de resterende delstrekningene mellom Dørdal og Grimstad. Det skal også bygges ny firefelts motorvei på E39 mellom Kristiansand og Sandnes. I oktober 2018 startet anleggsarbeidene på delstrekningen Vige-Mandal. De pågår planarbeid for de resterende delstrekningene. Ferdigstilt E18 og E39 vil bidra til regionforstørring på Agder, knytte regionen tettere på både Stavangerområdet og Grenland og gi vesentlig bedre vilkår for transport mellom landsdelene.

Fylkesveinettet, som har en svært viktig funksjon med å utfylle riksveinettet, har et stort vedlikeholds- etterslep [8]. I Regional transportplan Agder 2015-27 (RTP) oppsummeres de viktigste prioriteringene og tiltakene som må gjøres i Agder for å løse dagens transportbehov og for å møte morgendagens utfordringer.

Trafikkstøy

Veitrafikkstøy er den største støykilden utendørs, og årsak til nesten 80 prosent av den totale støyplagen hos befolkningen [9].

[8] Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner (2016) - Regionale utviklingstrekk for Agder. Kunnskapsgrunnlaget del 2 av Regional planstrategi for Agder 2016-2020
[9] Statens vegvesen (2017) - Vegtrafikkstøy

Kilde: Nye Veier AS

Figur 3.7 Vei strekninger i Nye Veiers portefølje.

Kilde: Statens vegvesen (2018) - vegkart

	Aust-Agder	Vest-Agder
Lenge fylkesveier (km)	1570	2072
Lengde gang- og sykkelvei fylkesvei - km	116	126
Andel fylkesveinettet utgjør av offentlig veinett	51 %	50 %
Andel fast dekke (inkl. gang og sykkelvei)	92 %	80 %
Andel tillatt for 10 tonn aksellast	88 %	75 %
Antall tuneller	10	21
Tunellengde fylkesveier (km)	3,6	15,7
Antall bruer	691	816

Tabell 3.10 Fylkesveinettet

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019

Trafikkstøy	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye eller ekstremt plaget
Agder	68,6 %	22,6 %	5,7 %	3,1 %

Tabell 3.11 Trafikkstøy

Kjøretøy

Klimautslipp fra transport kan reduseres gjennom overgangen fra diesel og bensinbiler til nullutslipps-kjøretøy. Klima- og miljøvennlig utskifting av kjøretøyparken er en langsiktig strategi som vil bringe oss nærmere Norges klimamål.

I Agder er andelen registrerte diesel personbiler noe høyere enn landsgjennomsnittet, mens andelen bensin personbiler er noe lavere. Tallene for registrerte kjøretøy etter drivstofftype i Agder viser at andelen bensinbiler synker og dieselbiler øker. Dette samstemmer med nasjonale tall. Agder ligger på landsgjennomsnittet for andelen elektriske personbiler, som utgjør 7 prosent av registrerte personbiler i 2018. Andelen registrerte elektriske personbiler i Agder økte med over 40 prosent fra 2016 til 2018. Andelen ladbare hybrid personbiler utgjør fortsatt en beskjeden del av bilparken, men økte med over 60 prosent fra 2016 til 2018.

Ladestasjoner

Elbil- og ladeteknologi er i rask utvikling. Agder har flest ladepunkter i Kristiansand, fulgt av Arendal og Grimstad. Det er naturlig å ha høyest tilgjengelighet i større byområder. Et EU-direktiv for fornybar transport gir føringer om at det skal være ett ladepunkt for hver tiende bil. Strategi for ladeinfrastruktur i Agder (2015) peker på hvordan kommunal sektor effektivt kan legge til rette for økt bruk av ladbare kjøretøy [10].

[10] http://regionplanagder.no/planer-og-strategier/strategi-for-ladeinfrastruktur/

Økningen i elbiler og ladbar hybrid i Agder

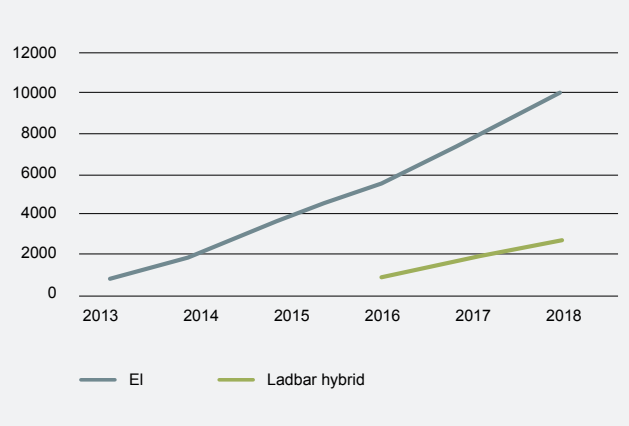

Figur 3.8 viser utviklingen i antall elbiler og ladbare hybridbiler i Agder.

Kilde: SSB

Registrerte personbiler i Agder i 2018. Prosent

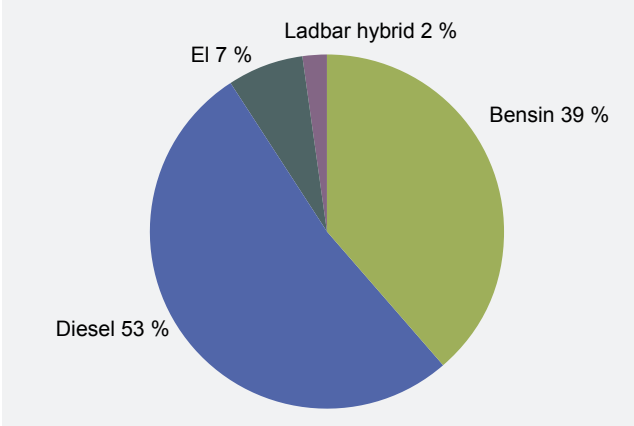

Figur 3.9 Registrerte personbiler i Agder i 2018. Prosentvis fordeling.

Kilde: Nobill

Registerte kjøretøy etter drivstofftype

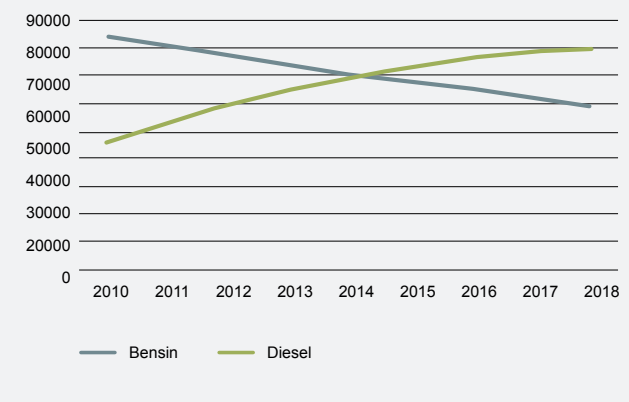

Figur 3.10 Utvikling av registrerte kjøretøy i Agder etter drivstofftypene bensin og diesel.

Antall ladepunkter per kommune 2019

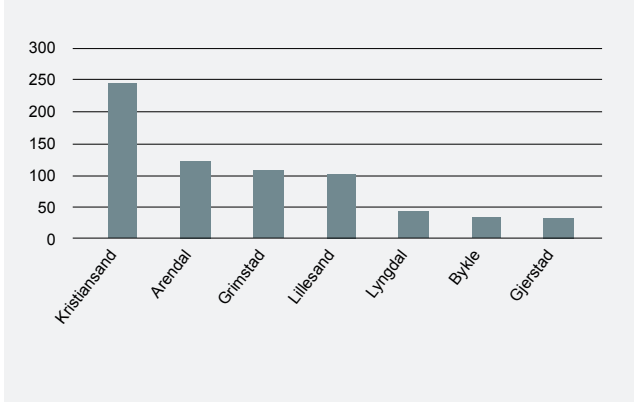

Figur 3.11 Antall ladepunkter per kommune per 08.10.19. Kun kommuner med minst 30 ladepunkter er inkludert.

3.11 Trafikksikkerhet

Nullvisjonen

Arbeidet med trafikksikkerhet retter seg etter nullvisjonen: Det skal ikke forekomme ulykker med drepte eller hardt skadde i transportsystemet [11]. Målet om nullvisjonen krever langsiktig og strategisk arbeid over tid. Totalt ble 108 personer drept og 565 hardt skadet i trafikken i Norge i 2018. Av disse ble 10 personer drept og 35 hardt skadet i Agder. Antall drepte er halvert på landsbasis fra 2009-2018, og det samme bildet tegner seg for Agder. Antall hardt skadde har hatt en svakere utvikling nasjonalt, med en nedgang på 25 prosent over de siste ti årene.

Drøyt 40 prosent av drepte og hardt skadde i Agder i perioden 2014-2018 er ulykker med bil involvert, og 30 prosent er ulykker med moped og MC involvert. Syklende utgjør om lag 15 prosent av de drepte og hardt skadde, mens fotgjengere utgjør knapt 10 prosent av de drepte og hardt skadde i femårsperioden.

Syklende og gående har betydelig høyere risiko for å bli drept eller hardt skadet i trafikken sammenlignet med bilførere. Ulykker med gående og syklende utgjør derfor den største trafikksikkerhetsutfordringen på veier i tettbygd strøk. Det er påvist store mørketall og underrapportering for personskadeulykker, særlig eneulykker med syklister [12].

Kilde: SSB

Utvikling i antall drepte og hardt skadde i Agder 2010-2018

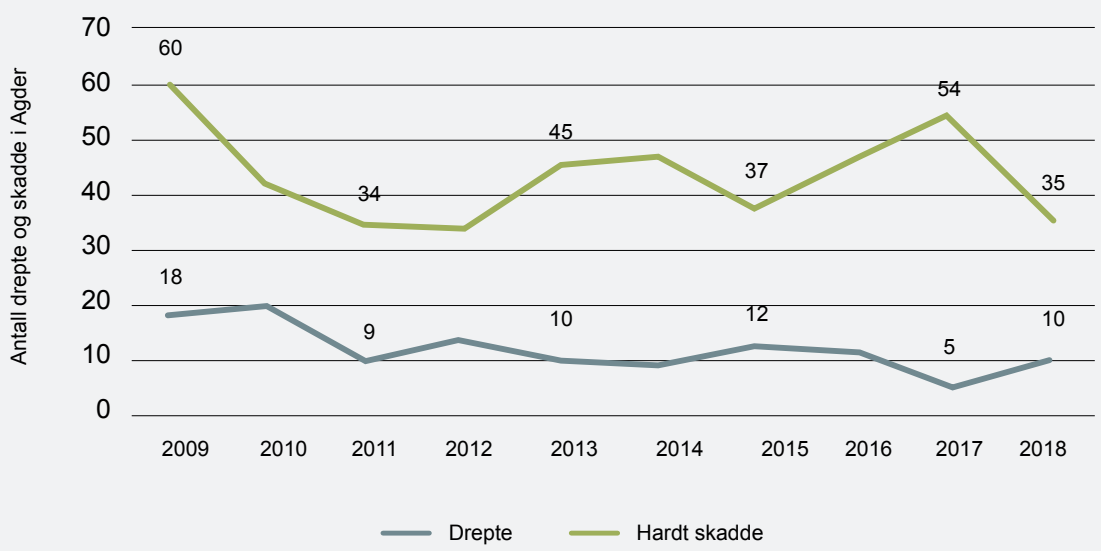

Kilde: SSB

Trafikantkategori- ulykker i Agder 2010-2018

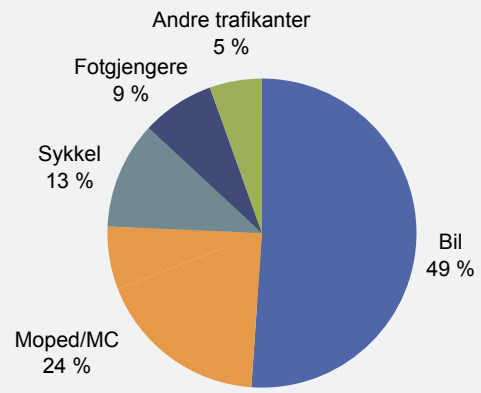

Figur 3.12 Utvikling i antall drepte og hardt skadde i Agder 2010-2018.

Figur 3.13 Trafikanter som er involvert i alvorlige ulykker i Agder 2010-2018.

[11] Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner (2018) – Strategi for trafikksikkerhet 2018-2029 (planforslag)
[12] Trygg Trafikk 2019

I Agder var knapt 60 prosent av de drepte og hardt skadde i utforkjørings- eller møteulykker i perioden 2014-2018.

For å måle om utviklingen går i riktig retning, har Nasjonal transportplan 2018–2029 lagt til grunn et etappemål om at det ikke skal være mer enn 350 drepte og hardt skadde i veitrafikken innen 2030. Etappemålene som er utarbeidet for Agder innebærer at det innen 2030 ikke skal være flere enn 22 drepte og hardt skadde i trafikken årlig. Dette er en ambisiøs målsetning, fordi det er blitt vanskeligere å identifisere tiltak med god effekt etter hvert som ulykkestallene har gått ned. I 2018 var det 45 personer som ble drept eller hardt skadd i Agder. Dette tallet er på linje med målkurven [13].

Kilde: Statens Vegvesen

Uhellskategori. Drepte og hardt skadde i Agder fra 2010-2018

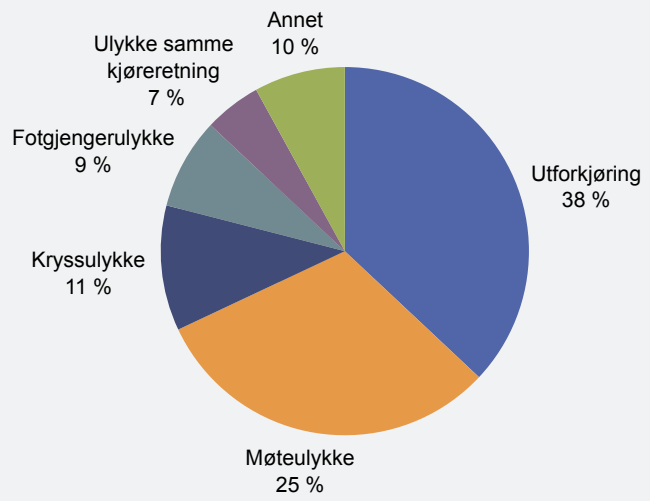

Kilde: Statens Vegvesen

Målkurve for reduksjon av antall drepte/hardt skadde i Agder

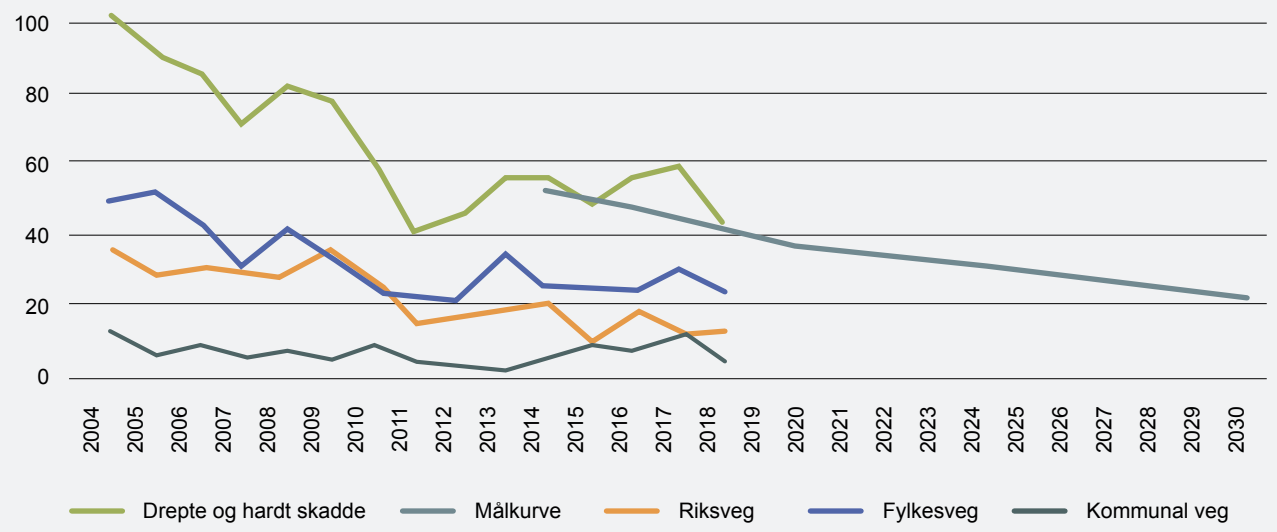

Figur 3.14: Uhellskategori. Drepte og hardt skadde i Agder fra 2010-2018.

Figur 3.15: Målkurve for antall drepte og hardt skadde i Agder.

[13] Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner (2018) – Strategi for trafikksikkerhet 2018-2029 (planforslag)

3.12 Kristiansand lufthavn Kjevik

Regionens hovedflyplass, Kristiansand lufthavn, Kjevik er en nasjonal lufthavn og har rute- og chartertrafikk til både nasjonale og internasjonale destinasjoner. Trafikken over Kristiansand lufthavn, Kjevik har økt fra 2010 til 2014, men deretter gått noe ned etter 2014. Fra 2015 til 2019 har trafikken holdt seg relativt uendret. Det har vært en liten nedgang på et par prosent i løpet av perioden, men det har tatt seg opp igjen i 2019.

Kilde: Avinor

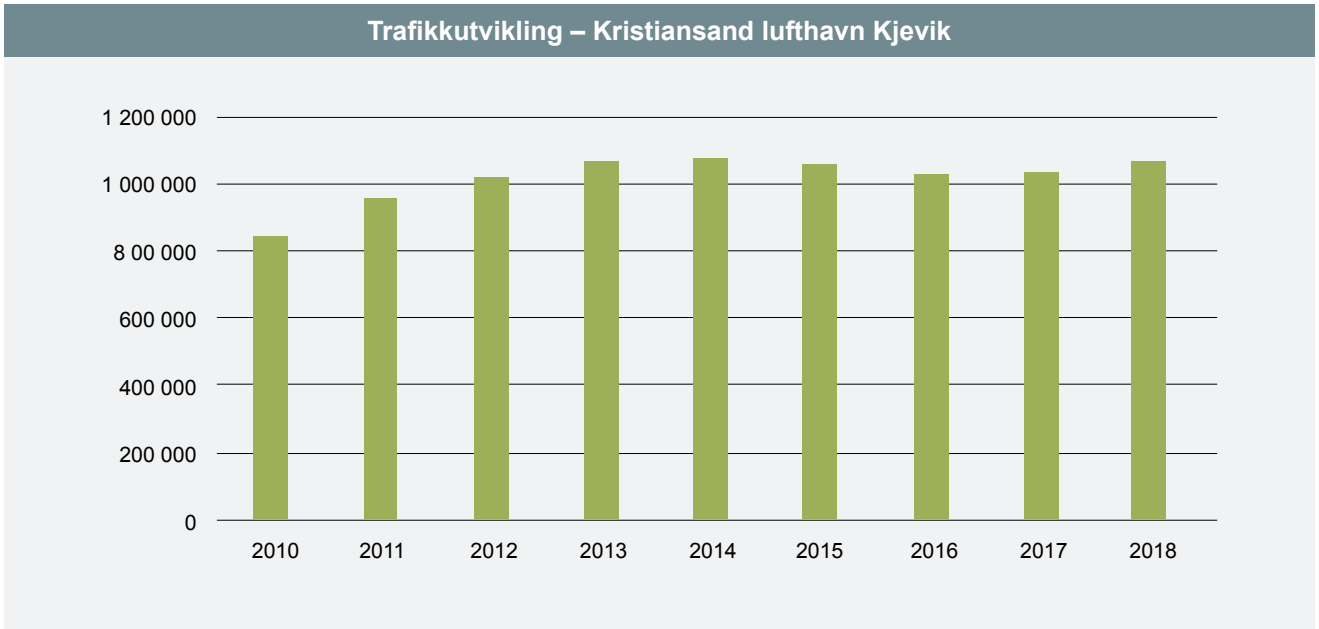

Figur 3.16 Rute-, offshore og charter inkl. transfer og transitt fra 2010-2018 - Trafikkavvikling – Kristiansand lufthavn.

3.13 Jernbane

Persontransport

NSB Regiontog på Sørlandsbanen mellom Oslo og Stavanger hadde 2,2 prosent flere reisende i 2018, sammenlignet med 2017. Totalt er det registrert 984 920 passasjerer mellom Oslo og Stavanger i perioden. NSB Lokaltog mellom Arendal og Nelaug hadde 2,5 prosent flere reisende i 2018, sammenlignet med 2017. Totalt er det registrert 68 300 passasjerer på strekningen i perioden.

NSB Lokaltog mellom Arendal og Nelaug hadde 1,9 prosent flere reisende i 2017, sammenlignet med 2016. Totalt er det registrert 66 630 passasjerer på strekningen i perioden [14].

Godstransport

Jernbanens konkurranseevne for godstransport på Sørlandsbanen utfordres av en omfattende utbygging av E18 og E39. Vegtiltakene gir vesentlig reduserte transporttider og -kostnader for transportørene på veg. Prognoser utarbeidet for NTP 2018-2029 [15] viser på kort sikt en reduksjon i transportarbeid på Sørlandsbanen, men på sikt en økning. Vegtiltakene vil dempe denne veksten.

Lengre godstog kan være et viktig virkemiddel for å bedre jernbanens konkurranseevne. Mellom Oslo og Kristiansand kan det allerede i dag framføres noen forholdsvis lange godstog. Mellom Kristiansand og Stavanger vil en kapasitetsøkning for flere lange godstog kreve betydelige investeringer.

Kilde: Jernbanedirektoratet (2015)

Figur 3.17 Jernbane.

[14] Kilde: NSB (2018)
[15] TØI 1555/2017

3.13 Digital infrastruktur

Digitaliseringen stod for 30 prosent av veksten i BNP i EU 2001 – 2011, og Meld. St. 27 «Digital agenda for Norge» understreker at IKT og bredbånd er en nøkkel til fremtidig vekst og velferd i hele Norge. Når flere viktige samfunnssektorer er avhengige av digital kommunikasjon, er også kravene til robuste nett sterkt økende. Ved flere anledninger har kraftig uvær satt mobilnett og bredbånd ut av funksjon. Det er en økning både i tilsiktede og utilsiktede alvorlige hendelser, som har lammet sentrale digitale funksjoner i samfunnet.

Fra 2018 til 2019 hadde Agder god vekst i høyhastighetsnett til husholdninger, men det er viktig å fortsette utbygging til husstander og bedrifter. Det blir viktigere enn før å etablere bedre robusthet i gjeldende nettstrukturer, både i transportnett og aksessnett. Utenlandskabler og robuste transportnett i og ut av Agder blir viktig for å tilfredsstille behovene for fremtidige etableringer og utvikling i eksisterende behov i offentlig og privat sektor. Det blir nå utarbeidet en fylkeskommunal strategi for digital infrastruktur i hele Agder.

Det Digitale Agder har i mange år arbeidet for god mobildekning og bredbånd til husholdninger i landsdelen. Status i 2019 for kommunene i Aust- og Vest-Agder viser at det er store variasjoner mellom kommunene i forhold til hvor mange som har tilbud om nyeste bredbåndsteknologi (fiber).

Kilde: Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (NKOM).

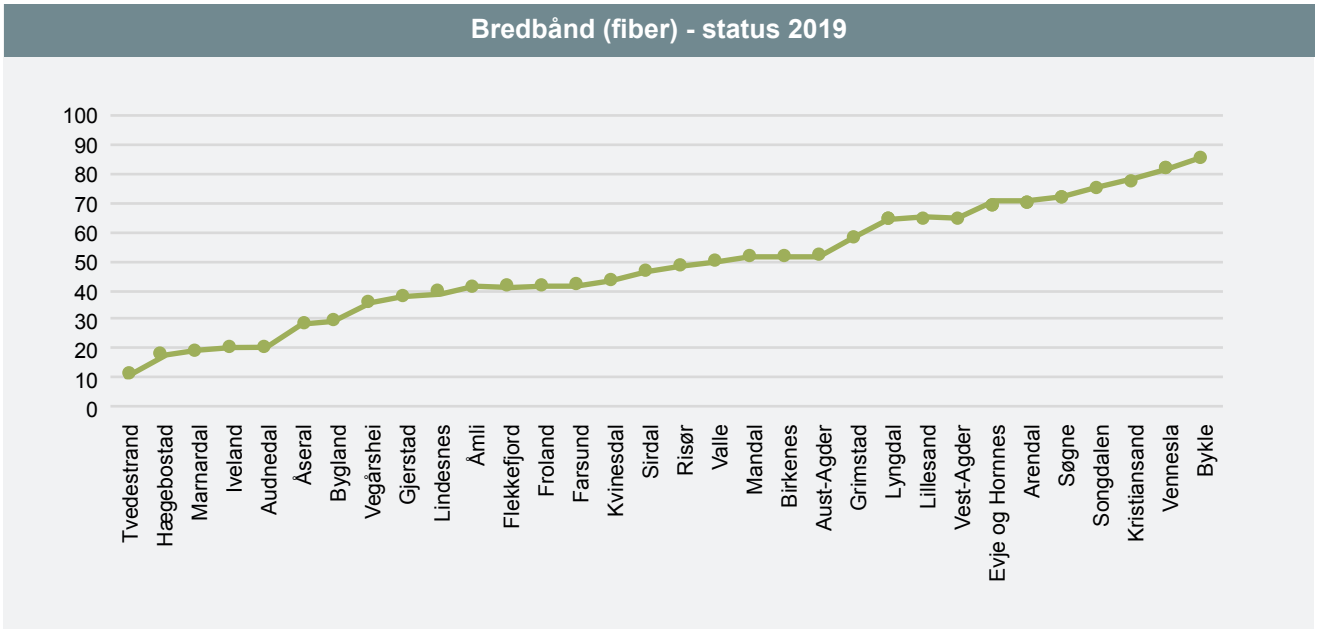

Kilde: Nexia analyse 2016

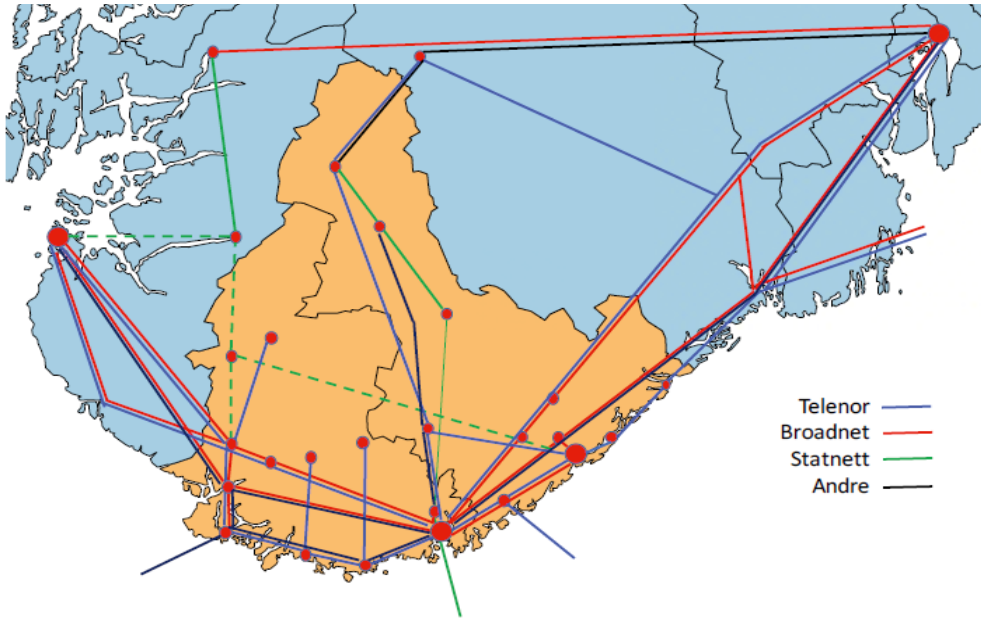

Figur 3.18 Status på andel i hver kommune som har tilbud om fiber

Figur 3.19 Oversikt datafiber i Agder

4. Skole og utdanning

4.1 Utdanningsnivået på Agder

I 2018 hadde 29,4 prosent av innbyggerne i Aust-Agder i alderen 16-74 år høyere utdanning. 3,6 prosent hadde fagskole, mens 40,4 prosent hadde videregående som høyeste utdanning. 26,6 prosent av befolkningen hadde kun grunnskole. Aust-Agder hadde en mindre andel med høyere utdanning enn resten av landet, mens en høyere andel hadde grunnskole eller videregående skole.

30,4 prosent av innbyggerne i Vest-Agder hadde høyere utdanning. 3,2 prosent hadde fagskole, mens 41,2 prosent hadde videregående som høyeste utdannelse. 25,2 prosent hadde kun grunnskole. Vest-Agder hadde en mindre andel med både grunnskole og høyere utdanning enn landsgjennomsnittet, mens en høyere andel hadde videregående skole.

Blant kommunene har Bykle høyest andel av befolkningen med videregående opplæring eller høyere. Inkludert Bykle har syv kommuner i Agder 75 prosent eller mer av befolkningen med tilsvarende utdanningsnivå. Gjerstad, Åmli og Vennesla hadde høyest andel med kun grunnskole som høyeste fullførte utdanning.

Kilde: SSB

Utdanningsnivå personer over 16 år 2018

	Grunnskole	Videregående	Fagskole	Høyere utd kort	Høyere utd lang
Aust-Agder	26,6	40,4	3,6	22,6	6,8
Vest-Agder	25,2	41,2	3,2	23,2	7,2
Norge	25,8	37,2	2,9	24,1	10

Tabell 4.1 Utdanningsnivå fordelt på kategorier, hhv fylke og nasjonalt nivå.

Kilde: SSB

Befolkningens utdanningsnivå på Agder 2018

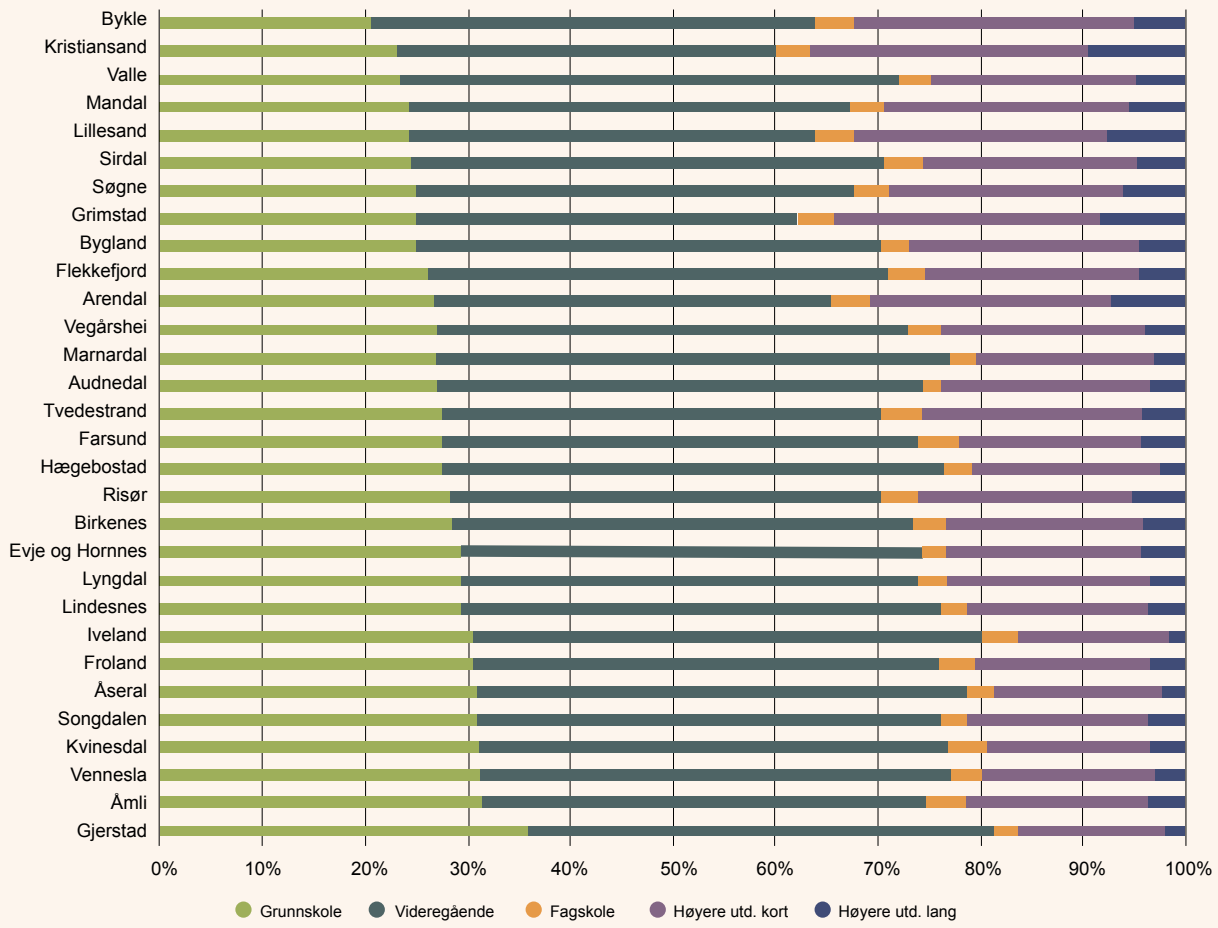

Figur 4.1 Befolkningens utdanningsnivå på Agder sortert etter grunnskole som høyeste utdanningsnivå.

4.2 Barnehage

Barnehageplass

Andel barn 0 år med barnehageplass i forhold til innbyggere 0 år ligger lavt i alle kommunene på Agder. Kommunen som har den høyeste andelen er Tvedestrand med 11 prosent.

Andel barn 1-2 år med barnehageplass i forhold til innbyggere 1-2 år, varierer mellom 65 prosent i Åmli kommune og 91 prosent i Valle kommune. Kristiansand har en andel på 80 prosent og Arendal en andel på 85 prosent.

Andel barn 3-5 år med barnehageplass i forhold til innbyggere 3-5 år, ligger jevnt over høyt i alle kommunene. Enkeltkommuner har en høyere andel enn 100 prosent, noe som antas skyldes at kommunen også tilbyr plass for barn fra nabokommuner.

Når det gjelder andel minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år, har Lindesnes kommune lavest andel på 53 prosent. Audnedal og Sirdal kommuner har begge andel på 100 prosent.

Kilde: SSB

Barnehager - Andeler barn med barnehageplass 2018

	Andel barn 0 år med barnehage-plass i forhold til innbyggere 0 år	Andel barn 1-2 år med barnehage-plass i forhold til innbyggere 1-2 år	Andel barn 3-5 år med barnehage-plass i forhold til innbyggere 3-5 år	Andel minoritets-språklige barn i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år
0901 Risør	2	76	95	83
0904 Grimstad	5	86	98	85
0906 Arendal	8	85	99	86
0911 Gjerstad	0	75	92	65
0912 Vegårshei	5	79	97	90
0914 Tvedestrand	11	86	99	73
0919 Froland	7	75	96	68
0926 Lillesand	7	87	97	95
0928 Birkenes	3	69	93	70
0929 Åmli	0	65	94	62
0935 Iveland	0	83	97	80
0937 Evje og Hornnes	0	79	95	94
0938 Bygland	0	71	97	75
0940 Valle	0	91	104	85
0941 Bykle	0	77	100	69
1001 Kristiansand	3	80	98	81
1002 Mandal	4	79	99	85
1003 Farsund	5	78	96	71
1004 Flekkefjord	0	79	98	89
1014 Vennesla	2	78	98	68
1017 Songdalen	1	72	92	79
1018 Søgne	1	80	98	84
1021 Marnardal	6	83	98	89
1026 Åseral	0	67	94	78
1027 Audnedal	0	69	97	100
1029 Lindesnes	2	75	94	53
1032 Lyngdal	4	75	102	80
1034 Hægebostad	0	68	97	75
1037 Kvinesdal	0	71	98	78
1046 Sirdal	0	68	95	100

Tabell 4.2 Andeler barn med barnehageplass 2018.

Dekningsgrad

Det er totalt 155 barnehager Aust-Agder og 212 i Vest-Agder. Av disse er 54 kommunale barnehager i Aust-Agder og 76 i Vest-Agder. Aust-Agder har en dekningsgrad for aldersgruppen 1-5 år på 91,8 prosent, mens Vest-Agder har en tilsvarende dekningsgrad på 90 prosent. Nasjonalt ligger dekningsgraden for aldersgruppen på 91,8 prosent.

Andel ansatte menn til basisvirksomhet i barnehagene

Kristiansand kommune har den største andelen med 11,7 prosent, Grimstad har en andel på 10,6 prosent og Bykle kommune 10,5 prosent. Arendal kommune har en andel på 10,2 prosent menn til basisvirksomhet i barnehagene. Tvedestrand kommune ligger lavest med en andel på 1,1 prosent. Oppgave mangler for følgende kommuner: Bygland, Valle, Åseral, Åmli og Hægebostad.

Kilde: SSB

Antall barnehager, barn og ansatte, etter fylke

2018	Barnehager i alt	Offentlige barnehager	Private barnehager	Ansatte i alt	Barn i barnehage	Dekningsgrad 1-5 år
Aust-Agder	155	54	101	2245	6017	91,8
Vest-Agder	212	76	136	3553	10060	90
Nasjonalt	5788	2709	3079	96066	278578	91,8

Tabell 4.3 Antall barnehager, barn og ansatte, etter fylke.

Kilde: SSB

Andel ansatte menn til basisvirksomhet i barnehagene 2018

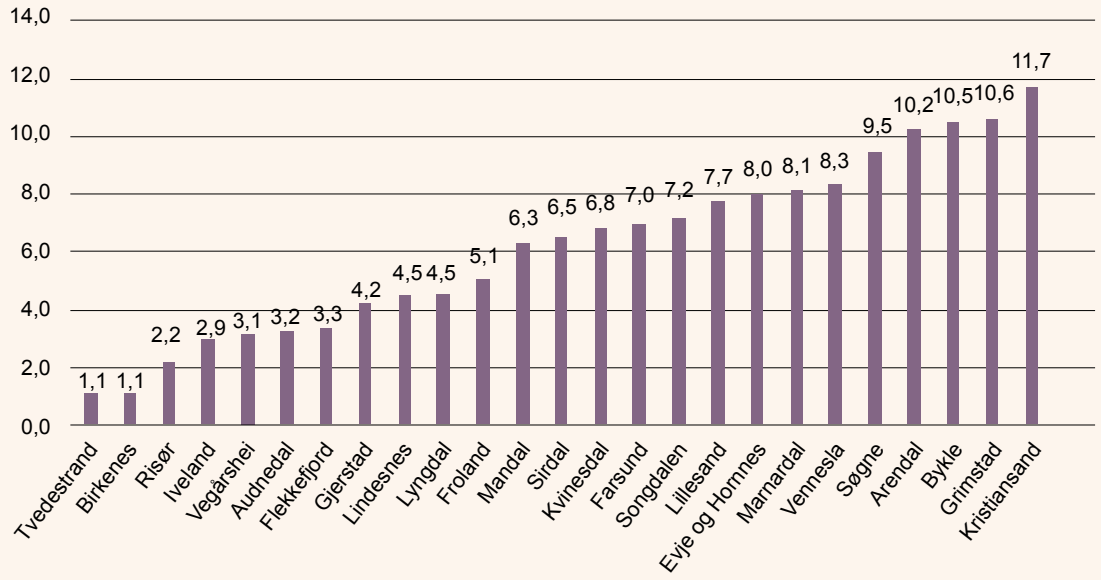

Figur 4.2 Andel ansatte menn til basisvirksomhet i barnehagene på Agder i 2018.

4.3 Læringsutbytte grunnskole[1]

Andelen elever på 5. trinn som er på laveste mestringsnivå (nivå 1) i nasjonale prøver lesing er relativt stabilt fra 2015 til 2018 for både Aust-Agder, Vest-Agder og landet som helhet. Aust-Agder har de største andelene gjennom denne perioden, Vest-Agder noe lavere, men landet for øvrig varierer fra 23 til 25 prosent i perioden.

For nasjonale prøver 5. trinn regning, har Aust-Agder en relativ jevn andel i perioden 2015 til 2018. Gjennomsnittlig andel for perioden er på 26,5 prosent. Vest-Agder når sitt laveste nivå i 2016 med 22 prosent, og stiger så til 24 prosent i 2017 og 2018. Nasjonalt faller andelen fra 24 til 23 prosent i perioden fra 2015 til 2018, en marginal endring.

Når det gjelder nasjonale prøver i lesing på 8. trinn, har andelen elever på nivå 1 og 2 for både Aust-Agder, Vest-Agder og landet som helhet blitt noe mindre fra 2015 til 2018. Vest-Agder har den største endringen i denne perioden. Her går andelene elever ned fra 33 til 28 prosent, samme nivå som landet som helhet. Aust-Agder ligger på 30 prosent i 2018.

For Aust-Agder og landssnittet har andelen elever på nivå 1 og 2 i regning 8. trinn, variert i liten grad for perioden 2015-2018. For disse er andelen lik i 2015 og i 2018 med henholdsvis 31 og 29 prosent. Vest-Agder hadde en betydelig forbedring fra 2015 til 2017, med en reduksjon fra 32 til 25 prosent. Vest-Agder fikk imidlertid en økende andel i 2018 med en andel på 29 prosent, lik andel som landssnittet.

[1] Nasjonale prøver på 5. trinn opererer med 3 mestringsnivåer, tilsvarende på 8. trinn er 5 mestringsnivåer.

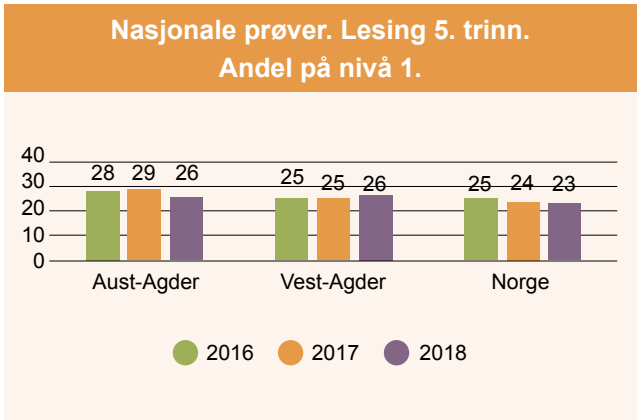

Figur 4.3 Nasjonale prøver. Lesing 5. trinn. Andel på nivå 1.

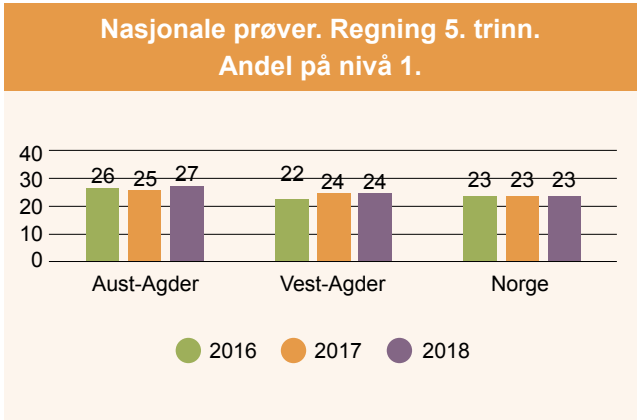

Figur 4.4 Nasjonale prøver. Regning 5. trinn. Andel på nivå 1.

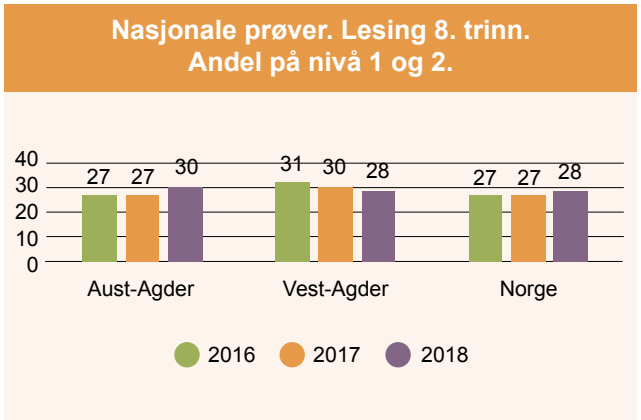

Figur 4.5 Nasjonale prøver. Lesing 8. trinn. Andel på nivå 1 og 2.

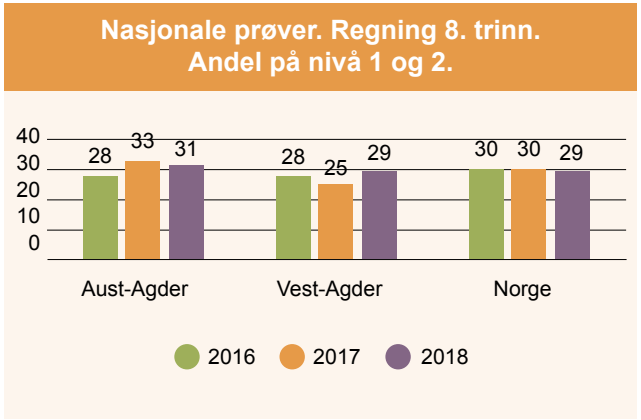

Figur 4.6 Nasjonale prøver. Regning 8. trinn. Andel på nivå 1 og 2.

4.4 Grunnskolepoeng

Grunnskolepoeng er beregnet som summen av elevenes avsluttende karakterer delt på antall karakterer og ganget med 10.

Grunnskolepoeng for Aust-Agder varierer fra 39,1 poeng (Froland kommune) til 44,3 poeng (Bygland kommune) for skoleåret 2017-18. Tilsvarende for Vest-Agder er 36,5 poeng (Åseral kommune) og 46,7 poeng (Sirdal kommune). Grunnskolepoeng for en liten kommune kan endre seg mye over tid da dataene baseres på et fåtall elever. Figurene til høyre viser fordelingen til hhv. kommunene i Aust-Agder, kommunene i Vest-Agder og grunnskolepoeng over tid for de tre største byene på Agder.

Hægebostad kommune har ikke grunnskole med ungdomstrinn. Nasjonalt snitt (grunnskolepoeng) 41,8 poeng.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Aust-Agder – grunnskolepoeng 2017-18

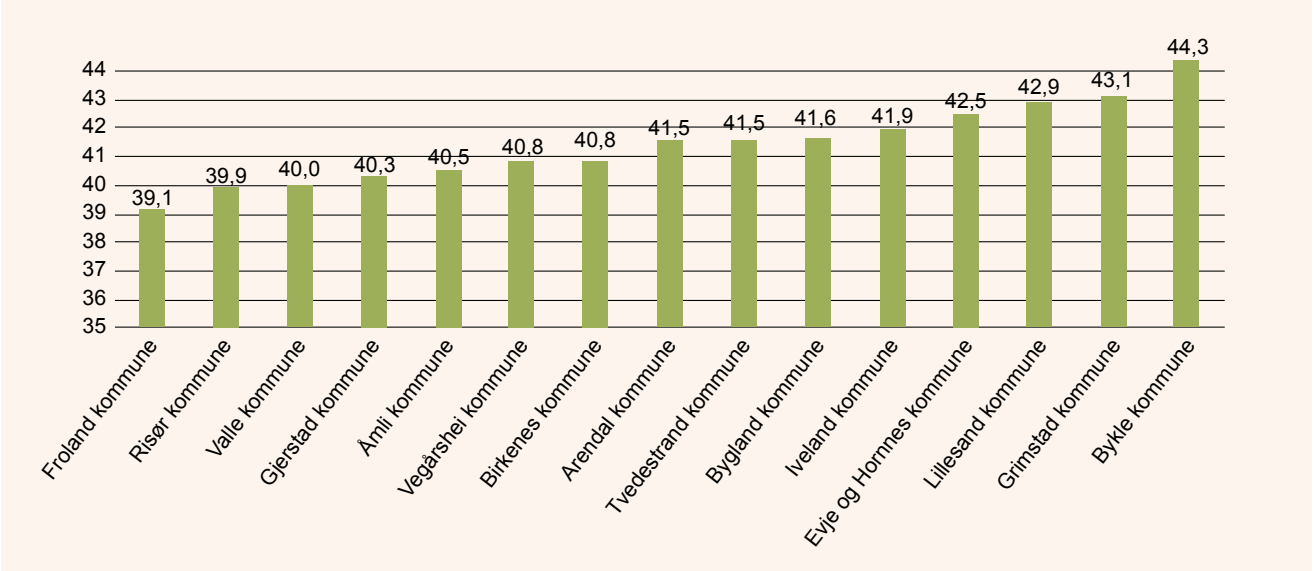

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Vest-Agder – grunnskolepoeng 2017-18

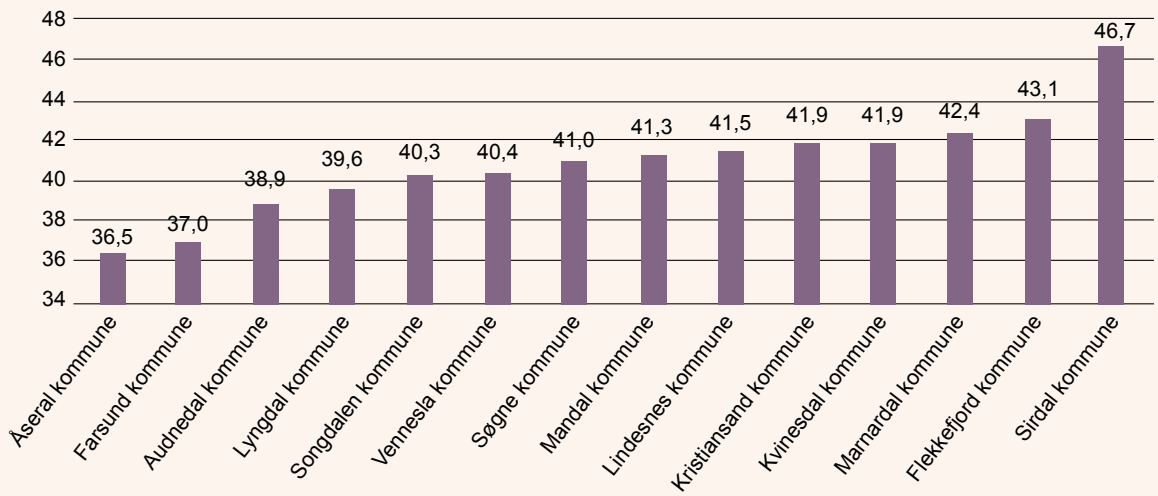

Figur 4.7 Aust-Agder – grunnskolepoeng 2017-18.
Figur 4.8 Vest-Agder – grunnskolepoeng 2017-18.

Grunnskolepoeng fordelt etter kjønn

Grunnskolepoeng fordelt etter kjønn viser store forskjeller, både for Aust-Agder, Vest-Agder og landet som helhet. Vest-Agder har den største forskjellen mellom kjønnene i 2018 med et snitt på 43,7 poeng for jenter og 39,2 poeng for gutter. For Aust-Agder er forskjellen noe mindre, hhv 43,1 poeng og 39,5 poeng. På landsbasis ligger jentene på 44,1 poeng, mens grunnskolepoeng for guttene ligger på 39,6 poeng.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Grunnskolepoeng. Utvikling over tid for de seks største byene på Agder.

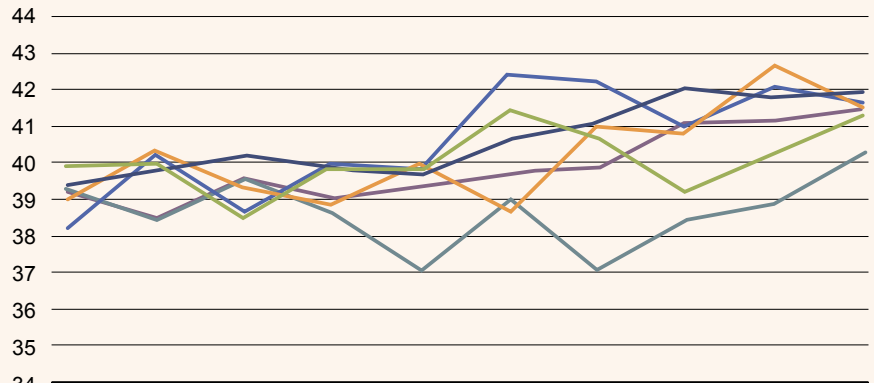

	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Arendal	39,2	38,5	39,5	39	39,3	39,7	39,9	41,1	41,1	41,5
Grimstad	39	40,3	39,3	38,8	40	38,7	41	40,8	42,6	41,5
Lillesand	38,2	40,2	38,7	40	39,8	42,4	42,2	40,9	42,1	41,6
Farsund	39,2	38,5	39,6	38,6	37,1	39	37,1	38,4	38,9	40,3
Kristiansand	39,4	39,8	40,2	39,8	39,7	40,6	41,1	42	41,8	41,9
Mandal	39,9	40	38,5	39,9	39,8	41,4	40,7	39,2	40,3	41,3

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Grunnskolepoeng 2017-18 etter kjønn

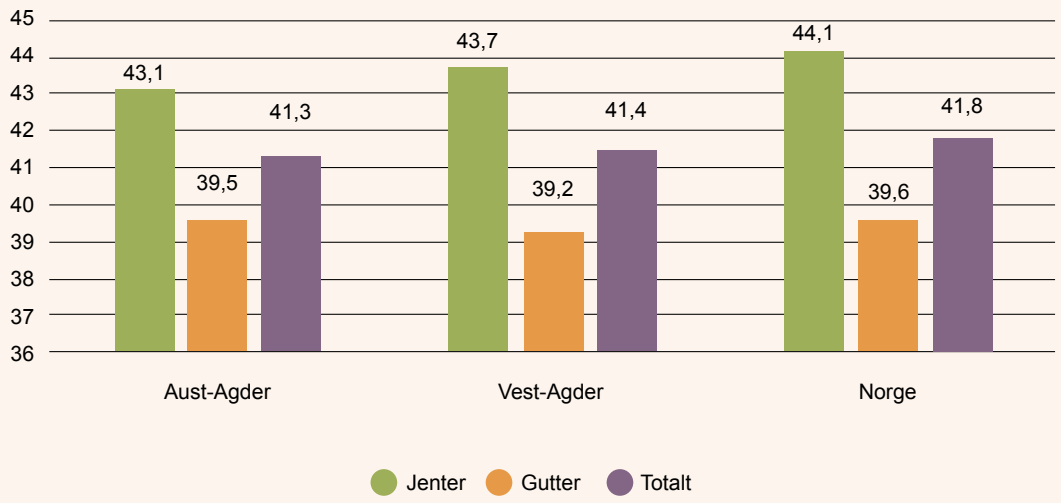

Figur 4.9 Figuren viser utviklingen i grunnskolepoeng over tid for de seks største byene på Agder.

Figur 4.10 Grunnskolepoeng 2017-18 etter kjønn.

4.5 Læringsutbytte i videregående skole

Eksamensresultater fellesfag og programfag på yrkesfaglige (yf) og studieforberedende (st) utdanningsprogram.

Det er valgt ut eksamensresultater fra syv sentrale fellesfag; matematikk 1PY (yf), matematikk 2PY (yf), norsk hovedmål (yf), norsk hovedmål (st), norsk sidemål (st), norsk hovedmål påbygg (yf) og engelsk (st). Samlet har både Aust- og Vest Agder hatt en forbedring i eksamensresultatene fra 2014-2015 til 2018-2019. For 2018-19 har Vest-Agder fortsatt blant det laveste snittet i norskfaget nasjonalt. Sammenlignes de fylkesvise resultatene med nasjonale tall for 2018-2019, varierer disse over, på og under nasjonalt snitt, med Aust-Agder litt bedre enn Vest-Agder.

På yf er det valgt ut fire fag med tverrfaglig sentralt gitt eksamen; tverrfaglig eksamen i elenergi, byggteknikk, helsearbeiderfag og salg, service og sikkerhet. For 2018-2019 ligger de fylkesvise tallene samlet over landssnittet. Aust-Agder har litt bedre resultater enn Vest-Agder når fellesfag og programfag sees under ett.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Eksamen fellesfag 2018-2019

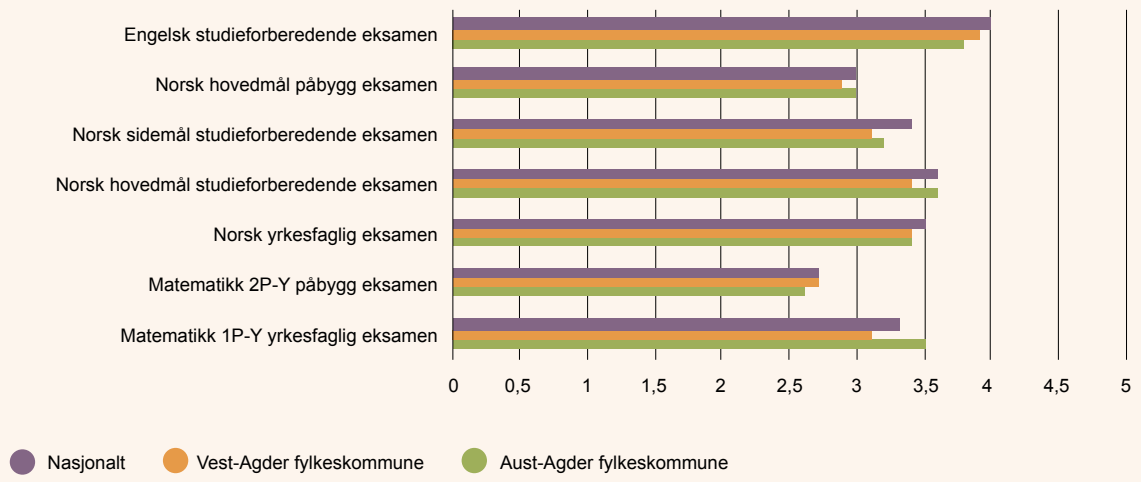

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Eksamen programfag 2018-2019

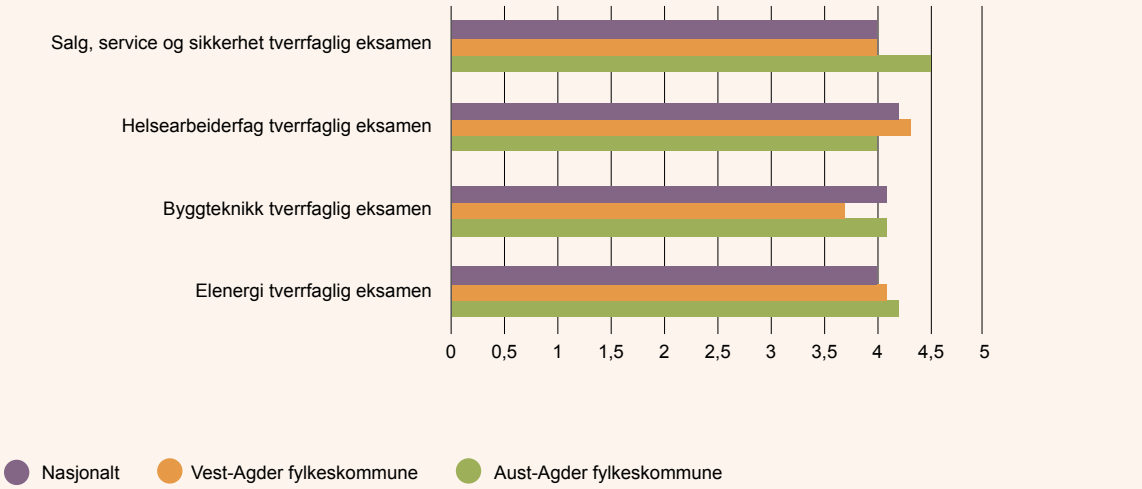

Figur 4.11 Eksamen fellesfag 2018-2019.
Figur 4.12 Eksamen programfag 2018-2019.

4.6 Gjennomføring i videregående opplæring

Gjennomføring i videregående opplæring måles fem år etter påbegynt opplæring. Etter innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 har andel ungdommer som består videregående økt betydelig. I Aust-Agder har andelen økt fra 67,6 prosent gjennomføring for årskullet som begynte i videregående opplæring høsten 2006, til 74,5 prosent for årskullet som begynte syv år senere, i 2013. I Vest-Agder har gjennomføringsgraden økt fra 71,4 prosent for 2006-kullet, til 76,7 prosent for 2013-kullet. Aust-Agder har i perioden variert noe under og over landsgjennomsnittet, men er for 2013-kullet ca. et halvt prosentpoeng under landet. Vest-Agder ligger over landsgjennomsnittet.

Blant ungdommene i Aust-Agder som ikke hadde bestått videregående opplæring ved målingen høsten 2018, hadde 3,0 prosent fullført planlagt grunnkompetanse. Videre var 6,8 prosent fortsatt i opplæring, mens 4,7 prosent hadde fullført opplæringen uten å bestå. 11 prosent av ungdommene hadde sluttet i videregående opplæring.

I Vest-Agder hadde 2,5 prosent fullført med grunnkompetanse, 4,7 prosent var fortsatt i opplæring, 5,4 prosent hadde fullført uten å bestå, mens 10,7 prosent hadde sluttet.

Fordeling på kjønn viser at jentene i større grad enn guttene består videregående opplæring. I Aust-Agder bestod 79,7 prosent av jentene og 69,7 prosent av guttene. Resultatet for både jentene og guttene er noe lavere enn resten av landet. I Vest-Agder bestod 80,3 prosent av jentene og 73,4 prosent av guttene. Resultatet for jentene er lavere enn resten av landet, mens guttene presterer bedre enn resten av landet.

På studieforberedende utdanningsprogram bestod 88 prosent av elevene i Aust-Agder, mens 63,1 prosent bestod på yrkesfag. Resultatene er litt høyere enn resten av landet både på studieforberedende og yrkesfag. Aust-Agder har imidlertid flere elever på yrkesfaglige utdanningsprogram, som har lavere gjennomføringsgrad enn studieforberedende, noe som gjør at det samlede resultatet for Aust-Agder blir lavere enn det nasjonale snittet.

Tall for Vest-Agder viser at 89,8 prosent bestod på studieforberedende. Tilsvarende bestod 63,7 prosent av elevene på yrkesfag. Begge resultatene er over det nasjonale snittet.

Figurer 4.13-14 Gjennomføring etter fem år, fordeling på kategorier.

Kilde: SSB

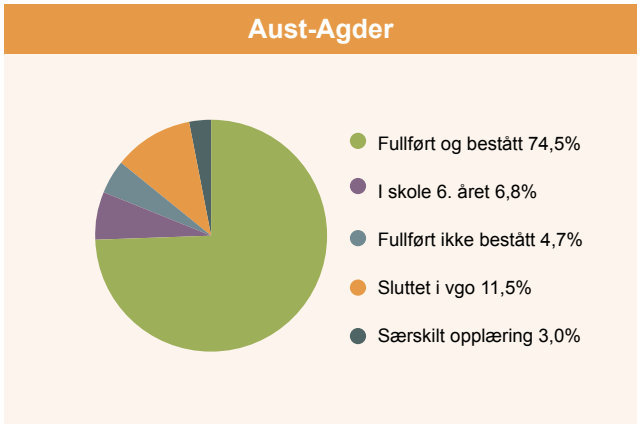

Kilde: SSB

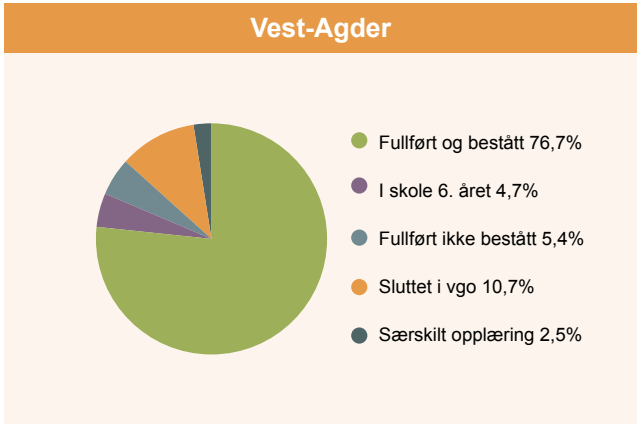

Tabell 4.4 Gjennomføringsgrad - fordeling på fylkene over tid.

Kilde: SSB

Gjennomføringsgrad - fordeling på fylkene over tid						
	2008-13	2009-14	2010-15	2011-16	2012-17	2013-18
Aust-Agder	70,5	71,6	72,1	71,8	73,1	74,5
Vest-Agder	73,4	74,1	74,5	75,4	76,8	76,7
Norge	70,6	70,8	72,6	73,0	74,4	75,3

Kilde: SSB

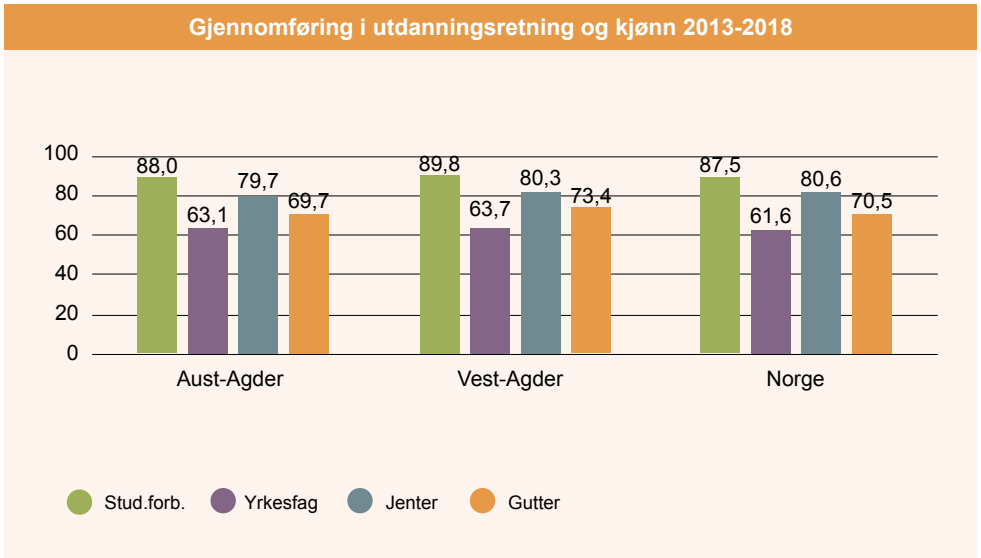

Kilde: SSB

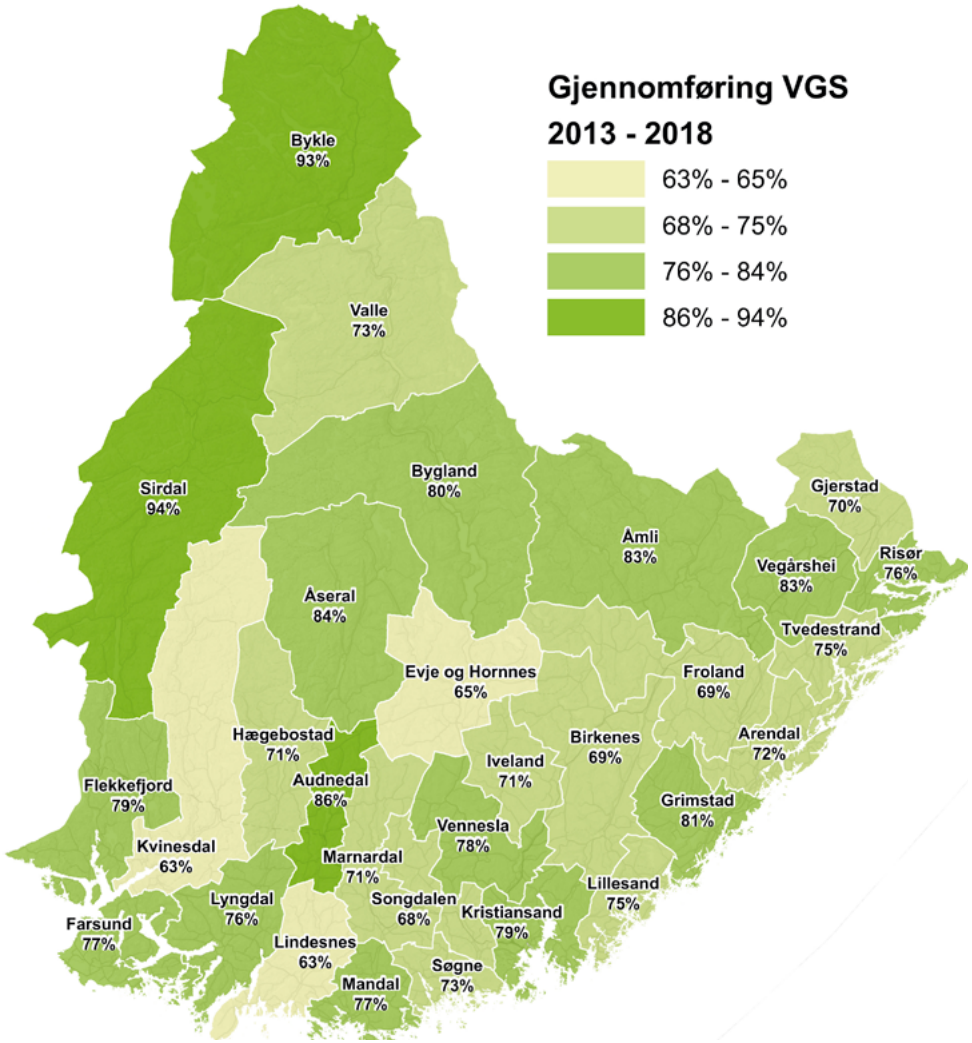

På kommunenivå har mange av de mindre kommunene gode resultater. Sirdal og Bykle hadde begge over 90 prosent gjennomføring, mens Bygland og Audnedal hadde over 80 prosent gjennomføring ved siste måling. Resultatene i de små kommunene kan variere betydelig fra et år til det neste. Av bykommunene har Grimstad 81 prosent gjennomføring, mens Kristiansand har 79 prosent.

Figur 4.15 Gjennomføring utdanningsretning og kjønn.

Kart 4.1 Gjennomføring i videregående opplæring 2013-2018.

4.7 Læringsmiljø

Elevundersøkelsen gir tilbakemelding på elevenes opplevelse av læringsmiljøet i skolen. Vi har valgt å presentere resultatene på indikatorene trivsel, mestring, motivasjon og læringsmiljø. På fylkesnivå er det som oftest små forskjeller mellom fylkene i 2018-19. Den største differansen mellom fylkene finner sted på 7. trinn innenfor temaene mestring, motivasjon og læringskultur. Differansen er i favør til Vest-Agder. På vg1 skårer de to fylkene helt identisk på alle de fire indikatorene. Differansen er i favør til Vest-Agder. For Aust-Agder er resultatene både på 7. trinn, 10. trinn og Vg1 enten på landssnittet eller noe under. I Vest-Agder er resultatene på de samme trinnene enten på landssnittet eller noe under.

Alle elever og lærlinger har ifølge § 9A-1 i opplæringslova «rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring». Ingen elever skal oppleve mobbing. Et godt psykososialt læringsmiljø, ligger til grunn for økt læring for elevene. Både i Aust- og Vest-Agder, samt i landet som helhet, er det flere elever på 10. trinn enn på 7. trinn og i Vg1 som oppgir at de mobbes systematisk på skolen. 8,1 prosent av elevene på 10. trinn i Aust-Agder oppgir at de har opplevd digital mobbing, mobbing fra medelever eller voksne på skolen to ganger i måneden eller oftere. 6,1 prosent av elevene på 10. trinn i Vest-Agder oppgir det samme, mot 7,1 prosent i landet. Det er færre elever på 7. trinn enn 10. trinn i begge fylkene og i landet som oppgir denne typen mobbing, og enda færre på Vg1. Aust-Agder ligger gjennomgående høyere enn Vest-Agder på alle tre trinnene når det gjelder elever som mobbes systematisk.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

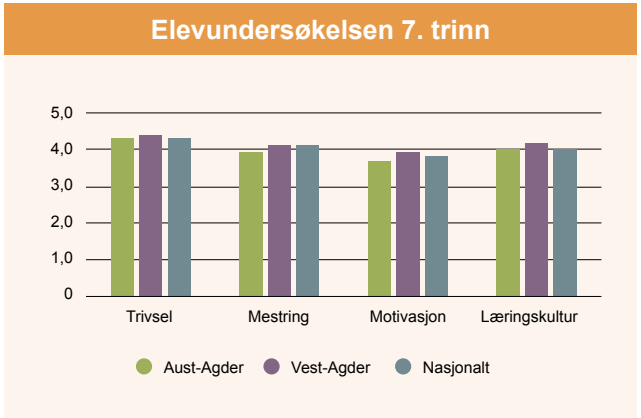

Figur 4.16 Elevundersøkelsen 7. trinn

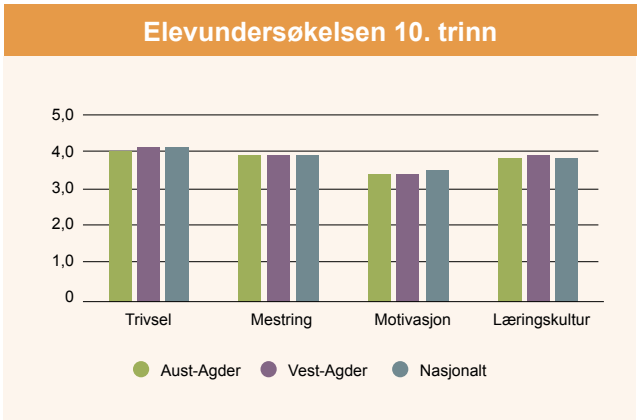

Figur 4.17 Elevundersøkelsen 10. trinn

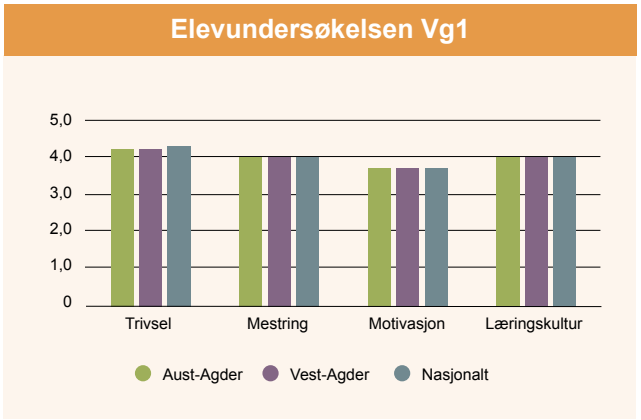

Figur 4.18 Elevundersøkelsen Vg1

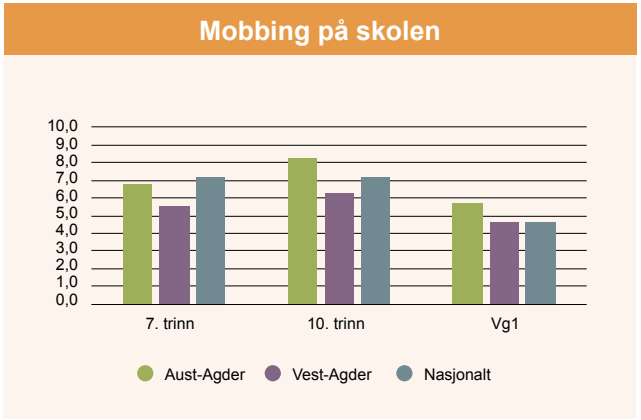

Figur 4.19 Mobbing på skolen

4.8 Elevenes valg av utdanningsretning på Vg1

Stadig færre elever velger yrkesfag når de begynner på Vg1, både i Agder-fylkene og nasjonalt. I Aust-Agder er andelen elever som begynner på yrkesfaglig Vg1 redusert fra 55,9 prosent høsten 2012 til 48,3 prosent høsten 2018. I Vest-Agder er andelen redusert fra 57,7 prosent til 50,4 prosent i samme periode, med en dupp til 45,1 prosent i 2016. Nasjonalt er andelen redusert fra 52,3 prosent til 48,4 prosent.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet.

Andel yrkesfag på Vg1

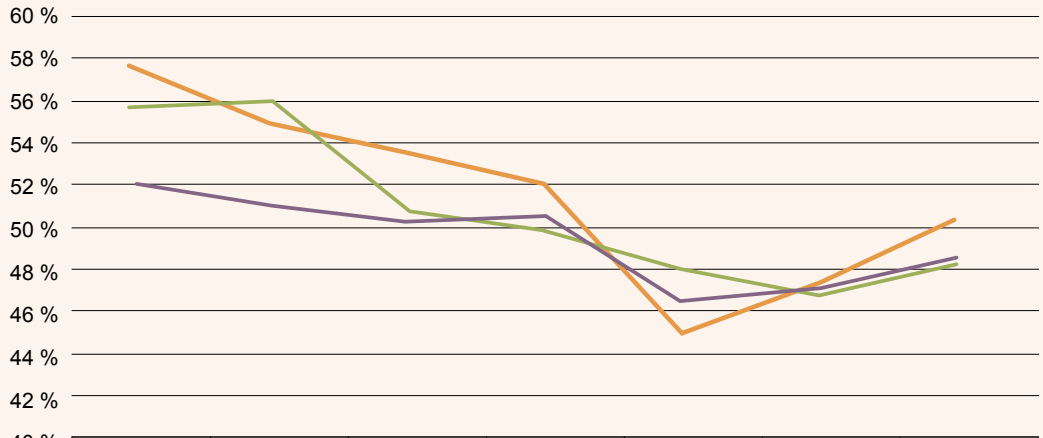

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Aust-Agder	55,9 %	56,2 %	50,9 %	49,8 %	48,2 %	46,9 %	48,3 %
Vest-Agder	57,7 %	55,1 %	53,7 %	52,3 %	45,1 %	47,2 %	50,4 %
Nasjonalt	52,3 %	51,1 %	50,3 %	50,5 %	46,6 %	47,3 %	48,4 %

Figur 4.20 Indikatoren inneholder alle elever på Vg1, også elever med omvalg. Merk at fra høsten 2016 ble medier og kommunikasjon studieforberedende utdanningsprogram.

4.9 Samfunnskontrakten

Lærekontrakter

Opplæring i bedrift kan føre frem til fag-/svennebrev. Søkere til læreplass, og som ikke får kontrakt, har rett på Vg3 fagopplæring i skole. Det er et mål at flest mulig ungdommer skal få en så praksisnær opplæring som mulig i bedrift. Noen ungdommer planlegger ikke for fagbrev, men for en grunnkompetanse som lærekandidater.

I Aust-Agder har antall nye lærekontrakter økt gradvis fra 402 i 2014 til 516 i 2018. Antall elever på fagopplæring i skole varierer. Fra 73 i 2017 til 106 i 2018. Antall nye lærekandidater er redusert fra 36 i 2014 til 19 i 2018. Samlet fikk 84,5 prosent av søkerne til læreplass en kontrakt som gjør at de får en opplæring som kan føre frem til fag-/svennebrev eller grunnkompetanse.

I Vest-Agder var antallet nye lærekontrakter relativt stabilt mellom 805 og 820 i perioden fra 2014 og 2016. I 2017 økte antallet nye lærekontrakter til 894. I 2018 økte det ytterligere til 928. Alt tyder på en videre økning i 2019. Antall elever på fagopplæring i skole har variert mellom 84 i 2014 og 117 i 2017, og er i 2018 på 106. Antall nye lærekandidater har lenge ligger rundt 40, men ble redusert til 26 i 2017.i 2018 er det igjen 40 nye lærekandidater. Samlet fikk 85,5 prosent av søkerne en kontrakt som kan føre frem til fag-/svennebrev eller grunnkompetanse.

Andel lærlinger med fagbrev tre år etter oppstart

Opplæring i bedrift er i hovedsak 2 eller 2,5 år. Lærlinger som gjennomfører læretiden må i så stor grad som mulig oppnå fagbrev. Vår måleparameter er andel lærlinger som har oppnådd fagbrev innen tre år

Kilde: https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/sokere-til-lareplass-og-godkjente-kontrakter/

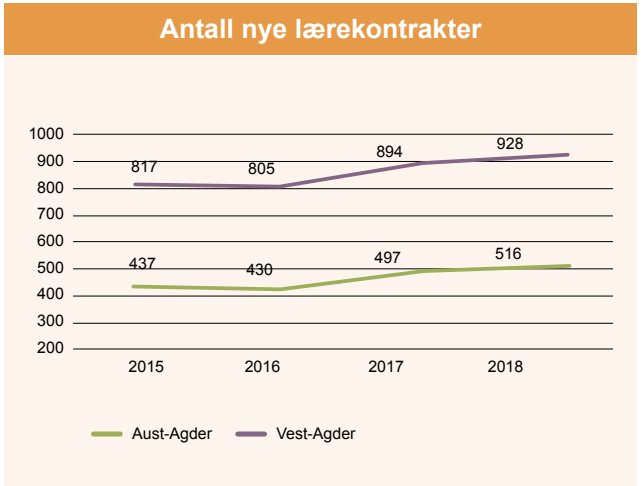

Figur 4.21 Antall nye lærekontrakter.

Kilde: https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/sokere-til-lareplass-og-godkjente-kontrakter/

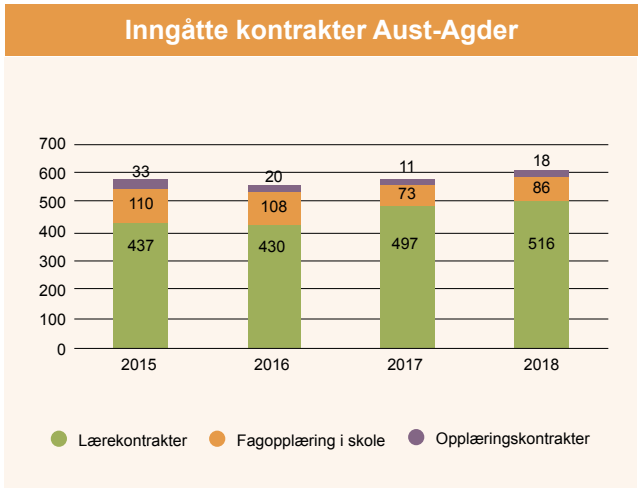

Figur 4.22 Inngåtte kontrakter Aust-Agder. Viser fordeling på lærekontrakter, fagopplæring i skole og opplæringskontrakter.

Kilde: https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/sokere-til-lareplass-og-godkjente-kontrakter/

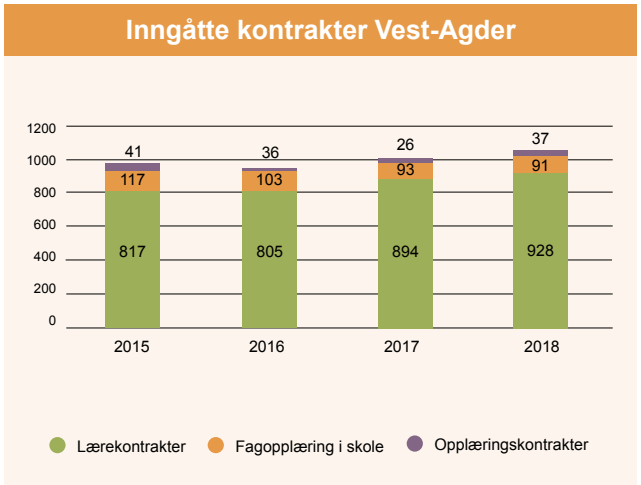

Figur 4.23 Inngåtte kontrakter Vest-Agder. Viser fordeling på lærekontrakter, fagopplæring i skole og opplæringskontrakter.

Kilde: https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/sokere-til-lareplass-og-godkjente-kontrakter/

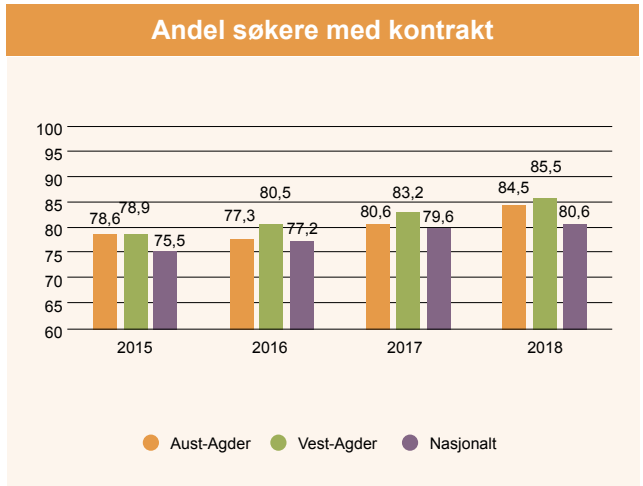

Figur 4.24 Andel søkere med kontrakt (Lærekontrakt, Vg3 fagopplæring i skole eller lærekandidat).

etter oppstart av læretiden. I Aust-Agder var det 76 prosent av lærlingene som startet læreforhold i 2015 som hadde oppnådd fag- eller svennebrev tre år senere, uendret fra året før. Resultatet er 1,5 prosentpoeng under nasjonalt snitt. I Vest-Agder hadde 81 prosent av lærlingene som begynte i 2015 oppnådd fagbrev 3 år senere.

Antall fag-/svennebrev

Antall fag-/svennebrev sier noe om det totale omfanget av lærlinger som oppnår fag-/svennebrev, uavhengig av hvor lang tid som er brukt. Her er det også en betydelig andel voksne som tar fagbrevet som praksiskandidat.

I Aust-Agder var det 359 lærlinger, 258 praksiskandidater og 61 elever fra fagopplæring i skole som fikk fagbrevet i 201. I tillegg kommer 15 lærekandidater. Tilsvarende tall for Vest-Agder i 2018 viser at 670 lærlinger, 348 praksiskandidater og 48 elever fikk fag-/svennebrev, mens 20 var lærekandidater. Samlet har Aust-Agder en betydelig økning fra 2014, mens resultatene i Vest-Agder har variert fra et år til et annet.

Lærebedrifter

Antall lærebedrifter har i Aust-Agder økt fra 502 i 2014 til 570 i 2018. I Vest-Agder er det blitt 76 flere i perioden, fra 757 til 833.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

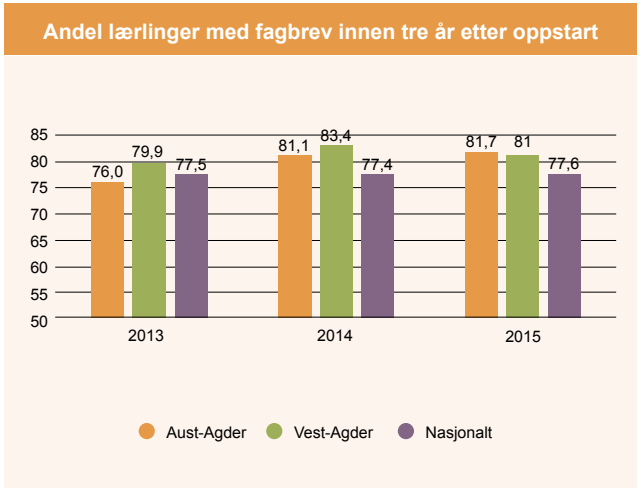

Figur 4.25 Andel lærlinger med oppnådd fagbrev tre år etter oppstart av læretiden.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

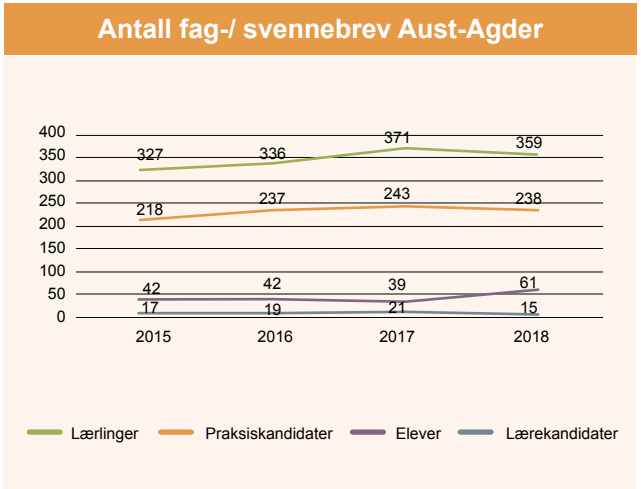

Figur 4.26 Antall fag- og svennebrev Aust-Agder.

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

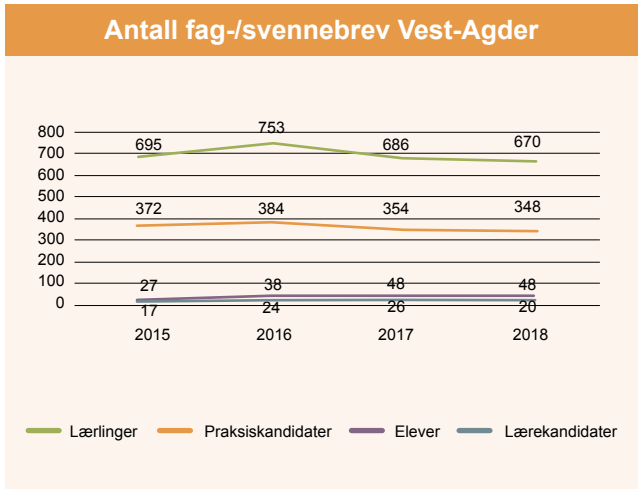

Figur 4.27 Antall fag- og svennebrev Vest-Agder.

Kilde: https://statistikkportalen.udir.no/fogy/Pages/Antall-godkjente-laerebedrifter-tabell.aspx

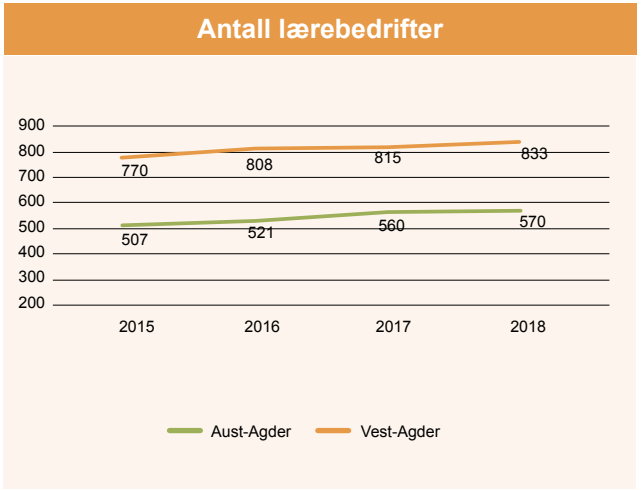

Figur 4.28 Antall lærebedrifter.

4.10 Ungdom utenfor opplæring og arbeid

Fylkeskommunen har ansvar for ungdom utenfor opplæring, med skolerett, i alderen 16-21 år gjennom Oppfølgingstjenesten (OT). I Aust-Agder var 453 ungdommer utenfor opplæring ved skoleårets slutt i 2014. Antallet økte til 468 i 2015, men er blitt redusert til 383 i 2019. Vest-Agder hadde 600 ungdommer utenfor opplæring i 2014. Antallet ble redusert til 439 i 2018, men økte til 473 i 2019.

Utvides aldersgruppen til 16-25 år måles andel ungdommer som hverken er i eller har bestått videregående opplæring. I Aust-Agder har det vært en reduksjon fra 18,3 prosent av befolkningen i denne aldersgruppen i 2012 til 15,9 prosent ved målingen i 2018. Tilsvarende for Vest-Agder er det en reduksjon fra 17,0 prosent i 2012 til 13,2 prosent i 2018. Nasjonale tall viser en reduksjon fra 17,8 prosent til 14,4 prosent i perioden. Aust-Agder har altså en større andel ungdommer som hverken er i eller har bestått videregående

Kilde: https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/ungdom-utenfor-opplaring-og-arbeid/

Ungdom utenfor opplæring

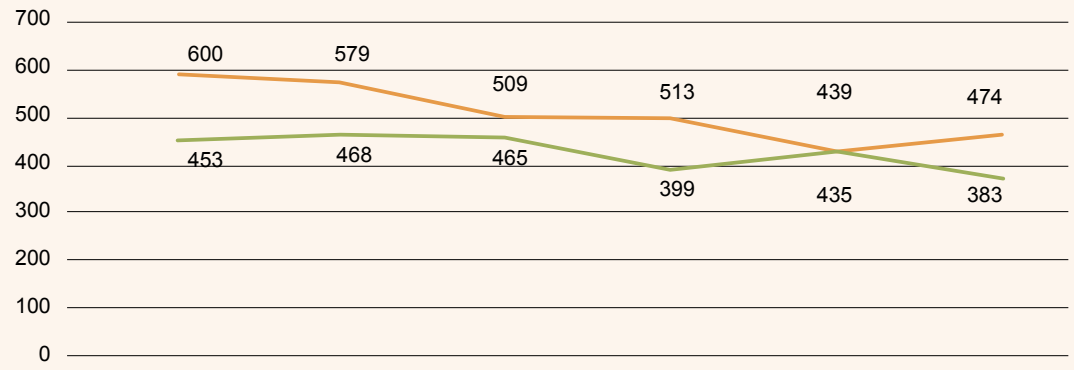

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aust-Agder	453	468	465	399	435	383
Vest-Agder	600	579	509	513	439	474

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet

Andel ungdom hverken i eller bestått vgo 16-25 år

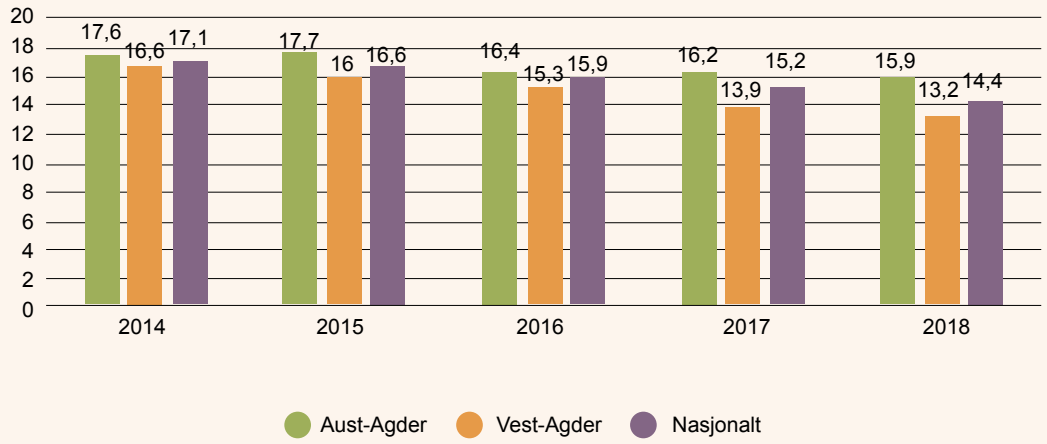

Figur 4.29 Ungdom utenfor opplæring.

Figur 4.30 Andel ungdom som hverken er i eller har bestått videregående opplæring.

4.11 LIM

Gjennomføring av videregående opplæring etter fem år for personer med innvandrerbakgrunn (2017)

Gjennomføringstall for personer med innvandrer-bakgrunn skiller seg i stor grad fra tilsvarende tall for befolkningen for øvrig. For norskfødte menn og kvinner med innvandrerforeldre, skårer Aust-Agder høyrere enn Vest-Agder og Norge. Gjennomførings-andelen for Aust-Agder er på i overkant av 81 prosent for denne gruppen, og tilsvarende tall for Vest-Agder og Norge er på om lag 75 prosent. For førstegenerasjons innvandrere er tallene 64,5, 57,4 og 60,5 prosent i henholdsvis Vest-Agder, Aust-Agder og Norge. Vest-Agder har dermed for denne gruppen en høyere gjennomføringsandel enn Aust-Agder.

For kvinner i aldersgruppen 16 til 24 år ligger gjennomføringstallene for Aust-Agder høyere enn både Vest-Agder og Norge for norskfødte med innvandrerforeldre der hele 100 prosent av kvinnene gjennomførte videregående opplæring, mot 80 prosent i Vest-Agder og 83,5 prosent i Norge. Når det gjelder førstegenerasjonsinnvandrere er det mindre forskjeller. Innen denne gruppen gjennomførte 69 prosent av kvinnene i Aust-Agder og Norge videregående opplæring, mens om lag 71 prosent av kvinnene i Vest-Agder gjorde det samme.

Kilde: IMDI – tall og statistikk over integreringen i Norge.

Personer mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen fem år fra oppstart i 2012

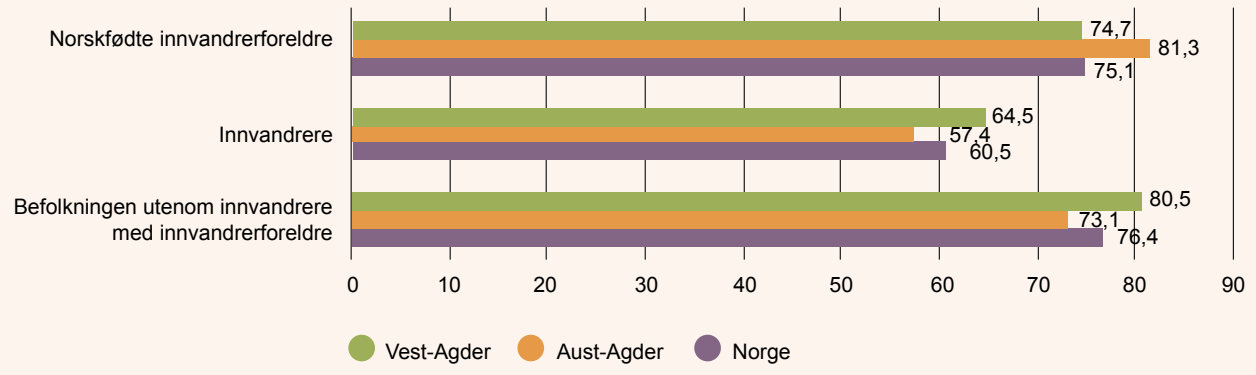

Kilde: IMDI – tall og statistikk over integreringen i Norge.

Kvinner mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen fem år fra oppstart i 2012

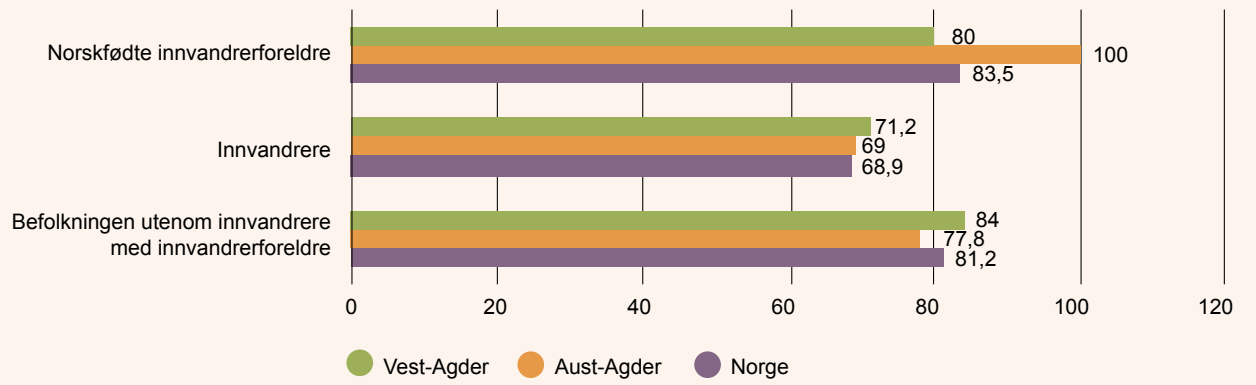

Figur 4.31 Personer mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen ferm år fra oppstart i 2012.

Figur 4.32 Kvinner mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen ferm år fra oppstart i 2012.

For menn i aldersgruppen 16 til 24 år ligger gjennomføringstallene blant norskfødte med innvandrerforeldre høyere for Vest-Agder enn for Aust-Agder og Norge. Vest-Agder har en gjennomføringsandel på 80, mot Aust-Agders 62,5 prosent og Norge med 67,2 prosent. For førstegenerasjons mannlige innvandrere har også Vest-Agder en høyere andel enn både Aust-Agder og Norge. Vest-Agder har her en andel på i overkant av 60 prosent, mens i Aust-Agder og Norge er andelen på i overkant av 49 og 53 prosent.

Kilde: IMDI – tall og statistikk over integreringen i Norge.

Menn mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen fem år fra oppstart i 2011.

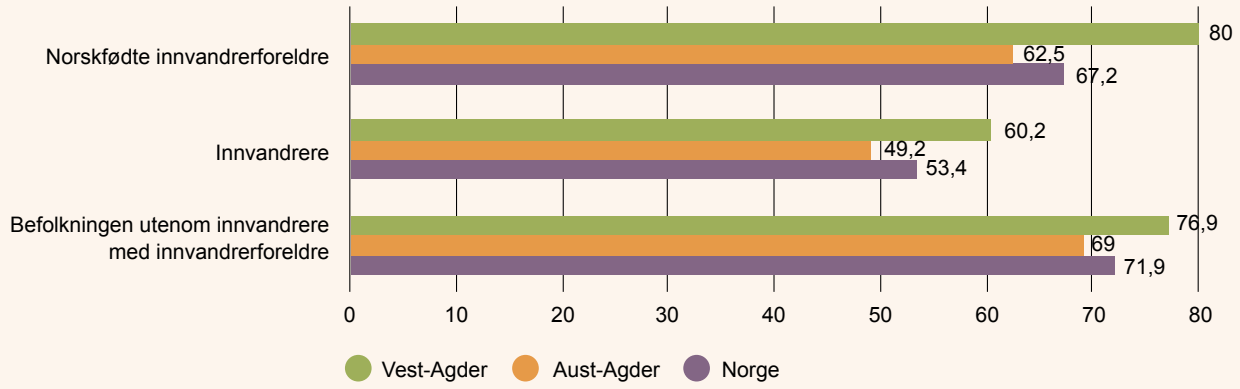

Figur 4.33 Menn mellom 16 og 24 år som fullførte videregående (2017) innen ferm år fra oppstart i 2012.

4.12 Jenter og gutters valg av utdanningsprogram (Vg1)

Aust-Agder
Elektrofag: Omtrent samme andel jenter i fylket som i landet i 2018/19.
Design og håndverk: Andel jenter på design og håndverk ligger ca. 10 prosentpoeng høyere enn landet.
Teknikk og industriell produksjon: Andel jenter på dette utdanningsprogrammet ligger noe over 4 prosentpoeng lavere enn landet for øvrig.
Helse- og oppvekstfag: Andel jenter på helse- og oppvekstfag ligger på samme nivå som for landet som helhet.
Hovedutfordring: Andel jenter på teknikk og industriell produksjon er betydelig lavere enn tidligere år.

Vest-Agder
Elektrofag: Andel jenter er større en tilsvarende tall for både Aust-Agder og landet som helhet.
Design og håndverk: Omtrent samme andel jenter som Aust-Agder, og ca. 10 prosentpoeng høyere enn landet for øvrig.
Teknikk og industriell produksjon: Andel jenter på teknikk og industriell produksjon ligger litt over tilsvarende tall for Aust-Agder, men lavere enn tilsvarende tall for landet.
Helse- og oppvekstfag: Andel jenter på helse- og oppvekstfag ligger høyere enn både Aust-Agder og landet som helhet. Andelen er ca. 4 prosentpoeng lavere enn for 2017.
Hovedutfordring: Andel jenter på bygg- og anleggsteknikk (3,6), men samme tendens finner man for både Aust-Agder (5,0) og landet for øvrig (4,9).

Kilde: Skoleporten, Utdanningsdirektoratet.

Andel jenter pr. utdanningsprogram Vg1. 2018/19

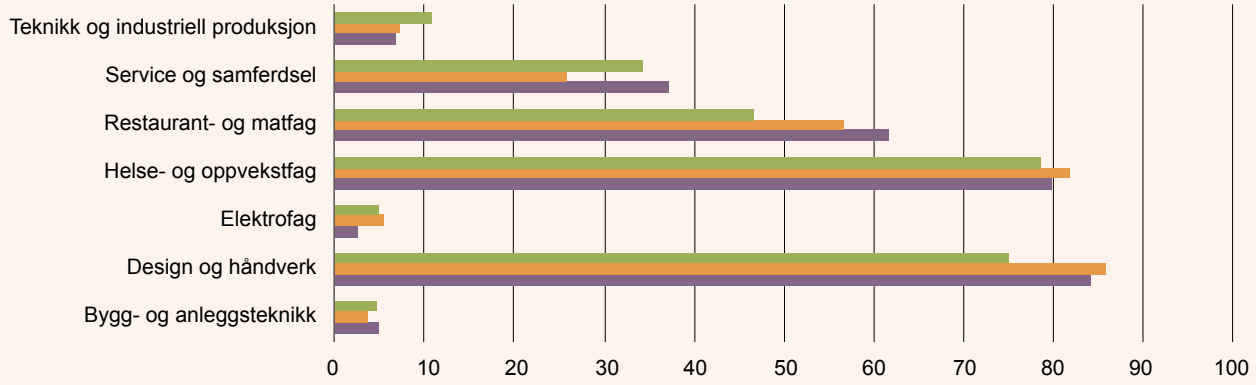

	Bygg- og anleggsteknikk	Design og håndverk	Elektrofag	Helse- og oppvekstfag	Restaurant- og matfag	Service og samferdsel	Teknikk og industriell produksjon
Nasjonalt	4,9	75,1	6,8	78,7	46,7	34,4	11,0
Vest-Agder	3,6	85,7	9,7	81,8	56,8	25,8	7,4
Aust-Agder	5,0	84,2	8,3	79,8	61,7	37,3	6,8

Figur 4.34 Andel jenter pr. utdanningsprogram Vg1. 2018.

4.13 Ungdata Agder 2019 (Vg1)

I Ungdata-undersøkelsen Ung i Agder 2019 deltok alle trinn på videregående skole. Dette var andre gang undersøkelsen ble gjennomført som en fylkes-undersøkelse og alle kommuner i Agder deltok.

I Aust-Agder og Vest-Agder trives elevene i stor grad på skolen, og de føler at de passer inn blant elevene på skolen. De føler også at lærerne bryr seg om de i relativ stor grad. En relativt høy andel av elevene oppgir at de kjeder seg på skolen, og en av fire sier de ofte gruer seg til å gå på skolen.

Like mange elever i Aust-Agder som i Vest-Agder svarer at de aldri eller nesten aldri gjør lekser. Noe flere elever i Vest-Agder sier de gjør lekser, men bruker mindre enn en halv time pr. dag på lekser. I den andre ytterkanten svarer flere elever i Aust-Agder enn i Vest-Agder at de bruker både mer enn 3 og mer enn 4 timer på lekser.

Kilde: Ungdata.no og HiOA (nå OsloMet)

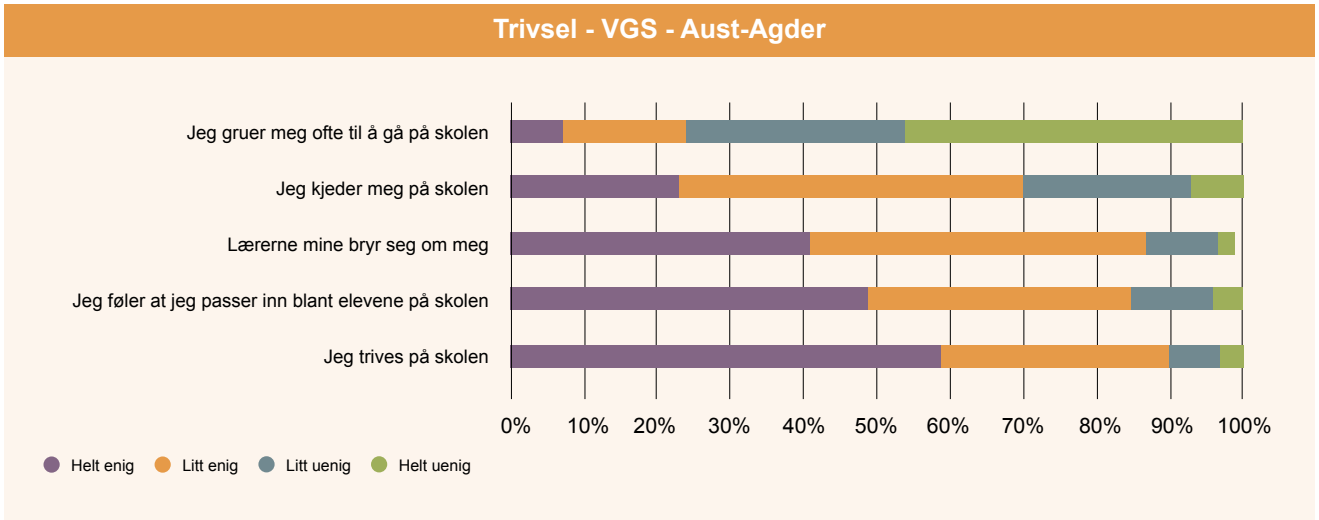

Kilde: Ungdata.no og HiOA (nå OsloMet)

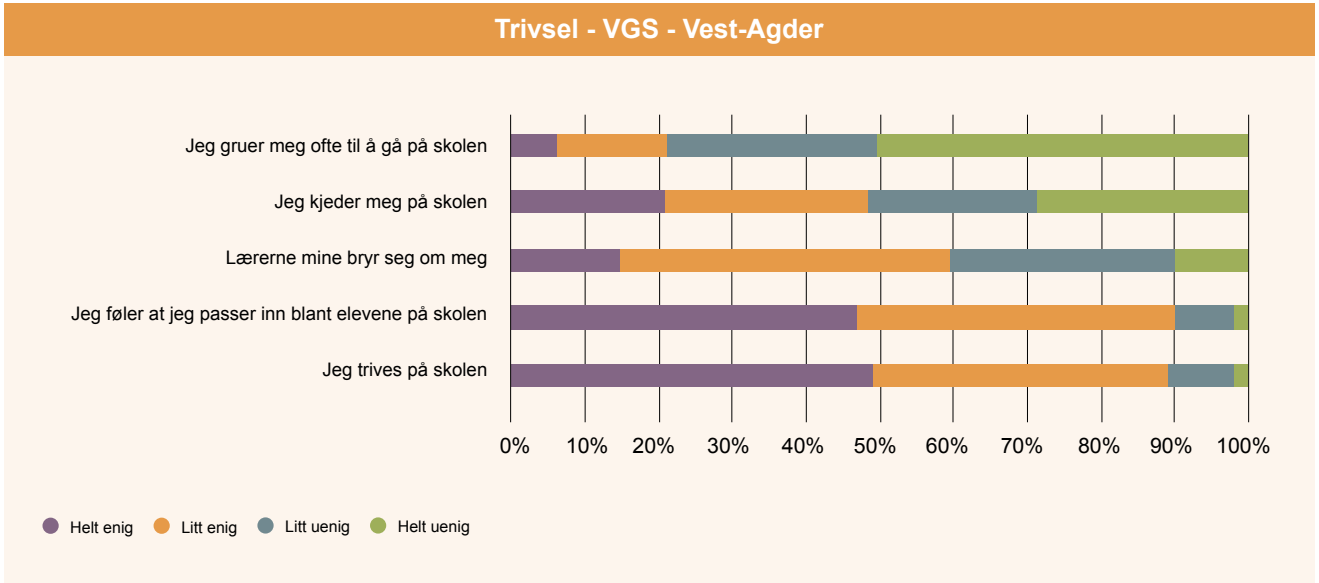

Figur 4.35 Trivsel – VGS – Aust-Agder.
Figur 4.36 Trivsel – VGS – Vest-Agder.

Det er lite forskjeller i tallene mellom Aust-Agder og Vest-Agder når det gjelder elevenes rapportering på om de utsettes for eller deltar i plaging, trusler eller utfrysning av andre unge på skolen eller i fritida. Det viser seg imidlertid at noe flere av ungdommene i Vest- enn Aust-Agder rapporterer at de ukentlig blir utsatt for plaging, mottar trusler eller fryses ut av andre elever på skolen eller i fritida. Når det gjelder ungdom som opplever dette månedlig, er andelen noe høyere i Aust- enn i Vest-Agder.

Kilde: Ungdata.no og HiOA (nå OsloMet)

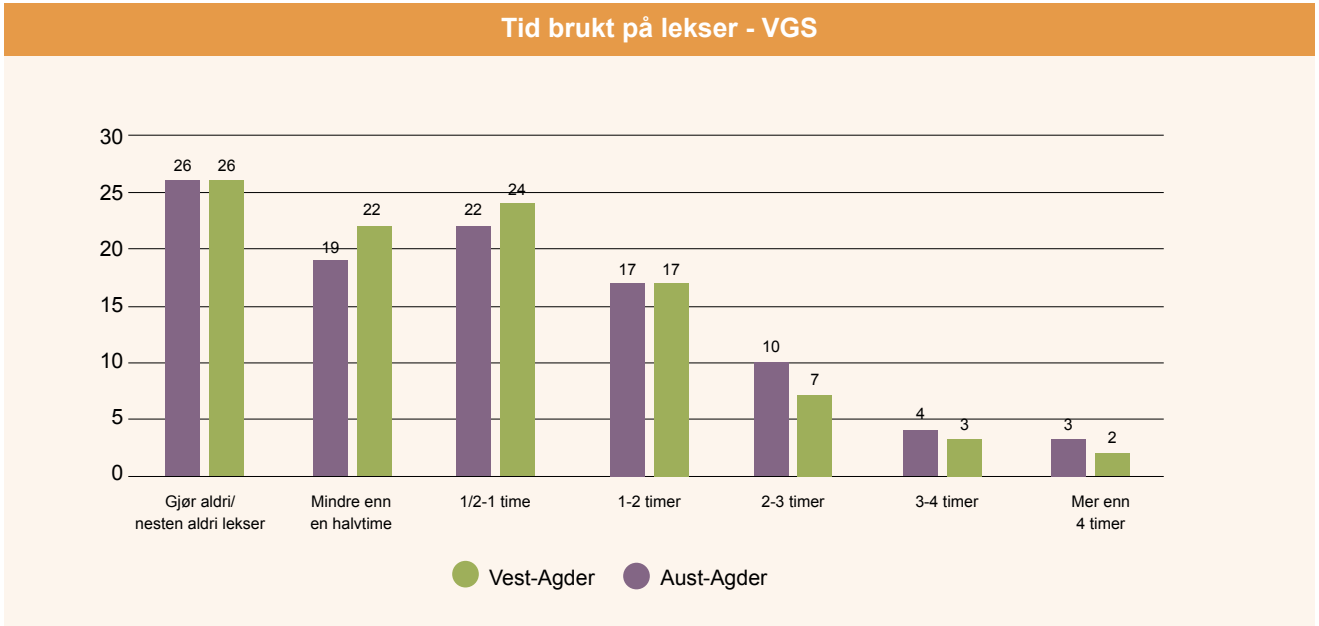

Figur 4.37 Tid brukt på lekser - VGS.

Kilde: Ungdata.no og HiOA (nå OsloMet)

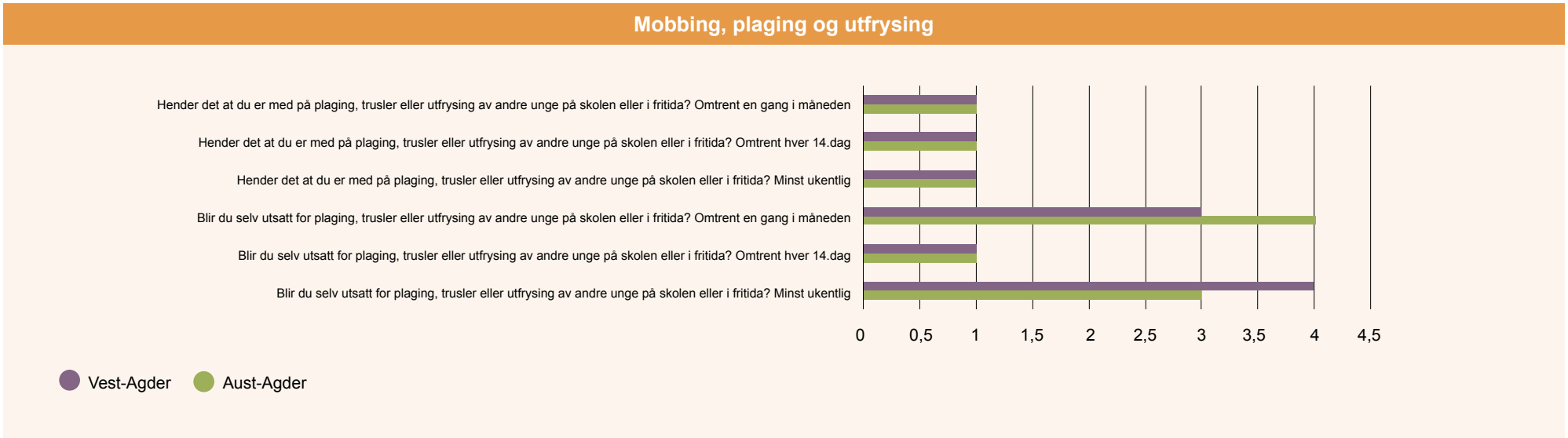

Figur 4.38 Andel som utsettes for eller deltar i plaging, trusler eller utfrysing av andre unge på skolen eller i fritida.

Kilder: http://fagskolen.vaf.no/studietilbud/helsefag/ https://www.austagderfk.no/sorlandetsfagskole DBH Fagskolestatistikk

4.13 Fagskolene på Agder

Fagskole er høyere yrkesfaglig utdanning for de som har fag/svennebrev, eller minst 5 års relevant praksis innen aktuelt fagområde. Fagskole-utdanningene er nær knyttet til arbeidslivets kompetansebehov. Skolene samarbeider tett med praksisfeltet for å kunne tilby en aktuell og praksis-nær utdanning. Studiene er nært knyttet til studentenes arbeidserfaringer og problemstillinger fra praksisfeltet.

Pr. dato har fagskolene på Agder følgende studietilbud:

- Bygningsteknikk
- Elkraft
- Klima, energi og miljø i bygg (KEM)
- Psykisk helsearbeid og rusarbeid
- Tverrfaglig miljøarbeid
- Barsel- og barnepleie
- Velferdsteknologi
- Automatisering
- Dekksoffiser
- Maskinoffiser
- Maskinteknikk
- Mekatronikk
- Industrifagskolen
- Prosessteknikk

Antall studenter ved off. fagskoler på Agder i perioden v2013 til v2019

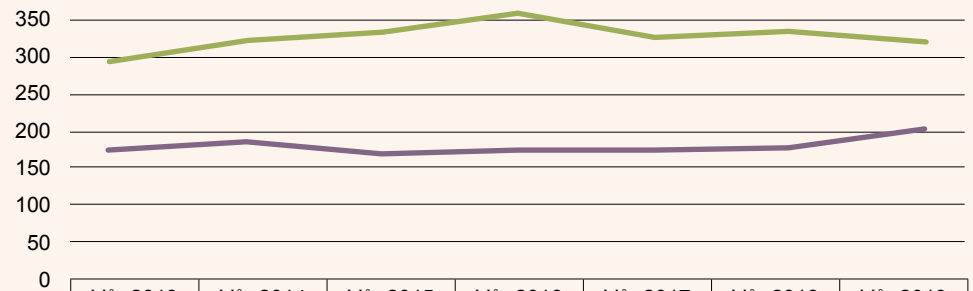

	Vår 2013	Vår 2014	Vår 2015	Vår 2016	Vår 2017	Vår 2018	Vår 2019
Fagskolen i Kristiansand	265	295	310	335	300	310	295
Sørlandets fagskole, Grimstad	132	147	129	138	134	140	165

Figur 4.39 Figuren viser antall studenter ved de fylkeskommunale fagskolene på Agder fra våren 2013 til våren 2019.

4.14 Universitet i Agder

Registrerte studenter

Fra 2012 til 2018 har det vært en økning på 26 prosent for totalt antall studenter ved UiA. Den relativt største prosentvise økningen har vært på 5-årige master- og profesjonsutdanninger; 41 prosent i perioden.

Fullførte vitnemålsgivende utdanninger

UiA har seks fakulteter pr. 2018; fakultet for helse- og idrettsfag, humaniora og pedagogikk, kunstfag, samfunnsvitenskap, teknologi og realfag og Handelshøyskolen ved UiA, samt avdeling for lærerutdanning. Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap ble i 2013 delt opp i to nye enheter; fakultet for samfunnsvitenskap og Handelshøyskolen ved UiA.

Alle fakultetene, avdeling for lærerutdanning og Handelshøyskolen ved UiA har hatt en økning i antall fullførte vitnemålsgivende utdanninger i perioden 2015-2018. Det har vært størst endring på Handelshøyskolen ved UiA hvor det i perioden har vært en økning på 85 prosent.

Kilde: Database for statistikk om høgre utdanning (NSD)

Registrete studenter pr. år 2012 - 2018

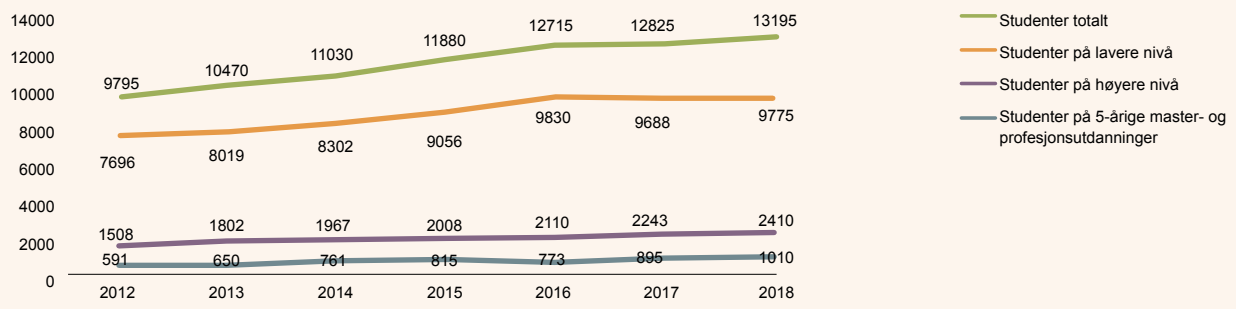

Kilde: Database for statistikk om høgre utdanning (NSD)

Fullførte vitnemålsgivende utdanninger UiA, 2015 - 2018

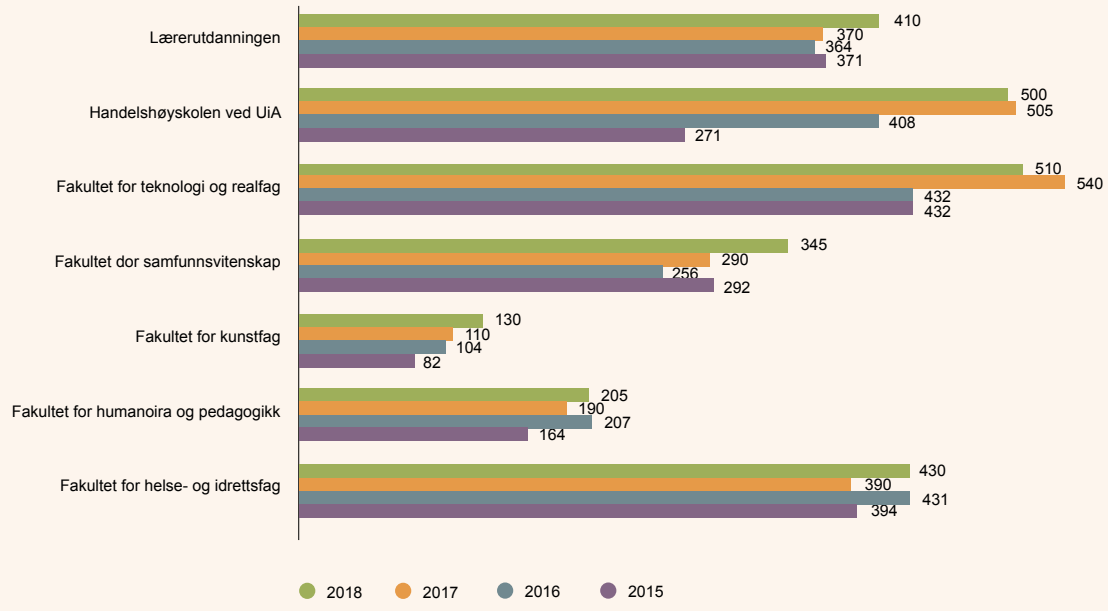

Figur 4.40 Registrerte studenter pr. år 2012-2018.

Figur 4.41 Fullførte vitnemålsgivende utdanninger UiA, 2015-2018.

Uteksaminerte kandidater

Fra 2012 til 2018 har det vært en økning på antall uteksaminerte kandidater for alle typer utdanninger; 3-4 årige bachelor- og yrkesutdanninger, 1-2 årige mastergrader og 5-årige master- og profesjons-utdanninger. Størst har den prosentvise økningen vært for 1-2 årige mastergrader; 81 prosent. Antall uteksaminerte kandidater på 5-årige master- og profesjonsutdanninger doblet seg fra 2012-2016, men er i 2018 tilbake på nivå med 2012 antallet.

Antall studenter ved norske universiteter 2017

UiA tilbyr flere EVU-program (etter- og videreut-danning) for utdanningssektoren. Blant disse er Matematikk 1 for 1-7 trinn og Engelsk 1 for 1-7. trinn programmene med flest studenter. Totalt fulgte 297 studenter disse EVU-programmene i 2019.

Kilde: Database for statistikk om høgre utdanning (NSD)

Uteksaminerte kandidater UiA 2012-2018

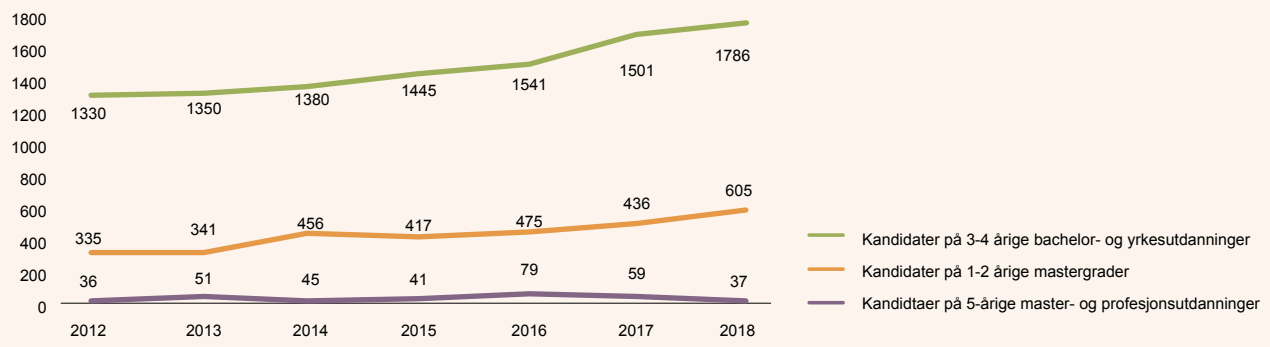

Kilde: Universitetet i Agder

Antall studenter på EVU-program tilknyttet utdanningssektoren 2019

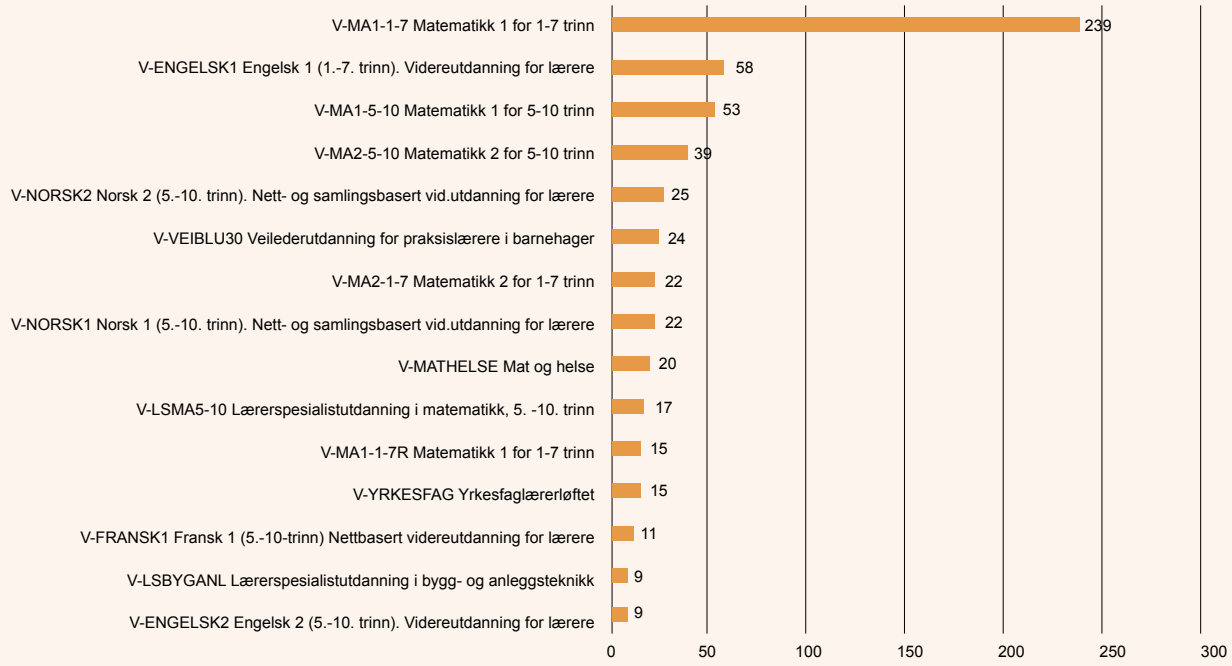

Figur 4.42 Uteksamerte kanditater UiA 2012-2018.

Figur 4.43 Antall studenter på EVU-program tilknyttet utdanningssektoren.

5. Arbeids- og næringsliv

5.1 Arbeidsliv og næringsstruktur i Agder

Agder har et variert arbeids- og næringsliv, med en betydelig større industrisektor enn mange andre regioner i landet. Vi finner sterke næringer blant annet innenfor prosessindustri, mekanisk industri og offshore leverandørindustri, IKT og elektronikk, trebearbeidende industri, kultur og reiseliv.

Nær halvparten av alle sysselsatte i Agder jobber innen de tre næringsgruppene helse- og sosialtjenester, varehandel/motorvognreparasjoner og industri. Største enkeltnæringer i regionen, målt i andel sysselsatte, er undervisning, helsetjenester og detaljhandel.

Næringsstruktur i Agder, 2018 (målt etter sysselsatte med arbeidssted i Agder)

Figur 5.1 Næringsstruktur i Agder basert på sysselsatte med arbeidssted i regionen, 2018.

I tillegg å være en tung industriregion, har Agder også en forholdsmessig stor andel sysselsatte innen bygge- og anleggsvirksomhet. Også helse- og sosialtjenester har høy sysselsetting i Agder, sammenliknet med Norge som helhet. Regionen er svak på næringer innen informasjon og kommunikasjon, samt teknisk og forretningsmessig tjenesteyting. Dette er næringer som generelt er sterke i byer.

Det er variasjoner i næringsstrukturen i Agder, mellom fylker og mellom delregioner. Vest-Agder har f.eks. mange store bedrifter innen prosessindustri, østdelen av Agder er preget av mange småbedrifter, og indre Agder har en sterk turistnæring. En av tre arbeidsplasser i Agder er innen offentlig forvaltning. To av tre arbeidsplasser er i privat sektor; dette inkluderer sysselsatte i offentlig eide foretak som driver aktivitet i markedet.

Kilde: SSB

Andeler av sysselsatte i Aust- og Vest-Agder og hele landet, 4. kvartal 2018

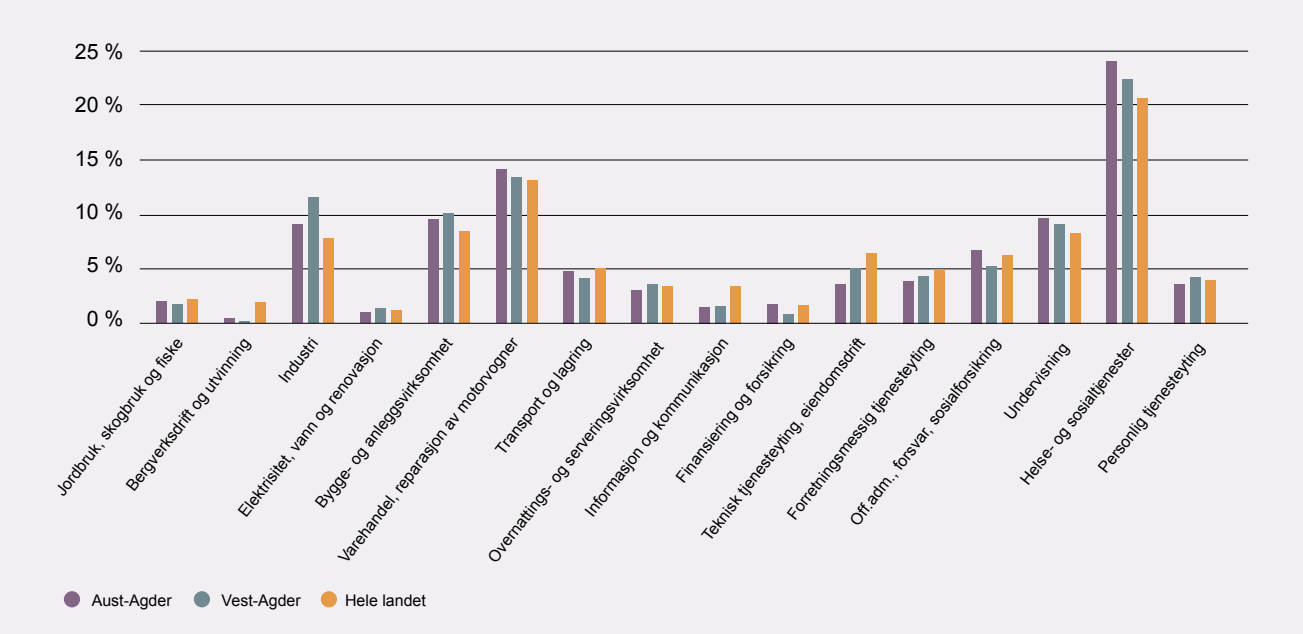

Kilde: SSB

Sysselsatte i Agder fordelt på sektor, 2008 og 2018

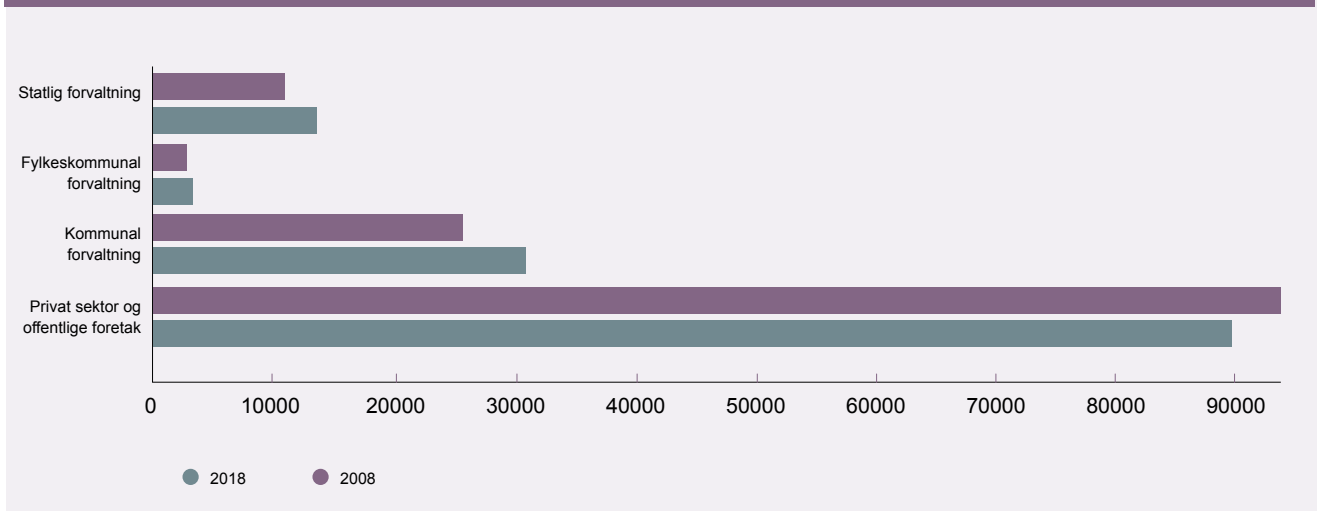

Figur 5.2 Andeler av sysselsatte i Aust- og Vest-Agder og hele landet, 4. kvartal 2018.

Figur 5.3 Sysselsatte i Agder fordelt på sektorer, 2008 og 2018.

5.2 Industrien

Agder har en betydelig høyere andel industri enn landet som helhet. Særlig maskinindustri, trelast- og trevareindustri og metallindustri har mange sysselsatte i Agder. Siden 2009 har det vært en sterk nedgang i antall sysselsatte særlig innen maskinindustri og transportmiddelindustri.

I Vest-Agder jobber det 4-5 ganger flere i farmasøytisk industri, metallindustri og maskinindustri enn det norske gjennomsnittet skulle tilsi. I Aust-Agder har særlig data og elektronisk industri, samt drikkevareindustri, en høy lokaliseringskvotient. Trelast- og trevareindustri er spesialisert over hele regionen.

Landsdelens sterke industrielle kompetanse er et konkurransefortrinn som kan utnyttes til fremtidig ny vekst. Regionenes tilgang på sikker, stabil og rimelig fornybar kraft, gjør Agder unik i et globalt energiperspektiv. De regionale fortrinnene kan bygge opp om fortsatt industriell vekst i regionen – både ved å fortsette å styrke den kraftforedlende industrien (produksjon av metaller, materialer og kjemikalier) gjennom å bruke våre kraft her i landet, og ved å gi muligheter for å starte ny kraftkrevende industri i Agder (som f.eks. datasentre).

Kilde: SSB

Antall sysselsatte i industrinæringene i Agder, 2009 og 2018

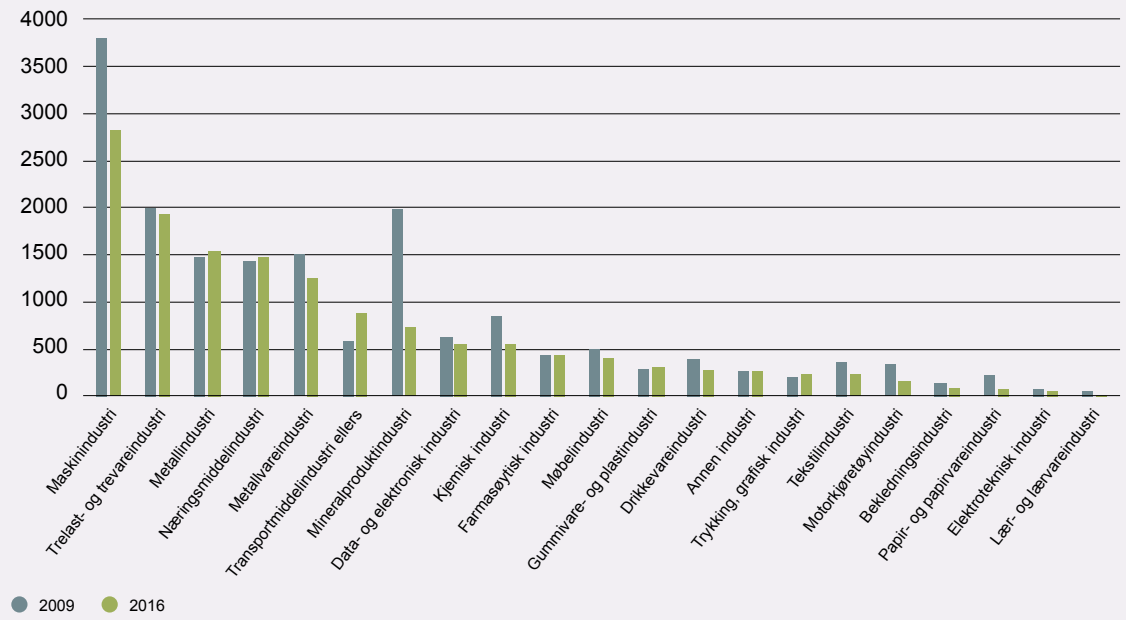

Kilde: SSB

Industrinæringer med høy lokaliseringskvotient (>2,5) i Aust- og Vest-Agder, 2016

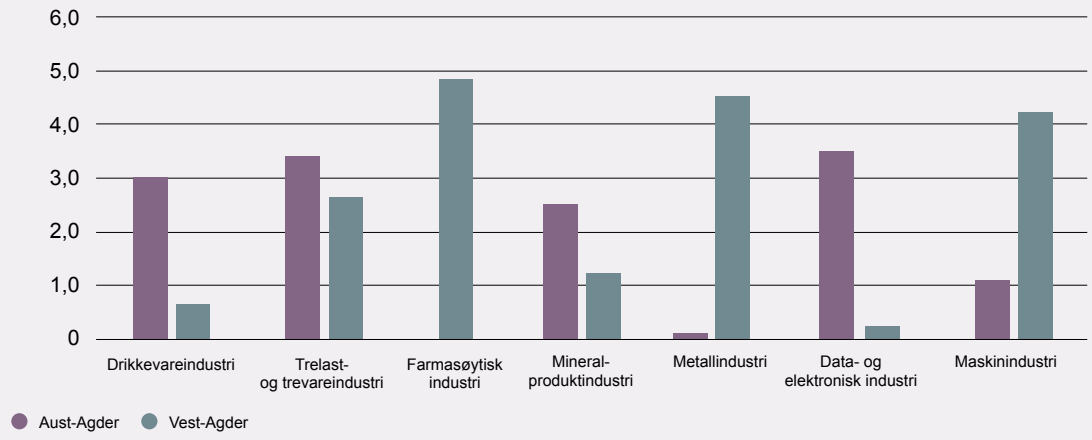

Figur 5.4 Antall sysselsatte i industrinæringene i Agder, 2009 og 2018.

Figur 5.5 Industrinæringer med høy lokaliseringskvotient (>2,5) i Aust- og Vest-Agder

Næringsstrukturen i Agder omfatter alt fra nettverk av små, familieeide bedrifter til store industribedrifter med utenlandske eiere. En stor andel av de små og mellomstore bedriftene i regionen er mekanisk industri som jobber opp mot olje- og gassleverandørindustrien.

De fleste store industribedrifter på Sørlandet er eid av store utenlandske selskaper. Bl.a. har National Oilwell Varco Norway, GE Healthcare, Alcoa og Cameron amerikanske eiere. Eramet har franske eiere. Binani 3B Fibreglass har indiske eiere. Elkem Solar har kinesiske eiere. MacGregor har finske eiere. Glencore Nikkelverk har sveitsiske eiere.

En studie fra 2012 [1] viser at sterke klynge-miljøer kan ha stor betydning for å trygge videreutviklingen av utenlandsk eide industribedrifter i Norge. Der har regionen store fortrinn gjennom GCE NODE og NCE Eyde (se kapittel 6). Også regional satsing på FoU kan bidra til å trygge virksomhetene.

Industrinæringenes bidrag i verdiskapningen på Agder, 2018

Figur 5.6 Industrinæringenes bidrag i verdiskapingen, 2018.

[1] https://www.fvn.no/mening/i/rLgxG3/De-viktige_-utenlandske-eierne

5.3 Primærnæringer og tjenestesektoren

Agder har rike naturressurser som bidrar til et variert næringsliv. Særlig skogbruk har en relativt høy lokaliseringskvotient i Agder. Det jobber tre ganger flere i denne næringen i Aust-Agder relativt til det norske gjennomsnittet.

Kraftforsyning: Agder har et stort overskudd av vannkraft. I 2020 vil Norge samlet ha et fornybart kraftoverskudd på 13-14 TWh. Over halvparten av dette overskuddet vil komme på Sørlandet (7-8 TWh). Agder har gjennom sin beliggenhet, infrastruktur og vannkraft-produksjon en unik posisjon globalt til å levere fornybar kraft.

Land- og skogbruk: Nær 45 prosent av arealet i Agder er jord- og skogbruksareal. Landbruket preges av små driftsenheter, og grovfôrbasert melk- og storfeproduksjon utgjør den vesentlige verdiskapingen. De siste 15 årene har det vært store strukturendringer i landbruket i Agder, og antall dekar dyrket jord og antall landbruksforetak har gått sterkt ned. Innen skogbruket har Agder en forholdsvis høy sysselsetting, og en rapport fra Telemarksforskning peker på at regionen har et uutnyttet potensial når det gjelder avvirking av industrivirke (Telemarksforsking 2017).

Kilde: SSB

Næringer i primær- og tjenestesektoren med høy lokaliseringskvotient (>1,5) i Aust- og Vest-Agder, 2018

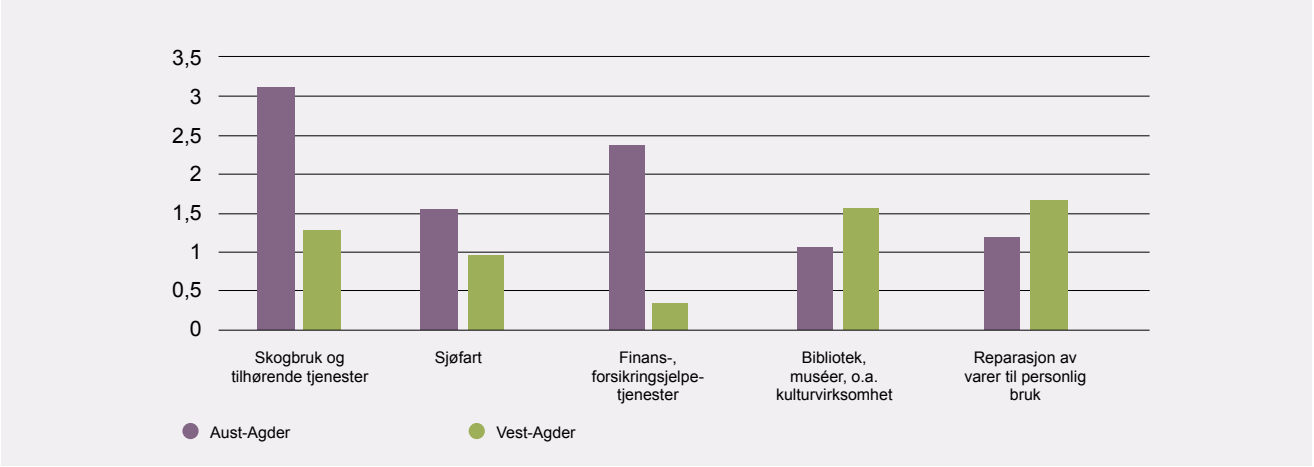

Kilde: Statnett

Forholdet mellom produksjon og forbruk av kraft i Agder

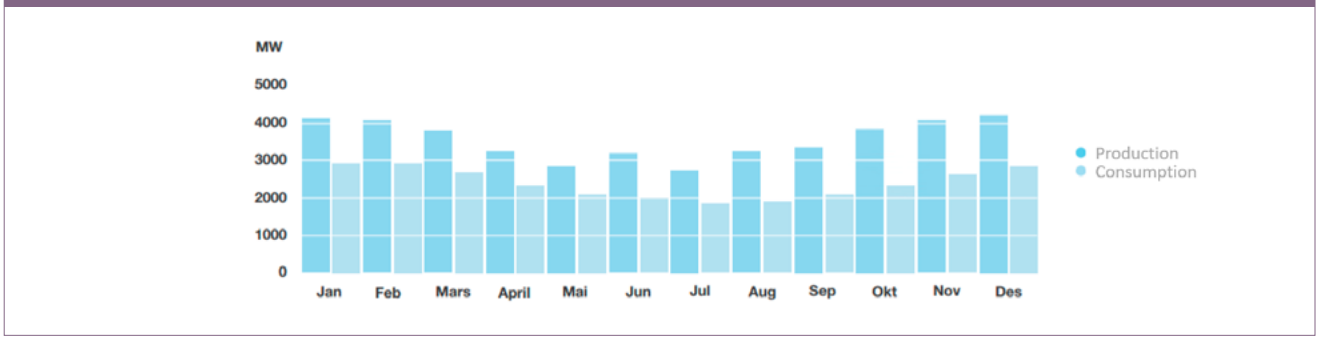

Kilde: NIBIO 2017 (https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/variert-verdiskaping-i-agder-jordbruket/id2569818/)

	Aust-Agder		Vest-Agder	
Veksttype	Antall dekar	Antall foretak	Antall dekar	Antall foretak
Dyrka jord i drift	-5 %	-22 %	-4 %	-25 %
Grovfôr/Innmarksbeite	-2 %	-21 %	3 %	-24 %
Korn	-52 %	-62 %	-44 %	-58 %
Potet	21 %	-70 %	-14 %	-68 %
Grønnsaker	-76 %	-57 %	-21 %	-54 %
Frukt	-13 %	6 %	-73 %	-56 %
Bær	-22 %	-37 %	3 %	-24 %

Figur 5.7 Næringer i primær- og tjenestesektoren med høy lokaliseringskvotient (>1,5) i Aust- og Vest-Agder.

Figur 5.8 Forholdet mellom produksjon og forbruk av kraft i Agder.

Tabell 5.1 Strukturendringer i landbruket i perioden 2003-2016

Blå vekst: Agder har høy kompetanse og sterke fag-miljøer innenfor havrelaterte næringer. Det er rom for økt bærekraftig vekst innenfor både marin og maritim økonomi.

Tjenesteytende næringer bidrar sterkt til Agders verdiskaping og sysselsetting – både den offentlige tjenesteytingen (særlig helse og utdanning) og de mange tjenesteytende næringene i det private markedet, overfor husholdninger og bedrifter.

Besøksnæringene inkluderer varehandel, aktiviteter, servering, overnatting og transport, hvorav varehandel er den største målt i arbeidsplasser. Besøksnæringene er en av verdens raskest voksende næringer. Verdiskapingen skjer lokalt, siden en opplevelse må forbrukes samme sted som den produseres. Tilbud for besøkende bidrar også til å øke bostedsattraktiviteten, og næringen er dermed også viktig i et besøksperspektiv.

Kultur-, opplevelses- og reiselivsnæringen består av mange små aktører, og mange av disse er organisert i klyngen USUS. En analyse fra Asplan Viak viser at den samlede verdiskapingen i opplevelsesbransjene på Sørlandet (definert som overnatting, servering og aktivitet/kultur; tall inkluderer Telemark fylke) var på 2,4 milliarder kroner i 2017. En stor del av verdiskapingen skjer langs kysten og i Setesdal.

Varehandel og bygg- og anleggsnæringen er er svært stor i regionen mht. sysselsetting. I Aust-Agder har finans- og forsikringshjelpetjenester en høy lokaliseringskvotient. Dette gjelder særlig forsikringsformidling, som er en av de mest spesialiserte næringene i Arendal (dvs. har svært mange ansatte relativt til landsgjennomsnittet).

IKT-næringen består også av mange mindre aktører, og har en aktiv klynge i Digin. Innenfor IKT er det store vekstmuligheter i takt med økt digitalisering og automatisering både i privat og offentlig sektor.

Kilde: Menon, Innovasjon Norge
https://www.visitnorway.no/innsikt/statistikk/verdiskaping/

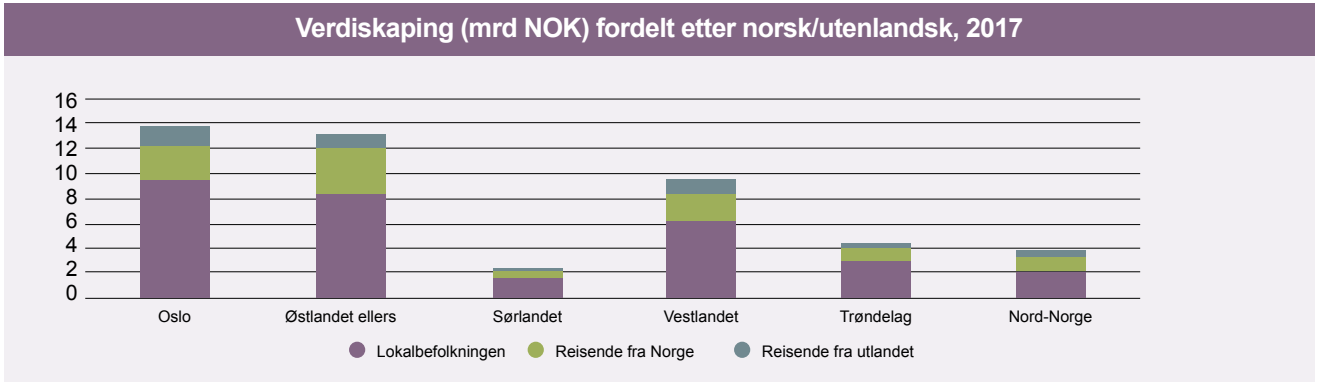

Figur 5.9 Verdiskaping i opplevelsesbransjen, 2017.

Kilde: Menon, Innovasjon Norge
https://www.visitnorway.no/innsikt/statistikk/verdiskaping/

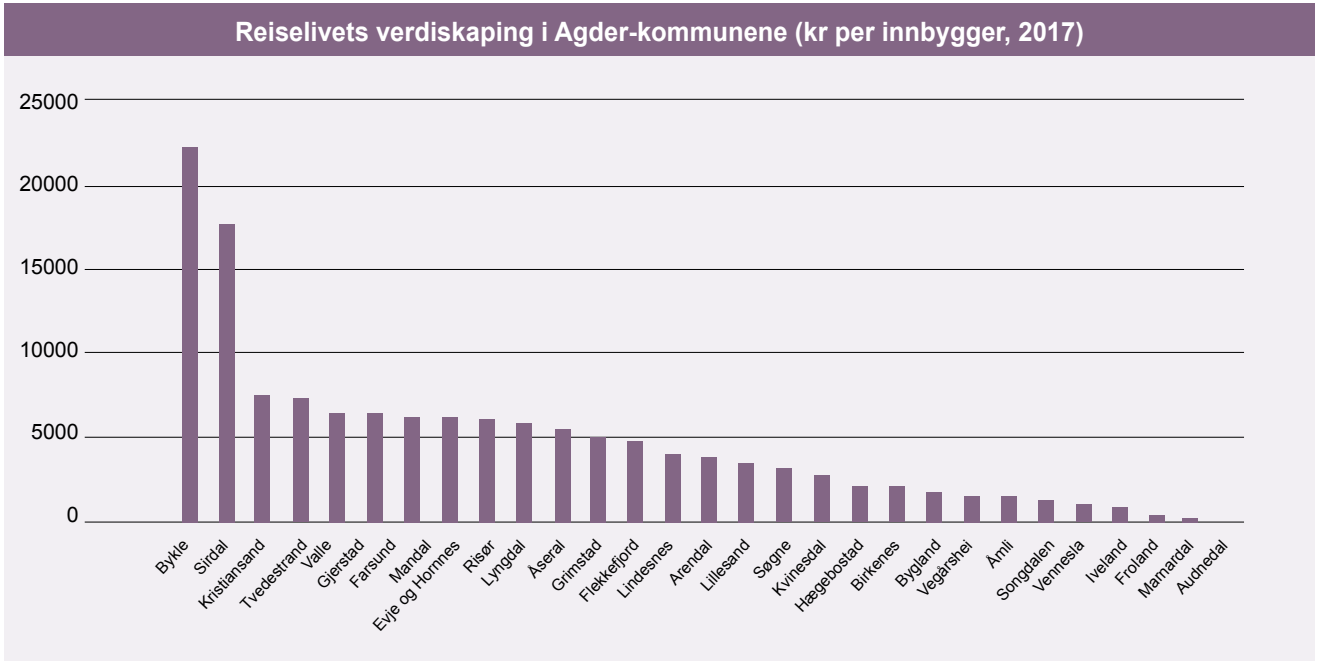

Figur 5.10 Reiselivets verdiskaping i Agder-kommunene, kroner per innbygger, 2017.

5.4 Verdiskaping og eksport

Den samlede verdiskapingen i Agder er i 2018 beregnet å ha en verdi på over 117 milliarder kroner. Det utgjør nær 4 prosent av den samlede verdiskapingen i landet. Største bidragsyterne i verdiskapingen i regionen, målt i kroner, er industrien, helse- og omsorgstjenester, bygge- og anleggsvirksomhet og varehandel.

Vareeksport

Agder er en av de store eksportregionene i Norge og blant landets største eksportører av industrielle produkter. Eksporten er basert på et variert næringsliv som leverer bl.a. til olje- og gassektoren, solcelle-, vindmølle- og bilindustrien, farmasøytisk industri, samt høyteknologisk bearbeiding av metaller. I 2018 var verdien av den samlede vareeksporten fra Agderfylkene på 35,8 milliarder kroner. Det utgjør nær 8 prosent av samlet norsk fastlandseksport. Kun Hordaland, Rogaland og Møre og Romsdal har en større fastlandseksport, målt i kroner, enn Vest-Agder.

Regionens tyngdepunkt er særlig innen eksport av bearbeidede varer (inkluderer bl.a. metaller, jern og stål) og kjemiske produkter. Agders samlede eksportverdi var her 29,8 milliarder kroner i 2018. Dette er langt høyere tall enn for de andre store eksportregionene i Norge.

Kilde: SSB

Næringsgruppe	Verdiskaping 2018, i mill. kr	Andel
Helse- og omsorgstjenester	18651	15,9 %
Industri	13595	11,6 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	11374	9,7 %
Varehandel og reperasjon av motorvogner	10830	9,2 %
Undervisning	9211	7,9 %
Offentlig administrasjon og forsvar	8708	7,4 %
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	7044	6,0 %
Boligtjenester, egen bolig	6324	5,4 %
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4596	3,9 %
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4382	3,7 %
Transport utenom utenriks sjøfart	3749	3,2 %
Omsetning og drift av fast eiendom	3594	3,1 %
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2984	2,5 %
Informasjon og kommunikasjon	2832	2,4 %
Forretningsmessig tjenesteyting	2656	2,3 %
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1927	1,6 %
Vannforsyning, avløp og renovasjon	1271	1,1 %
Utenriks sjøfart	1023	0,9 %
Jordbruk og skogbruk	845	0,7 %
Post og distribusjonsvirksomhet	423	0,4 %
Utvinning av råolje og naturgass	111	0,1 %
Bergverksdrift	73	0,1 %

Kilde: SSB

De største eksportregionene i Norge: Vareeksport bearbeidede varer, 2018 (mill. kr) (SITC 5-9, unntatt brenselstoffer og mat)

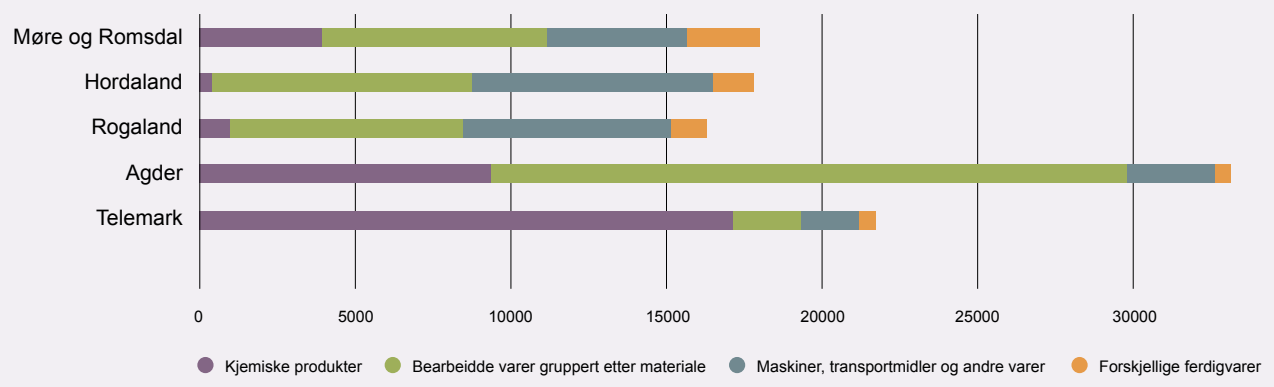

Tabell 5.2 Næringsgruppers bidrag til verdiskapingen på Agder, i mill. kr., 2018.

Figur 5.11 De største eksportregionene i Norge: Vareeksport bearbeidede varer, 2018 (mill. kr.)(SITC 5-9, unntatt brenselstoffer og mat).

5.5 Forskning, utvikling og innovasjon

Agder er en relativt liten fondsregion i Norge. I 2017 stod Agder-fylkene for 2,5 prosent av landets samlede aktivitet innen forskning og utvikling. For næringslivet er andelen noe høyere (3,1 prosent). I Agder står næringslivet for 57 prosent av den samlede FoU-aktiviteten i regionen, dette er betydelig høyere enn de fleste andre fondsregioner i landet med unntak av Oslofjorden.

Generelt skårer Agder lavt på Forskningsrådets regionale indikatorer for FoU og innovasjon - særlig mht. FoU-intensitet i næringslivet; andel sysselsatte med lang høyere utdanning; og andel finansiering fra Forskningsrådet av totale FoU-utgifter.

Næringsstruktur har betydning for forskningsaktivitet i næringslivet. Agder har mye industri. Mens forskning tradisjonelt er en viktig aktivitet i de store prosessindustribedriftene, er det i den mekaniske industrien tradisjon for mer erfaringsbasert og kundedrevet innovasjon. En høy innovasjonsaktivitet i næringslivet i regionen viser seg gjennom at Vest- og Aust-Agder er blant de åtte fylkene i landet med størst andel foretak med produkt- eller prosessinnovasjon i perioden 2016-2018.

Kilde: Forskningsrådet, Indikatorrapporten 2017

FoU-aktivitet i Agder-fylkene, 2017

FoU-utgifter etter sektor (2017)	Agder (mill. kr)	Andel av Norge (%)
Universitets- og høgskolesektoren	**499**	**2,14**
Instituttsektoren	254	1,84
Næringslivet	995	3,11
Totalt	1748	2,53
FoU-aktivitet etter innbyggere (2017)	**Agder**	**Norge**
FoU-utgifter per innbygger i kroner	5912	13155
Forskere/faglig personale per 1000 sysselsatte	13	22
Næringslivets innovasjonsvirksomhet, 2017	**Aust-Agder**	**Vest-Agder**
Totalt egenutført FoU (mill. kr)	251	744
Innkjøpt FoU (mill. kr)	49	77
Andel av bedrifter med FoU, prosent	21	20
FoU per sysselsatt i næringslivet (1000 kr)	23,8	31,8

Kilde: Forskningsrådet, Indikatorrapporten 2017

Agderfylkene – utvalgte indikatorer for FoU og innovasjon i 2014-2018

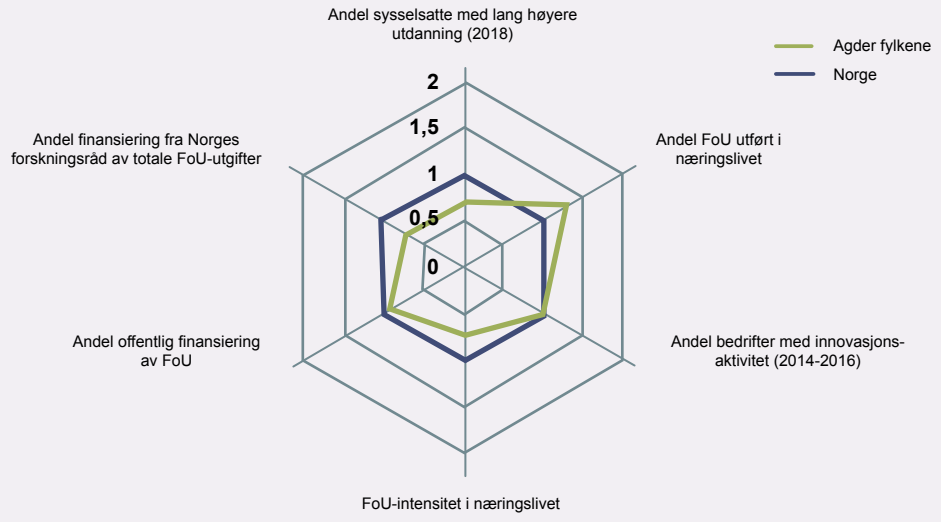

Tabell 5.3 FoU-aktivitet i Agder-fylkene

Figur 5.12 Indikatorer for FoU og innovasjon i Agder-fylkene (2014-2018) sammenliknet med nasjonalt nivå (skår=1).

Næringslivet i Agder har en relativt lav FoU-aktivitet sammenliknet med mange andre regioner i landet. Egenutført FoU i næringslivet er lav særlig i Aust-Agder, som har et lite FoU-intensivt næringsliv med hovedvekt på mekanisk industri. Vest-Agder er på medianen blant landets fylker.

Størst FoU-aktivitet (egenutført FoU per sysselsatt, målt i bedrifter med 5 eller flere ansatte) er det i de økonomiske regionene Kristiansand (38 000 kr) og Arendal (35 000 kr).

Variasjonen i FoU-aktivitet mellom de økonomiske regionene i Agder er imidlertid mindre sammenliknet med fylker som Trøndelag og Akershus, der det er stor variasjon i FoU-aktivitet mellom storbyene og resten av fylket. Dette fremkommer tydelig når en måler andel virksomheter med FoU: En tredel av bedriftene i Flekkefjord (med 5+ ansatte), og mer enn hver fjerde bedrift i Setesdal og Mandal, driver med FoU.

Kilde: Forskningsrådet, Indikatorrapporten 2017

Egenutført FoU i næringslivet per sysselsatt (1000 kr), 2017

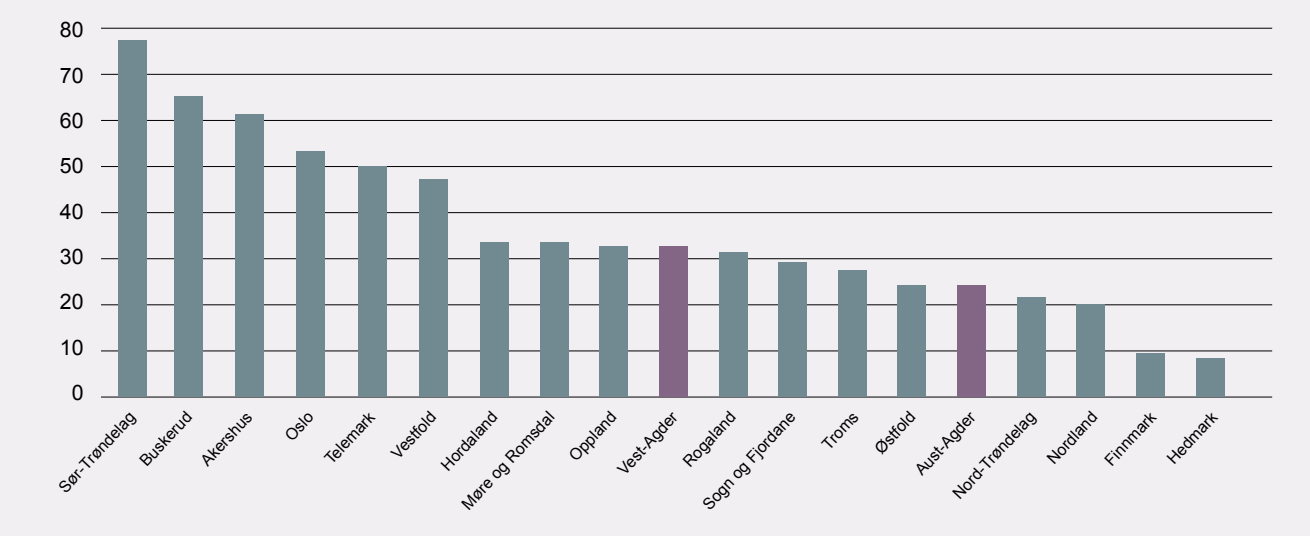

Kilde: Forskningsrådet, Indikatorrapporten 2017

Egenutført FoU per sysselsatt og andel av virksomheter med FoU

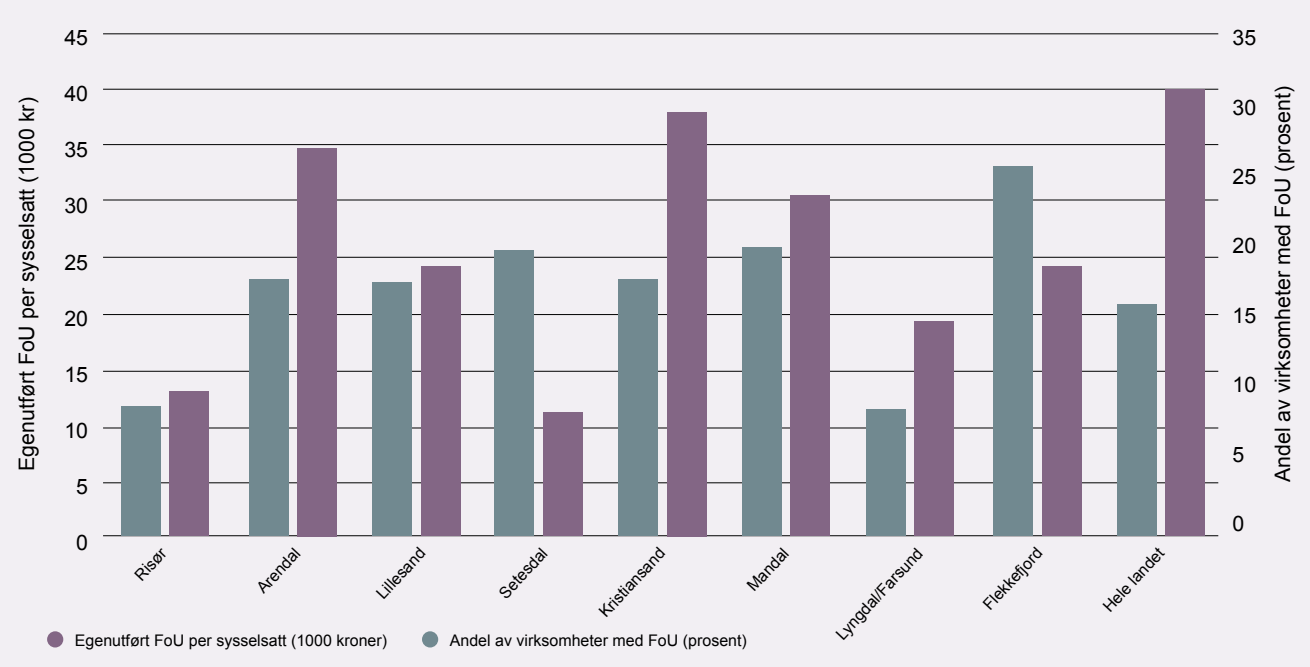

Figur 5.13 Egenutført FoU i næringslivet per sysselsatt, fordelt på fylker.

Figur 5.14 Egenutført FoU per sysselsatt (1000 kr) og andel av virksomheter (5+ ansatte) med FoU (prosent), 2017.

5.6 Klyngemiljøer og det regionale innovasjonssystemet

Sterke næringsklynger bidrar til økt regional konkurransekraft gjennom kunnskapsdeling og innovasjon. Agder har flere sterke næringsklynger som gjenspeiler næringsstrukturen i regionen: Mekanisk industri og offshore leverandøruindustri, prosessindustrien, IKT og reiselivs- og opplevelsesnæringene.

Innenfor instituttsektoren har Sørlandets Agderforskning AS og Teknova AS gått sammen med andre ledende forskningsinstitutter i Sør-Norge og etablert NORCE. I regionen er også NIBIO (Landvik), Havforskningsinstituttet (Flødevigen) og NIVA Region Sør (Grimstad).

Klyngemiljøer, næringsliv, universitetet og forskningsinstitutter er del av et regionalt innovasjonssystem der også inkubator, næringshager, etablerersentre og offentlige virkemiddelaktører bidrar til innovasjon og nyskaping. Det nasjonale virkemiddelapparatet er til stede gjennom regionale kontorer (Innovasjon Norge Agder) og regionkontakter (Forskningsrådet, SIVA).

Innoventus Sør er regionens innovasjonsselskap, inkubator og kommersialiseringsaktør. Aktørene sam-arbeider tett bl.a. med næringshagene (Lindesnesregionen Næringshage, Lister Nyskaping, Pågang Næringshage (tidligere Sørlandsporten Næringshage), etablerersentra (EVA-senteret og Etablerersenteret) og andre offentlige og private aktører.

Tabell 5.4 Etablerte klynger i Agder.

Klynge	Næringer	Beskrivelse
GCE NODE	Energi og maritim industri	**GCE NODE** er Sørlandets største nærings¬klynge med 90 bedrifter som er globale leverandører til energisektoren: olje, gass, havvind og maritim sektor. Bedriftene har et nettverk av underleverandører som også har betydning for mange distriktskommuner. Klyngens viktigste kompetanseområder er innen mekatronikk og global verdikjedestyring. GCE NODE har to hovedmålsettinger: Økt konkurranseevne i eksisterende markeder og kompetanse- og teknologioverføring til nye markeder. NODE begynte som et Arena-prosjekt i 2006, og ble i 2009 tatt opp i det nasjonale NCE-programmet («Norwegian Centre of Expertise»). I 2014 fikk NODE GCE-status («Global Centre of Expertise») i det nasjonale klyngeprogrammet.
NCE Eyde	Prosessindustri	**NCE Eyde** er en samling av prosessindustribedrifter og leverandørbedrifter med virksomhet i Agder. Klyngen fikk i 2015 status som Norwegian Centre of Expertise (NCE). Kjernemedlemmene er prosessindustribedrifter som produserer spesialiserte materialer og kjemikalier til verdensmarkedet. Disse bedriftene eksporterer ca. 90 prosent av produksjonen, og driver forsknings- og utviklingsvirksomhet for ca. 300 millioner kroner årlig. Eyde-klyngens hovedsatsinger er forsknings-, innovasjons- og kompetanseprosjekter som bidrar til å sikre kjernebedriftenes konkurransekraft i lavutslippssamfunnet og utvikle nye bærekraftige forretningsmuligheter.
USUS AS	Kultur-, opplevelses- og reiselivsnæringene	**USUS** er en næringsklynge for bedrifter i reiselivs-, opplevelses- og kulturnæringen på Sørlandet og Telemark med dedikert fokus på gjenkjøp og verdien av eksisterende kunder. USUS-klyngen var del av Arena-programmet fram til 2015. Klyngen består av 140 medlemsbedrifter i Sørlandet og Telemark. USUS har fire satsingsområder: Kunnskap og kompetanse; samhandling; synlighet; innovasjon.
Digin	IKT	**Digin** er en av Norges største IT-klynger. Den har over 80 små og mellomstore bedrifter fra hele Agder. Digin jobber for å bidra til nyskaping og vekst i medlemsbedriftene gjennom smart bruk av teknologi. Fra 2012 til 2015 var Digin del av klyngeprogrammet Arena. Klyngen har et treårig prosjekt for 2016 til 2018 der målet er å hjelpe medlemsbedriftene og regionen til å synliggjøre muligheter og utfordringer innen digitalisering/sikkerhet, eHelse og datalagringssentre. Hovedmålet er å etablere kompetanse og lønnsomme bedrifter innenfor disse områdene.

5.7 Nyetableringer

Agder har gjennom mange år utmerket seg som en gründerregion med mange nyetableringer. I 2018 ble det etablert nær 3400 nye foretak i Agder, noe som utgjør 5,6 prosent av alle nyetableringer i landet. I Vest-Agder alene ble det i 2016 etablert mer enn 11 foretak per tusen innbyggere. Kun Oslo og Akershus har en høyere etableringsrate.

Hoveddelen av nyetablerte foretak er innen næringer som eiendom, bygg og anlegg,kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet, og detaljhandel. De indre delene av Agder – Åseral, Bykle, Evje og Hornnes og Sirdal – har en særlig høy etablererfrekvens i forhold til antall innbyggere.

Overlevelse og arbeidsplasser

En studie av nyetableringene i 2012 viser hvor godt de nyetablerte bedriftene klarer seg i Agder, sammenliknet med landet for øvrig. Overlevelsesraten var særlig god i Aust-Agder, der 35 prosent av foretakene var i drift fem år etter. Kun Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Oppland hadde høyere overlevelsesrate. Tilsvarende tall for Vest-Agder var 32 prosent, som også er over landsgjennomsnittet.

Kilde: SSB

Nyetableringer per 1000 innbyggere, 2018

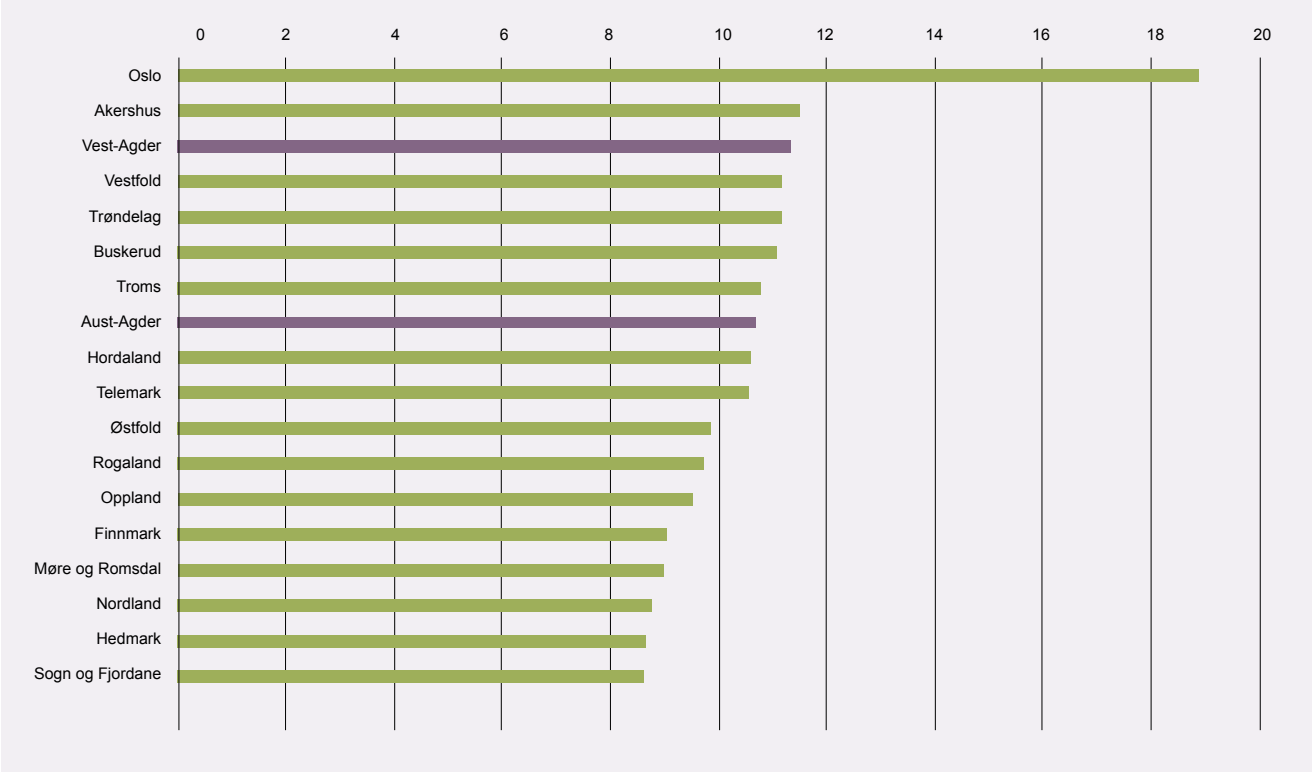

Figur 5.15 Antall nyetableringer per 1000 innbyggere, 2018.

Kilde: SSB

Nyetableringer i Agder 2018

	Antall	Andel
Omsetning og drift av fast eiendom	294	8,8 %
Spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet	278	8,4 %
Kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet	226	6,8 %
Undervisning	205	6,2 %
Oppføring av bygninger	195	5,9 %
Detaljhandel, unntatt salg av motorvogner	181	5,4 %
Annen faglig, vitenskapelig og teknisk virksomhet	167	5,0 %
Helsetjenester	166	5,0 %
Totalt antall nyetableringer	**3325**	**51,5 %**

Tabell 5.5 Nyetableringer i Agder 2018, de åtte største næringene.

Kilde: SSB

Andeler foretak, etter organisasjonsform, som overlevde i 5 år etter nyetablering 2012

	Etablert 2012	Overlevd etter 5 år	Overlevel-sesrate
I alt	2675	889	33,2 %
Aksjeselskap	1222	595	48,7 %
Enkeltperson-foretak	1380	280	20,3 %
Andre foretak	73	14	

Tabell 5.7 Andeler foretak i Agder som har overlevd i fem år fra etableringsåret 2012.

Av virksomhetene som fortsatt levde fem år etter etablering, bidro en tredel til vekst i form av sysselsetting. Av 2675 foretak etablert i Agder i 2012, var 889 (33%) fortsatt aktive fem år etter. Over en tredel av disse hadde én eller flere sysselsatte. Næringer der de overlevende nyetablerte foretakene har størst andel sysselsatte, er innenfor bygge- og anleggsvirksomhet, vare-handel, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og helse- og sosialtjenester. Aksjeselskap er den mest overlevelsesdyktige organisasjonsformen blant de nyetablerte selskapene: Nær halvparten (49 prosent) av nyetablerte aksjeselskap i 2012 var fortsatt i drift fem år etter. Tilsvarende tall for enkelt-personforetak er en femdel (20 prosent).

Kilde: SSB

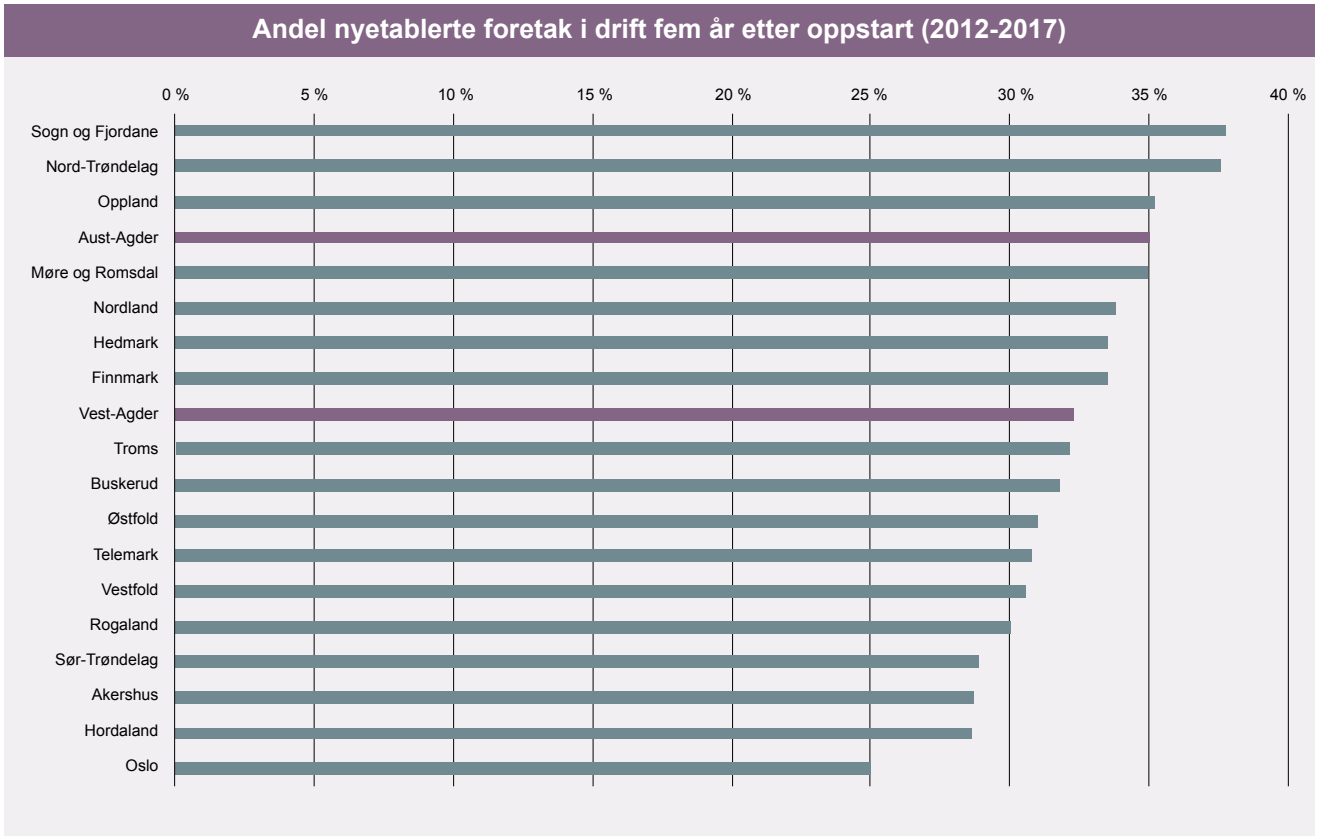

Figur 5.16 Antall nyetablerte foretak i drift fem år etter oppstart, 2017 (dvs. andel av etableringer i 2012 som fortsatt var i drift i 2017).

Kilde: SSB

	Etablert 2012	Overlevd fem år etter	Antall sysselsatte			
			0	1 - 4 sysselsatte	5-9 sysselsatte	10 og over sysselsatte
Aust-Agder	927	325 (35,1 %)	204	118	2	1
Vest-Agder	1748	564 (32,3 %)	382	175	6	1
Agder	2675	889 (33,2 %)	586	293	8	2

Tabell 5.6 Sysselsetting i nyetablerte virksomheter

5.8 Sysselsetting i Agder

Over 305 000 mennesker er nå bosatt i Agder. Den demografiske veksten siden årtusenskiftet har særlig skjedd i aldersgruppen 40-75 år. Andelen av befolkningen i arbeidsfør alder (definert som 15-74 år, i tråd med SSBs definisjon) har økt siden årtusenskiftet, fra å utgjøre 71,4 prosent av befolkningen i 2000 til å utgjøre 74,3 prosent i dag. I et historisk og nåtidig perspektiv har vi med andre ord en rekordstor andel av befolkningen i arbeidsfør alder. Den store utfordringen har vært utnytting, ikke uttynning, av den arbeidsføre delen av befolkningen – det vil si å få i arbeid de som kan jobbe.

En nasjonal trend har vært at en stadig lavere andel av befolkningen i arbeidsfør alder er sysselsatt. De siste to årene har imidlertid sysselsettingsraten blant 15-74-åringer økt noe. Arbeidskraftundersøkelsen viser at nedgangen i andel sysselsatte har vært mest markant i gruppen menn under 55 år, mens den har økt hos begge kjønn i de eldre aldersgruppene, og særlig blant kvinner over 50 år.

Kilde: SSB

Sysselsetting 15-74 år, 2005-2018, begge kjønn

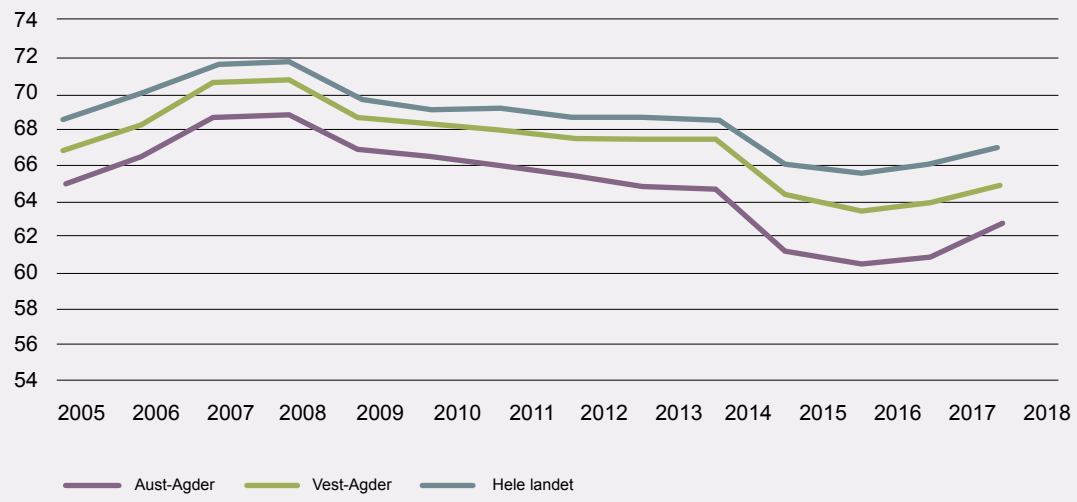

Kilde: SSB Arbeidskraftundersøkelsen

Sysselsettingsandel i ulike aldersgrupper (nasjonalt nivå), 2000 og 2019

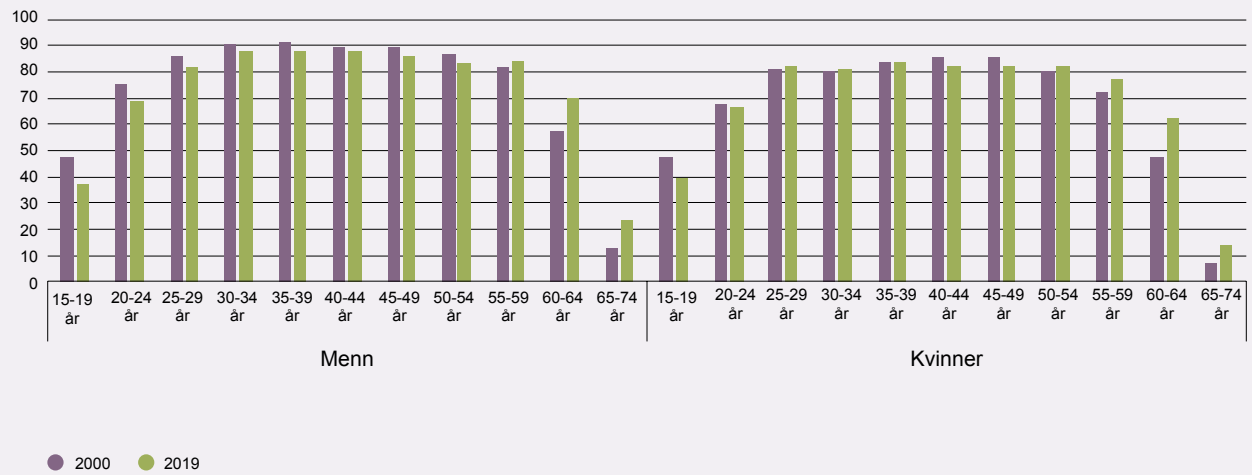

Figur 5.17 Endringer i sysselsettingsandel i befolkning i arbeidsfør alder (15-74 år), 2005-2018.

Figur 5.18 Sysselsettingsandel i ulike aldersgrupper, 2000 og 2019.

Kilde: SSB

Agder-fylkene har lavere andel sysselsatte enn landet som helhet. Sysselsettingsandelen er gjennomgående lavere i Aust-Agder enn i Vest-Agder for alle aldersgrupper over 20 år, og den er til stede både blant kvinner og menn. Det er verdt å merke at det er store forskjeller mellom kommunene i Agder mht. kvinners sysselsettingsandel.

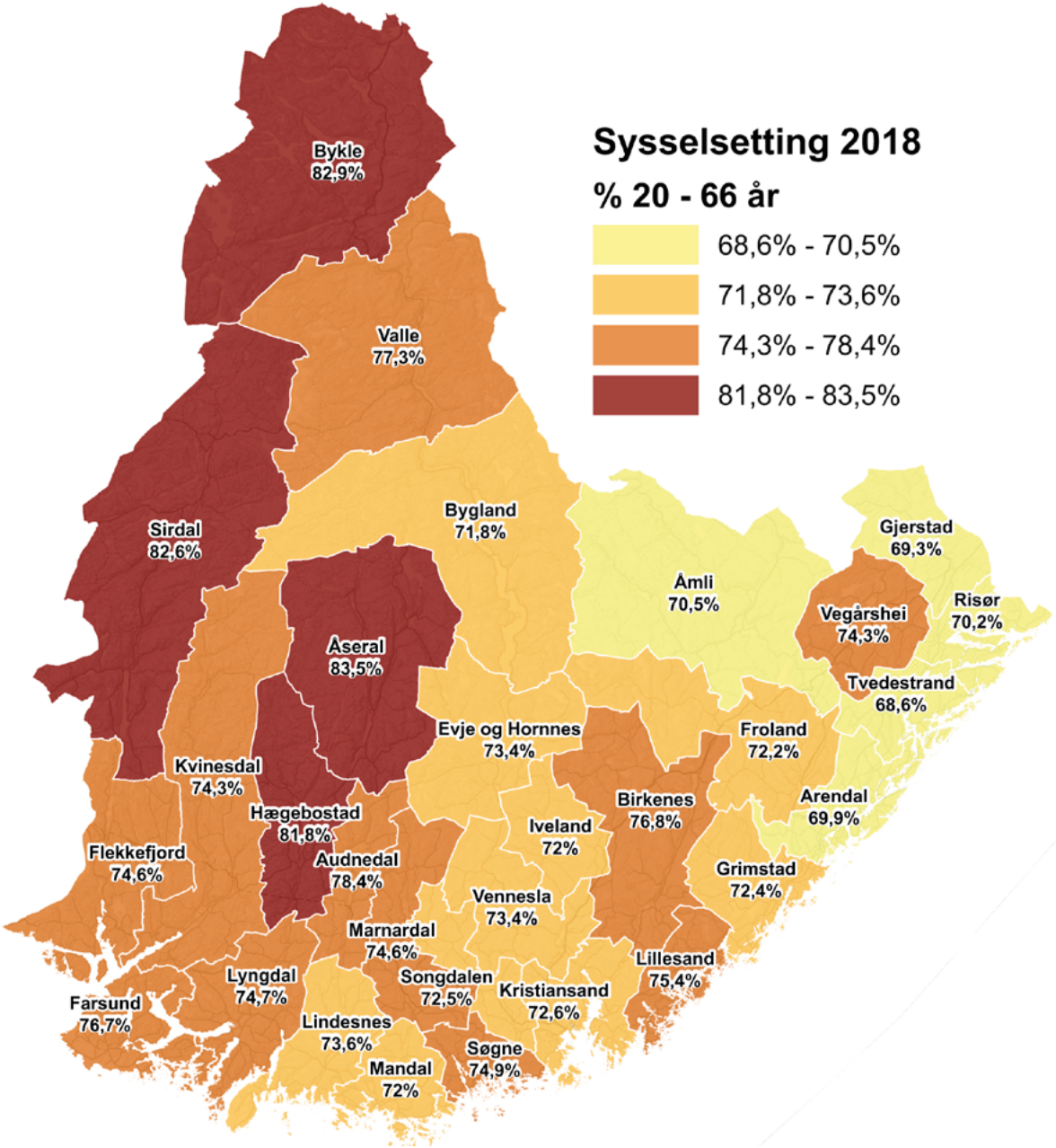

Kart 5.1 Sysselsettingsandel per kommune, personer 20-66 år, 2018.

Blant innvandrere – og særlig innvandrere fra Gruppe 2-land (dvs. land utenfor den vestlige kulturkrets) – er det en betydelig lavere sysselsetting enn befolkningen for øvrig. Dette gjelder både blant menn og kvinner, men sysselsettingen er lavest blant innvandrerkvinnene. Aust- og Vest-Agder har gjennomgående lavere sysselsetting av innvandrere enn landet som helhet.

I Agder-fylkene er sysselsettingen blant innvandrere fra Gruppe 2-land 22-24 prosentpoeng lavere enn sysselsettingen i befolkningen eksklusive innvandrere. Forskjellen mellom befolkningsgruppene er like stor i begge Agder-fylkene. Også sysselsettingen blant innvandrere i Gruppe 1-land (inkl. arbeidsinnvandrere fra EØS og befolkning fra Nord-Amerika) er gjennomgående noe lavere i Agder-fylkene enn den er i landet forøvrig.

Tallene understreker viktigheten av en målrettet satsing på kvalifisering og inkludering av innvandrere fra Gruppe 2-land til arbeidslivet.

SSBs landgrupper
Landgruppe 1 er EU/EFTA-landene, Nord-Amerika, Australia og New Zealand.
Landgruppe 2 er Asia, Tyrkia, Afrika, Latin-Amerika, Europa utenom EU/EFTA, Oseania utenom Australia og New Zealand.

Kilde: SSB

Sysselsetting blant kvinner (20-66 år) etter landbakgrunn, 2018

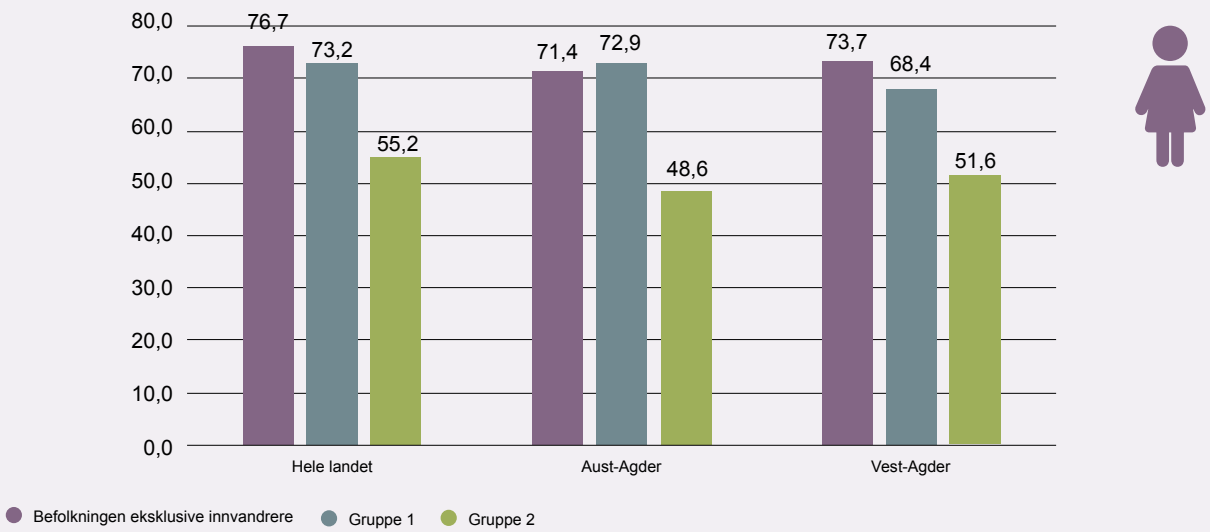

Kilde: SSB

Sysselsetting blant menn (20-66 år), etter landbakgrunn, 2018

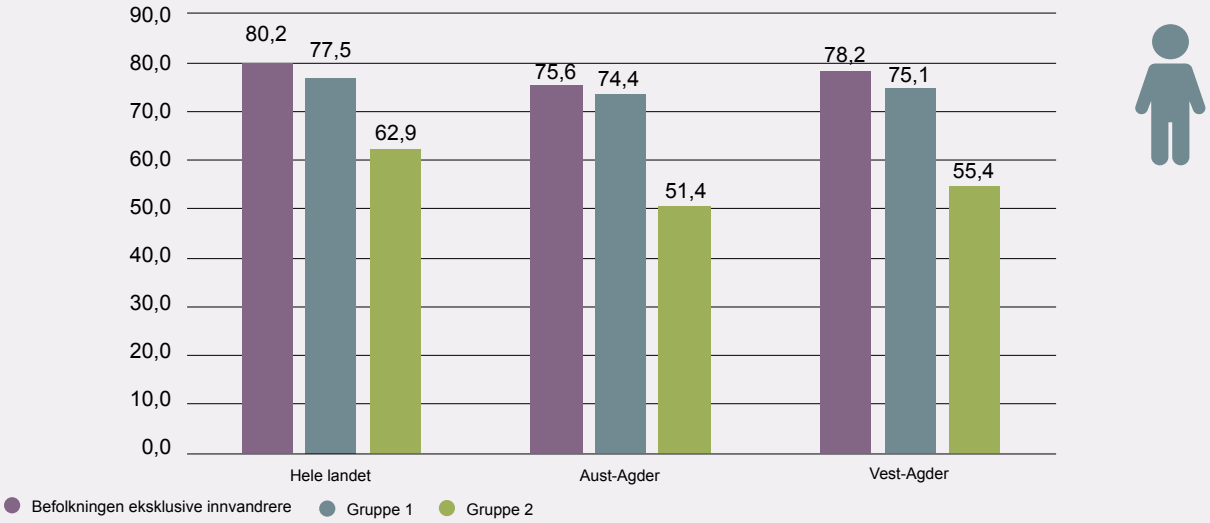

Figur 5.19 Sysselsetting blant kvinner (20-66 år) etter landbakgrunn, 2018.

Figur 5.20 Sysselsetting blant menn (20-66 år) etter landbakgrunn, 2018.

5.9 Likestilling i arbeidsmarkedet

Arbeidsmarkedet i Norge er svært kjønnsdelt. Kvinner og menn jobber i ulike sektorer og næringer, kvinner jobber i større grad deltid, og menn har lederyrker i større grad enn kvinner. SSBs tolv indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene viser at Agder skiller seg fra landsgjennomsnittet særlig mht. kvinners deltidsarbeid.

Grunnlagsdata til indikatorene synliggjør at de to Agder-fylkene har en noere lavere andel kvinner i arbeidsstyrken enn landet som helhetI tillegg kommer aten svært høy andel av de sysselsatte kvinnene i Agder jobber deltid. (Merk at likestillingsindeksen definerer arbeidsfør alder som 20-66 år; det betyr at den fanger opp en snevrere populasjon enn 15-74 år.)

Andel kvinner i arbeidsstyrken: I 2017 var 74,6 prosent av norske kvinner i alderen 20-66 år i arbeidsstyrken. Andelen i Agder er lavere enn i de fleste andre fylker i landet. Kun Østfold (69,5%) har en lavere andel kvinner i arbeidsstyrken enn Aust-Agder (69,9%). Siden 2010 er andelen kvinner i arbeidsstyrken i Agder redusert med over 3 prosentpoeng.

Deltid særlig blant kvinner: Generelt jobber kvinner mer deltid enn menn, og i Agder er det en betydelig høyere andel kvinner i deltid enn det er i landet som helhet. Blant landets fylker er det kun Nord-Trøndelag som har en høyere andel sysselsatte kvinner i deltid (46,5%) enn de to Agder-fylkene (46,2% i aust; 45,7% i vest). Forskjellen mellom Agder-fylkene og landsgjennomsnittet er overf 10 prosentpoeng. Det er store forskjeller mellom kommunene i regionen – i Audnedal, Åseral, Hægebostad og Vegårshei er over 60 prosent av sysselsatte kvinner i deltid.

Kilde: SSB

	Aust-Agder	Vest-Agder	Hele landet
Andel menn (20-66 år) i arbeidsstyrken (prosent)	74,0	76,3	79,0
Andel kvinner (20-66 år) i arbeidsstyrken (prosent)	69,9	72,1	74,6
Andel sysselsatte menn (20-66 år) som jobber deltid (prosent)	12,9	12,7	11,2
Andel sysselsatte kvinner (20-66 år) som jobber deltid (prosent)	46,2	45,7	35,4
Grad av kjønnsbalansert næringsstruktur (skår)	0,56	0,57	0,60
Andel kvinner blant sysselsatte (20-66 år) i offentlig sektor (prosent)	71,3	72,5	70,1
Andel kvinner blant sysselsatte (20-66 år) i privat sektor (prosent)	34,6	35,3	36,6
Andel kvinner blant ledere (20-66 år) (prosent)	34,0	32,2	35,9

Tabell 5.7 Indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene, 2017. Utvalgte grunnlagstall.

Kilde: SSB

Andel sysselsatte kvinner (20-66 år) som jobber deltid, 2018

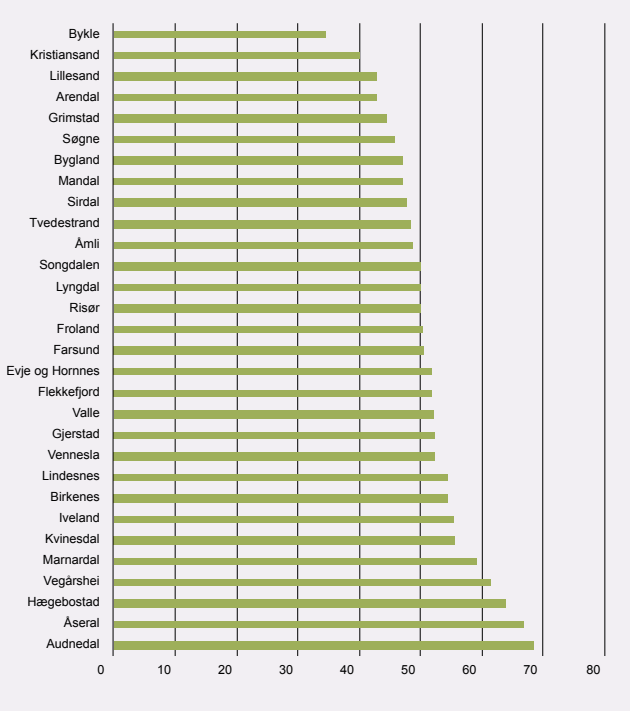

Figur 5.21 Andel sysselsatte kvinner (20-66 år) som jobber deltid, kommuner i Agder, 2017.

Kilde: SSB

Andel sysselsatte kvinner (20-66 år) som jobber deltid, 2018

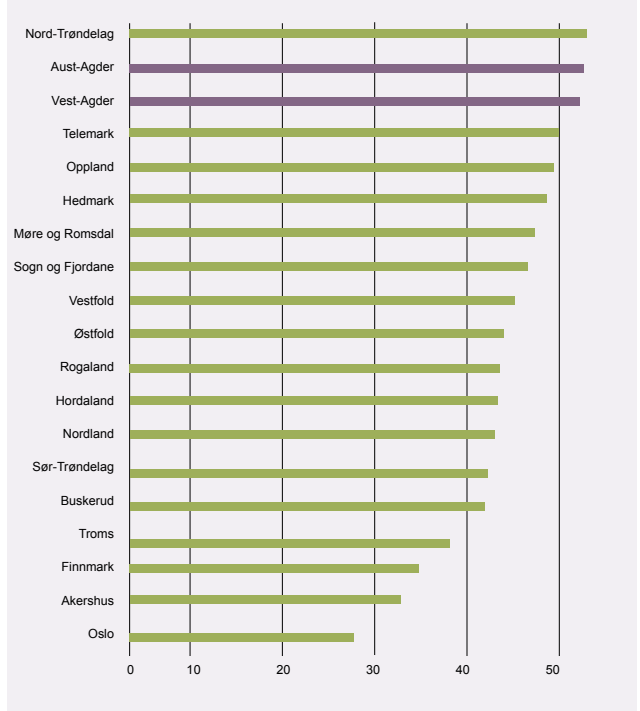

Figur 5.22 Andel sysselsatte kvinner (20-66 år) som jobber deltid, fylker, 2017.

Lav kvinneandel blant ledere: Agder-fylkene – og særlig Vest-Agder - har en lavere andel kvinner blant ledere enn landet forøvrig. Vestfold er eneste fylke i landet med en lavere andel enn Vest-Agder. Aust-Agder har noe høyere andel. Det siste tiåret har kvinneandelen i lederstillinger økt. Mens økningen i Vest-Agder har vært på linje med landet som helhet, har den i Aust-Agder vært noe sterkere.

Kjønnsdelt arbeidsmarked: Kvinner utgjør et stort flertall av sysselsatte blant annet innen helse- og sosialtjenester, undervisning, overnattings- og serveringsvirksomhet og personlig tjenesteyting. Bygg og anlegg, industri, primærnæringene og transport er eksempler på næringer der menn utgjør et stort flertall av sysselsatte. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på Agder skiller seg noe, men ikke veldig mye, fra kjønnsdelingen i landet som helhet.

Kilde: SSB

Andel kvinnelige ledere i Aust- og Vest-Agder,utvikling fra 2008 til 2017

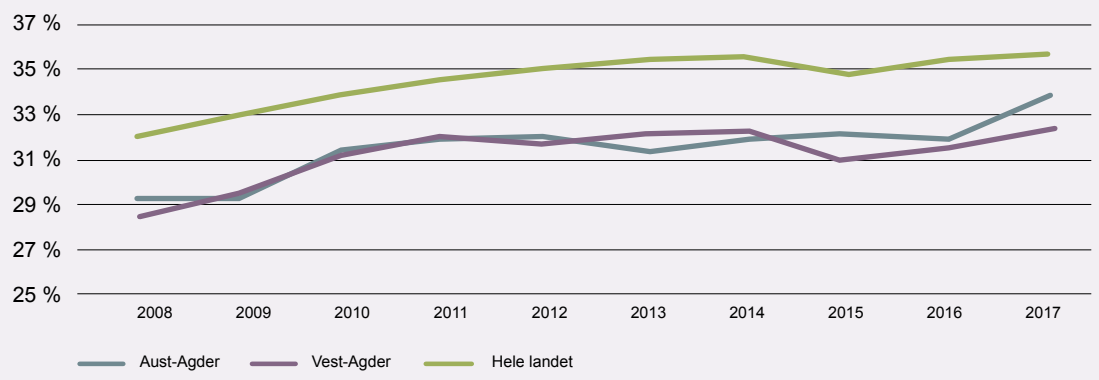

Kilde: SSB

Kjønnsbalanse i de enkelte næringsgruppene i Agder og Norge, 2018

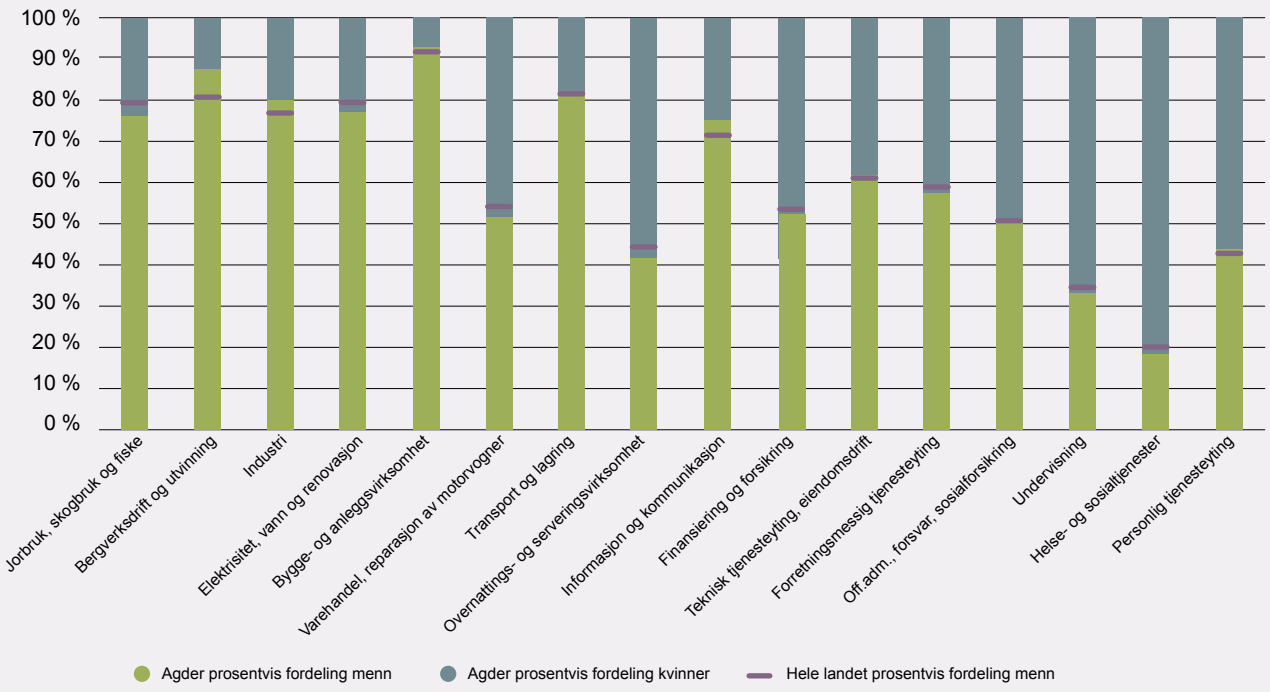

Figur 5.23 Andel kvinnelige ledere (20-66 år) i Agder og Norge, 2008-2017.

Figur 5.24 Sysselsatte i Agder og Norge, etter næring og kjønn, 2018.

5.10 Deltakelse i arbeidslivet

Deltakelse og inkludering i arbeidslivet er viktig for verdiskapingen og for samfunnet. Det har også avgjørende verdi for enkeltindividet: Arbeid betyr inntekt og mulighet for trygg økonomi. Yrkesdeltakelse er også forbundet med velferd langs en rekke dimensjoner, som helse, levealder og materiell levestandard. Arbeidslivet har også betydning som sosial arena og som læringsarena.

En indikator på deltakelse i arbeidslivet, er personer med **nedsatt arbeidsevne**. Dette er personer som på grunn av sykdom, skade eller andre hindringer har behov for ekstra oppfølging fra NAV for å få eller beholde arbeid. 62 prosent av disse mottar arbeidsavklaringspenger, AAP (NAV, 2019[1]). Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger er høyere i begge Agder-fylkene enn landsgjennomsnittet.

Differansen mellom landet og Agder-fylkene er størst når det gjelder yngre mottakere av arbeidsavklaringspenger. Andelen av befolkningen i denne aldersgruppen som mottar AAP er blant de høyeste i landet. Et høyt nivå av unge mottakere kan indikere at nivået av uføre vil holde seg høyt i Agder.

Kilde: NAV

Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger fordelt på aldersgrupper, september 2019

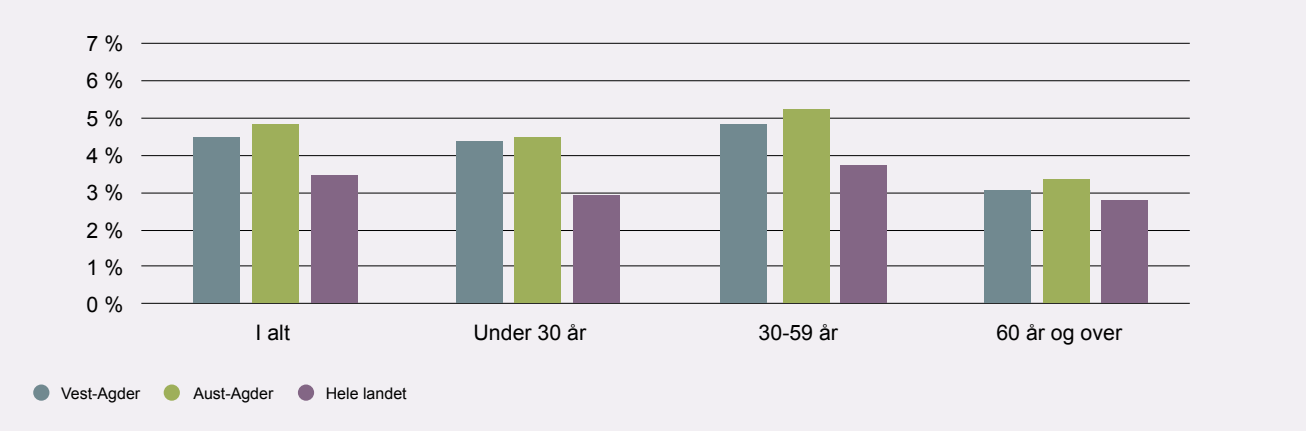

Kilde: NAV

Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger i kommunene, januar 2018

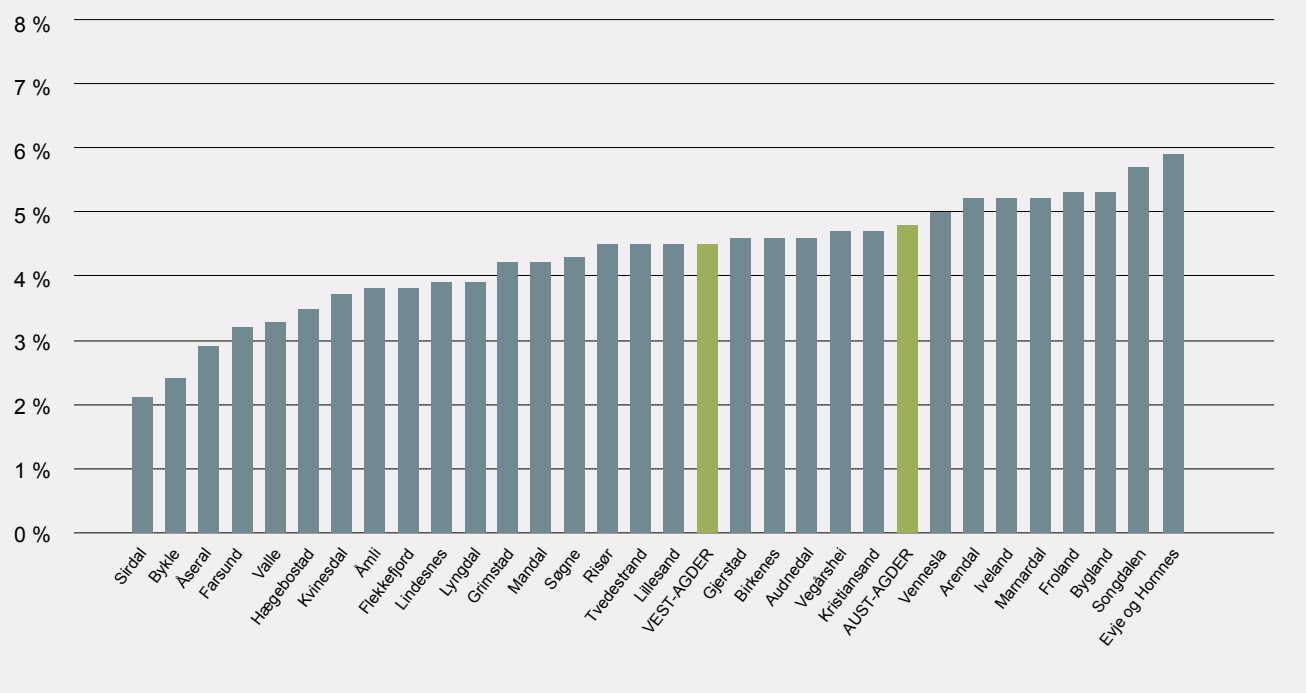

Figur 5.25 Andel personer på arbeidsavklaringspenger i Aust-Agder, Vest-Agder og Norge, fordelt i aldersgrupper, 2019.

Figur 5.26 Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger, personer under 30 år, fordelt på kommunene i Agder.

[1] Se NAV-statistikknotat per 30.09.2019: https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/AAP+nedsatt+arbeidsevne+og+uforetrygd+-+statistikk/Arbeidsavklaringspenger/

Uføreytelser er stønadsordninger for å sikre inntekt til livsopphold for personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller funksjonshemming. De siste ti årene har andelen som får uføretrygd vært høyere i Norge enn i andre OECD-land.

Det er store variasjoner i uførerisiko mellom ulike grupper: Kvinner er mer utsatt enn menn, og personer med lav utdanning har en større sannsynlighet for å bli uføretrygdet enn personer med høy utdanning. Både Vest-Agder og Aust-Agder har en høyere andel uføre enn landsgjennomsnittet når det gjelder alle aldersgrupper (med unntak av 18-24-åringer i Vest-Agder).

I flere kommuner i Agder er rundt to av ti innbyggere i arbeidsfør alder (her definert som 18-67 år) på trygd. Det er tradisjonelt Aust-Agder, Østfold og Finnmark som har de høyeste trygdetallene. Iveland, Gjerstad og Åmli er kommunene i Agder med høyest andel uføre.

Sykefravær og arbeidsledighet er forhold som kan jobbe imot styrket tilknytning til arbeidslivet for den enkelte. Aust-Agder har gjennomgående noe høyere sykefravær enn Vest-Agder og landet, mens begge Agder-fylkene har noe høyere andel ledighet enn landsgjennomsnittet.

Figur 5.27 Uføre fordelt på aldersgrupper i Aust-Agder, Vest-Agder og Norge per 31.12.2018.

Figur 5.28 Helt ledige i prosent av arbeidsstyrken, Aust-Agder, Vest-Agder og Norge, 2007-2018.

Kilde: Folkehelseinstituttet/Kommunehelsa statistikkbank

Andel uføre fordelt på aldersgrupper i Aust-Agder, Vest-Agder og Norge, per 31.12.2018

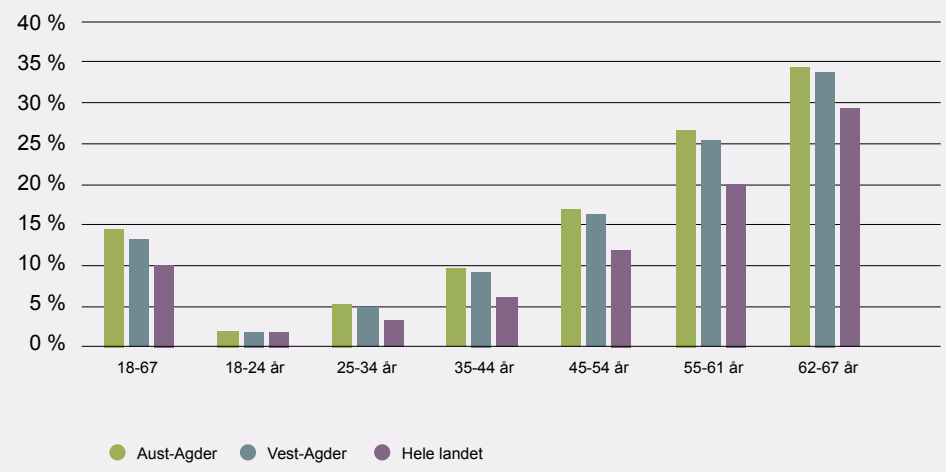

Kilde: NAV

Helt ledige i Aust- og Vest-Agder 2007-2018, prosent av arbeidsstyrken

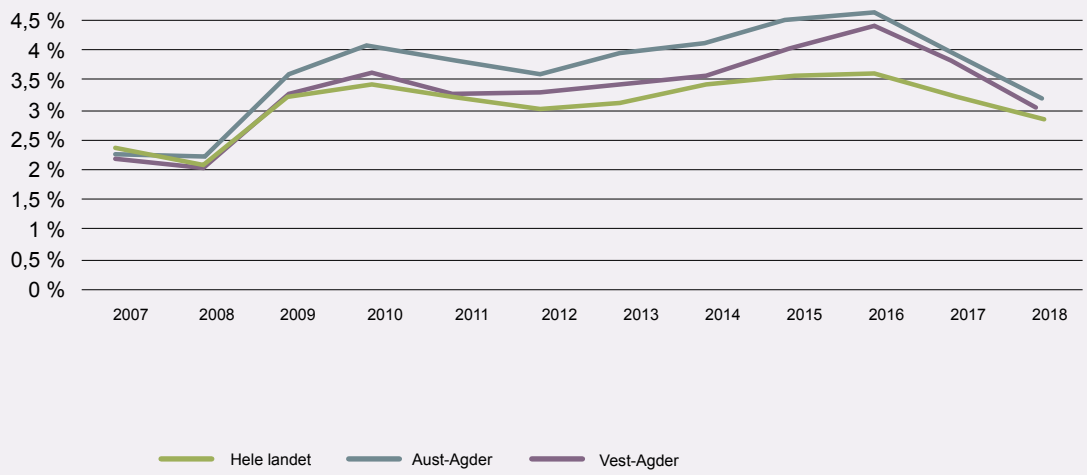

5.11 Regionale bo- og arbeidsmarkeder i Agder (pendlingsstrømmer)

Agder som region har en arbeidsplassdekning på over 95 prosent – dvs. at det er ca. 95 arbeidsplasser for hver 100 sysselsatte som er bosatt i regionen.

Kommunene med størst arbeidsplassdekning i Agder, er Bykle, Kristiansand, Sirdal, Åseral, Arendal og Lyngdal. Mange kommuner med lav arbeidsplassdekning er naboer til kommuner med høy arbeidsplassdekning, som f.eks. Froland (Arendal) og Søgne og Vennesla (Kristiansand).

Pendlingsstrømmene internt i regionen synliggjør de integrerte bo- og arbeidsregionene på Agder (se tabell neste side). Kristiansand er en viktig arbeidsstedskommune for en stor del av de sysselsatte over nesten hele Agder (med unntak av kommunene Risør, Gjerstad og Sirdal), mens Arendal, Mandal og Lyngdal er regionale arbeidssteder med betydelig innpendling fra mer begrensede geografiske områder. Sirdal markerer seg som eneste kommune i regionen uten vesentlig inn- og utpendling til og fra andre kommuner i Agder, og har i stedet en høy utpendling til Rogaland.

Kilde: SSB

Arbeidsplassdekning i kommunene i Agder, 2018

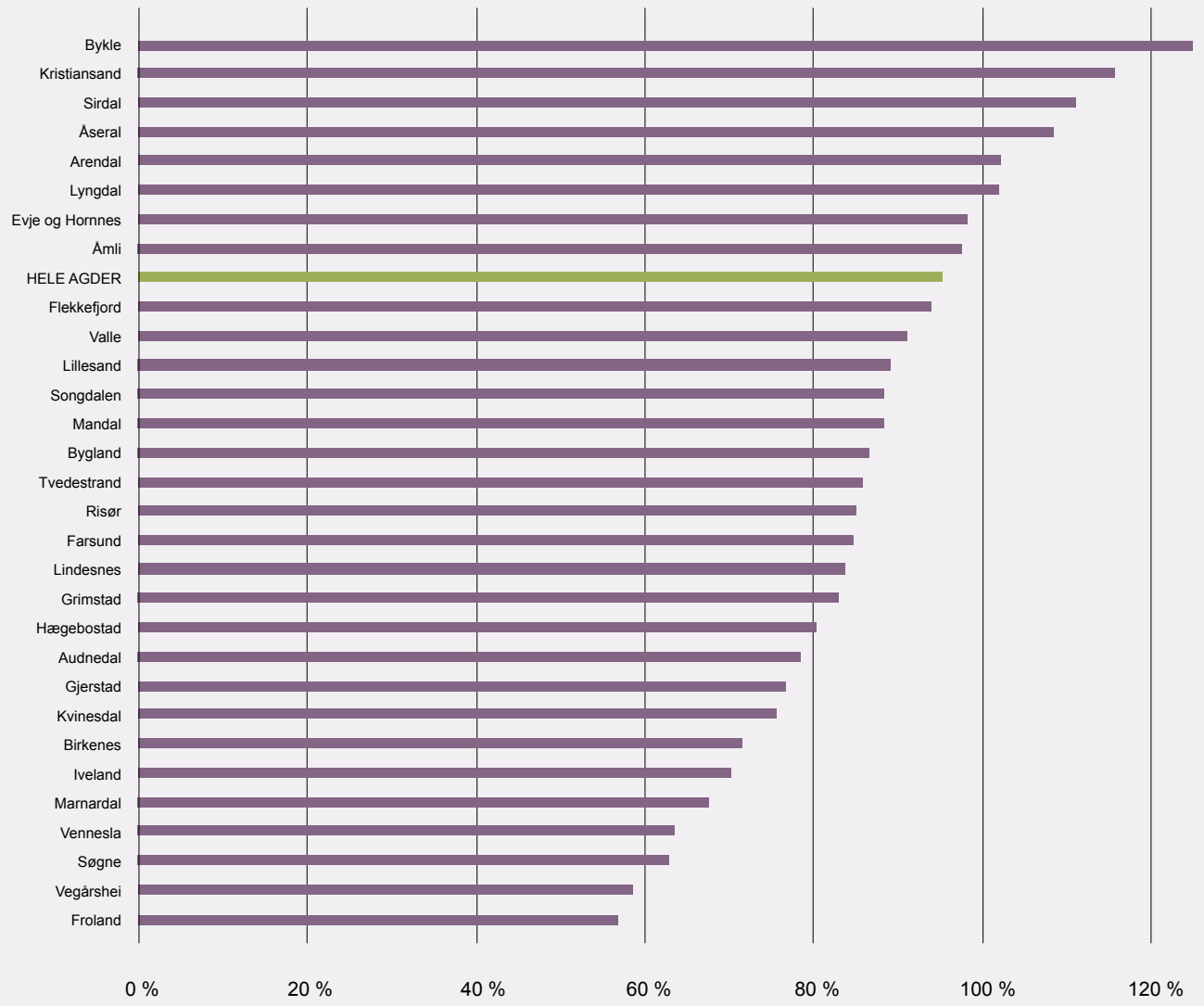

Figur 5.29 Arbeidsplassdekning i kommunene i Agder.

Kilde: SSB

Arbeidssteds-kommune	Bostedskommune																														
	0901 Risør	0904 Grimstad	0906 Arendal	0911 Gjerstad	0912 Vegårshei	0914 Tvedestrand	0919 Froland	0926 Lillesand	0928 Birkenes	0929 Åmli	0935 Iveland	0937 Evje og Hornnes	0938 Bygland	0940 Valle	0941 Bykle	1001 Kristiansand	1002 Mandal	1003 Farsund	1004 Flekkefjord	1014 Vennesla	1017 Songdalen	1018 Søgne	1021 Marnardal	1026 Åseral	1027 Audnedal	1029 Lindesnes	1032 Lyngdal	1034 Hægebostad	1037 Kvinesdal	1046 Sirdal	Arbeidssteds-kommune
0901 Risør	1924	15	121	166	61	178	5	4	1	4	0	1	0	0	0	20	1	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0	0	0	0	0901 Risør
0904 Grimstad	38	5883	1759	8	16	48	228	282	75	12	3	10	6	1	2	379	14	5	2	32	5	25	1	1	1	3	4	1	1	0	0904 Grimstad
0906 Arendal	273	2324	14524	67	135	516	1208	246	61	67	7	13	6	5	3	466	18	18	3	41	15	30	4	0	3	6	10	1	4	1	0906 Arendal
0911 Gjerstad	134	4	20	527	48	37	2	0	0	2	0	0	0	0	0	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0911 Gjerstad
0912 Vegårshei	22	3	21	17	459	38	3	1	0	10	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0912 Vegårshei
0914 Tvedestrand	217	23	351	77	112	1439	21	3	0	22	0	0	0	1	0	11	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0914 Tvedestrand
0919 Froland	7	113	398	5	9	20	894	6	12	12	0	3	2	0	0	23	3	0	1	1	2	4	1	0	0	3	0	0	0	0	0919 Froland
0926 Lillesand	5	490	318	5	6	12	35	2573	263	3	5	3	0	0	1	723	10	3	3	73	23	31	4	6	2	4	3	1	2	0	0926 Lillesand
0928 Birkenes	1	80	42	1	1	2	27	194	1159	3	18	6	1	0	0	156	3	1	0	63	8	6	1	0	0	0	4	0	1	0	0928 Birkenes
0929 Åmli	6	16	55	4	46	20	26	4	6	545	0	0	0	1	0	5	1	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0929 Åmli
0935 Iveland	0	0	2	0	0	0	2	2	28	0	218	19	1	0	0	41	0	1	0	113	2	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0935 Iveland
0937 Evje og Hornnes	1	6	8	2	0	0	8	4	26	6	40	1185	123	23	10	65	6	0	1	63	11	3	6	35	16	0	3	11	2	0	0937 Evje og Hornnes
0938 Bygland	4	0	1	0	0	1	1	0	4	0	8	111	319	3	0	11	0	2	1	12	1	0	0	2	1	0	0	3	0	0	0938 Bygland
0940 Valle	0	4	5	0	1	0	2	1	1	1	0	14	19	423	30	19	2	0	0	0	0	1	1	3	0	0	1	1	0	1	0940 Valle
0941 Bykle	3	5	15	0	0	2	3	1	3	0	2	7	7	53	462	37	3	0	0	18	7	8	0	2	1	2	0	0	0	0	0941 Bykle
1001 Kristiansand	54	1112	934	22	26	75	125	1467	614	21	149	138	24	28	11	36327	849	151	91	2909	1441	2171	159	31	74	137	148	60	89	7	1001 Kristiansand
1002 Mandal	0	13	18	1	0	1	2	10	11	1	2	12	3	0	1	303	4648	56	30	41	61	165	221	27	58	454	120	20	29	0	1002 Mandal
1003 Farsund	0	2	2	0	0	1	0	3	1	1	0	0	0	1	0	87	40	3386	44	7	8	10	1	1	7	24	281	4	59	1	1003 Farsund
1004 Flekkefjord	0	4	2	0	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	15	16	106	3103	2	1	3	0	2	1	12	91	13	405	12	1004 Flekkefjord
1014 Vennesla	2	18	9	0	0	0	3	33	72	1	107	37	5	1	1	932	15	3	1	3008	78	67	14	4	7	2	6	1	3	0	1014 Vennesla
1017 Songdalen	0	13	25	0	1	3	6	18	16	0	13	12	4	0	2	842	73	3	0	185	1045	434	33	6	12	13	6	1	2	0	1017 Songdalen
1018 Søgne	1	13	15	2	0	2	6	17	15	1	9	5	0	0	1	682	154	4	0	108	218	2179	27	0	6	16	5	3	1	0	1018 Søgne
1021 Marnardal	0	2	0	1	0	0	0	0	1	0	3	1	1	0	0	24	148	1	0	3	26	17	457	4	23	35	1	2	0	0	1021 Marnardal
1026 Åseral	2	3	7	1	1	3	2	2	10	1	2	26	1	7	2	9	7	19	2	6	7	1	22	328	37	10	8	29	9	0	1026 Åseral
1027 Audnedal	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1	0	7	2	0	0	9	29	1	2	6	15	2	44	17	459	43	22	34	3	0	1027 Audnedal
1029 Lindesnes	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	3	3	0	0	40	439	36	4	5	8	18	28	1	35	1161	117	4	10	0	1029 Lindesnes
1032 Lyngdal	0	3	4	0	0	0	0	3	3	1	0	3	1	0	2	40	176	456	56	1	12	9	14	2	40	198	2823	102	136	2	1032 Lyngdal
1034 Hægebostad	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5	2	0	0	15	6	4	6	11	9	0	5	16	55	3	27	495	35	0	1034 Hægebostad
1037 Kvinesdal	0	4	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	12	5	52	225	5	0	2	1	2	2	9	80	48	1695	4	1037 Kvinesdal
1046 Sirdal	0	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	6	2	2	65	0	0	1	1	2	9	5	2	10	51	780	1046 Sirdal
Sum	**2694**	**10158**	**18661**	**906**	**923**	**2399**	**2613**	**4877**	**2383**	**717**	**586**	**1622**	**531**	**547**	**529**	**41308**	**6669**	**4313**	**3640**	**6714**	**3004**	**5194**	**1048**	**492**	**850**	**2140**	**3763**	**844**	**2537**	**808**	**Sum**
Terskel 2%	61	220	406	23	20	54	56	105	50	17	12	34	11	12	11	891	146	95	86	140	64	111	22	11	18	46	81	18	58	19	Terskel 2%
Terskel 5%	153	551	1016	56	51	136	140	263	126	42	31	85	28	30	28	2229	364	237	215	351	159	278	56	26	45	116	204	45	144	48	Terskel 5%
Terskel 10%	306	1102	2031	113	101	271	279	526	252	84	62	171	57	60	57	4457	728	474	431	702	319	557	112	53	89	231	407	89	288	95	Terskel 10%
Terskel 30 %	919	3307	6094	338	303	814	838	1579	757	251	185	512	170	181	171	13372	2183	1423	1292	2105	956	1670	335	158	268	694	1222	268	863	285	Terskel 30 %
Terskel 50 %	1532	5512	10157	563	505	1356	1397	2632	1261	418	309	853	284	302	285	22287	3639	2372	2153	3509	1593	2784	559	264	447	1157	2036	447	1439	475	Terskel 50 %

Tabell 5.8 Pendlingsstrømmer mellom kommuner i Agder.

I tabellen er det benyttet terskelverdier på 2, 5,10, 30 og 50 prosent for å gradere i andelen utpendling fra og innpendling til de enkelte kommunene. Ved å lese tabellen horisontalt, ser en ulik grad av innpendling fra bostedskommuner (f.eks. Kristiansand står med mange uthevede kommuner langs «sin» linje, og har derfor en høy innpendling fra en rekke bostedskommuner). Ved å lese vertikalt ser en andelen utpendling fra bostedskommunen til de ulike arbeidsstedskommunene på den vertikale linjen (f.eks. utpendlingen fra Sirdal til øvrige Agder-kommuner er minimal; tilsvarende gjelder også Flekkefjord med unntak av utpendling til Kvinesdal).

5.12 De økonomiske delregionene: Analyse av relatert mangfold

Agder-kommunene er organisert i fem regionale råd: Lister, Lindesnesregionen, Region Kristiansand, Setesdal Regionråd og Østre Agder. De formaliserte regionale samarbeidsorganene avviker noe fra SSBs inndeling i økonomiske regioner, der det per desember 2019 er identifisert åtte økonomiske regioner i Agder. SSBs inndeling benyttes som grunnlag i dette kapitlet, fordi denne inndelingen er benyttet som grunnlag for en regional analyse av 'beslektet mangfold' av næringslivet i Agder.

Særlig industri er næring med høy lokaliseringskvotient over hele Agder – dvs. de har en høy andel sysselsatte relativt til gjennomsnittet i Norge. Økonomisk region Lyngdal/Farsund har f.eks. mer enn dobbelt så mange ansatte i industrien sammenliknet med landet som helhet (lokaliseringskvotient 2,3). Mange regioner i Agder har også høy grad av spesialisering i næringer innen bl.a. jordbruk og skogbruk og innen bygg- og anleggsvirksomhet. Også næringsgruppen elektrisitet, vann og renovasjon har høy lokaliseringskvotient i flere regioner i fylket.

I de store regionene (Kristiansand, Arendal) er det mer variert næringsstruktur. Lokaliseringskvotientene fordelt på næring er derfor ikke så sterke her som i de andre regionene.

Tabell 5.9 Regional inndeling i Agder – SSBs gruppering og regionale råd

Tabell 5.10 Lokaliseringskvotienter for utvalgte næringsgrupper i SSBs definerte økonomiske regioner i Agder

[3] http://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_199906.pdf

Kilde: SSB (1999[3])

SSB - Økonomisk region (senterkommune) per des. 2019	Kommuner per des. 2019	Regionale råd per des. 2019
Flekkefjord	Sirdal, Flekkefjord, Kvinesdal	Lister
Lyngdal/Farsund	Hægebostad, Farsund, Lyngdal	
Mandal	Lindesnes, Mandal, Marnardal, Audnedal, Åseral	Lindesnesregionen
Kristiansand	Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla	Region Kristiansand
Lillesand	Lillesand, Birkenes	
Setesdal	Iveland	
	Evje og Hornnes, Bygland, Valle, Bykle	Setesdal Regionråd
Arendal	Arendal, Grimstad, Tvedestrand, Vegårshei, Froland, Åmli	Østre Agder
Risør	Risør, Gjerstad	

Kilde: SSB

	Flekke-fjord	Lyngdal/ Farsund	Mandal	Kristian-sand	Lillesand	Setesdal	Arendal	Risør
Jordbruk, skogbruk og fiske	2,2	1,3	2,1	0,3	0,8	1,9	0,8	1,1
Bergverksdrift og utvinning	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1
Industri	1,3	2,3	1,8	1,3	2,0	1,1	1,0	1,8
Elektrisitet, vann og renovasjon	2,2	0,5	0,5	1,3	0,5	1,7	0,8	0,9
Bygge- og anleggs-virksomhet	1,3	1,4	1,4	1,1	1,1	1,6	1,1	1,3
Varehandel, reparasjon av motorvogner	0,8	1,2	0,9	1,0	1,3	0,9	1,1	1,0
Transport og lagring	0,7	0,7	0,9	0,8	1,1	1,2	0,9	0,6
Overnattings- og serverings-virksomhet	0,8	1,4	0,8	1,0	0,8	1,1	0,8	0,9
Informasjon og kommunikasjon	0,2	0,2	0,2	0,6	0,2	0,3	0,5	0,3
Finansiering og forsikring	0,5	0,3	0,3	0,5	0,5	0,7	1,3	0,8
Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	0,6	0,5	0,7	0,8	0,4	0,3	0,6	0,7
Forretningsmessig tjenesteyting	0,6	0,3	0,5	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9
Off.adm., forsvar, sosialforsikring	0,7	0,5	0,9	0,9	1,0	0,9	1,2	0,5
Undervisning	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,3	1,2	1,1
Helse- og sosialtjenester	1,4	1,0	1,1	1,0	1,1	1,0	1,2	1,2
Personlig tjenesteyting	0,7	0,7	0,8	1,1	0,6	0,9	1,0	0,7
Uoppgitt	1,1	1,2	1,7	0,9	1,4	1,5	1,2	1,4

Markørforklaring: *>2,0* *>1,5* *>1,2*

En regional analyse av 'beslektet mangfold' av næringslivet i Agder (2016) viser industri er den næringsgren som er mest spesialiser i alle regioner i Agder. ("Spesialisert" betyr her at de har en relativt høy andel sysselsatte i forhold til landsgjennomsnittet). I enkelte regioner er spesialiseringen sterk også næringer innenfor sektoren kultur og fritid.

Ifølge analysen er det et gjennomgående trekk at de spesialiserte næringene i regionene «har få næringer som er beslektet innad i den enkelte region.» – dvs. at det er begrenset arbeidskraftsmobilitet (og kunnskapsoverføring) mellom disse og andre næringer i regionen (det kan være andre spesialiserte næringer, eller andre og mer sentrale næringer – sistnevnte har stor intern arbeidskraft-mobilitet og er generelt innenfor primærnæringen, varehandel, undervisning og helsetjenester.)

Svake koblinger mellom spesialiserte næringer og andre næringer i regionene bidrar til at «[s]amarbeid på tvers av regionene blir [...] viktigere som følge av at den regionale næringsstrukturen kun i begrenset grad kan bidra til å styrke og beholde disse næringene i regionen» (Agderforskning 2016).

Dette understreker viktigheten av å styrke klyngesamarbeidet og bidra til nettverksutvikling. Et eksempel på dette er EYDE-klyngen, hvor flere av de som identifiseres som 'spesialiserte næringer' i regionene er representert.

Kilde: Agderforskning (2016)

	Mest spesialiserte næringer	Kommentar vedr. slektskap/muligheter for kunnskapsoverføringer med andre næringer (arbeidskraftsmobilitet)
Flekkefjord	Dampkjeler unntatt sentralvarmeanlegg Produksjon jern, stål, ferrolegeringer Karosseri- og tilhengerproduksjon Maskin/utstyr bergverk, bygg og anlegg Produksjon av elektrisitet	Den regionale næringsstrukturen gir begrensede muligheter for vekst og utvikling i denne regionen og behovet for eksterne samarbeidspartnere vil muligens være større
Lyngdal/Farsund	Bygnings- og møbelplateproduksjon Annet utstyr/delprod. til motorvogn Rep. av bearbeidede metallprodukter Produksjon av aluminium Kjøkkenmøbelproduksjon	De mest spesialiserte næringene er innen industrien. De er i større grad enn i andre regioner beslektet med hverandre. Det medfører større potensiale for kunnskapsoverføring gjennom arbeidskraftsmobilitet.
Mandal	Farmasøytiske råvarer Metalltrådvareproduksjon Utleie video/DVD etc Ferdigmatproduksjon Støping av jern	For de mest spesialiserte næringene er det få relaterte næringer innenfor regionen, og det skjer lite kunn-skapsoverføring gjennom arbeidskraftmobilitet. Dette gjelder f.eks. prod. av farmasøytiske råvarer. Her er samarbeid utenfor regionen viktig, da det finnes få naturlige samarbeidspartnere i regionen.
Kristiansand	Prod. av ikke-jernholdige metaller Maskin/utstyr bergverk, bygg og anlegg Drift av bot./zool. hager/naturreservater Iskremproduksjon Bygnings- og møbelplateproduksjon	Kristiansand har en næringsstruktur preget av mange ulike næringer og betydelig beslektet mangfold. Mange næringer er beslektet med andre næringer i regionen. Men mht. de mest spesialiserte næringene, finnes færre andre næringer i regionen som bygger på til-svarende kunnskap og behovet for samarbeid utenfor regionen er muligens større.
Lillesand	Glassfiberproduksjon Uorganisk kjemikalieproduksjon Rep. av bearbeidede metallprodukter Engroshandel møbler/innredning Engroshandel nærings/nytelsesmidler	Næringsstrukturen har relativt få næringer, og den mest spesialiserte (prod. av glassfiber) har i liten grad naturlige samarbeidspartnere i regionen. Næringen kjemikalieprod. har mer beslektet kunnskap med andre næringer og man kan i større grad forvente kunn-skapsoverføring gjennom arbeidskraftmobilitet.
Setesdal	Bygging av fritidsbåter Mineralvann- og leskedrikkproduksjon Drift av fornøyelses- og temaparker Bygging av vann- og kloakkanlegg Landtransport med passasjerer	Næringsstrukturen i Setesdal er spesialisert innenfor få næringer, og de mest sentrale næringene er innen primærnæringen. Industrinæringene som finnes i regionen, er i stor grad definert som lav-teknologiske.
Arendal	Industri- og laboriatorieovnprod. Produksjon av kretskort Prod. av kommunikasjonsutstyr Engroshandel klokker/ur/gull/sølv Forsikringsformidling	Det er et betydelig slektskap mellom næringene innad i regionen. Næringer innen finans og eiendom er beslektet med hverandre, men har få andre beslektede næringer i regionen.
Risør	Bygningsartikkelprod. av metall Drift av bot./zool. hager/naturres. Prod. av metallkonstruksjoner og deler Reisearrangørvirksomhet Maskin/utstyr bergverk, bygg og anlegg	En av de mest spesialiserte næringene (bygnings-artikkelprod.) er også en av de mest sentrale – høy arbeidskraftmobilitet og gode muligheter for kompetanseoverføring.

Tabell 5.11 Analyse av relatert mangfold: Oppsummering av noen hovedpunkter

6. Kultur og kulturminner

Kulturlivet på Agder har hatt en stor utvikling de seneste årene. Blant annet har over 1 mill. besøkt Kilden siden åpningen i 2012 og Ny-Hellesund ble i 2016 fredet som regionens første kulturmiljø. Samme år ble Vest-Agder-museet kåret til årets museum, og i 2017 fremmet Norsk Kulturråd en nominasjon for å få folkemusikk og –dans fra Setesdal inn på UNSESCOs liste over immateriell kulturarv. Samtidig er det slik at mye av kulturlivet skjer med utgangspunkt i den kulturelle grunnmuren og befolkningen deltar først og fremst i kulturelle aktiviteter der hvor de bor. Fylkeskommune og kommune forvalter en stor del av infrastrukturen for en slik deltakelse gjennom bibliotek, kulturskoler, frivillige kulturorganisasjoner, museer, konsert- og spillesteder og teatre. Ikke alt kan tallfestes men følgende data er én indikator på den generelle statusen for kulturlivet på Agder:

De delene av Agder hvor det er høyest andel som mener de har god tilgang til kultur- og idrettstilbud er Lister-regionen (83 prosent), Grimstad (83 prosent) og Nye Lindesnes (81 prosent). Lavest andel finner vi i Østre Agder uten Grimstad/Arendal med 65 prosent.

Det er store variasjoner i kommunens rangering på Norsk kulturindeks innenfor de ulike parameter [1]. I 2017 lå Bykle på topp i Agder, og var rangert som nummer 13 i landet.

Av kommunene på Agder hadde Bykle, Sirdal, Åseral og Valle de høyeste utgifter til kultursektoren målt i forhold til antall innbyggere. Kristiansand og Arendal er stort sett på nivå med hverandre med hhv. 2 887 kr og 2 223 kr pr. Innbygger.

Fra DKS-forestillinga Gisp! Foto: Lars Opstad

Kulturmiljøet i Ny-Hellesund. Foto: Bjarne Sørensen.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019

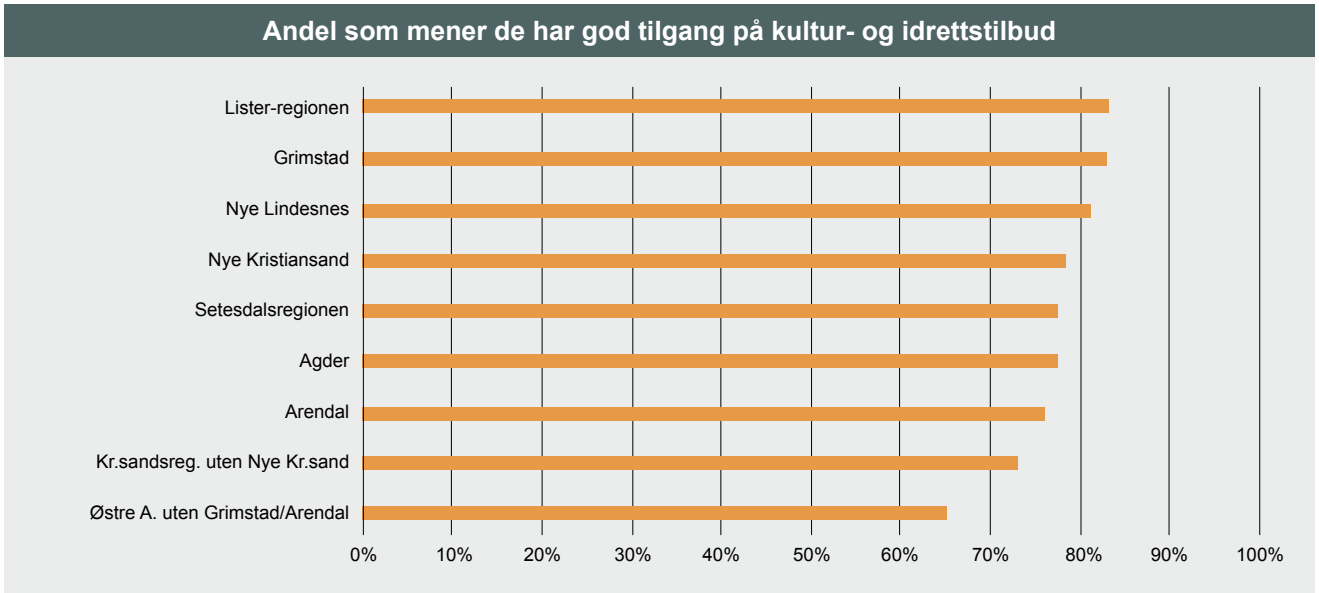

[1] Norsk kulturindeks vurderer kulturtilbud og –aktivitet og rangerer kommuner og fylker basert på registerdata fra offentlige etater, interesse-organisasjoner og foreninger.

Figur 6.1. Vurdering av tilgjengelighet til kulturtilbudd og idrettsanlegg i lokalmiljø/kommune.

Kilde: Kleppe (2018) SSB

Kommune	Nasjonale rangering av kommunene i kategoriene til Norsk kulturindeks												Driftsutgifter i kultursektoren	
	Kunstnere	Kultur-arbeidere	Museum	Konserter	Kino	Bibliotek	Scene-kunst	Kultur-skole	DKS	Til-delinger	Frivillig-het	Norsk Kultur-indeks	Prosent av totale driftsutgifter	Per innbygger i kroner
Bygland	147	54	6	200	203	52	245	363	198	319	**32**	93	5,1	5 021
Mandal	235	189	120	66	64	123	111	334	253	135	65	69	4,8	2 978
Farsund	147	183	133	241	68	92	239	324	28	84	53	84	4,8	2 904
Gjerstad	273	401	384	352	313	277	245	327	222	181	143	392	1,1	808
Risør	50	89	222	27	38	190	92	259	178	79	104	39	4,0	2 566
Tvedestrand	22	29	46	164	301	136	245	317	316	42	104	66	2,3	1 451
Flekkefjord	194	241	125	32	32	38	122	179	22	**11**	119	28	3,5	2 340
Lillesand	53	204	277	79	143	183	245	364	187	53	218	139	4,4	1 894
Vegårshei	397	404	309	133	255	157	245	314	374	305	99	345	3,0	2 437
Arendal	181	88	151	138	74	186	176	381	65	81	208	97	3,9	2 223
Åmli	331	84	70	135	241	214	245	21	146	194	151	121	3,4	2 918
Marnardal	251	255	208	274	275	53	245	307	50	227	292	268	2,7	2 492
Lindesnes	99	275	250	266	313	68	245	202	246	32	266	190	3,2	2 322
Kristiansand	**27**	**16**	70	94	50	137	**3**	374	17	19	307	21	5,1	2 887
Audnedal	377	343	235	303	237	72	245	222	157	290	139	298	3,2	2 662
Valle	359	30	**4**	19	152	264	245	143	199	12	328	90	8,2	8 695
Lyngdal	342	205	343	227	21	24	137	320	152	187	220	181	2,6	1 634
Kvinesdal	221	309	241	329	**18**	187	120	353	**15**	144	299	218	5,2	3 866
Birkenes	240	123	289	342	313	282	245	301	217	255	372	369	1,8	1 148
Hægebostad	393	262	171	290	313	60	245	167	174	281	248	293	1,7	1 397
Grimstad	230	199	287	137	55	197	186	355	57	75	276	164	3,4	1 997
Søgne	130	262	344	188	312	66	245	340	77	256	327	285	3,0	1 679
Sirdal	175	163	192	122	75	26	245	**17**	108	356	268	114	5,9	8 082
Åseral	404	405	44	**5**	174	28	245	225	146	124	265	156	7,3	7 673
Songdalen	219	297	355	300	313	219	245	333	34	200	374	378	3,0	1 861
Vennesla	368	397	173	205	220	101	245	372	18	92	404	311	3,6	2 189
Froland	233	276	325	339	313	43	245	262	386	291	405	374	5,8	3 570
Evje og Hornnes	255	384	112	319	234	261	245	381	366	356	395	397	3,7	2 457
Iveland	404	365	246	236	231	379	245	337	241	356	414	417	4,7	4 243
Bykle	92	42	54	35	73	**2**	245	52	361	89	72	**13**	**14,2**	**20 572**

Tabell 6.1 Nasjonale rangering av kommunene i kategoriene til Norsk kulturindeks. Beste plassering innenfor hver kategori er fremhevet. Netto kommunale driftsutgifter med høyeste verdi fremhevet.

6.1. Verdiskaping

Kultur og kulturminner har en positiv innvirkning på ulike deler av samfunnet [2]. Rapporten Kulturarven er verdifull for Europa [3] dokumenterer effektene ut ifra fire parametere jf. figur 6.2. Rapporten omhandler kulturminner, men forståelsen av verdiskaping og samfunnsnytte er relevant for resten av kultursektoren. På kulturminnefeltet har Riksantikvarens verdiskapingsprogram økt oppmerksomheten for verdiskaping som innsatsområde. På Agder har programmet siden 2006 medfinansiert flere prosjekter med totalt 6 150 000,-. Evalueringen av programmet bekrefter prosjektenes direkte økonomisk verdiskaping, men viser også at det er vanskelig entydig å måle den brede verdiskapingen som skjer på lengre sikt og virker sammen med andre faktorer [4]. Riksantikvaren har også utviklet flere forslag til indikatorer som kan brukes i overvåking av kulturmiljøenes samfunnsnytte [5]. Den historiske bykjernen i Risør har vært pilot i flere av forprosjektene. Selv om det ikke gjort egne verdiskapingsanalyser på regionalt nivå har andre rapporter overføringsverdi for regionen. Rapporten Verdien av kulturarv indikerer at det er en positiv betalingsvillighet for å bo i nabolag med høy tetthet av kulturminner og at verneverdige bygninger kan bidra til økt sysselsetting gjennom bl.a. turisme [6]. Det har relevans for f.eks. de historiske byer på Agder. Rapporten Kulturminnefondets samfunnsnytte [7] viser at vedlikehold av kulturminner genererer økonomisk aktivitet. En krone i tilskudd fra kulturminnefondet fører til at det brukes 3,5 kroner på bevaringsprosjektet.

[2] Holm 2016
[3] CHCfE 2015
[4] Riksantikvaren 2015d.
[5] Ulstein m.fl. 2017; Salt m.fl. 2017
[6] Gierløff m.fl. (2017).
[7] Magnussen m.fl. (2017).

Kilde: CHCfE-konsortiet (2015)

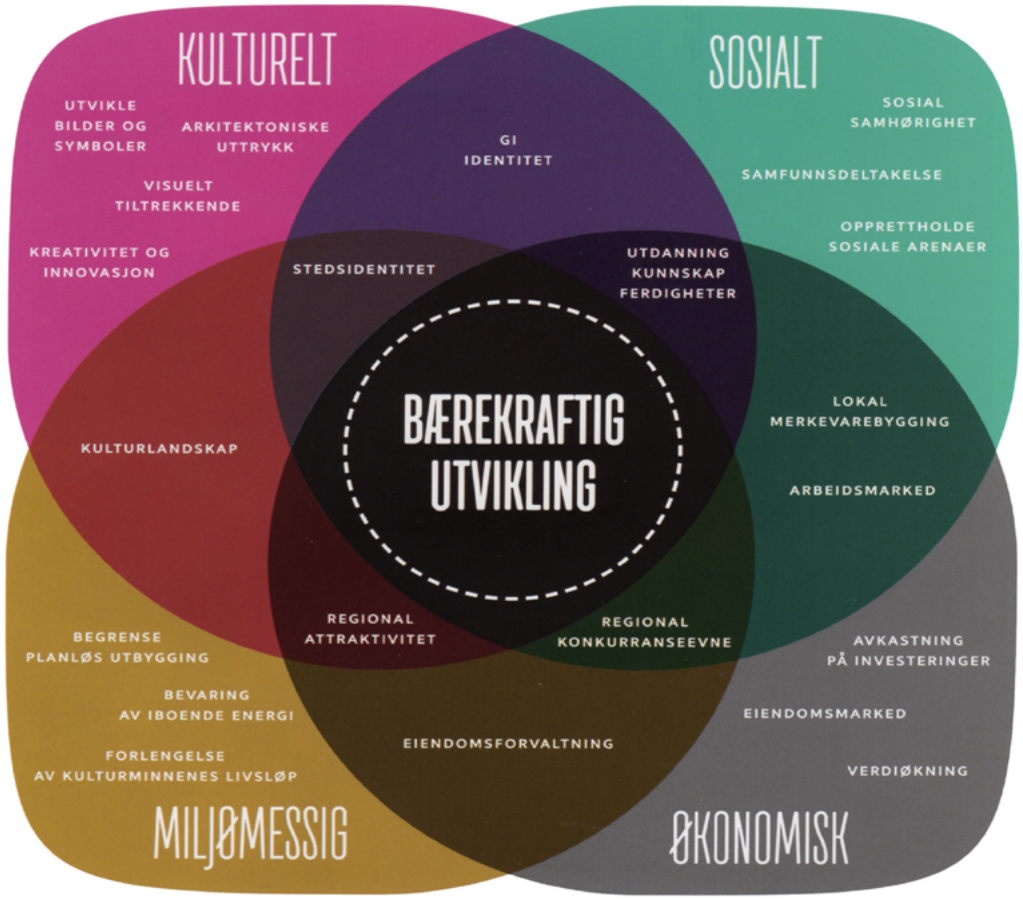

Figur 6.2 Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE 2015) dokumenterer kulturarvens mange positive effekter for økonomi, samfunn, kultur og miljø. Analysen på nesten 300 sider ble støttet av EUs kulturprogram og koordinert av Europa Nostra gjennom en styringsgruppe med 5 europeiske partnere.

Kulturminnefondet har siden bevilget over 50 mill. kr til prosjekter på Agder, jf. avsnitt 6.4, og Riksantikvarens bevaringsprogram for fredete bygg og anlegg i privat eie har bevilget 47 mill. Kr. fra 2010 – 2019, jf. Tabell 6.5.

Ifølge Kulturrådet ble det på nasjonalt nivå omsatt for 13,7 mdr. kr. innenfor musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst [8]. Det er ikke egne tall for Agder men regionens andel antas å ha en sammenheng med sysselsettingsnivået i de kulturelle og kreative næringer [9], hvor Agder er på nivå både Rogaland, Telemark og Norge utenom Oslo. Nedgangen i sysselsatte i kulturelle og kreative næringer fra 2014 til 2016 er større enn nedgangen i sysselsatte for alle næringer over hele landet. Basert på medlemstall fra de største kunstnerorganisasjonene kan man anslå at det er 1018 [10] profesjonelle kunstnere bosatt i Agder. Kunstforeninger på Agder omsatte for over 4 mill. kr. i 2016. Se også avsnitt 6.6, Levekår for kunstnere. Som besøksmål kan museer og kulturhus ha store økonomiske ringvirkninger. Selv om besøksmålet kan være en av årsakene til reisen utgjør den direkte omsetningen av billetter og salg i butikk og cafe en liten andel av det samlete forbruk til den besøkende. Besøksmålenes indirekte ringvirkninger kan derfor knyttes til forbruk av andre tilbud som overnatting, bespisning og shopping [11]. Det er imidlertid ikke gjort analyser av kulturelle besøksmål på Agder, og det er viktig å påpeke at flere av museene og kulturhus på Agder ligger i mindre lokalsamfunn og ofte har tilsvarende betydning som bibliotekene for den kulturelle grunnmuren.

Kilde: Riksantikvaren

Verdiskapingsprosjekt	Periode	Samlet støtte fra Riksantikvaren	Prosjekteier
Porto Franco, Kristiansand kulturelle frihavn	2006 - 2010	2750	Vest-Agder fylkeskommune
Festung Lista	2013-2015	350	Vest-Agder fylkeskommune
Båtbyggeriene på Moen	2012-2013	725	Båtbyggeriene på Moen
Kystfort i Agder	2017	50	Vest-Agder fylkeskommune, Aust-Agder fylkeskommune
Uthavner, Vel i havn	2017-2018	1300	Vest-Agder fylkeskommune, Aust-Agder fylkeskommune
Mulighetstudie, utbedring av kai	2017-2018	660	Bratteklev skipsverft
Uthavner, kulturminner under vann	2017	100	Maritimt Museum
Jeg er stedet, kulturproduksjon i uthavner	2017	40	Blåsen Kulturhavn AS
Uthavner - lokale prosjekter	2019	175	Ny-Hellesund utleie AS; Lyngørskolen
Totalt		6150	

Tabell 6.2 Prosjekter i regi av Riksantikvarens verdiskapingsprogram. Statlig finansiering var maksimalt 50 prosent av totalt budsjett.

Kilde: Kulturstatistikk 2016, SSB

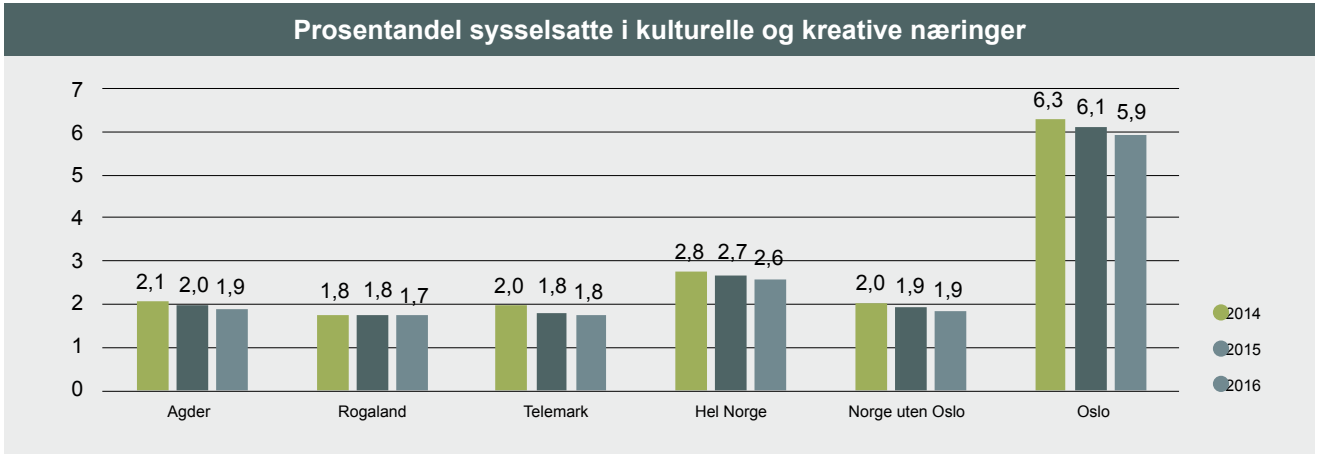

Figur 6.3 Prosentdel av de totalt sysselsatte som er sysselsatt i kulturelle og kreative næringer

[8] Halmrast (2017).
[9] Inkludert i begrepet er forlagsvirksomhet, film-, video-, og fjernsynsproduksjon, utgivelse av musikk- og lydopptak, radio- og fjernsynskringkasting, arkitektvirksomhet, spesialisert designvirksomhet, kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet, drift av bibliotek, arkiv, museum og annen kulturvirksomhet og andre næringskoder (butikkhandel med bøker aviser og musikk, nyhetsbyrå, reklamebyrå, utleie av film, kommunal kulturskoleundervisning, undervisning innen kunst- og kulturfag).
[10] Medlemstall fra følgende organisasjoner: NBK, NOPA, Musikernes fellesorganisasjon, Norske dansekunstnere, Norsk skuespillerforbund, Norske kunsthåndverkere, Norsk filmforbund, Norsk forfattersentrum Sørlandet (og DnF) og Grafill.
[11] Sørvig og Iversen (2016).

6.2 Frivillighet

Av de frivillige organisasjoner er det størst sysselsetting av frivillige innen kultur- og idrettssektoren hvor mer enn 7 frivillige årsverk står bak hvert lønnets årsverk [12].

På kulturindeksen skårer Agder under middels innenfor kategorien frivillighet [13]. Agder er imidlertid dårligst i landet på MVA-refusjon målt i forhold til antall innbyggere, Aust-Agder best på voksenopplæring målt som antall deltakere på kurs i forhold til antall innbyggere og Vest-Agder skårer høyt på antall medlemmer i korforeninger i forhold til innbyggantall. [14] Sammenholdt med tall fra SSB og de frivillige organisasjoner viser det seg noen variasjoner på kommunenivå. Kvinesdal, Sirdal, Gjerstad og Åseral har flest medlemmer i de utvalgte frivillige organisasjonene pr. innbygger mens Kvinesdal, Bykle og Risør gir størst driftstilskudd til frivillige lag og foreninger pr. innbygger. Kulturindeksen rangerer Bygland, Mandal og Bykle høyest (jf. tabell 6.1). Det skyldes bl.a. deres gode plassering på voksenopplæringen samt MVA-refusjon. Det indikerer at frivillighet er en viktig parameter for kulturlivet i distriktskommunene og i mindre byer. Tallene fanger imidlertid ikke opp alle foreninger samtidig som mye frivillig innsats skjer utenfor de formelle organisasjonene.

Frivillige forvalter også samlinger ved de over 50 ubemannede museer på Agder. Det finnes imidlertid ingen god oversikt over aktiviteten i disse. Venneforeninger er også viktig ressurs for de profesjonelle museene og kulturinstitusjonene hvor de bidrar med ca. 20 årsverk til sammen. Største venneforening har Setesdalsbanen med over 400 medlemmer.

Kilde: SSB og medlemstall for organisasjonene

	Antall medlemmer pr. 1000 innbygger (2019-tall)						
Kommune	Kunst-foreninger	Husflids-lag	Historie-lag	Kystlag	Korps	Antall frivillige pr. 1000 innbygger	Kommunale drifts-tilskudd til frivilige lag og foreninger pr. innbygger
Risør	0	0	81	17	0	98	311
Grimstad	6	4	61	12	0	82	116
Arendal	1	3	30	0	3	36	45
Gjerstad	0	22	122	0	0	145	57
Vegårshei	0	0	31	0	0	31	51
Tvedestrand	0	0	66	2	0	68	61
Froland	0	0	20	0	0	20	177
Lillesand	22	17	42	9	8	98	163
Birkenes	0	0	17	0	6	23	110
Åmli	0	10	40	0	0	49	81
Iveland	0	0	0	0	0	0	106
Evje og Hornnes	0	0	53	0	0	53	195
Bygland	0	34	29	0	0	62	188
Valle	0	16	29	0	0	46	74
Bykle	0	42	36	0	0	78	474
Kristiansand	4	2	14	7	2	28	83
Mandal	9	14	41	4	0	69	13
Farsund	7	6	29	4	14	61	55
Flekkefjord	11	5	13	14	0	42	70
Vennesla	0	0	40	0	0	40	43
Songdalen	0	0	23	0	0	23	73
Søgne	7	0	20	18	0	45	45
Marnardal	0	0	57	0	6	63	109
Åseral	0	81	59	0	0	140	245
Audnedal	0	0	63	0	0	63	64
Lindesnes	0	0	70	23	0	93	94
Lyngdal	3	13	30	0	3	49	103
Hægebostad	0	24	92	0	0	116	193
Kvinesdal	0	3	250	0	0	254	1 469
Sirdal	0	21	167	0	0	189	247

Tabell 6.3 Kommunale tilskudd til lag og foreninger og antall frivillige i lokalavdelinger organisert under Norsk kunstforeninger, Norges Husflidslag, Agder historielag, Forbundet Kysten, Korpsnett Norge

[12] Dam og Brathaug (2010).
[13] Kategorien måles på Aktivitetstall basert på mva-refusjonsordning for frivillige org., samt medlemstall for kor, korps, husflidslag, historielag, kunstforeninger og deltakere på voksenopplæringskurs relatert til kunst og kultur.
[14] **http://kulturindeks.no/kategori/frivillighet** - lastet ned 15.02.18

6.3 Kulturminnevern

Fordelingen av kulturminner på Agder

Agders lange kystlinje mot Nordsjøen har i stor grad preget landsdelens historie. Fra de første menneskene som kom til landsdelen for 10.000 år siden til i dag. De flest spor etter menneskelig aktivitet finnes derfor langs kysten og langs de sentrale dalførene. I perioder med stort befolkningspress, ble også heiene tatt i bruk.

I dag gjøres de fleste nye registreringer av kulturminner som følge av undersøkelsesplikten ved offentlige og større private tiltak samt ved reguleringsplaner. Tilveksten av kjente kulturminner avspeiler derfor dagens utbyggingsaktivitet. Bl.a. har utviklingen av Hovden som feriedestinasjon og utvidelsene av E18 og E39 avdekket mange nye men ulike typer arkeologiske funn. Kombinasjonen av den historiske utviklingen og dagens utbyggingsaktivitet gjør, at den største tettheten av kjente kulturminner i dag finnes på Lista, Hovden og ved de større byene, jf. figur 6.4 & tabell 6.4. Typen og verdien av disse kulturminnene varierer imidlertid stort.

Tap av kulturminner skal minimeres

Det er et av stortingets nasjonale mål at tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres. Det finnes ikke analyser av dette for Agder men funn fra Riksantikvarens nasjonale overvåkingsprogram kan overføres [15]. Funnene indikerer at tapet av verneverdige kulturminner har sunket noe og nå er i underkant av 1%. Andelen av truede bygninger er klart høyest i spredtbygde områder. Særlig er bygningene knyttet til primærnæringene truet samtidig som sjøhus/naust er den bygningstypen vi taper mest av [16]. Erfaringene fra fredningen av Ny-Hellesund tilsier at det er skjedd større endringer i dette kulturmiljøet de seneste 25 år enn de foregående 100 år [17]. Dette antas også å gjelde for andre attraktive kulturmiljøer. Samtidig er forandringer som muliggjør fortsatt bruk et viktig hinder mot forfall, og det er derfor et markant mindre forfall på SEFRAK-bygninger som er i bruk enn på de som står tomme [18].

Kommunale innsatsområder

Kommunene har et hovedansvar for å forvalte verneverdige kulturminner. Kommunale kulturminneplaner og bruk av hensynssoner i planarbeidet er to viktige innsatsområder. Tall fra SSB viser variasjoner mellom kommunene, jf. tabell 6.6. Kristiansand, Bykle, Risør og Lindesnes har rapportert å ha flest gjeldende reguleringsplaner som omfatter vern av kulturminner, mens byer som Arendal og Flekkefjord rapporterer å ha relativt få. I de seneste tre år har Kristiansand og Risør rapportert å ha vedtatt flere nye reguleringsplaner som omfatter kulturminner enn andre bykommuner. I dag har alle kommuner på Agder bortsett fra to vedtatt eller satt i gang arbeid med kulturminneplaner. Tallene for reguleringsplaner og kulturminneplaner gir likevel ikke et fullstendig bilde av den kommunale innsatsen. Det mangler bl.a. en bedre oversikt over hvilke typer av kulturminner som sikres gjennom kommunale planer og hvordan de følges opp i saksbehandlingen.

Virkemidler for vedlikehold og istandsetting

Mens fylkeskommunene har forvaltet over 32 mill. kr i statlige midler til freda bygg og anlegg har Kulturminnefondet tildelt over 50 mill. kr til verneverdige bygg i regionen. Byer som Risør, Flekkefjord og Farsund har relativt mange tildelinger i forhold til antall SEFRAK-bygg, jf. tabell 6.4. Se avsnitt 6.2. for mer om verdien av istandsetting.

Kilde: Riksantikvaren

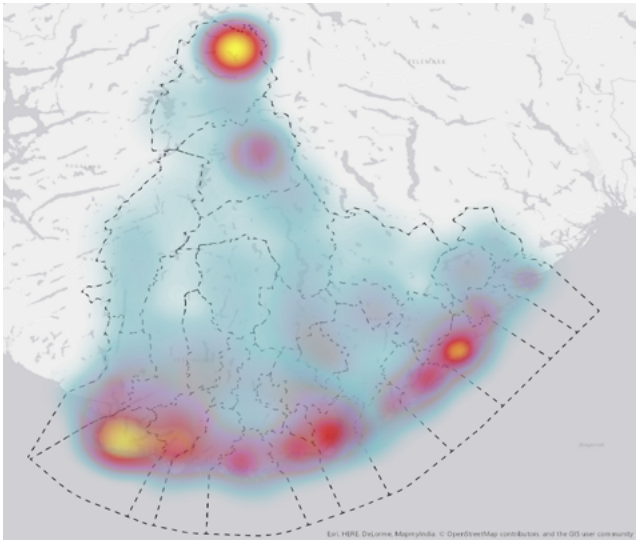

Figur 6.4 Oversikt over relative tetthet av kjente fornminner og fredete bygg samt registreringer av bygg i SEFRAK.

[15] (https://www.riksantikvaren.no/Tema/Miljoeovervaaking)
[16] (https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.1/)
[17] Vest-Agder fylkeskommune (2014): 85
[18] Dammann 2015.

Kilde: SSB; Riksantikvaren

Kommuner	Antall fredete kulturminnelokaliteter	Stående SEFRAK-bygg	Tilskudd fra Norsk kulturminnefond 2003-2017		
			Tilsagn	Samlet tilsagnsbeløp	Tildelinger pr. 1000 SEFRAK-bygg
Arendal	452	4138	22	4 285 500	5
Audnedal	90	427	2	37 000	5
Birkenes	167	680	3	255 000	4
Bygland	322	725	11	634 500	15
Bykle	1 434	277	5	308 000	18
Evje og Hornnes	138	321	3	228 000	9
Farsund	1 239	1788	32	2 960 500	18
Flekkefjord	289	1763	33	4 551 000	19
Froland	129	677	7	1 651 500	10
Gjerstad	46	600	8	1 009 000	13
Grimstad	531	2192	16	3 243 500	7
Hægebostad	199	429	1	110 500	2
Iveland	88	283	1	100 000	4
Kristiansand	453	2 443	37	4 824 000	15
Kvinesdal	285	930	7	1 337 000	8
Lillesand	242	1278	6	573 000	5
Lindesnes	353	1200	18	2 630 500	15
Lyngdal	488	1295	10	1 081 000	8
Mandal	390	1784	21	1 934 000	12
Marnardal	121	579	3	510 000	5
Risør	114	1463	45	9 068 000	31
Sirdal	255	308	1	28 000	3
Songdalen	109	492	1	120 000	2
Søgne	467	1108	2	60 000	2
Tvedestrand	137	1835	26	3 921 500	14
Valle	251	1159	14	1 238 500	12
Vegårshei	127	398	3	195 000	8
Vennesla	171	474	8	1 154 000	17
Åmli	101	730	9	1 524 500	12
Åseral	205	312	7	524 500	22
Total Agder	**9 393**	**32 088**	**362**	**50 097 500**	**11**

Tabell 6.4 Tabell over fredete kulturminnelokaliteter og stående SEFRAK-bygg per kommune. Det kan være flere fredete kulturminneregistreringer på én lokalitet. SEFRAK er et register over bygg fra før 1900. Registeret er en indikasjon på mulig verneverdi, men bygget kan være revet eller vesentlig ombygd. Registreringen gir ikke i seg selv et juridisk vern.

Kommuner	Kulturminne-plan (KiK)	Reguleringsplaner som omfatter vern av kulturminner gjeldende pr. 31.12.18	Antall nye reguleringsplaner vedtatt i 2015-2018	
	(0) ikke igangsatt; 1 (igangsatt); 2 (vedtatt)		Omfatter vern av kulturminner	Totalt antall reguleringsplaner
Risør	2	35	3	8
Grimstad	1	15	4	34
Arendal	1	7	3	45
Gjerstad	1	2	1	3
Vegårshei	1	11	2	4
Tvedestrand	1	6	0	15
Froland	1	5	0	3
Lillesand	2	18	0	22
Birkenes	1	2	0	7
Åmli	1	2	2	2
Iveland	1	3	1	2
Evje og Hornnes	2	9	2	9
Bygland	1	3	0	1
Valle	1	4	0	9
Bykle	1	37	9	26
Kristiansand	1	80	16	49
Mandal	2	12	2	17
Farsund	1	25	0	14
Flekkefjord	1	2	0	27
Vennesla	2	11	2	16
Songdalen	0	0	0	5
Søgne	0	15	0	27
Marnardal	2	1	0	2
Åseral	1	1	0	9
Audnedal	2	0	0	3
Lindesnes	2	33	4	8
Lyngdal	2	0	0	26
Hægebostad	1	0	0	5
Kvinesdal	1	17	1	4
Sirdal	1	2	0	23

Tabell 6.6 Oversikt over kommunal planlegging basert på tall til SSB (hensynsoner) og Riksantikvaren (kulturminneplaner). Tall fra SSB omfatter ikke bruk av hensynssoner på kommuneplannivå. Tall fra Riksantikvaren omfatter kulturminneplaner utarbeidet etter 2011 som del av Riksantikvarens KIK-satsing (Kulturminner i kommunene).

Kilde: Riksantikvaren, Vest-Agder fylkeskommune, Aust-Agder fylkeskommune

Tabell 6.5 Tilskudd til fredete bygninger og anlegg i privat eie

Fylke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Totalt
Agder	1 000 000	3 300 000	2 800 000	3 500 000	3 750 000	5 300 000	3 500 000	8 000 000	8 500 000	7 500 000	47 150 000

6.4 Museum

Vest-Agder-museet, Sørlandets Kunstmuseum, Næs Jernverksmuseum og Aust-Agder museum og arkiv får driftsstøtte fra Kulturdepartementet. I tillegg mottar Lindesnes fyrmuseum, Naturmuseum og botanisk hage ved Universitetet i Agder, Fullriggeren Sørlandet, Stiftelsen Arkivet og Bredalsholmen dokk og fartøyvernsenter også statlig driftsstøtte.

Sammen forvalter institusjonene ca. 200 antikvariske bygninger. Målt opp mot 671 fredete bygg i regionen representerer dette en viktig del av bygningsarven. Rapport fra Vest-Agder-museet viser at ca. 60 prosent av de antikvariske museumsbygg trenger bedre vedlikehold for å kunne bevares. Dette samsvarer med funn på nasjonalt nivå, som også viser at vedlikeholdsbehovet antas å økes betydelig med klimaforandringene [19].

Institusjonene har samlet sett over 400 000 besøkende årlig. Ser man bort fra besøkende i den botaniske hagen ved naturmuseet og besøkssenter våtmark Lista er Lindesnes fyrmuseum det største museale besøksmål med 67 000 besøkende i 2017. Heretter kommer Setesdalsbanen og Setesdalsmuseet med hhv. 28 599 og 24 465 besøkende.

Målt pr. innbygger har Agder på fylkeskommunalt nivå større utgifter til museer og færre betalende besøkende sammenlignet med Rogaland og Telemark. På kommunenivå bruker Åseral og Sirdal mest på museumsformål med hhv. 1 479 og 1 414 pr. innbygger. Gjennomsnittet på Agder er 251 [20]. Valle og Bygland ligger også høyt på kulturindeksens parameter for museum sammen med de kommuner som har besøksmål i regi av museene med statstilskudd, jf. tabell 6.1.

[19] Byggnettverket 2017
[20] Kilde: SSB

Kilde: Kulturdepartementet 2017; Årsmeldingene til institusjonene;

Nøkkelltall, museer o.lign. besøksmål, 2017

	Aust-Agder museum og arkiv	Næs Jernverks-museum	Agder natur-museum	Sørlandets Kunst-museum	Vest-Agder-museet	Lindesnes fyrmuseum	Stiftelsen Arkivet	Fullriggeren Sørlandet	Bredals-holmen dokk og fartøyvern-senter	Besøks-senter våtmark Lista
Driftsinntekter i mill. kr	64	6	13	21	68	13	19	21	27	2
Årsverk	53	8	14	17	48	9	16	25	22	2
Statlig andel av driftstilskudd	48 %	64 %	38 %	60 %	48 %	59 %	90 %	64 %	74 %	100 %
Besøkende [25]	59000	14000	100000	30000	125000	67000	11000	n/a	n/a	70000
Publikasjoner	12	3	0	1	2	n/a	1	n/a	n/a	n/a
Frivillige årsverk	1	0	0	0	6	3	4	n/a	n/a	n/a
Medlemmer i venneforeninger	n/a	n/a	123	245	989	40	461	1650	n/a	n/a
Kunsthistoriske gjenstander	0	10	0	1567	1054	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Kulturhistoriske bygninger	88	10	1	0	102	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Kulturhistoriske gjenstander	82855	7191	300	0	54 483	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Fotografier	89354	83	0	0	205425	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Arkeologiske gjenstander	490	0	0	0	206	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Naturhistoriske gjenstander	11171	1011	113513	0	27	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Tabell 6.7 Tabell 6.7 Nøkkeltall, museer og lignende besøksmål, 2017

[25] Tall for Agder naturmuseum inkluderer estimert antall besøkende til den botaniske hagen på 80 000.

Kilde: SSB

Museumsbesøk (2017) og fylkeskommunale driftsutgifter (2018)

Region	Enkeltbesøkende	Betalende besøkende	Totale museumsbesøk pr. innbygger	Betalende besøkende pr. innbygger	Netto drifts-utgifter fylkesnivå per innbygger
Telemark	134142	120 297	0,8	0,7	89
Agder	257625	89703	0,9	0,3	119
Rogaland	534065	360087	1,1	0,8	94

Tabell 6.8 Museumsbesøk og fylkeskommunale driftsutgifter målt i forhold til innbyggertall.

6.5 Profesjonelle kunstnere, visningsarenaer, kulturhus og kompetansesentre

Antallet profesjonelle kunstnere i Agder er vanskelig å tallfeste. Medlemstall fra de største kunstnerorganisasjonene kan gi et anslag. Det viser at 1010 [21] profesjonelle kunstnere er bosatt i Agder.

Levekår for kunstnere

Telemarksforskning har undersøkt kunstneres levekår i Norge i 2006 og 2013, og i 2015 kom kulturdepartementets utredning om kunstnerøkonomien; Kunstens autonomi og kunstens økonomi. Utviklingen i total inntekt fra 2006 til 2013 viser en realvekst på 10,5 prosent for alle kunstnerne i utvalget, mot 22,5 prosent i befolkningen for øvrig. Den totale lønnsutviklingen har altså vært lavere for kunstnere enn for resten av befolkningen. Det finnes ikke spesifikke tall for Agder, men det er grunn til å tro at dette også gjelder her.

Visningssteder for kunst

Det finnes 16 visningssteder for profesjonell kunst i Agder. I tillegg til Sørlandets kunstmuseum finnes det to kunsthaller; Bomuldsfabriken Kunsthall og Kristiansand Kunsthall. Det finnes åtte kunstforeninger og ett kunstsenter (Agder kunstsenter). Andre visningssteder: Arteriet (Kristiansand), Bomuldsfabriken ARTendal, Kunstpunkt Lista og Søgne Gamle Prestegård, samt private visningssteder.

[21] Medlemstall fra følgende organisasjoner: NBK, NOPA, Musikernes fellesorganisasjon, Norsk komponistforening, Norske dansekunstnere, Norsk skuespillerforbund, Norske kunsthåndverkere, Norsk filmforbund, Norsk forfattersentrum Sørlandet (og DnF) og Grafill.

Kilde: Kilden Teater og Konserthus

Kilden teater og Konserthus 2018	Antall besøkende	Antall arrangement
Kristiansand Symfoniorkester	28 034	122
Kilden Teater	73 913	341
Kilden Opera	4 528	11
Kilden Kultur, egne	28 522	108
Kilden Dialog	9 866	38
Formidling/annet	3 511	36
Sum egenproduksjon	**148 374**	**656**
Kurs og konferanser	3 225	20
Kilden Kultur, utleie	35 214	102
Totalt	**186 813**	**778**

Tabell 6.9 Kilden Teater og Konserthus i Kristiansand rommer Kristiansand symfoniorkester, Kilden Teater, Kilden Opera, Kilden Kultur og Kilden Dialog.

Kulturhus 2016	Totalbesøk	Kino	Andre forest.	Scenekunst
Arendal kulturhus	52 289	0	30 363	14 573
Buen kulturhus	166 818	41 724	23 366	8 625
Flekkefjord kultursenter SPIRA	151 078	11 973	6 853	2 737
Grimstad kulturhus	65 950	51 545	11 605	8 962
Lyngdal kulturhus	155 586	36 606	4 688	2 364
Risør kulturhus	73 680	16 214		
Vennesla kulturhus	170 909	8 564	2 500	

Kilde: Norsk kulturhusnettverk, Risør kulturhus, Vennesla kulturhus. Besøk totalt er telling eller anslag som inkluderer alle former for aktiviteter/arrangement/besøk. Andre forest. gjelder solgte billetter innen Musikk/Scenekunst/Litteratur.

Tabell 6.10 Totalbesøk er telling eller anslag som inkluderer alle former for aktiviteter/arrangement/besøk. Andre forest. gjelder solgte billetter innen musikk/scenekunst/litteratur.

Kompetansesenter	Virkeområde
Agder folkemusikkarkiv	Agderfylkene
Agder kunstsenter	Agderfylkene
Norsk forfattersentrum Sørlandet	Agderfylkene og Telemark
Olympiatoppen Sør	Agderfylkene
Scenekunst Sør	Agderfylkene
SØRF	Agderfylkene
Sørnorsk filmsenter	Agderfylkene og Telemark
Sørnorsk jazzsenter	Agderfylkene og Telemark

Tabell 6.11 Kompetansesentre i regionen.

6.6 DKS - Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken skal medvirke til at alle elever i skolen får et profesjonelt kunst- og kulturtilbud. Elevene skal lettere få tilgang til, gjøre seg kjent med og utvikle forståelse for kunst- og kulturuttrykk av alle slag. Den kulturelle skolesekken (DKS) har vært en del av regjeringens kulturpolitiske satsing siden 2001, og har etter hvert blitt utvidet til også å gjelde for videregående skole. DKS blir finansiert av spillemidler. Midlene fordeles av Kulturtanken til fylkeskommunene etter en fordelingsnøkkel som tar hensyn til geografi, demografi og infrastruktur. DKS er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå.

Fylkeskommunen er ansvarlig for koordineringen regionalt, men kommunene utvikler også sine egne program. Alle elevene i grunnskolen deltar på opplegg i regi av DKS. Grunnskoler i alle kommunene på Agder får både fylkeskommunale og kommunale DKS-tilbud. Det totale besøket for DKS-forestillinger gjennom fylkeskommunen i grunnskolen i Agder var 137 262 for skoleåret 2018 – 19. Det betyr at hver elev i grunnskolen i Agder i snitt fikk 3,5 besøk det skoleåret. De videregående skolene velger selv hvilke, og hvor mange tilbud de vil delta på. Antall elever fra videregående skole som deltok på tilbud fra DKS i skoleåret 2018 – 19 er 20 776, noe som gir et gjennomsnittlig besøk på 1,8 pr elev. De mest populære kunstuttrykkene i videregående skole er scenekunst og litteratur.

Kilde: Ksys (informasjons- og logistikksystem for kulturformidling)

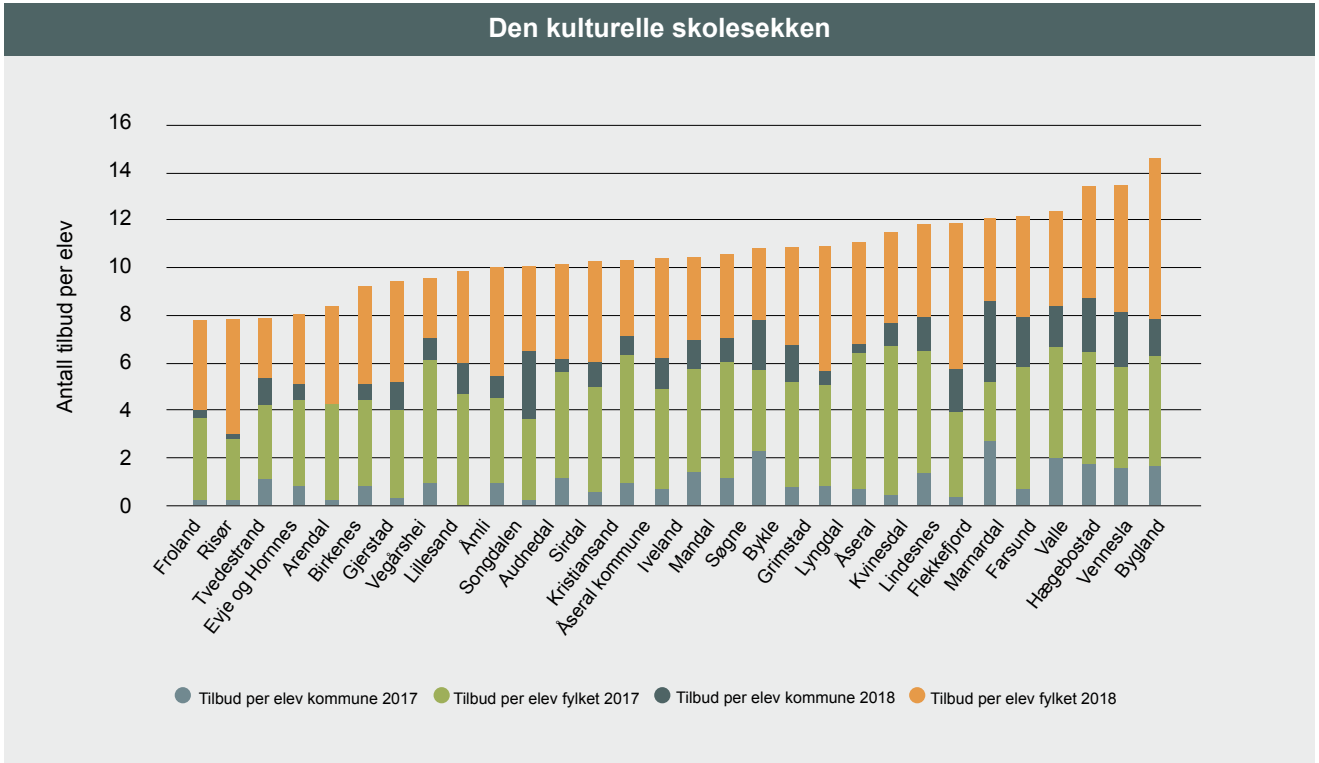

Figur 6.5 Figur 6.5 Fordeling av fylkeskommunale og kommunale DKS-tilbud hos kommunene i Agder. Oversikten viser antallet tilbud per kalenderår for 2017 og 2018.

Kilde: Ksys

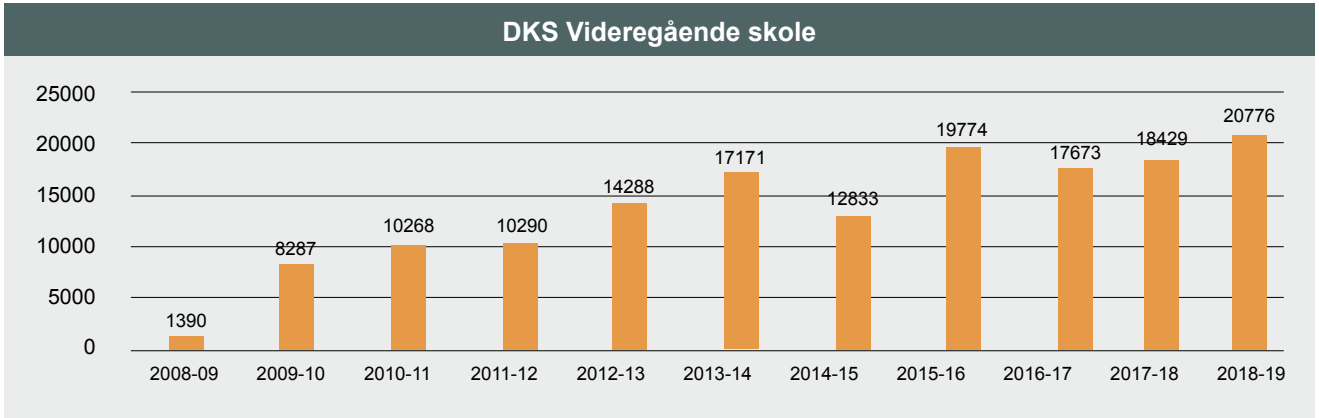

Figur 6.6 Antallet elever fra videregående skole i Agder som har deltatt på opplegg i den kulturelle skolesekken.

6.7 UKM og kulturskole

De kommunale kulturskolene er av uvurderlig betydning for kulturaktivitetene og kulturarbeidet i hele landet, og en av hjørnesteinene i den kulturelle grunnmuren.

Det finnes 24 kommunale kulturskoler i Agder med totalt 5038 elever skoleåret 2017-18. Fire av kulturskolene har elever fra flere enn en kommune. Alle kulturskolene har tilbud innen musikk, 18 har tilbud innen visuell kunst, 11 i dans, 10 i teater og 8 i andre kunst- og kulturuttrykk. Totalt 13 prosent av elevene på grunnskolen i Agder deltar på kulturskolen. (Kilde: GSI – grunnskolens Informasjonssystem)

UKM – Ung kultur møtes

UKM (Ung kultur møtes) er en visningsarena og et landsdekkende tilbud for ungdom opp til 20 år. UKM er en møteplass for alle kulturuttrykk, hvor egenaktivitet og mestring står i sentrum, og hvor ungdom er aktiv i alle prosesser. Tyngdepunktet i UKM er lokale mønstringer, fylkesfestivaler og en nasjonal festival. Alle kommuner har ansatte som jobber med UKM. De årlige mønstringene er en ramme for utvikling, inspirasjon og framvisning. Det blir gjennomført 12 kommunale mønstringer i Agder med om lag 800 deltakere. Statistikken viser at både antall deltakere og antall innslag har gått ned de siste årene. Dette er trender som endrer seg i forhold til ungdommenes interesser og kulturuttrykk. De årlige mønstringene er en ramme for utvikling, inspirasjon og framvisning.

Kilde: GSI (grunnskolens informasjonssystem).

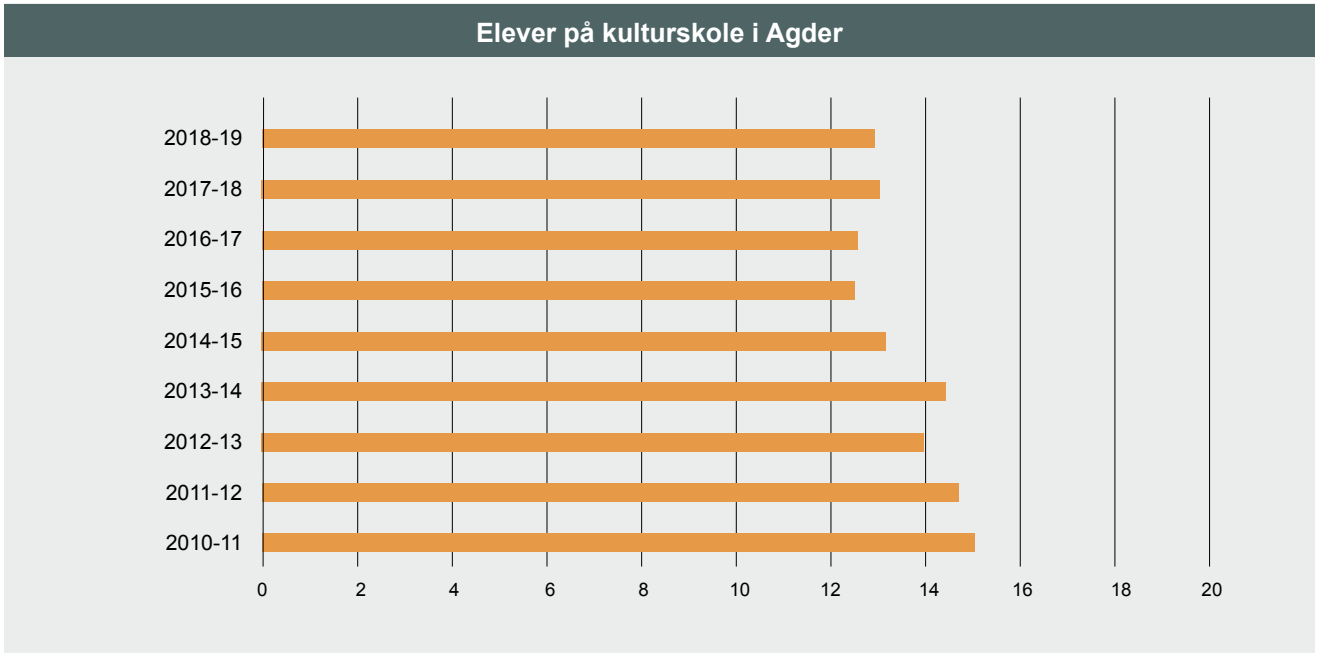

Figur 6.7 Prosentvis andel av elever i grunnskolen som deltar på kulturskole.

Kilde: UKM Norge

Agder UKM			
År	**antall personer**	**antall innslag**	**personer per innslag**
2010	1911	750	2,5
2011	1765	776	2,3
2012	1770	752	2,4
2013	1534	744	2,1
2014	1833	1053	1,7
2015	1452	812	1,8
2016	1352	793	1,7
2017	1288	762	1,7
2018	968	477	2,0
2019	767	396	1,9

Tabell 6.12 UKM-statistikk for Agder 2010-2019.

6.8 Bibliotek

Statistikk for siste ti år viser en svak nedgang i utlån, men denne tendensen er i ferd med å flate ut. Besøket er stabilt for bibliotek i Agder. Stadig flere kommuner i Agder tilbyr såkalte "meråpne bibliotek", der bibliotekbruker får tilgang til bibliotekets lokaler utenom betjent åpningstid. Dette øker tilgjengeligheten og er god ressursutnyttelse.

Et viktig samfunnsoppdrag for bibliotekene er å utvikle uavhengige møteplasser og være arena for offentlig samtale og debatt. Aktiviteten er høy på alle bibliotek i Agder og deltakere på arrangementer øker for hvert år. Dette er resultat av målrettet satsing både på kommune- og fylkesnivå.

Elever i videregående skole skal ha tilgang til bibliotek, men det er ikke obligatorisk del av undervisningen. Om lag 20 prosent av elevene bruker skolebiblioteket minst én gang i uken og 1/3 bruker det mer enn to ganger i måneden. Elevene svarer at de ønsker et skolebibliotek der de både kan lære og ha et sted å være.

Kilde: Nasjonalbiblioteket

Besøk pr. innbygger 2009-2018

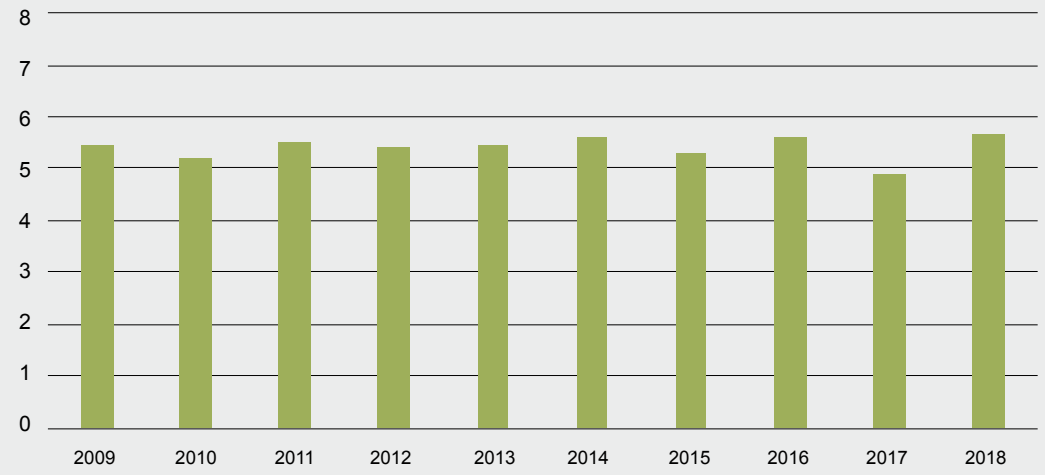

Kilde: Nasjonalbiblioteket

Arrangementer 2007-2018

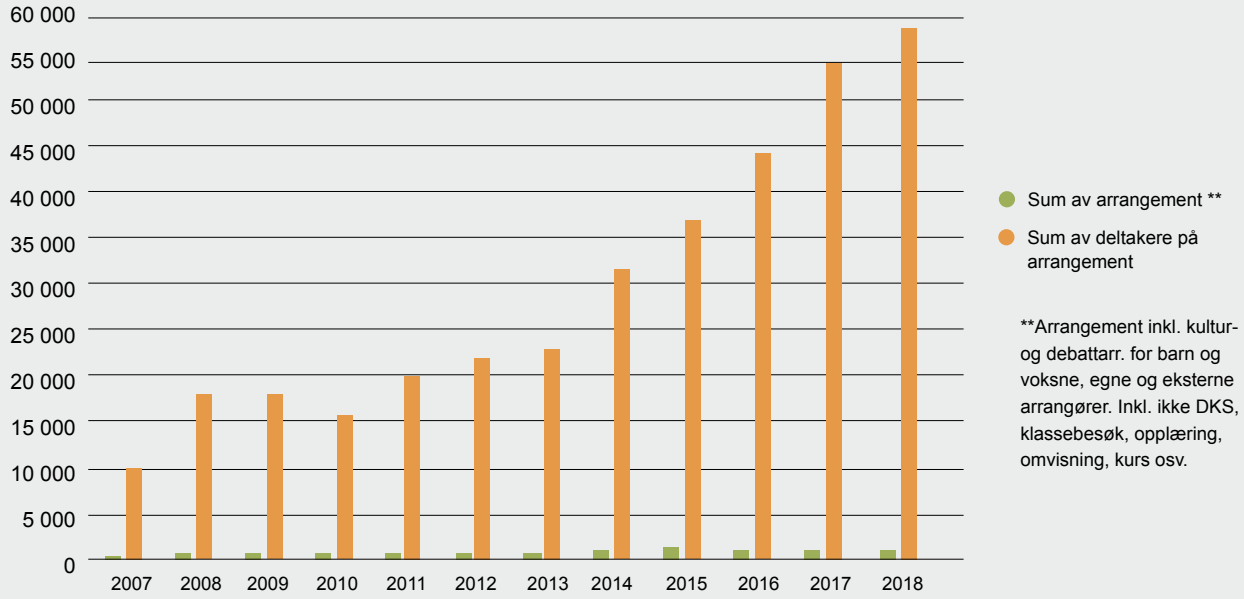

Figur 6.8 Besøk per innbygger 2009-2018.
Figur 6.9 Antall arrangement og deltakere på arrangement i perioden 2007-2018.

Utlånet til barn og ungdom øker jevnt. Fra 2018 kunne alle bibliotek i Agder tilby Sommerles, en digital lesekampanje som motiverer barn og unge til å fortsette å lese bøker i sommerferien.

Kommersielle streamingtjenester tar over for fysisk format for film, lyd og musikk, og mange brukere mangler etter hvert avspillingsmuligheter for cd og video. Utlån av dette synker jevnt og påvirker naturligvis det totale utlånstallet.

Bibliotekene har lånt ut e-bøker, og etter hvert e-lydbøker, siden 2013 gjennom konsortiet e-lån Agder. I begge fylker tilbys et stort utvalg elektroniske aviser fra hele verden som er tilgjengelig gjennom en app. Dette er med på å gi brukere døgnåpne bibliotektjenester på nett og lik tilgang uavhengig av bosted.

Kilde: Nasjonalbiblioteket

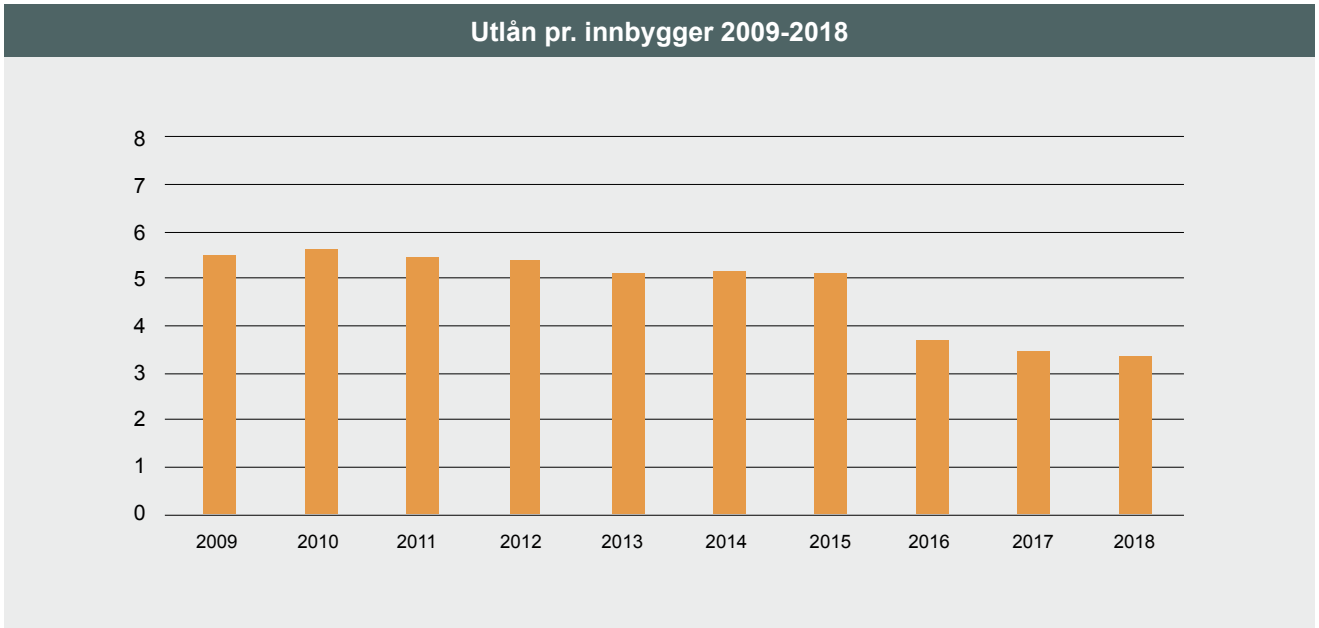

Kilde: Nasjonalbiblioteket

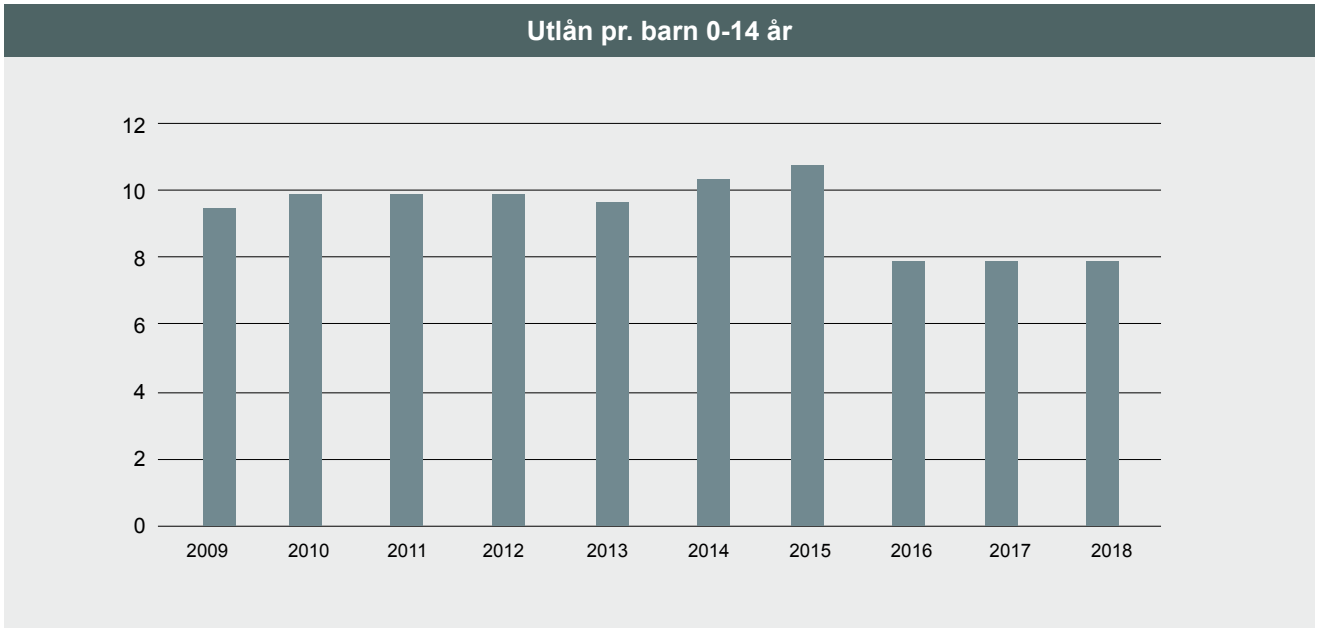

Figur 6.10 Utlån pr. innbygger, 2009-2018. Tallene fra og med 2016 inkluderer kun førstegangslån og ikke fornyelser. Tallene fra og med 2016 er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

Figur 6.11 Utlån pr. barn 0-14 år, 2009-2018. Tallene fra og med 2016 inkluderer kun førstegangslån og ikke fornyelser. Tallene fra og med 2016 er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

6.9 Idrett

Spillemidler til idrettsanlegg

Anlegg skaper aktivitet og spillemidlene er et viktig incitament for å realisere nye og moderne idrettsanlegg. Det gjelder både ordinære idrettsanlegg, friluftslivsanlegg og nærmiljøanlegg som bidrar til barn og unges egenorganiserte fysisk aktivitet. Differansen mellom den årlige søknadssummen og summen som tildeles begge Agder fylkene (etterslepet) har holdt seg jevnt de siste 2 årene. Det må beregnes tre års ventetid på spillemidler fra første søknadsår.

Tildelingsbeløpet har omtrent doblet seg siden 2010, og det samme gjelder søknadssummen. Fra ny tippenøkkel (fra 45,5 til 64 prosent) ble ferdig implementert i 2015 har etterslepet vært rimelig jevnt, mens antall søknader har økt. Søknadssum spillemidler fra Agderfylkene i 2019 var 370 mill. kroner, tildelte spillemidler 106 mill. kroner, og etterslepet var 264 mill. kroner. Bak det økte søknadsbeløpet de siste årene ligger etablering av kostnadskrevende idrettsanlegg som Frolandia, Sparebanken Sør Amfi Arendal, Aquarama, Vennesla svømmehall, Sparebanken Sør Amfi Grimstad og Kvinabadet. I 2009 var etterslepet 120 mill. koner, i 2014 var det 174 millioner kroner, og i 2019 hele 264 mill. kroner. Bakgrunn til økt etterslep i kroner, men stabilt i prosent, skyldes primært at tilskuddssatsene til både ordinære idrettsanlegg og nærmiljøanlegg har økt.

Kilde: Kulturdepartementet

Tildelte spillemideler i % av omsøkt

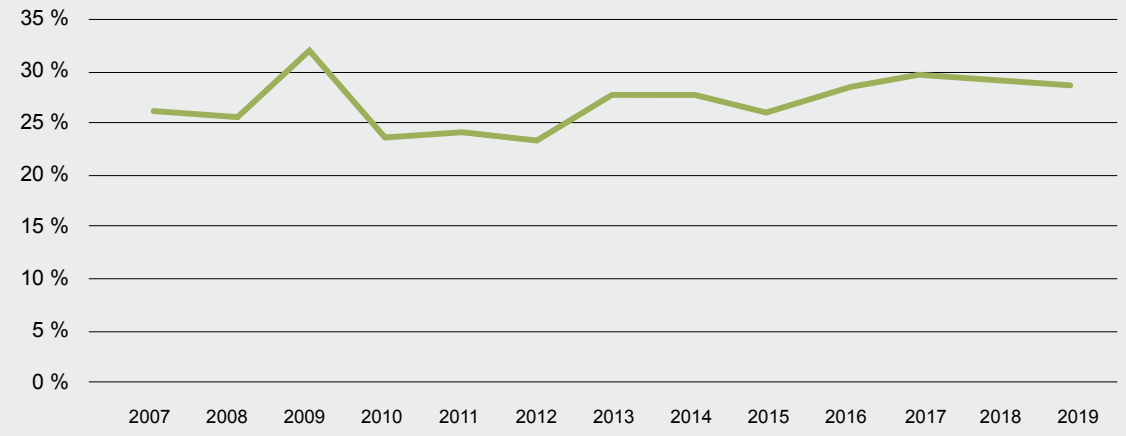

Kilde: Kulturdepartementet

Tildelte spillemidler vs. omsøkte spillemidler i mill. kr

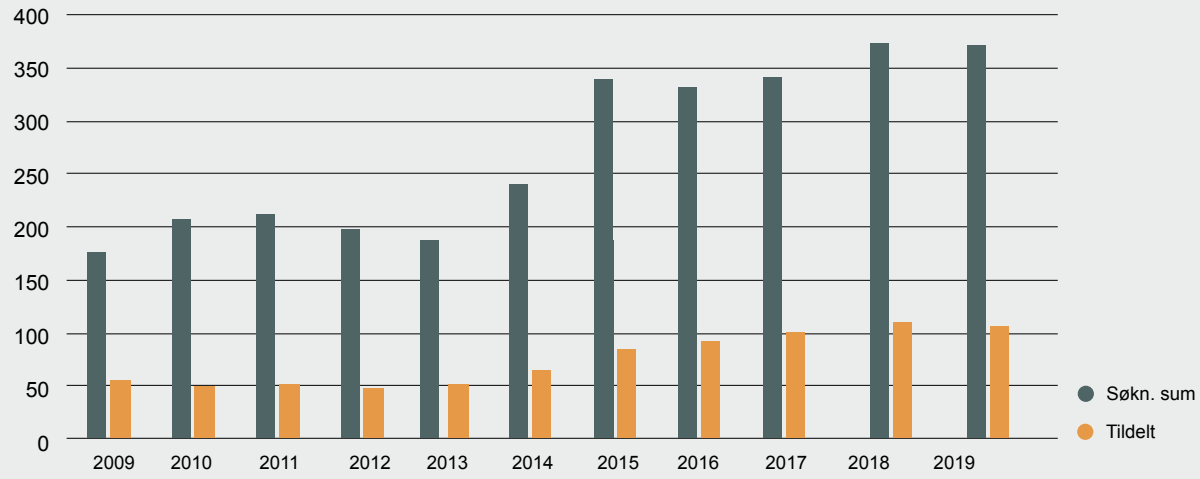

Figur 6.12 Tildelte spillemidler i % av omsøkt.

Figur 6.13 Tildelte spillemidler vs. omsøkte spillemidler i mill. kr.

7. Folkehelse

7.1 Sosial ulikhet i helse

Folkehelse defineres som befolkningens helsetilstand og hvordan denne fordeler seg i befolkningen. Statistikken som er relevant for folkehelsen er faktorer som beskriver helsetilstanden og henger nøye sammen med andre utviklingstrekk i samfunnet. De siste 30 årene har alle grupper i landet fått bedre helse, men helsegevinsten har vært størst for personer med lang utdanning og høy inntekt[1].

Forventet levealder

Forventet levealder for menn er 79.4 år i Aust-Agder og 79,9 år i Vest-Agder (landsgjennomsnitt 80,1 år). Forventet levealder for kvinner er 83,5 år i Aust-Agder og 84 år i Vest-Agder (landsgjennomsnitt 83,9 år) [2].

Figur 7.1 viser at forskjellen i forventet levealder mellom de som har grunnskole som høyeste utdanning og de som har videregående eller høyere utdanning, er større i Aust-Agder (5,9 år) enn Vest-Agder (5,3 år) som igjen er noe større enn i landet som helhet (5,0 år).

Figur 7.1 Figuren viser antall år forskjell i forventet levealder mellom den delen av befolkningen som har videregående eller høyere utdanning og den delen av befolkningen som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå.

Figur 7.2 Andelen barn i Norge (0 –17 år) som vokser opp i husholdninger med lavinntekt i 2011- 2017 (under 60 prosent av nasjonal median).

[1] Norgeshelsa statistikkbank
[2] Statistisk sentralbyrå (SSB)

Kilde: SSB

Forventet levealder, forskjell mellom to utdanningsgrupper

Kilde: SSB

Andel barn i lavinntektsfamilier (EU 60)

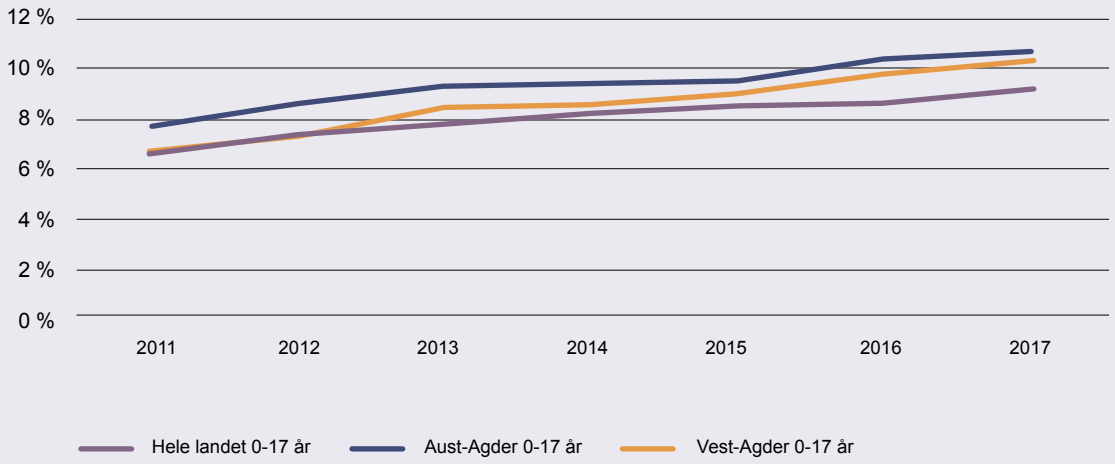

Kilde: Regional rapport: Ung i Agder 2016.

Barn i lavinntektsfamilier

Stadig flere barn i Norge vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt. Siden årtusenskiftet har andelen blitt tredoblet. Figur 7.2 viser at andelen barn i Norge (0-17 år) som vokser opp i husholdninger med lav inntekt i 2017 er 9,2 prosent. I Aust- Agder og Vest-Agder er andelen 10,8 prosent og 10,4 prosent. Andelen øker mer i Agder en lands-gjennomsnittet.

I Agder-fylkene er flertallet av lavinntekts-husholdninger med barn av etnisk norsk opphav, mens det i landet for øvrig er flertallet av lavinntektshusholdninger med barn med innvandrerbakgrunn i 2015 [3].

Tall fra Ung i Agder 2019 viser at andelen elever i ungdomsskole og videregående skole som rapporterer om dårlig familieøkonomi er 6 prosent i Agder. Kart 7.1 viser en god del variasjon mellom kommunene med 15 prosent i Iveland og 10 prosent i Marnardal til 2 prosent i Åmli.

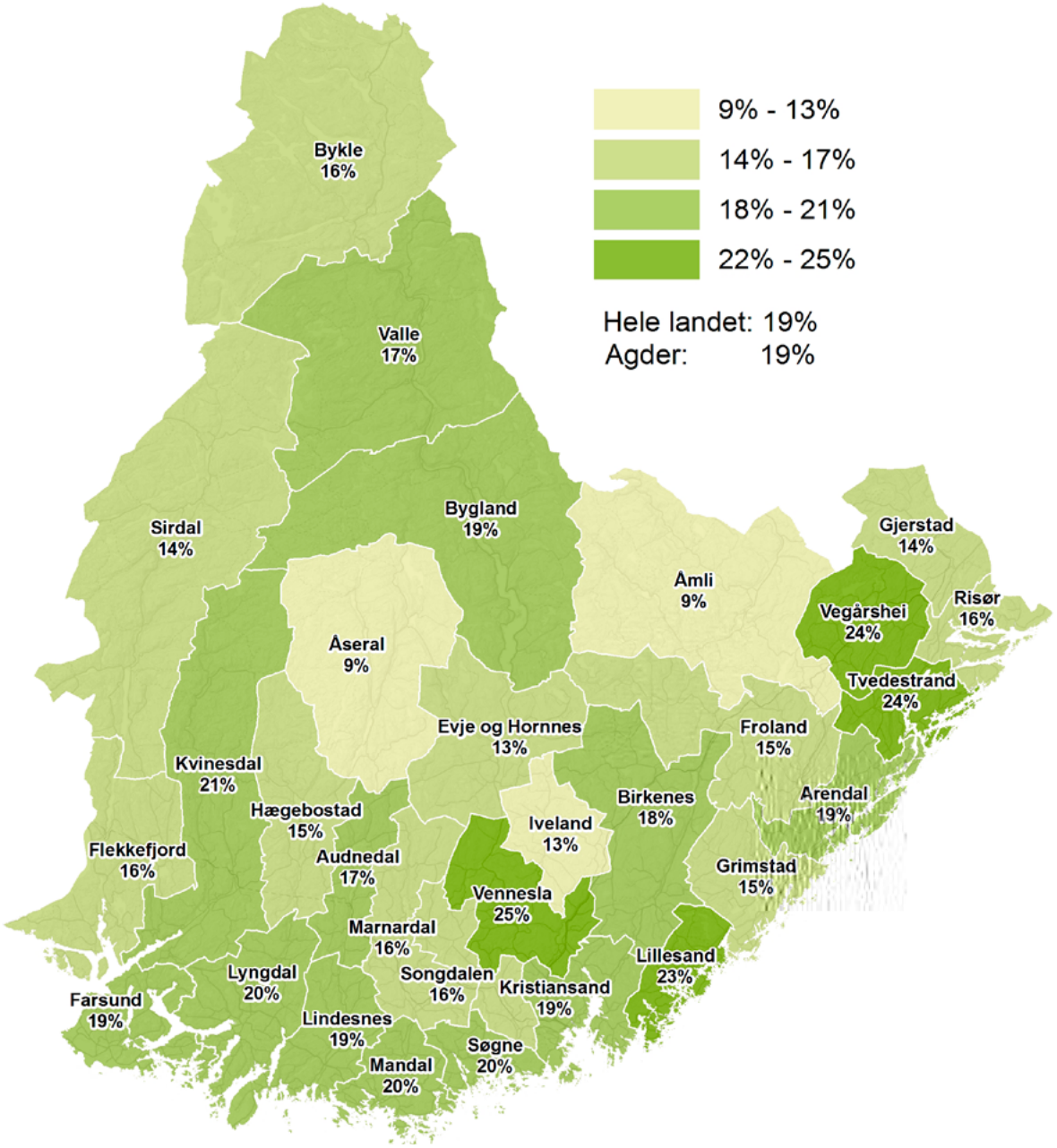

Kart 7.1 Andelen ungdomsskoleelever og elever på videregående skole (8.trinn –Vg3) bosatt i den aktuelle kommunen som svarer at foreldrene hele tiden eller stort sett hele tiden har hatt dårlig råd de to siste årene.

[3] Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, SSB.

7.2 Helsetilstand

Allmenn helse i Agder

Figur 7.3 viser at ca. 72 prosent av befolkningen over 18 år i Agder har svært god eller god allmennhelse [4]. Dette er en nedgang på 3 prosentpoeng fra tilsvarende undersøkelse i 2015. Sammenlignet med landsgjennomsnittet i EHIS [5] (79 prosent) skårer Agder klart dårligere, hvor Nye Kristiansand kommer best ut. I Østre Agder uten Arendal og Grimstad har kun 68 prosent svært god eller god allmennhelse. Allmennhelsen blir bedre med økende utdanning.

Totalt er 68 prosent av ungdommene i Agder litt fornøyde eller svært fornøyde med egen helse [6]. Også her er det en nedgang på 2 prosentpoeng fra tilsvarende Ung i Agder undersøkelse i 2016.

Allmenn tannhelse i Agder

Sammenlignet med allmenn helse har en litt høyere andel (75 prosent) svært god eller god tannhelse i Agder (figur 7.4). Kvinner har bedre tannhelse enn menn, og byregionene kommer noe bedre ut enn distriktsregionene. Tallene samsvarer godt med EHIS 2015.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel med svært god eller god helse i Agder

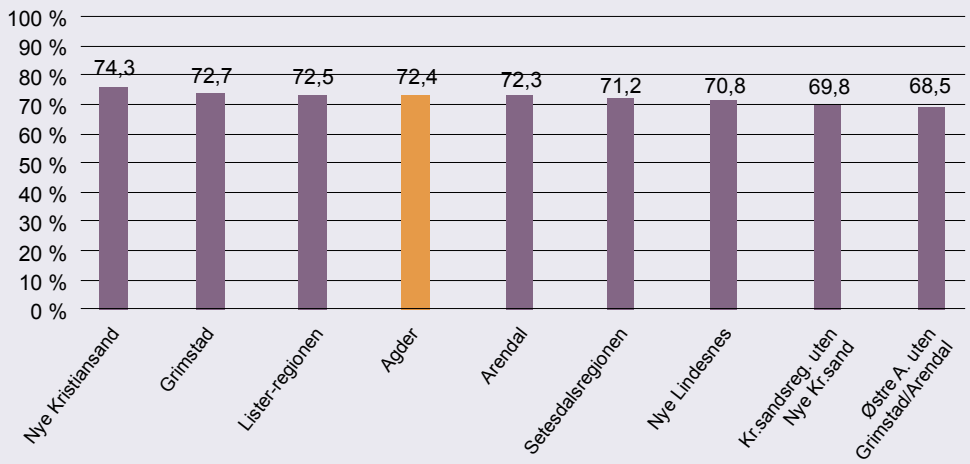

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel med svært god eller god tannhelse i Agder

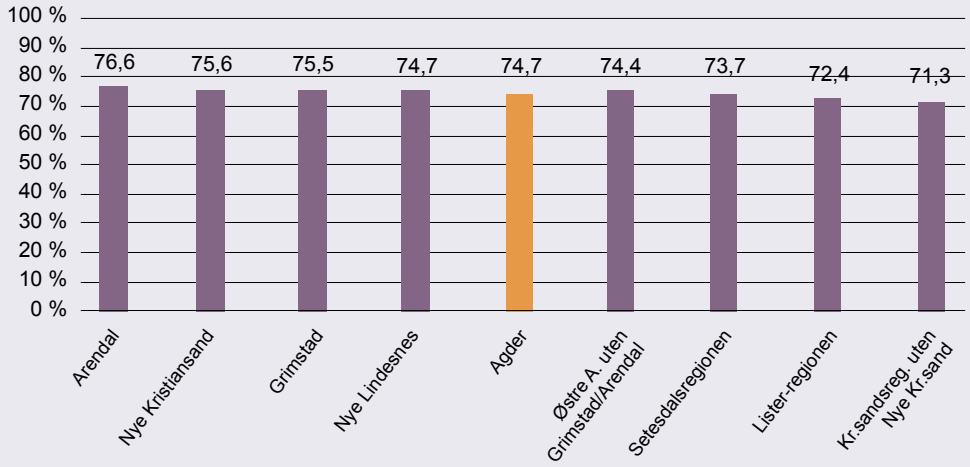

Figur 7.3 Allmenn helse, fordelt på geografi i Agder

Figur 7.4 Allmenn tannhelse, fordelt på geografi i Agder

[4] Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019
[5] SSB. (2017). Levekårsundersøkelsen 2015, samordnet med den europeiske helseintervjuundersøkelsen
[6] Korus Sør. (2019). Rapport: Ung i Agder 2019

Den offentlige tannhelsetjenesten overvåker tannhelsen i den unge befolkning gjennom systematiske registreringer av antall nye hull, tannflater med fyllinger og tapte tenner (DMFT). Registreringene gir et grovt mål på utviklingen i tannhelsen over flere år, og gir mulighet for å sammenligne tannhelsen innenfor kommuner, fylker og gjennomsnitt for landet.

Tannhelsen blant barn og unge i Aust- og Vest-Agder har hatt en positiv utvikling, som resten av landet. Landsdelen ligger litt over landsgjennomsnittet (figur 7.5).

Blant 5 åringer har det vært en markant nedgang i tenner med karies (figur 7.6). Begge Agder- fylkene ligger noe under landsgjennomsnittet.

Kilde: Kostra SSB

Tenner med fylling eller hull - 18-åringer

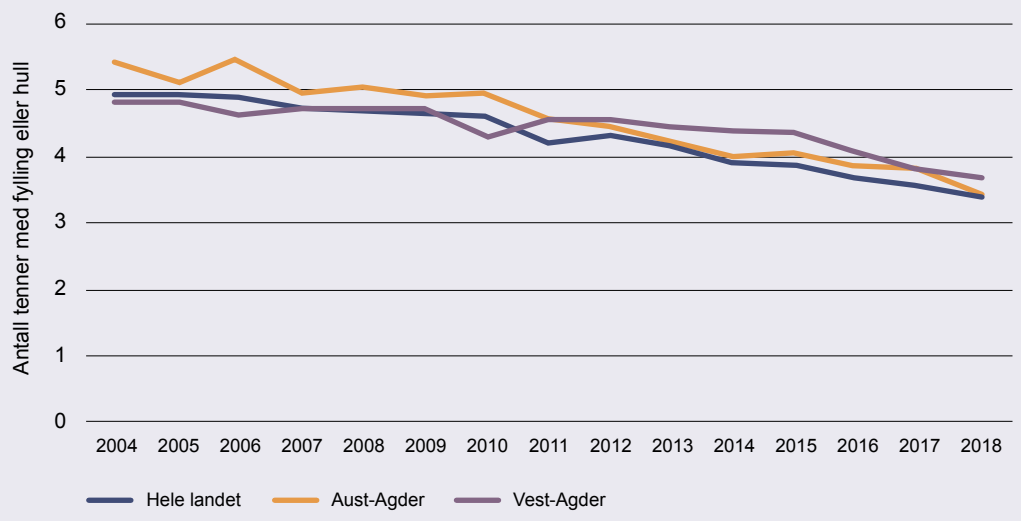

Kilde: Kostra SSB

Tenner med fylling eller hull - 5-åringer

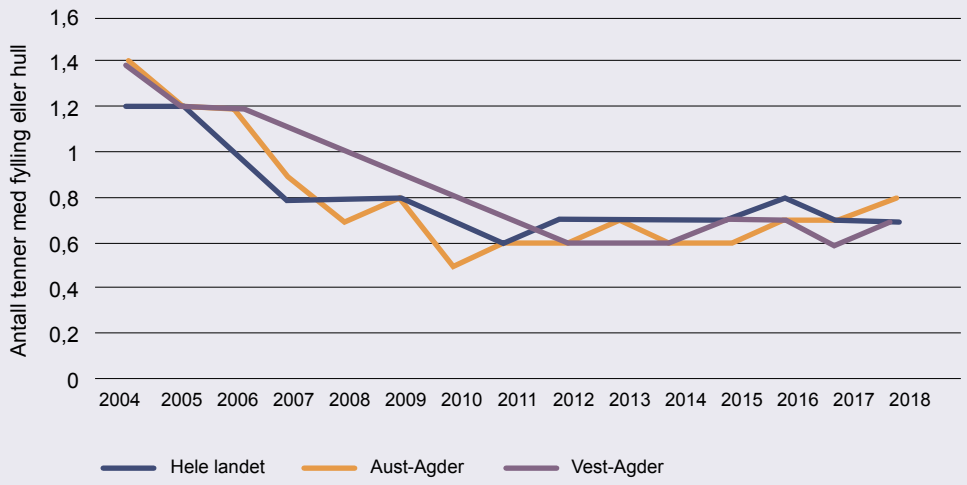

Figur 7.5 Figuren over viser hvor mange tenner med karies 18 åringer har.

Figur 7.6 Figuren over viser hvor mange tenner med karies 5 åringer har.

Langvarig sykdom og funksjonsnedsettelse i Agder

Både i FHUS 2015 og i FHUS 2019[7] ble det spurt om langvarig sykdom og funksjonsnedsettelse, og hvordan dette påvirker hverdagen (figur 7.7-7.9).

Andelen langvarig sykdom lå oppunder 46 prosent for Agder, betydelig høyere enn i EHIS 2015[8] (35 prosent). Innad i Agder var det merkbare forskjeller. Nye Lindesnes og Østre Agder uten Grimstad/Arendal skåret dårligere enn de andre regionene. I Setesdalsregionen og Nye Kristiansand rapporterte en lavere andel langvarig sykdom og funksjonsnedsettelse enn i de andre regionene. Menn rapporterte signifikant mindre langvarig sykdom enn kvinner.

Omtrent 29 prosent rapporterte funksjonsnedsettelse i 2019, som er noe lavere enn i 2015 hvor hver tredje svarte det samme. Grimstad og Nye Kristiansand trekker gjennomsnittet ned i Agder. Nye Lindesnes og Østre Agder uten Grimstad/Arendal skåret dårligere enn de andre regionene.

Figur 7.9 viser andelen i Agder som påvirkes i stor eller noen grad av langvarige sykdommer eller helseplager og funksjonsnedsettelse i hverdagen. Det er små forskjeller innad i Agder, men i Setesdalsregionen er det en tendens til større hverdagspåvirkning.

[7] Folkehelseinstituttet. 2017. Folkehelseundersøkelsen – Helse og Trivsel 2015 i Vestfold, Vest-Agder og Aust-Agder. Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.
[8] SSB. (2017). Levekårsundersøkelsen 2015, samordnet med den europeiske helseintervjuundersøkelsen.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel med langvarige sykdommer eller helseproblemer i Agder

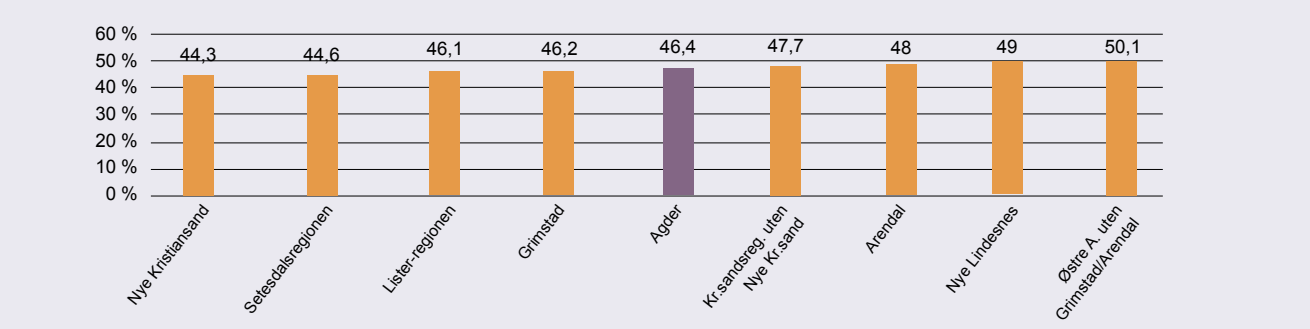

Figur 7.7

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel med funksjonsnedsettelse elller plage som følge av skade i Agder

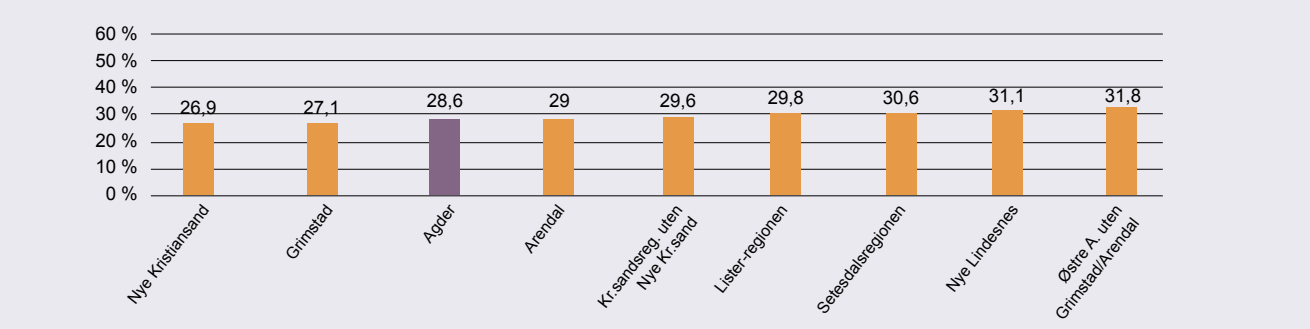

Figur 7.8

Kilde: Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Påvirkning av helseproblemer og funksjonsnedsettelse i hverdagen

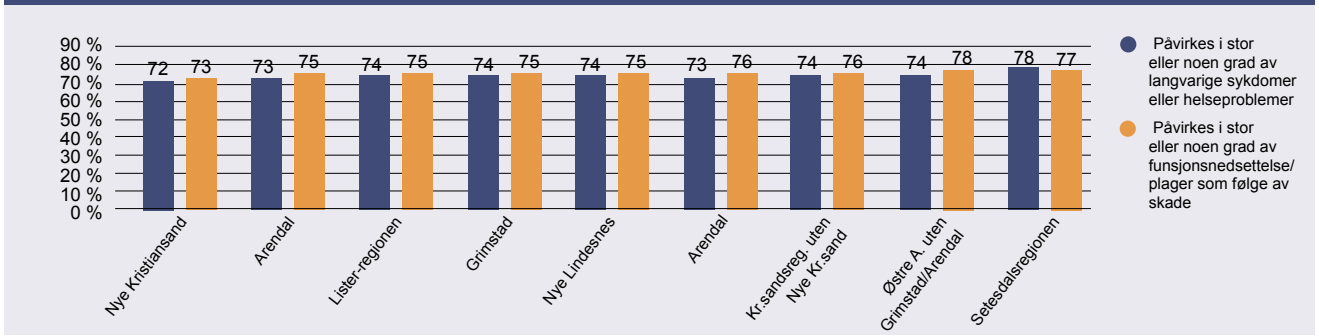

Figur 7.9

Muskel og skjelettplager

I Norge er muskel- og skjelettsykdommer de vanligste årsakene til sykefravær og uførhet.

I 2018 var et høyt antall personer i Agder i kontakt med primærhelsetjenesten[9] for sykdommer og plager i muskler og skjelett (figur 7.10). I Vest-Agder ble det registrert 32 prosent med muskel- og skjelettplager. Samlet sett ligger Agderfylkene likt med landsgjennomsnittet.

Hjerte- og karsykdommer

Hjerte- og karsykdommer skyldes arvelige faktorer i samspill med faktorer som røyking, høyt blodtrykk, høyt kolesterolnivå og diabetes[10]. Figur 7.11 viser nedgang i hjerte og karsykdom de siste årene. For Agder er forekomsten og trenden lik som landet sett under ett.

Sammen med kreft er hjerte- og karsykdommer de hyppigste dødsårsakene her i landet når vi ser alle aldersgrupper under ett.

Kilde: Kontroll og Utbetaling av HelseRefusjon (KUHR)-databasen i HELFO, Helsedirektoratet.

Muskel- og skjelettplager

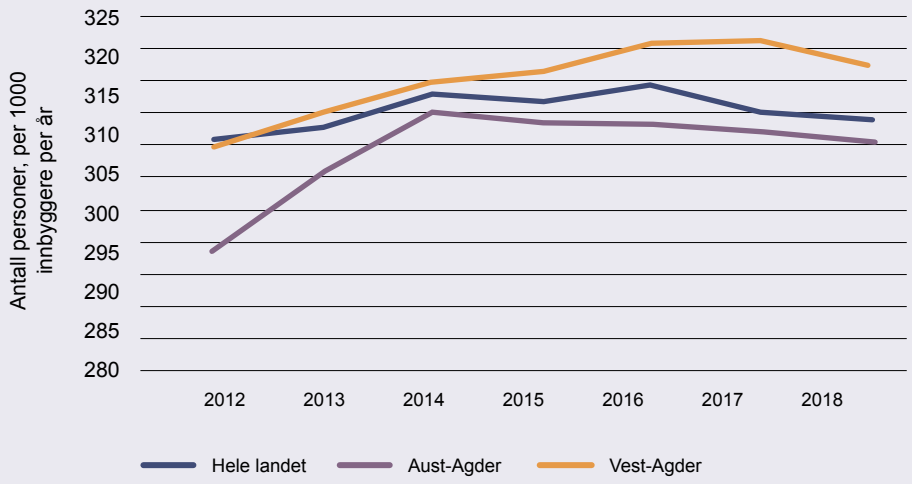

Kilde: Hjerte- og karregisteret (Folkehelseinstituttet)

Hjerte- og karsykdom, dødfall og sykehusinnlagte

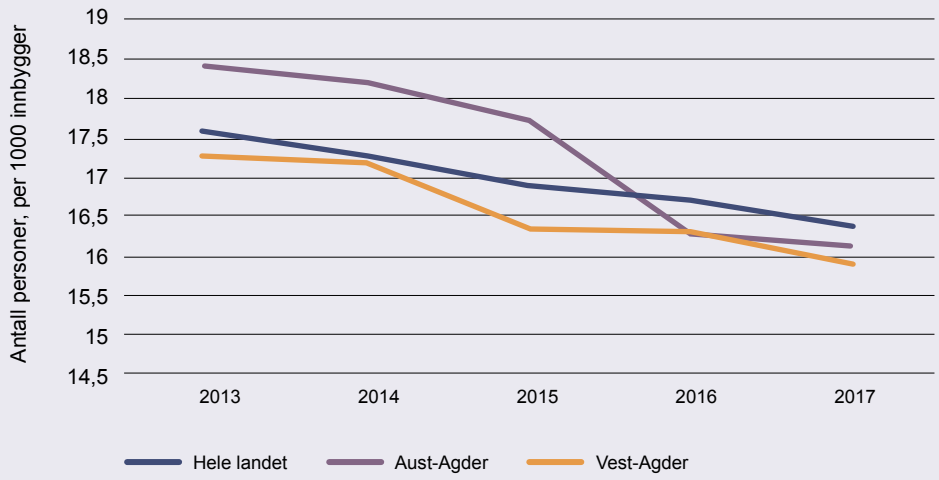

Figur 7.10 Primærhelsetjenesten, brukere; 0-74 år, Muskel og skjelett (ekskl. brudd og skader (L01-L29, L70-71 og L82-99).

Figur 7.11 Antall døde og/ eller antall unike pasienter (alle aldre) innlagt på sykehus, per 1000 innbyggere per år.

[9] Antall unike personer i kontakt med fastlege eller legevakt, fysioterapeut og kiropraktor
[10] http://www.norgeshelsa.no/norgeshelsa/

Diabetes type 2

Det anslås at totalt 190 000 nordmenn har diagnostisert type 2-diabetes. Bruk av legemidler til behandling av type 2-diabetes kan benyttes som en indikator på forekomsten i befolkningen [11].

Figur 7.12 viser at det nasjonalt sett er en svak, men jevn økning i forekomst av type 2-diabetes i befolkningen. Det har også vært en økning i Agder, men i begge fylkene er forekomsten lavere enn landet som helhet.

Overvekt er en viktig risikofaktor for utvikling av type 2-diabetes. I følge foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 har omlag 18 prosent av befolkningen i Agder fedme/kroppsmasseindeks over 30 (figur 7.13). Tilsvarende tall fra samme undersøkelse i 2015 var om lag 16 prosent i Aust-Agder og 14 prosent i Vest-Agder. Alle regionene har hatt en økning fra 2015, uavhengig av ny inndeling, men andelen overvektige er noe lavere i byregionene. Menn har en høyere andel enn kvinner.

Kilde: Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet.

Type 2 diabetes

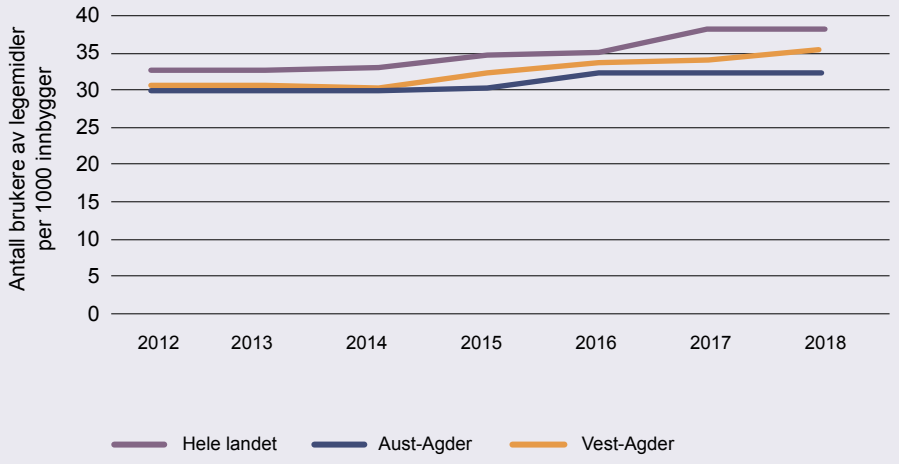

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel med overvekt/fedme

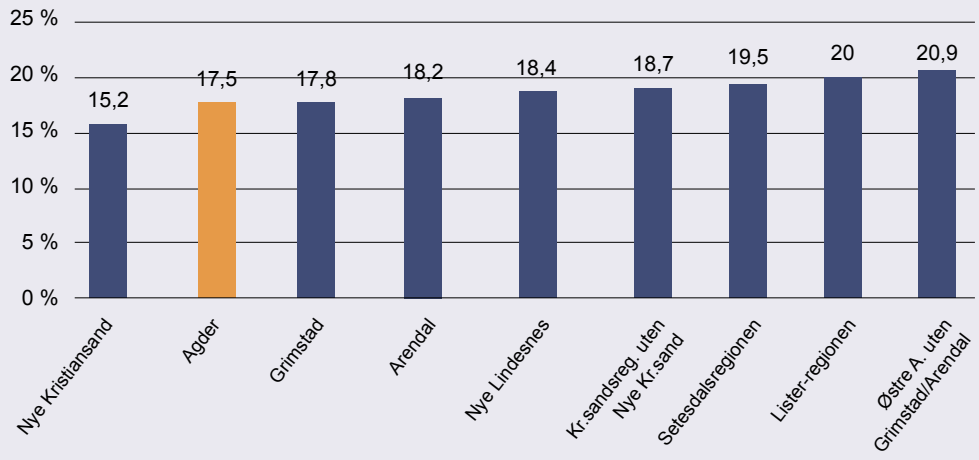

Figur 7.12 Brukere av legemidler forskrevet på resept til behandling av type 2-diabetes i aldersgruppen 30-74 år.

Figur 7.13 Andel med kroppsmasseindeks > 30 i Agder.

[11] http://www.norgeshelsa.no/norgeshelsa/

Kreftforekomst

Kreft er ikke én enkelt sykdom, men en felles-betegnelse for en rekke sykdommer som kan ha forskjellige risikofaktorer og ulik sykdomsutvikling. Det tar ofte lang tid fra eksponering til man utvikler kreft, og mange faktorer kan derfor medvirke til at sykdommen oppstår. Kosthold, fysisk aktivitet, røyke- og alkoholvaner er faktorer som har betydning for kreftforekomsten.

Figur 7.14 og 7.15 viser at forekomsten av dødsfall som følge av kreft for begge kjønn er redusert de siste 20 årene. Historisk sett har dødeligheten i begge Agderfylkene ligget høyere enn landet sett under ett både for kvinner og menn, men de siste 7-8 år nærmer Agder seg landsgjennomsnittet. Flere menn enn kvinner dør av kreft.

Når det gjelder nye tilfeller av lungekreft (figur 7.16) registreres det i begge Agderfylkene årlig et høyere antall enn landsgjennomsnittet. For nye tilfeller av tykk- og endetarmskreft ligger forekomsten i Agderfylkene omtrent på landsgjennomsnittet.

Kilde: Dødsårsaksregisteret ved Folkehelseinstituttet

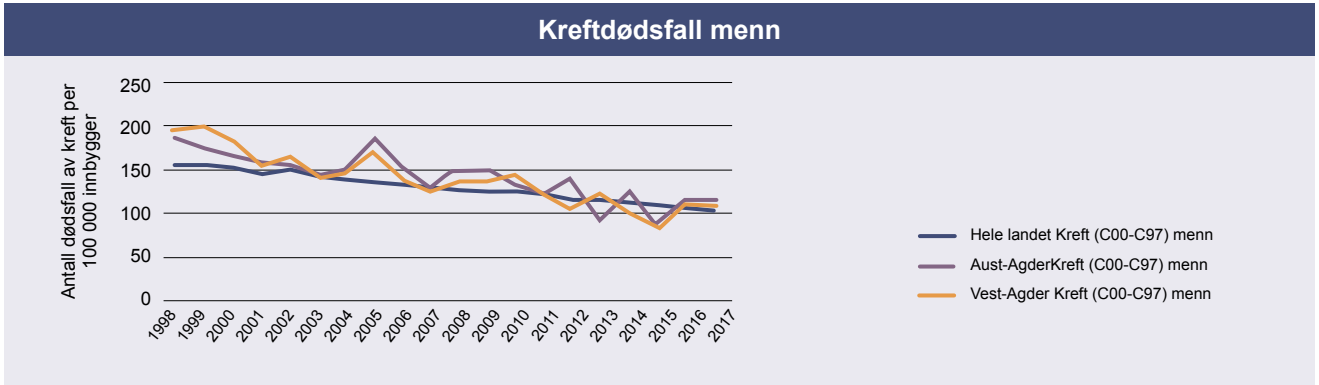

Figur 7.14 Antall døde i aldersgruppen 0-74 år per 100 000 innbyggere per år, aldersstandardisert. Kilde: Dødsårsaksregisteret ved Folkehelseinstituttet

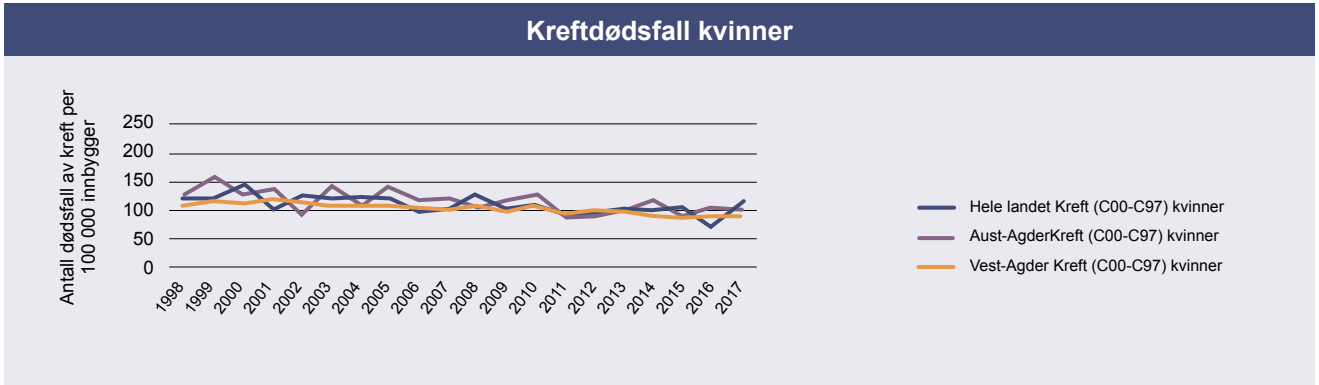

Figur 7.15 Antall døde i aldersgruppen 0-74 år per 100 000 innbyggere per år, aldersstandardisert. Kilde: Kreftregisteret

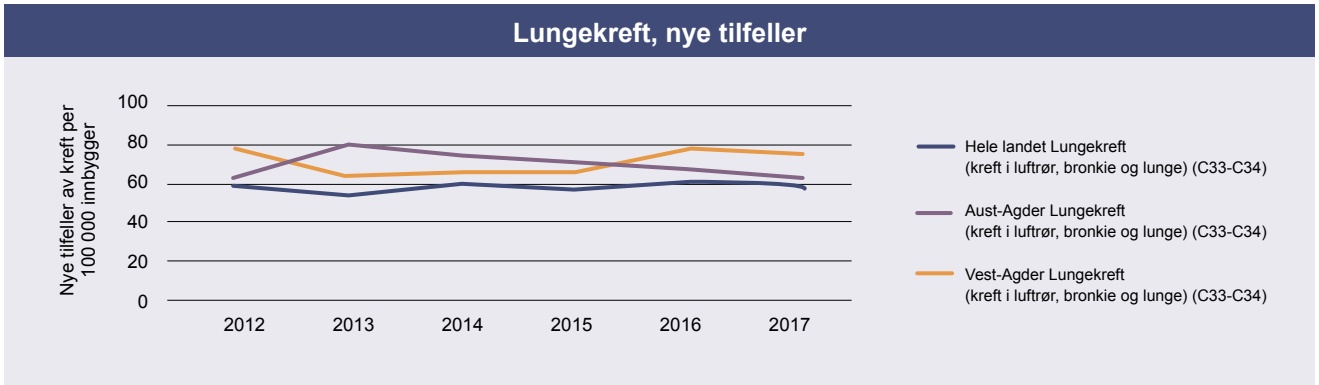

Figur 7.16 Nye tilfeller av kreft, alle aldre per 100 000 innbyggere per år.

Psykisk helse

Psykisk helse, psykiske plager og psykiske lidelser er en av våre tids store helse- og samfunnsutfordringer i Norge[12].

I følge foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 (Figur 7.17) har 13,7 prosent av innbyggerne i Agder psykiske helseplager (målt som HSCL-5 > 2). Tilsvarende tall fra samme undersøkelse i 2015 var 10,7 prosent i Aust-Agder og 8,3 prosent i Vest-Agder. Antallet med har økt i hele Agder, hvor Setesdalsregionen, Nye Kristiansand og Østre-Agder uten Grimstad og Arendal, har en andel med psykiske helseplager over gjennomsnittet for Agder. Kvinner har høyere forekomst av symptomer på psykisk plager enn menn.

De fleste barn og unge i Norge trives, er fornøyd med livene sine og har god psykisk helse. Samtidig er det en del ungdommer som både har psykiske plager som angst, depresjon eller atferdsproblemer, og en del som får diagnostisert psykiske lidelser i løpet av tenårene. [13].

Seks enkeltspørsmål som grunnlag for samleindikator på psykiske plager framstilt i figur 7.18.

Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette:
- Følt at alt er et slit
- Hatt søvnproblemer
- Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert
- Følt håpløshet med tanke på fremtiden
- Følt deg stiv eller anspent
- Bekymret deg for mye om ting

[12] Folkehelseinstituttet (2014)
[13] Korus Sør. (2019). Rapport: Ung i Agder 2019

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

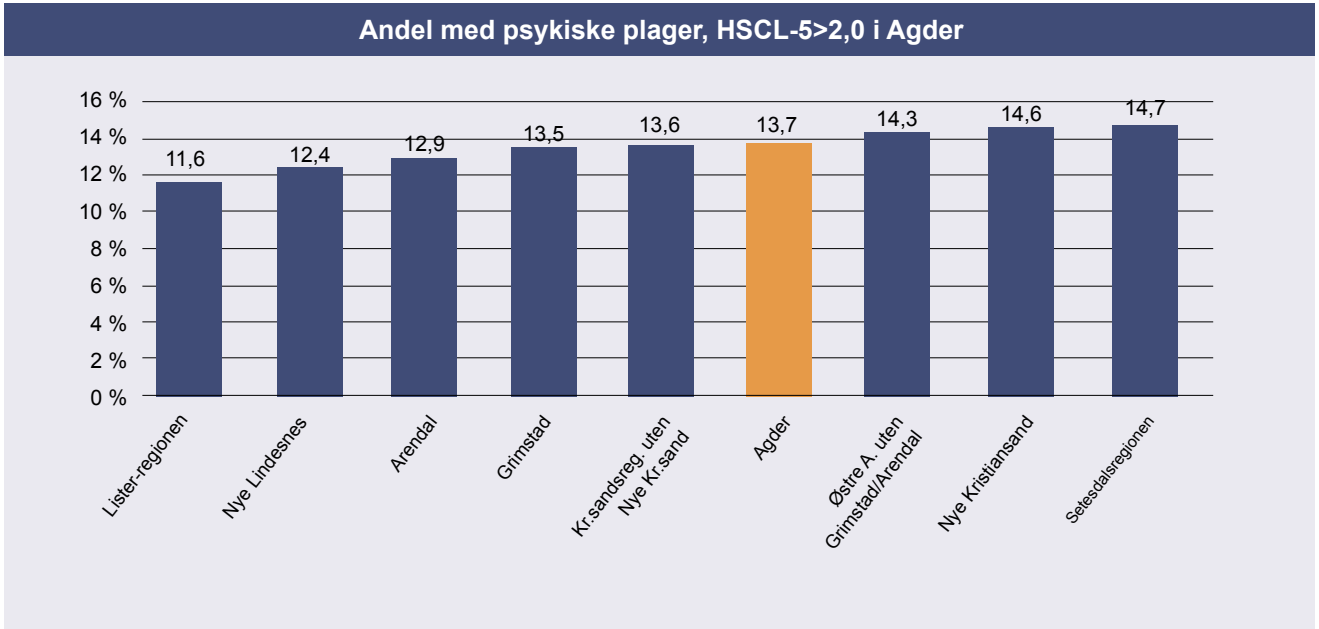

Figur 7.17 Andel med psykiske plager, HSCL-5>2,0 i Agder.

Kilde: Regional rapport:Ung i Agder 2019

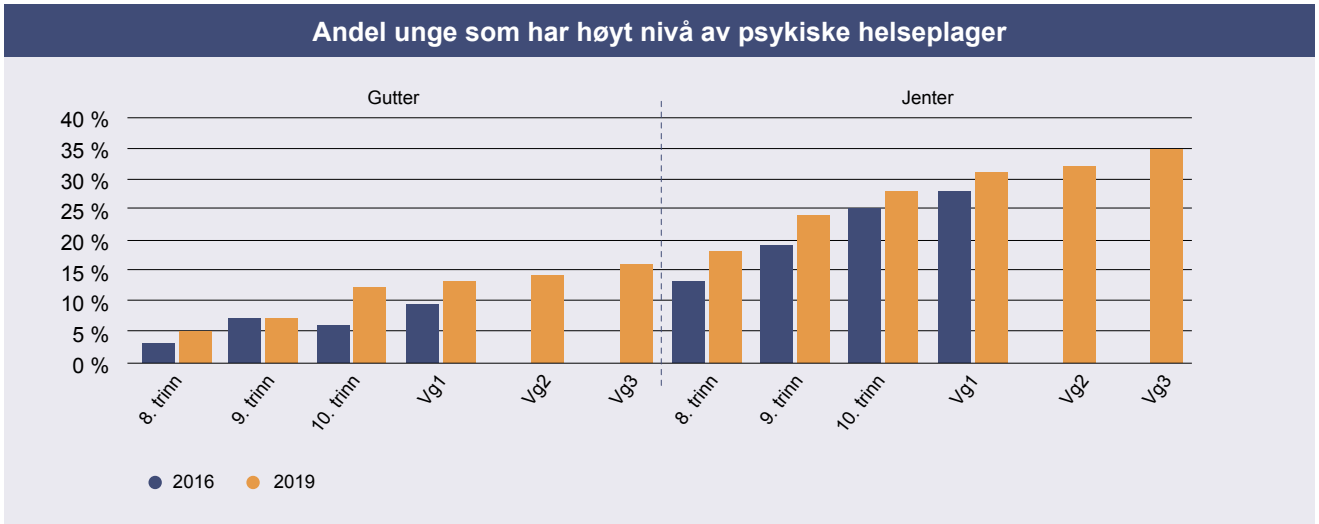

Figur 7.18 Andel unge som har høyt nivå av psykiske helseplager, fordelt på klassetrinn og kjønn.

Folkehelseprofilene for Aust-Agder og Vest-Agder fra 2019 viser at andelen i aldersgruppen 15-29 år med psykiske symptomer og lidelser som kontakter fastlege og legevakt, er signifikant høyere enn landsnivået.

I Ung i Agder 2019 får ungdommene spørsmål om hvor mange ganger i løpet av den siste uken de har vært plaget av ulike lettere psykiske helseplager. Figur 7.18 viser prosentandelen gutter og jenter på ulike alderstrinn som er plaget av et såkalt høyt nivå av psykiske helseplager. Andelen øker i løpet av ungdomskolen for begge kjønn, før det flater noe ut på videregående skole. Langt flere jenter enn gutter har et høyt nivå av psykiske helseplager, men omfanget har økt fra 2016 til 2019 hos begge kjønn. Dette samsvarer med nasjonale Ungdata – tall. Kart 7.2 viser hvordan andelen ungdomsskoleelever, med et høyt nivå av psykiske plager varierer mellom kommunene i Agder.

Kilde: Ung i Agder 2016.

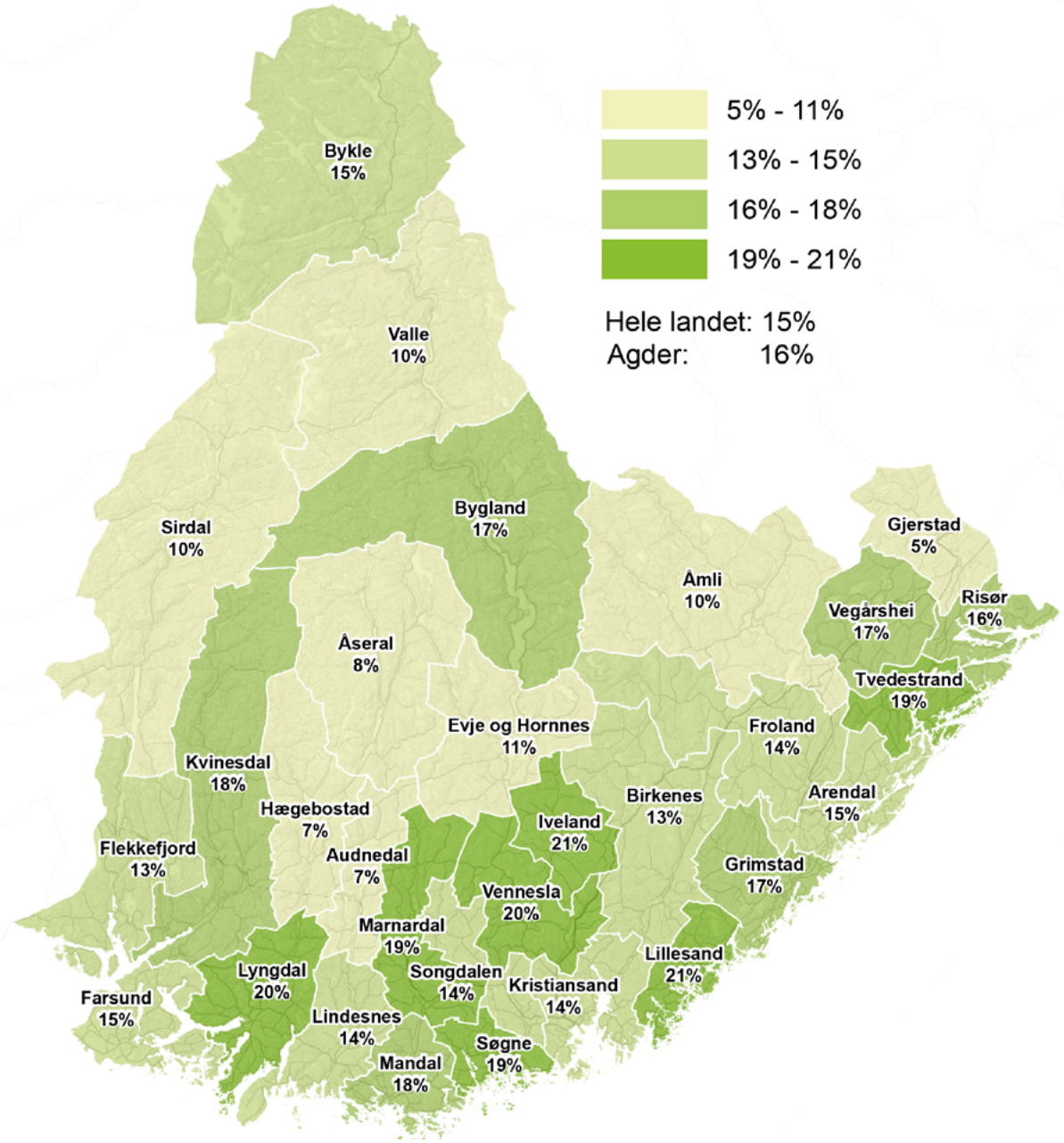

Kart 7.2 Andelen ungdomsskoleelever (8.trinn -10.trinn) i hver kommune som har høyt nivå av psykiske plager.

Medikamentbruk

Nasjonalt reseptbasert legemiddelregister (Reseptregisteret) inneholder informasjon om bruken av legemidler på resept i Norge. Tall for registeret viser at kvinner har et høyere bruk av antidepressiva, sovemedisin og beroligende midler, smertestillende midler og antibiotika enn menn.

Figur 7.19 viser ulik bruk av antidepressiva i Aust- Agder og Vest-Agder sammenliknet med landet. Generelt ligger Aust-Agder litt over landsgjennomsnittet, mens Vest-Agder litt under landsgjennomsnittet.

Begge Agderfylker har høyere bruk av sovemedisin og beroligende midler enn landsgjennomsnittet. Dette gjelder for begge kjønn (figur 7.20). Bruken av smertestillende gir samme bilde som bruken av sovemidler og beroligende midler. Her har Vest-Agder et litt høyere forbruk enn Aust-Agder.

Forbruket av antibiotika i Norge har blitt noe redusert de siste 10 årene. Forbruket er også redusert i Agder i samme periode, men begge Agder- fylkene ligger høyere enn i landet som helhet for 2018. Vest-Agder et høyere forbruk enn Aust-Agder.

Kilde: Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet

Brukere av antidepressiva 2018 per 1000 innbyggere

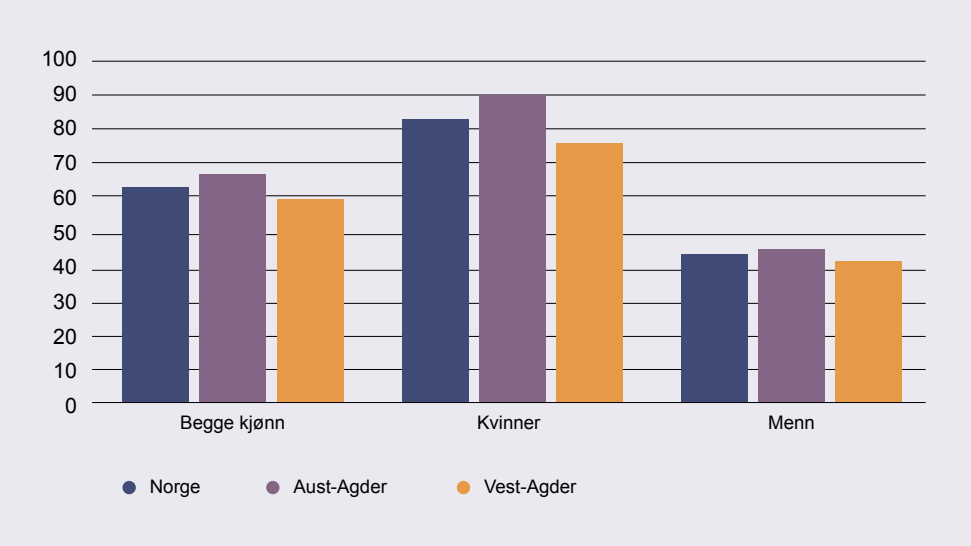

Figur 7.19 Antidepressiva, alle aldre, antall brukere i 2018 per 1000 innbyggere.

Kilde: Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet

Brukere av sovemedisin og beroligende midler 2018 per 1000 innbyggere

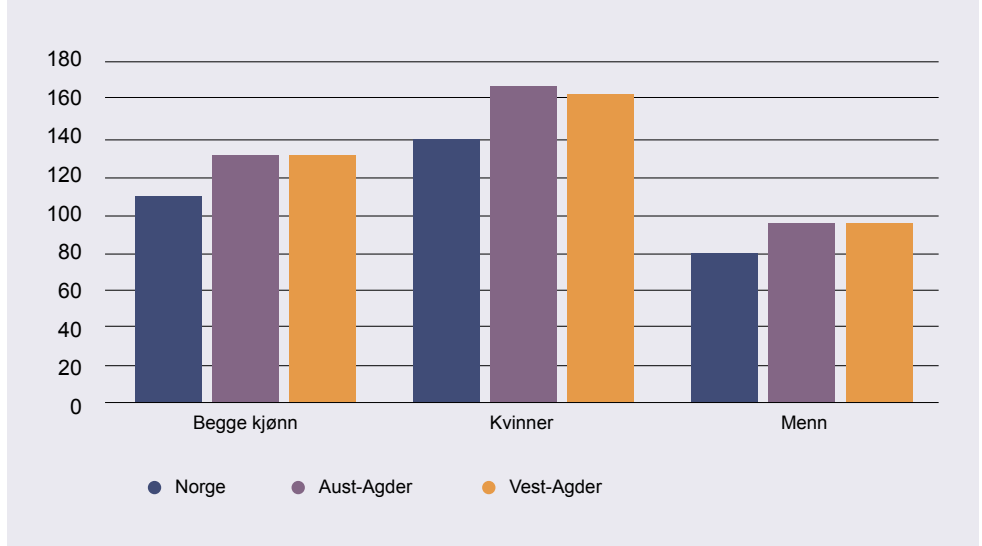

Figur 7.20 Sovemedisin og beroligende midler, alle aldre, antall brukere i 2018 per 1000 innbyggere.

Det har de siste 10 årene vært en økning i bruken av psykofarmika i alderen 0-17 år. Det gjelder sovemidler, antidepressiva, antipsykotika, angstdempendemidler og midler til behandling av ADHD. I følge Folkehelseinstituttet (Helsetilstanden i Norge 2018. Rapport 2018) øker antallet tenåringsjenter med diagnosen psykisk lidelse, og flere får forskrevet resept på antidepressiva.

En del ungdommer bruker også reseptfrie medikamenter, slik som Paracet eller Ibux. I 2019 svarer 24 prosent av jentene og 13 prosent av guttene på ungdomskolene og Vg1 i Agder at de bruker slike medikamenter ukentlig eller flere ganger i uka. I 2016 var tallene henholdsvis 23 prosent og 11 prosent.

Kart 7.3 viser hvordan andelen som har brukt reseptfrie medikamenter minst ukentlig varierer mellom kommunene i Agder.

Kilde: Ung i Agder 2016.

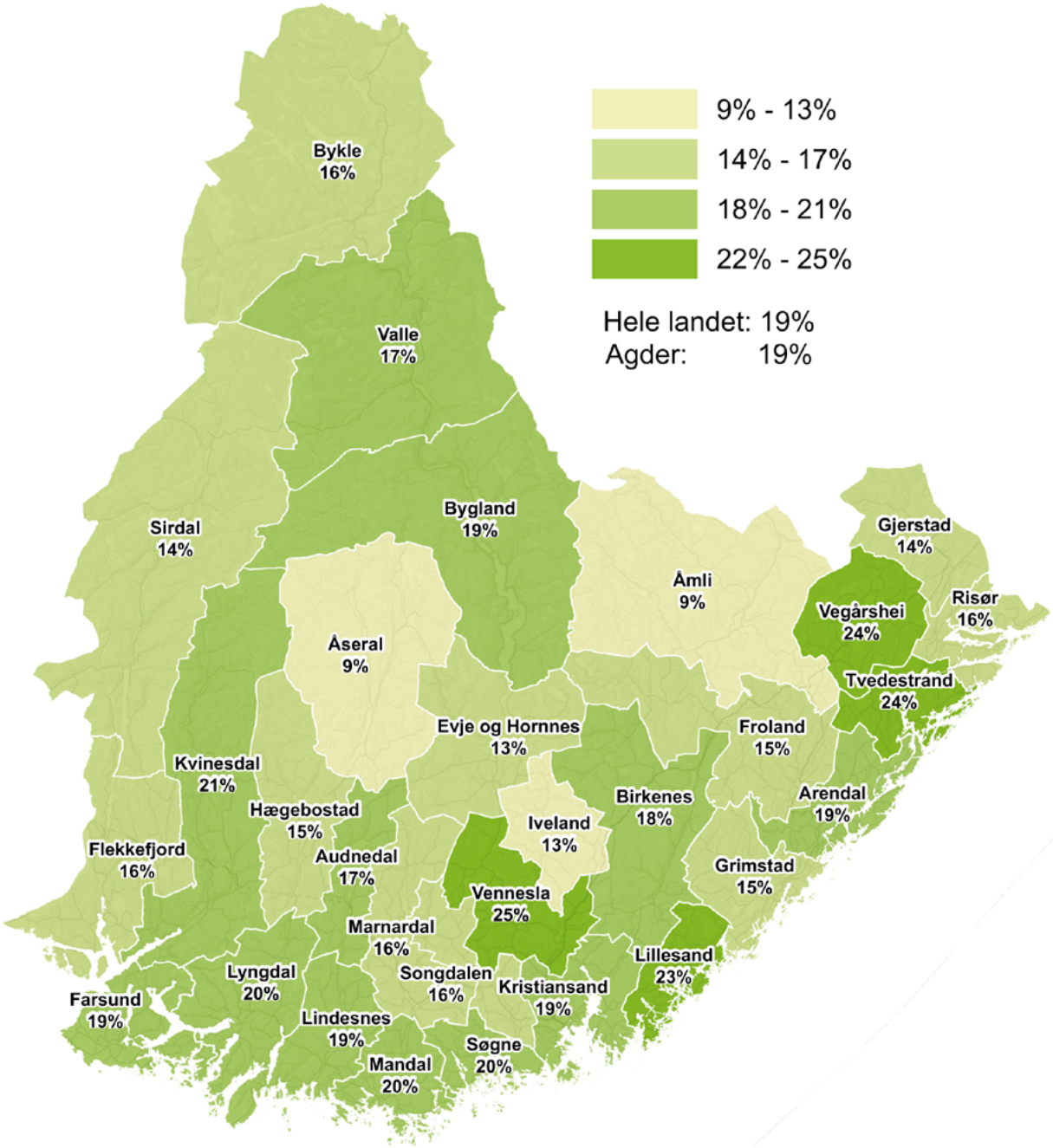

Kart 7.3 Andel elever i ungdomsskole og videregående skole (8.trinn –Vg3) bosatt i den aktuelle kommunen i Agder som har brukt reseptfrie medikamenter ukentlig eller flere ganger i uka

7.3 Skader og ulykker

Skader

Figur 7.21 viser at Aust-Agder i perioden 2012 til 2017 har hatt en noe større andel personskader [14] en landet som helhet. Siden 2016 ligger andelen i Agder samlet sett omtrent på landsgjennomsnittet. Tendensen er den samme, for aldersgruppen 0 -14 år, men de siste årene har Vest- Agder hatt en økning i andelen unge med person-skader sammenlignet med landet som helhet (figur 7.22).

I følge foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 (figur 7.23) har om lag 18 prosent av befolkningen i Agder blitt utsatt for en eller flere skader det siste året. Dette er noe lavere andel enn i tilsvarende undersøkelse i 2015 hvor 22 prosent svarte det samme. Andelen er høyere blant menn enn blant kvinner.

Drukningsulykker

Statistikk fra Redningsselskapet [15] viser at det var 102 drukningsulykker i Norge i 2018, som er en opp-gang fra 2017. Over en 20 års periode har Vest-Agder årlig hatt et høyere antall forulykkede enn Aust-Agder. I 2018 var det henholdsvis en og syv drukningsulykker i Aust-Agder og Vest-Agder.
De fleste drukningsulykker kommer fra fall fra land og brygge, etterfulgt av bading og fall fra fritidsbåt.

[14] Inkluderer hodeskader, hoftebrudd/lårbeinsbrudd og forgiftninger
[15] Redningsselskapet 2019. Druknings statistikk.
www.redningsselskapet.no/drukning/

Kilde: Norsk pasientregister (NPR)

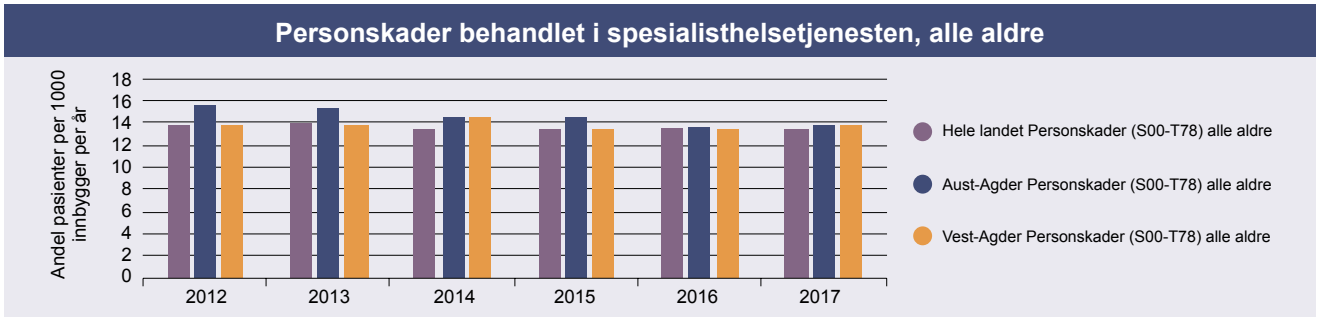

Figur 7.21 Antall pasienter innlagt (dag- og døgnopphold) i somatiske sykehus per 1000 innbyggere per år.

Kilde: Norsk pasientregister (NPR)

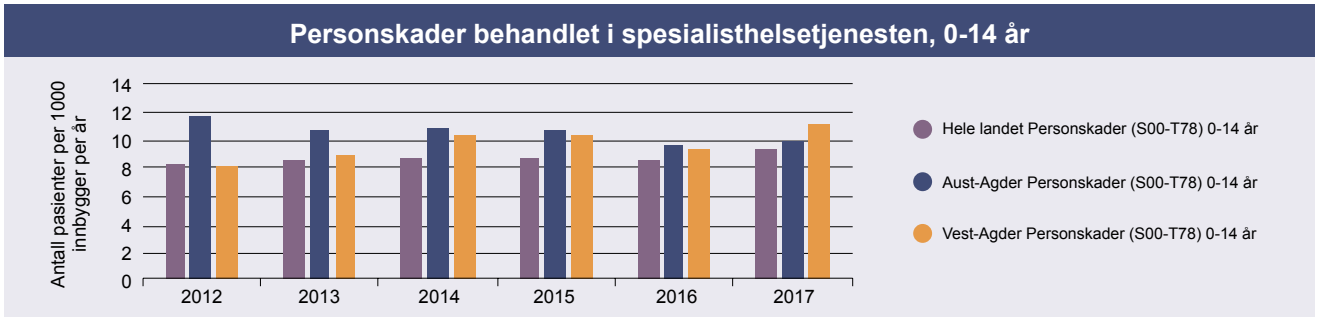

Figur 7.22 Antall pasienter innlagt (dag- og døgnopphold) i somatiske sykehus per 1000 innbyggere per år.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

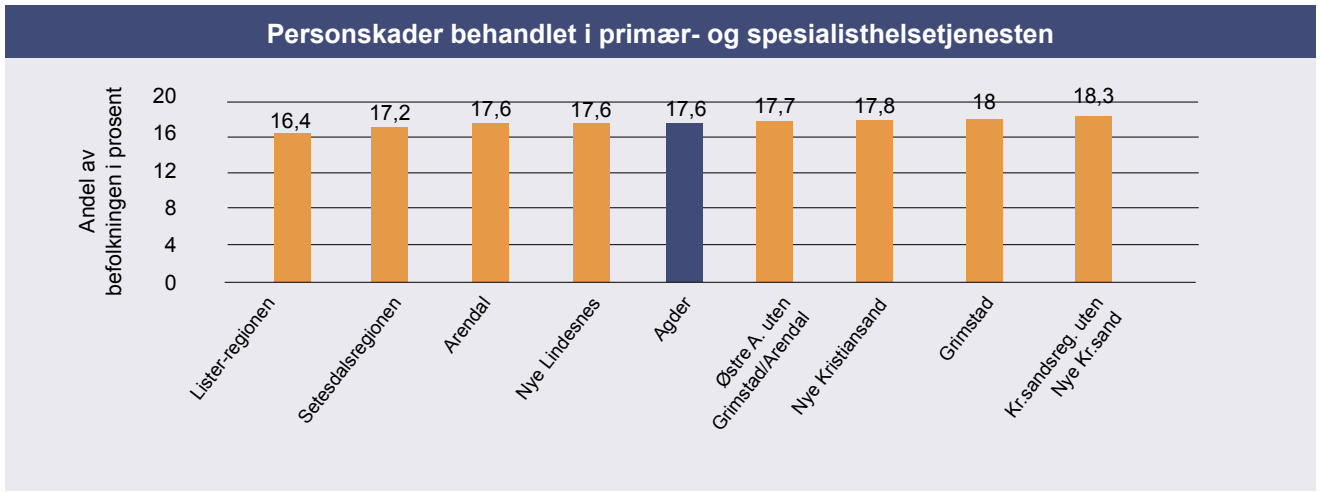

Figur 7.23 Andel voksne over 18 år i Agder med personskader behandlet det siste året hos lege, tannlege, legevakt eller spesialisthelsetjenesten.

7.4 Sosialt miljø

Trivsel og trygghet

Tall fra Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 viser at om lag 97 prosent av den voksne befolkning i Agder trives i stor eller noen grad i sitt nærmiljø. Kvinner trives noe bedre enn menn.

I samme undersøkelse svarer 85 prosent at de opplever stor grad av trygghet i sitt nærmiljø. Dette er noe lavere tall enn i tilsvarende undersøkelse i 2015 hvor 87 prosent svarte det samme på spørsmålet. Menn føler seg tryggere enn kvinner, og tryggheten er noe mindre i de store bykommunene.

I ung i Agder 2019 svarer 68 prosent av ungdommene fra 8.trinn til Vg3 at de er fornøyde med lokalmiljøet der de bor, et litt lavere tall enn i 2016 (71 prosent). Et stort flertall av ungdommene i Aller kommunene i Agder opplever at det er trygt å ferdes ute i nærområde om kvelden (kart 7.4). Andelen varierer fra 82 prosent i Lillesand til 98 prosent i Hægebostad.

Kriminalitet

Statistikk fra Agder politidistrikt viser at det i 2018 ble registrert 19.229 straffesaker i politidistriktet mot 19792 i 2017, en nedgang på 2,8 prosent. Trenden har vært nedadgående i flere år. Generelt flytter kriminaliteten seg noe over på nett.

Voldskriminaliteten totalt sett holder seg stabil, men voldssaker hvor ungdom er innblandet øker. Ungdomsvolden i sentrum av de store byene øker mest.

Kart 7.4 Andelen elever i ungdomsskole og videregående skole (8.trinn –Vg3) bosatt i den aktuelle kommunen som føler seg trygge når de er ute i nærområdet sitt om kvelden. (Regional rapport, Ung i Agder 2019)

Kilde: Ung i Agder 2016

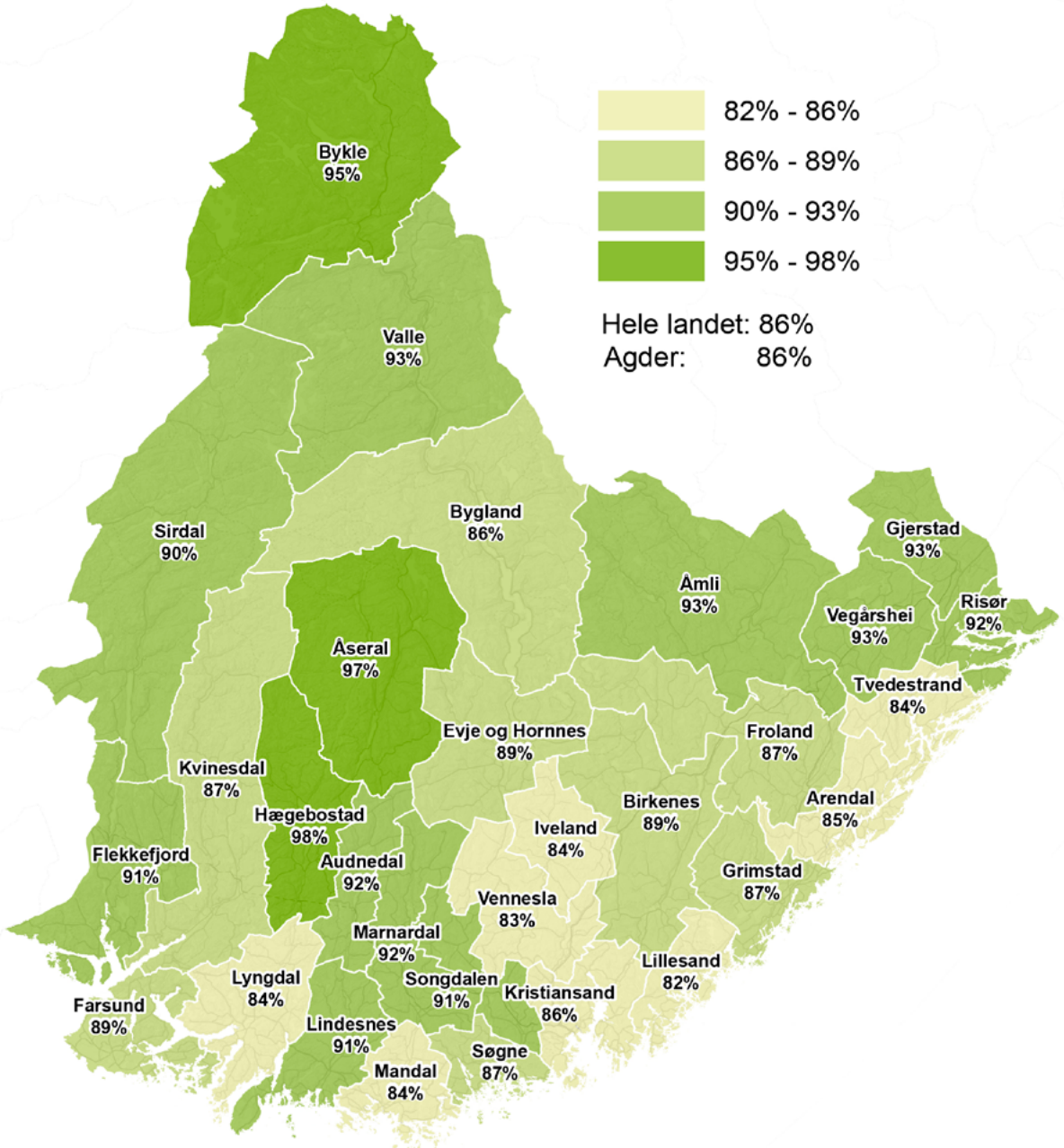

Ensomhet

Å forebygge ensomhet i befolkningen har blitt framhevet som viktig i det regionale og lokale folkehelsearbeidet [16].

I Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 ble skalaen The Three-Item Loneliness Scale [17] benyttet for kartlegging av ensomhet. Figur 7.24 viser at 14 prosent av den voksne befolkning over 18 år i Agder var ensomme. Det var ingen forskjeller mellom regionene av betydning, bortsett fra Nye Lindesnes som hadde en lavere andel ensomme. Andelen er høyere blant kvinner (15 prosent) enn blant menn (13 prosent).

Figur 7.25 viser at det også er mange ungdommer som oppgir at de er ensomme. Til sammen svarer 25 prosent av ungdommene i Agder i 2019 at de har vært ganske mye eller veldig mye plaget av ensomhet den siste uken. Det er langt flere jenter enn gutter som rapporterer om dette, og andelen øker i løpet av ungdomstiden.

Vi ser også at det er langt flere som svarer at de er ensomme i 2019 enn i 2016, både blant gutter og jenter.

[16] St.Meld.Nr.19. 2018 -2019. Folkehelsemeldinga – Gode liv i et trygt samfunn.

[17] The Three-Item Loneliness Scale (T-ILS). Tre spørsmål er summert til en indikator for ensomhet. Hvor ofte føler du at du savner noen å være sammen med? Hvor ofte føler du deg utenfor? Hvor ofte føler du deg isolert fra andre? For ensomhet må en minst ha svart ofte eller svært ofte på minst et av spørsmålene.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

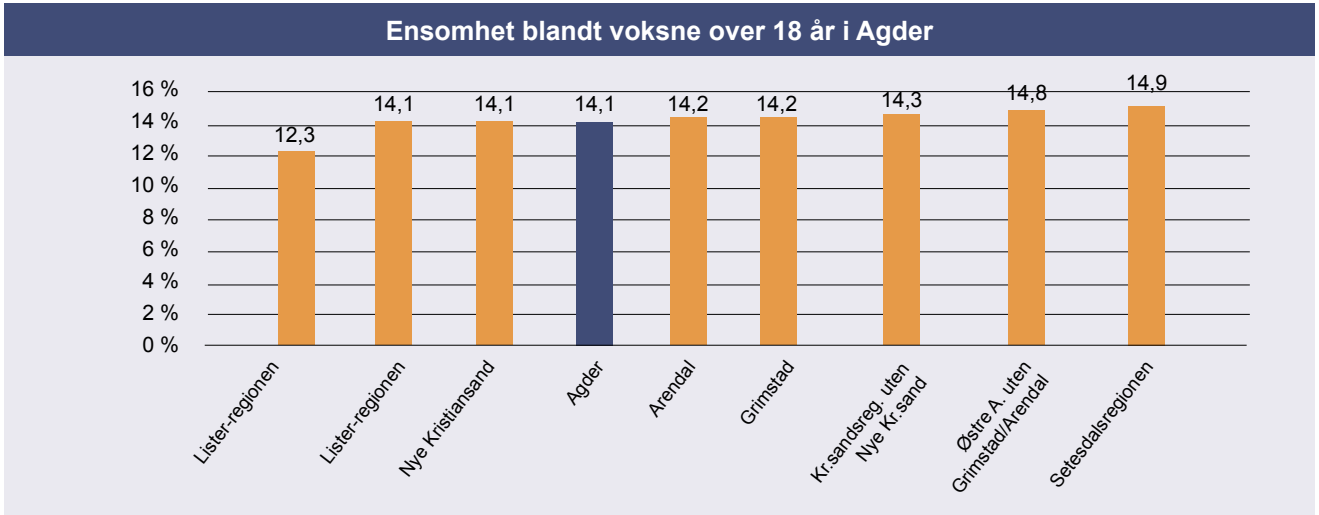

Figur 7.24 Andel voksne over 18 år i Agder som er ensomme målt etter score i The Three-Item Loneliness Scale.

Kilder: Regional rapport:Ung i Agder 2019

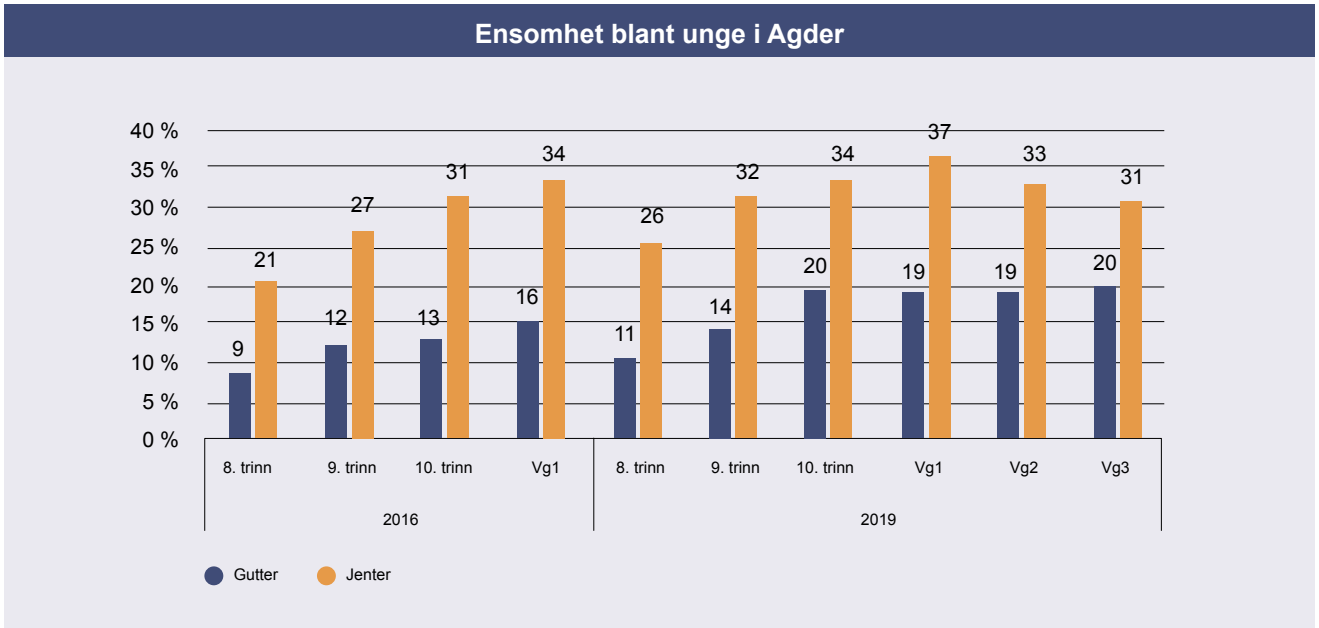

Figur 7.25 Andelen elever i ungdomsskole og videregående skole (8.trinn –Vg3) som har vært ganske mye eller veldig mye plaget av ensomhet den siste uken. (Regional rapport, Ung i Agder 2019)

Deltagelse i organisert og uorganisert aktivitet

En av tre i Agder deltar i organisert aktivitet[18] ukentlig eller oftere og 56 prosent av befolkningen deltar i uorganisert aktivitet[19] ukentlig eller oftere (figur 7.26). Aktivitetsnivået har økt i hele Agder i begge kategorier sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2015. Dette er omtrent som utviklingen i landet. Det er noe regionale forskjeller i uorganisert aktivitetsdeltagelse, mens den organiserte aktiviteten fordeler seg omtrent likt. Kvinner deltar oftere i uorganisert aktivitet enn menn.

Andelen ungdomsskoleelever i Agder som er medlem av en organisasjon, klubb, lag eller forening er 66 prosent i 2019. Andelen synker fra 69 prosent i 8. trinn til 62 prosent i 10 trinn [20]. For elever i videregående skole synker andelen ytterligere til 42 prosent i VG3. På alle klassetrinnene er det noen færre aktive i 2019 sammenlignet med 2016.

Valgdeltakelse

Figur 7.27 viser at Aust-Agder og Vest-Agder ligger omtrent likt med landsnivået for valgdeltakelse under stortings-valg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

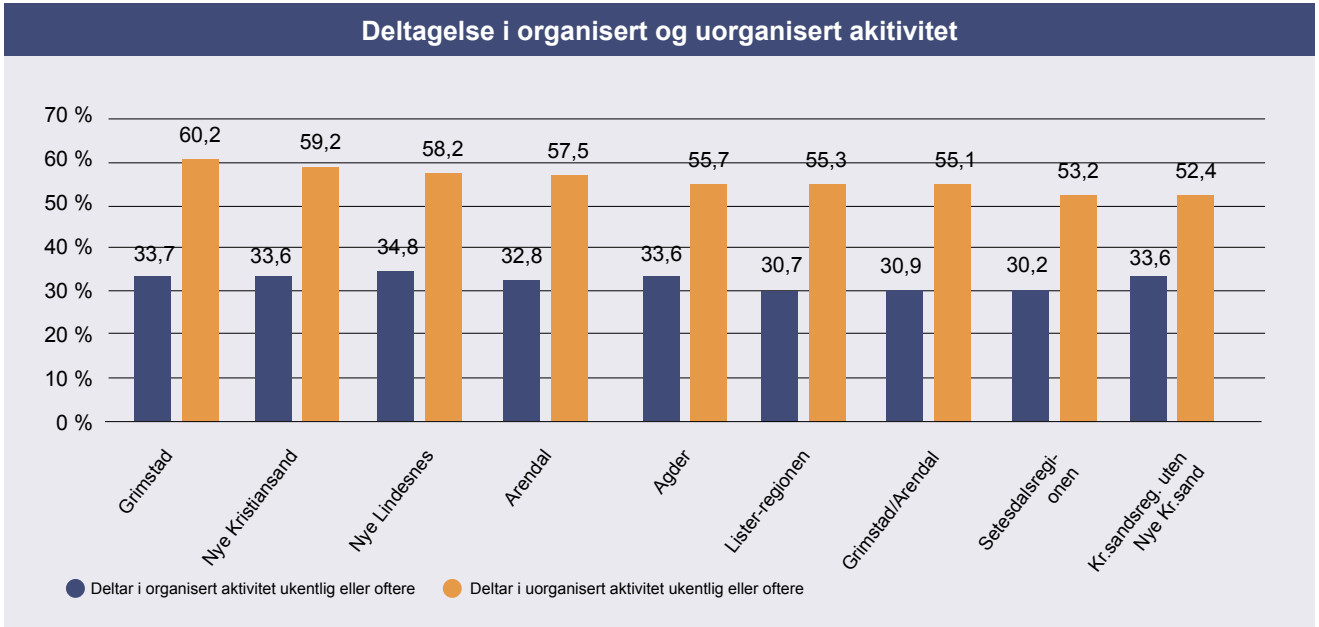

Figur 7.26 Andel som deltar i organisert og uorganisert aktivitet.

Kilde: SSB

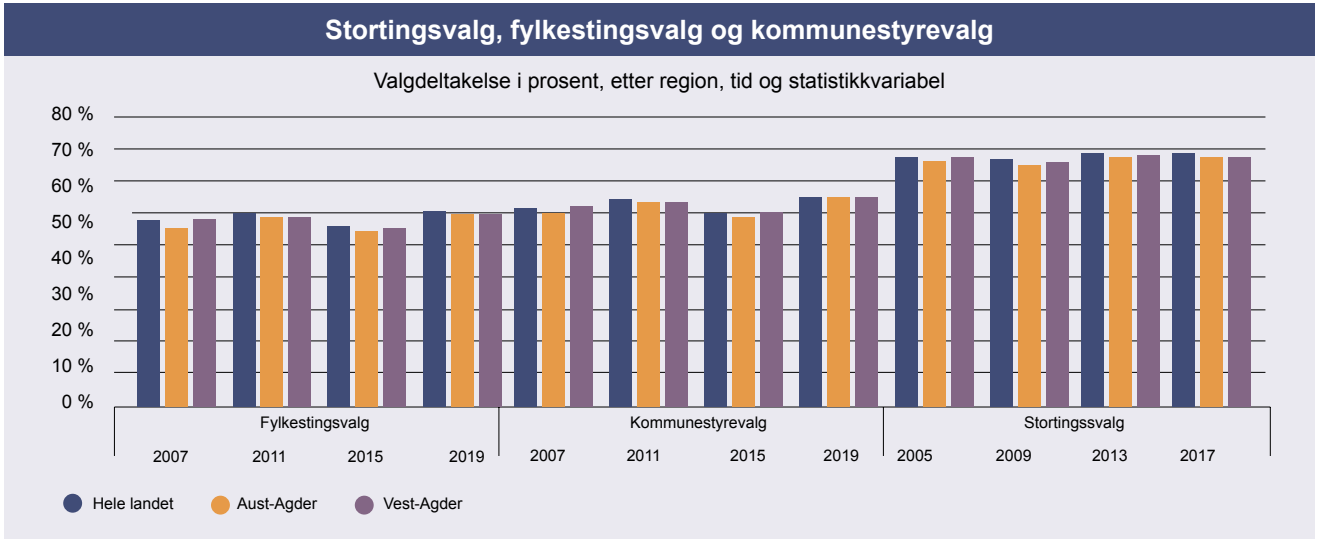

Figur 7.27 Valgdeltagelse etter gammel fylkesinndeling.

[18] Spørsmålsformulering i Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019; Hvor ofte deltar du i organisert aktivitet/frivillig arbeid som for eksempel idrettslag, politiske lag, trossamfunn, kor eller andre lignende ting.

[19] Spørsmålsformulering i Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019; Hvor ofte deltar du i uorganisert aktivitet som for eksempel klubb, møter venner, trimturer med venner/kolleger eller andre.

[20] Korus Sør. (2019). Rapport: Ung i Agder 2019

7.5 Levevaner

Fysisk aktivitet

Nasjonale anbefalinger er at barn bør være fysisk aktive minst 60 minutter per dag, og 150 minutter per uke med moderat intensitet for voksne og eldre [21].

Resultatene fra Ung i Agder 2019 (figur 7.28) antyder imidlertid at flertallet av ungdommene i Agder ikke oppfyller denne anbefalingen. Litt over halvparten (56 prosent) oppgir at de er så fysisk at de blir andpusten 3-4 ganger i uka. Andelen synker i løpet av ungdomstiden. På alle klassetrinn er det flere gutter enn jenter som ofte er fysisk aktive, og forskjellene blir større for hvert trinn.

Foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 (figur 7.29) viser at om lag to tredjedeler av befolkningen i Agder er fysisk aktive 2-3 ganger per uke eller oftere. Det vil si at minst en tredjedel ikke oppfyller nasjonale anbefalinger for fysisk aktivitet. I alle distriktsregionene (Lister-regionen, Setesdalsregionen, Kristiansands-regionen uten Nye Kristiansand og Østre Agder uten Grimstad og Arendal) er andelen lavere enn gjennomsnittet for Agder. Andelen er høyere i de folkerike kommunene, og kvinner er mer fysisk aktive enn menn.

[21] Helsedirektoratet (2015). Folkehelsepolitisk rapport 2015; Indikatorer for det tverrsektorielle folkehelsearbeidet. IS-2776.

Kilde: Regional rapport: Ung i Agder 2019

Andel unge i Agder som er fysisk aktive 3-4 ganger per uke eller oftere, begge kjønn

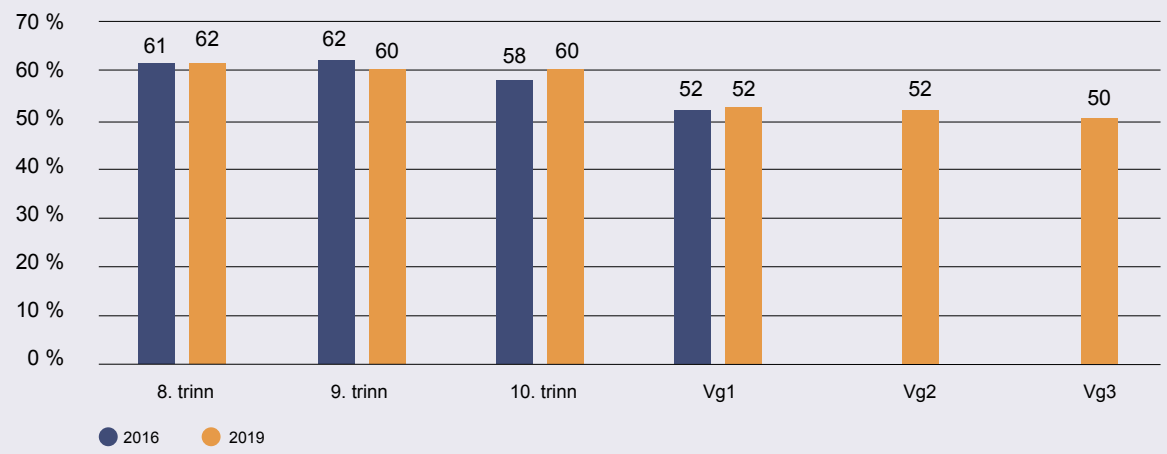

Figur 7.28 Andelen elever i ungdomsskole og videregående skole (8.trinn - Vg3) som er fysisk aktive 3-4 ganger per uke eller oftere, gutter og jenter.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel i Agder som er fysisk aktive 2-3 ganger per uke eller oftere, begge kjønn, alle aldre

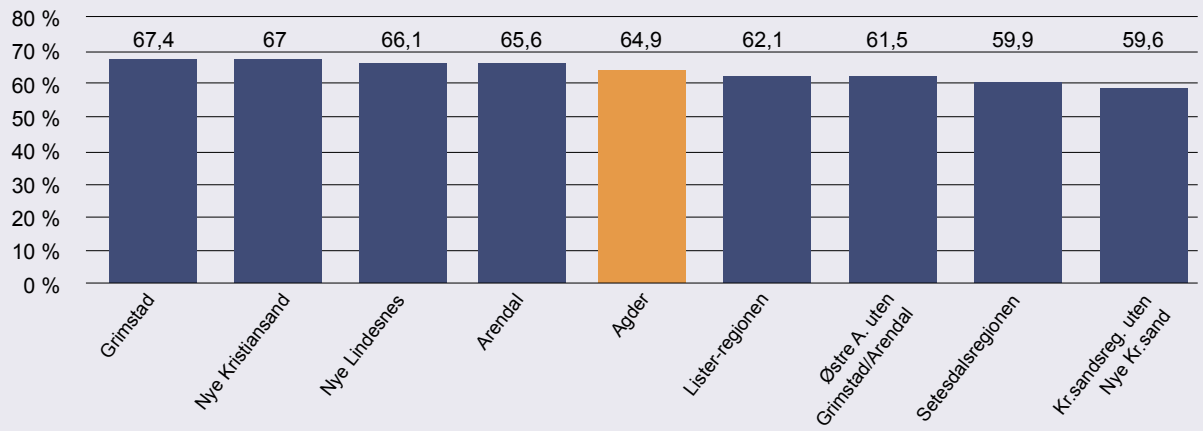

Figur 7.29 Andel som er fysisk aktive 2-3 ganger per uke eller oftere, fordelt på geografi.

Kosthold

De aller fleste ungdommene i Agder spiser middag hver dag, og et flertall spiser frokost og lunsj[22]. I løpet av ungdomstiden endrer imidlertid måltidsvanene seg noe, særlig når det gjelder andelen som spiser frokost daglig. Mens 68 prosent av elevene på 8.trinn spiser frokost hver dag, gjelder dette under halvparten (47 prosent) av elevene på Vg3.

Generelt sett er det færre jenter som svarer at de spiser ulike måltider hver dag enn gutter. Det er også noe færre ungdommer som svarer at de spiser de ulike måltider daglig i 2019 sammenlignet med 2016.

Det gjennomsnittlige saltinntaket i Norge er anslått til ca. 10 gram per person per dag, dobbelt så høyt som anbefalt [23].Tallet er noe lavere for kvinner enn menn. Det kan antas at Agder ligger likt som landsgjennomsnittet. Figur 7.30 viser at innbyggere i 2015 fra gamle Lindesnesregionen rapporter høyest inntak av brus med over fire ganger i uken. Mandal rapporterer høyest inntak av frukt, bær og grønnsaker.

Forbruk, andel på ulike svaralternativer etter fylke, region, folkerike kommune i Agder. Begge kjønn og alle aldre

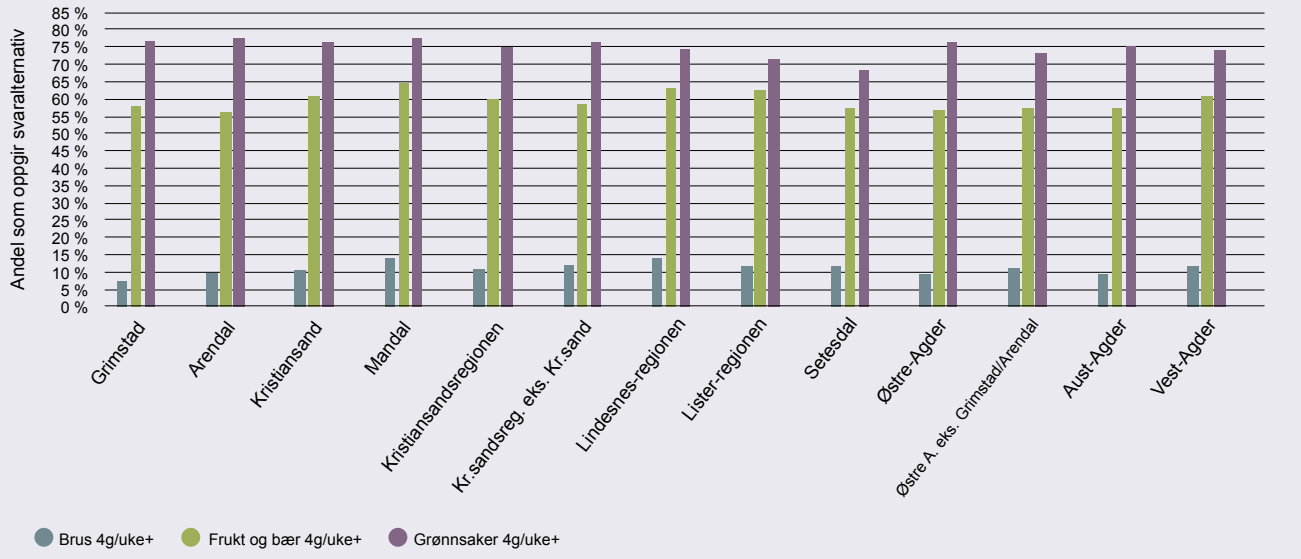

Figur 7.30 Forbruk av brus, frukt og bær, og grønnsaker i Agder i den voksne befolkning i 2015

[22] Korus Sør. (2019). Rapport: Ung i Agder 2019.

[23] Helsedirektoratet (2017). Rapport IS-2680. Utviklingen i norsk kosthold 2107.

Tobakksbruk

I Norge det i de siste årene vært en sterk nedgang i både andelen daglig og «av og til røykere». I følge SSB [24] var det i perioden 2014 - 2018 et årlig gjennomsnitt på 11 prosent dagligrøykere og 8 prosent «av og til røykere» i aldersgruppen 16 -74 år. Tilsvarende tall for Aust-Agder var 14 og 8 prosent, og Vest-Agder 10 og 9 prosent.

Regionale (foreløpige) tall fra fylkeshelse-undersøkelsen i Agder 2019 (figur 7.31) viser at det for voksne over 18 år i Agder er 9 prosent dagligrøykere og 6 prosent «av og til røykere». Andelen dagligrøykere har sunket i hele Agder, mens andelen «av og til røykere» har holdt seg stabilt eller økt noe sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2015. Østre Agder uten Grimstad og Arendal har en høyere andel dagligrøykere enn de andre regionene.

Figur 7.32 viser at det er en klar utdanningsgradient; jo høyere utdanning, jo lavere røykeandel. Blant de med grunnskole eller videregående skole som høyeste utdanning er det flere kvinner enn menn som røykte daglig i Agder. For de med høyskole/ universitet mindre enn 4 år er det tilsvarende omvendt.

Kilde: : Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

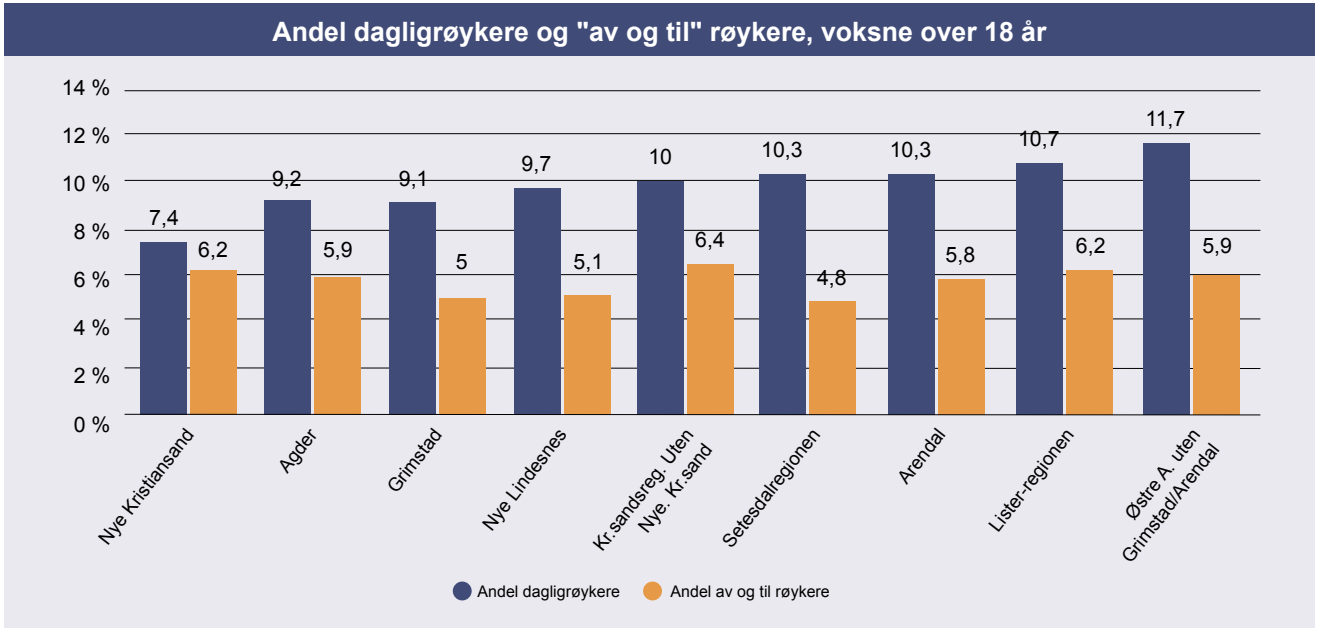

Figur 7.31 Andelen dagligrøykere og «av og til røykere» blant voksne over 18 år i Agder

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

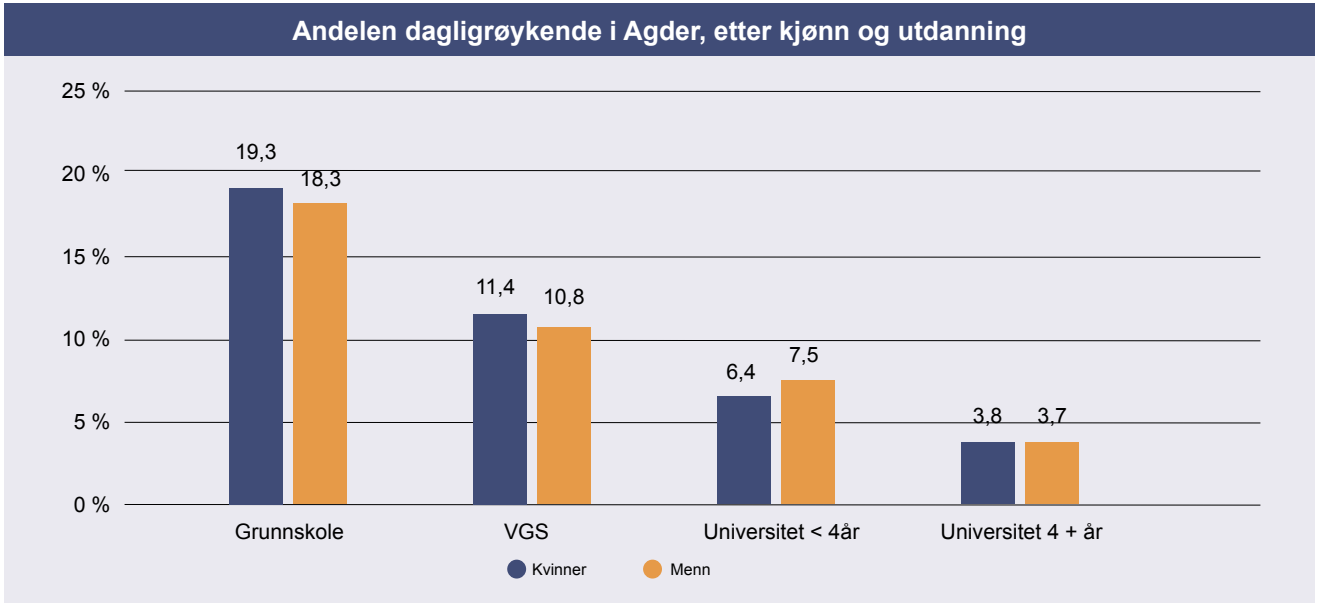

Figur 7.32 Andelen dagligrøykene i Agder, etter kjønn og utdanning; Grunnskole, videregående skole, høyskole/universitet mindre enn 4 år og høyskole/universitet 4 år eller mer.

[24] Statistisk sentralbyrås Reise- og ferieundersøkelse
[25] Statistisk sentralbyrås Reise- og ferieundersøkelse

I følge SSB [25] var det i perioden 2014 - 2018 et årlig gjennomsnitt på 10 prosent dagligsnusere og 4 prosent «av og til snusere» i aldersgruppen 16 -74 år. Tilsvarende tall for Aust-Agder var 7 og 3 prosent, og Vest-Agder 8 og 4 prosent. En høyere andel menn enn kvinner snuser. En høyere andel menn enn kvinner snuser.

Foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 (figur 7.33) viser at omtrent 11 prosent bruker snus daglig, og omtrent 3 prosent av og til i Agder i 2019. Andelen har økt betydelig fra 2015 da tilsvarende tall var 6 prosent og 2 prosent.

Siden slutten av 1990-tallet har det vært en stor nedgang i andelen ungdommer som røyker, ikke bare i Agder, men i landet som helhet. Samtidig har det vært en stor økning i bruk av snus, særlig blant gutter. Økningen i snusing oppveier likevel ikke tilbakegangen i røyking, og bruken av tobakk har samlet gått tilbake [26].

De aller fleste ungdommer i Agder har prøvd verken røyk eller snus. På ungdomskolen gjelder dette 9 av 10 ungdommer, mens 7 av 10 elever på videregående svarer det samme. Sammenlignes Ung i Agder undersøkelsene i 2016 og 2019 er det kun små endringer (figur 7.34). Andelen som røyker daglig er veldig lavt og har holdt seg stabilt fra 2016 til 2019. Andelen som snuser har gått litt opp på ungdomskolen, og litt ned i videregående skole.

Figur 7.34 Andelen elever i ungdomsskole og videregående skole (8.trinn –Vg1) som røyker og andel som snuser daglig. (Regional rapport, Ung i Agder 2019)

[25] Statistisk sentralbyrås Reise- og ferieundersøkelse
[26] Ungdata nasjonale resultater 2019. Novarapport 2019. Oslo: NOVA, OsloMet)

Kilde: : Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

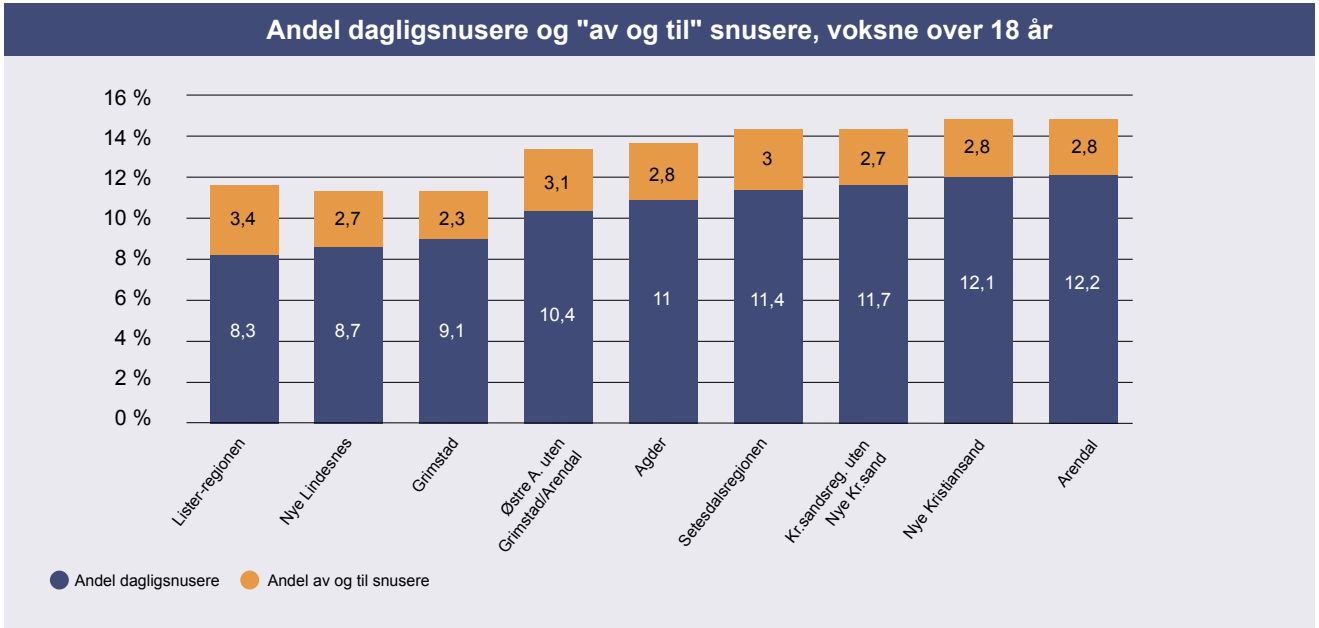

Figur 7.33 Andel dagligsnusere og «av og til snusere», voksne over 18 år i Agder i 2019.

Kilde: Regional rapport: Ung i Agder 2019

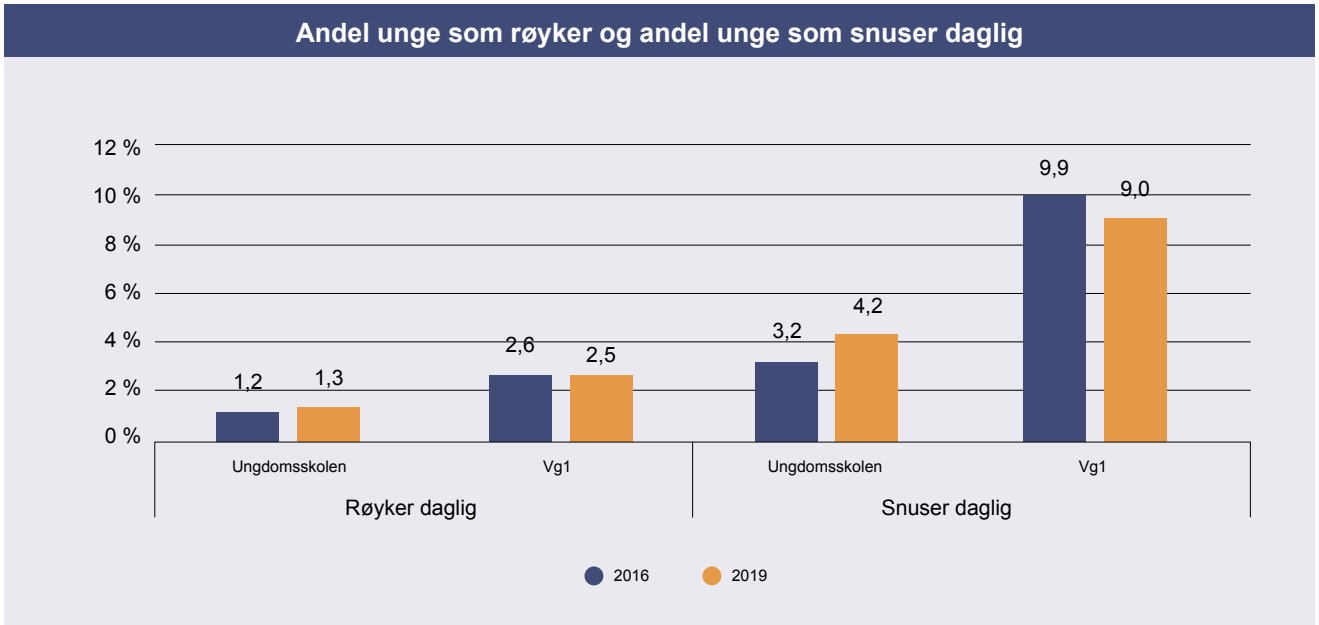

Alkoholbruk

Foreløpige tall fra fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019 viser at andelen i befolkningen som drikker alkohol 2-3 ganger i uken eller oftere har økt noe sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2015. Samtidig har andelen som drikker alkohol sjeldent eller aldri blitt mindre.

Figur 7.35 viser at det drikkes alkohol oftere i Kristiansand, Arendal og Grimstad, mens det drikkes sjeldnere i Setesdalsregionen og Lister-regionen. Samtidig viser figur 7.36 at det i Setesdalsregionen og Lister-regionen konsumeres mer når det først drikkes. Dette peker i retning av at det er et noe mer kontinentalt drikkemønster med relativt hyppig alkoholbruk, men få alkoholenheter [27] per gang i de største byene. og et mer tradisjonelt drikkemønster med sjeldnere alkoholbruk, men med flere alkoholenheter per gang i distriktsregionene.

I tråd med nasjonale trender øker antallet som oppgir at de drikker jevnlig i Agder med økende alder, og særlig i overgangen fra ungdomsskole til videregående skole. Mens 75 prosent av ungdommene i 8. trinn aldri har smakt alkohol, gjelder det samme for 37 prosent på Vg1 og 12 prosent på Vg3 [28].

Ung i Agder 2019 viser at andelen ungdom bosatt i de ulike kommunene i Agder som drikker alkohol månedlig eller oftere varierer. Fra 3 prosent i Iveland til 29 prosent i Valle. Det er litt færre i Agder enn nasjonalt som drikker alkohol månedlig eller oftere.

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Alkoholbruk i Agder 18 år og eldre

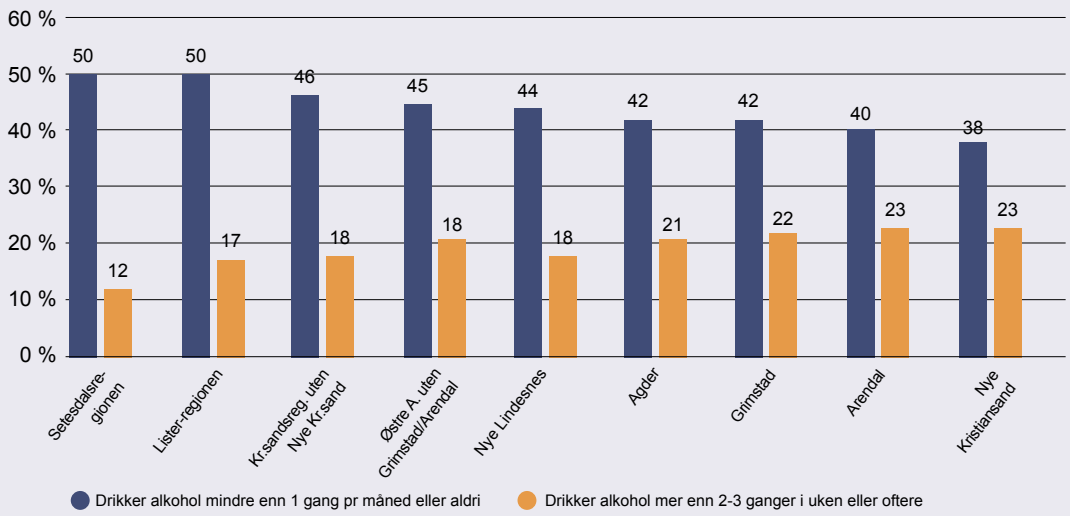

Figur 7.35 Alkoholbruk i Agder, personer fra 18 år, hyppighet

Kilde: Foreløpige tall, Fylkeshelseundersøkelsen i Agder 2019.

Andel 18 år og eldre i Agder som drikker normalt 5 alkoholenheter eller mer hver gang de drikker alkohol

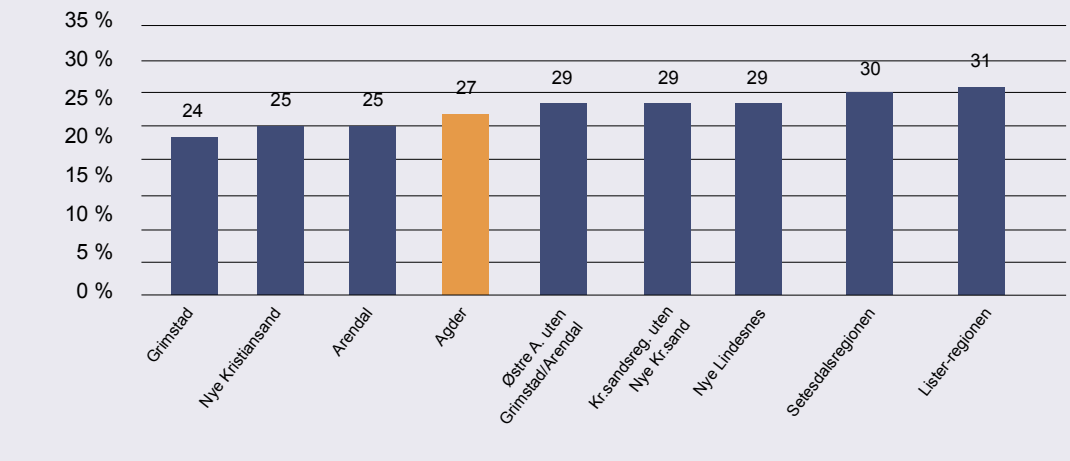

Figur 7.36 Andel som drikker normalt 5 alkoholenheter eller mer hver gang de drikker, fordelt på geografi.

[27] En alkoholenhet tilsvarer en liten flaske øl, et glass vin eller en drink.
[28] Korus Sør (2019). Regional rapport, Ung i Agder 2019.

Bruk av cannabis og andre narkotiske stoffer

I de nasjonale Ungdata-tallene finner vi en utvikling hvor vi så en økning i bruken av hasj eller marihuana blant tenåringer på 1990-tallet, og så en markert nedgang fram til midten av det første tiåret etter årtusenskiftet. Fra 2010 og fram til 2016 har bruken holdt seg stabilt lavt, men de to siste årene har det vært en liten økning i andelen som har prøvd cannabis. [29]

I Ung i Agder 2019 svarer 3 prosent av elever på ungdomsskole og 13 prosent av elever på videregående at de har brukt cannabis, hasj og marihuana minst en gang det siste året.

Figur 7.37 viser at omtrent dobbelt så mange gutter som jenter har prøvd cannabis det siste året, og at dette er vanligere jo eldre en er. Mens 2 prosent av guttene og 1 prosent av jentene på 8.trinn har prøvd cannabis minst en gang det siste året, har 22 prosent av guttene og 13 prosent av jentene på Vg3 gjort det samme.

Figur 7.38 viser også at det er tegn på endring i cannabiskulturen blant ungdom. Siden 2016 har cannabisbruken økt på nesten alle klassetrinn der en har sammenlignbare tall.

I Agder er det noe lavere andel i de gruppene med høyest sosioøkonomisk status (SØS) som har prøvd hasj, marihuana eller cannabis det siste året. Dette skiller seg litt fra de nasjonale Ungdata-tallene, hvor det viser seg at det er ungdom i gruppen merd høy SØS som i størst grad bruker cannabis på videregående skole.

Kilde: Regional rapport: Ung i Agder 2019

Andel unge i Agder som har prøvd hasj/marihuana/cannabis siste året

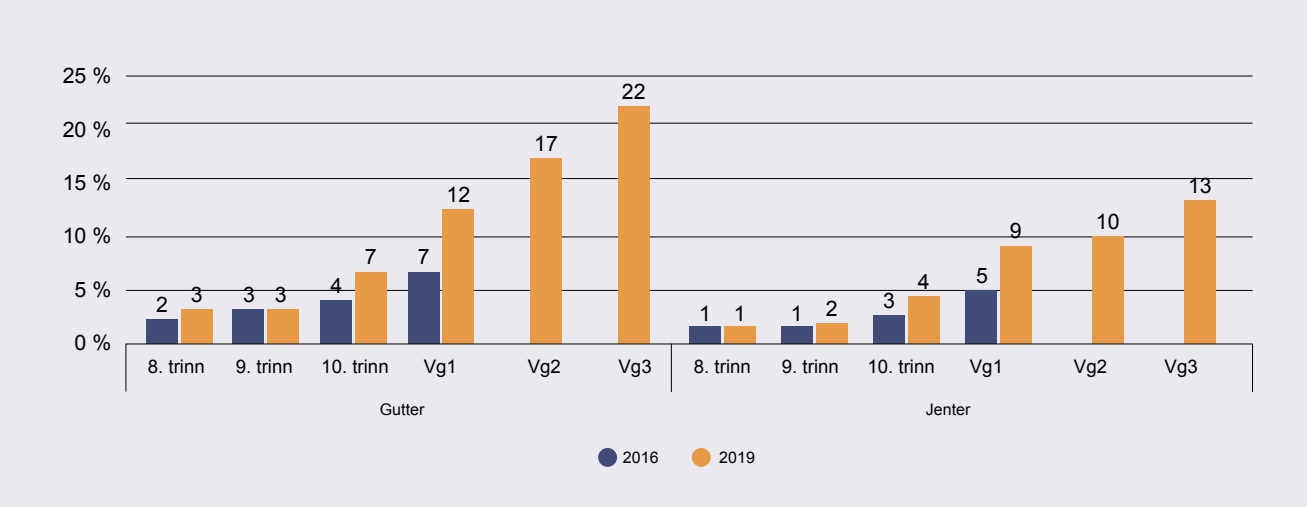

Figur 7.37 Andel unge i Agder som har prøvd hasj/marihuana/cannabis minst en gang det siste året.

Kilde: Regional rapport: Ung i Agder 2019

Andel unge i Agder som har prøvd hasj/marihuana/cannabis siste året fordel på SØS

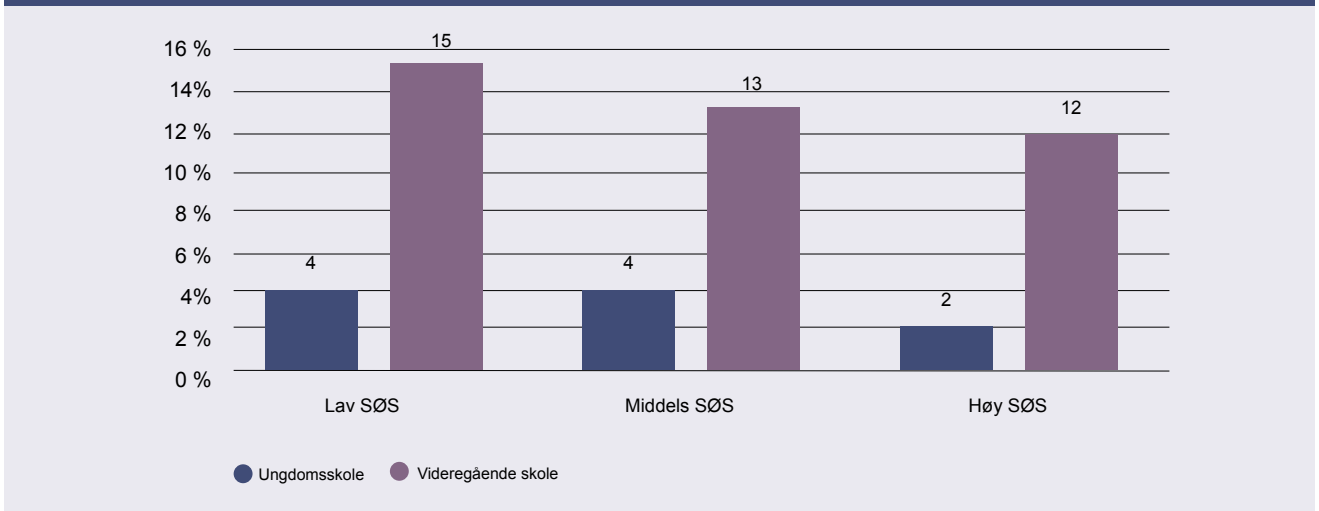

Figur 7.38 Andel unge i Agder som hat prøvd hasj/marihuana/cannabis minst en gang det siste året. Fordelt på skolenivå og sosioøkonomisk bakgrunn.

[29] Ungdata nasjonale resultater 2019. Novarapport 2019. Oslo: NOVA, OsloMet)

Referanser

Kapittel 2. Klima og energi
Agder Energi, Energiutredninger for alle kommunene i Agder. https://www.aenett.no/virksomhet/publikasjoner-utredninger/utredninger/energiutredninger/energiutredninger-for-2013

Electric Region Agder. https://electricregionagder.com/

Estimert karbon fotavtrykk – land i Europa. https://www.electricitymap.org/?wind=false&solar=false&page=map&remote=true

Klimaloven - https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-60

Klimaprofil Agder - https://klimaservicesenteret.no/faces/desktop/article.xhtml?uri=klimaservicesenteret%2Fklimaprofiler%2Fklimaprofil-agder

Klima- og Miljødepartementet (2016-2017). Meld. St. 41, Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid. http://bit.ly/2wIvkl1

NVE notat 2017: Hvordan vil en omfattende elektrifisering av transportsektoren påvirke kraftsystemet?

Parisavtalen - www.miljostatus.no/parisavtalen/

Kapittel 3. Areal og transport
Johansen, Rune, 2017: Folkehelseundersøkelsen – Helse og Trivsel 2015 i Vestfold, Vest-Agder og Aust-Agder. Folkehelseinstituttet. Kan lastes ned her: http://www.regionplanagder.no/media/6904622/Resultatrapport.pdf

NSB (2018) - https://www.nsb.no/om-nsb/for-presse/pressemeldinger/over-65-millioner-togreiser-i-2017

Planforslag til strategiplan for trafikksikkerhet Agder 2018-2029. www.vaf.no/media/6944567/Strategiplan-for-trafikksikkerhet-i-Agder-2018-2029-.pdf

Statens vegvesen, 2017 - https://www.vegvesen.no/fag/fokusomrader/Miljo+og+omgivelser/Stoy

Strategi for ladeinfrastruktur i Agder, 2015. Kan lastes ned her: http://www.regionplanagder.no/media/6321359/Strategi-for-ladeinfrastruktur-i-Agder.pdf

Trygg Trafikk 2019 (Lund, Johan): Helsevesenbasert skaderegistrering som verktøy for å forebygge trafikkulykker. https://www.tryggtrafikk.no/wp-content/uploads/2019/11/Skaderegistreringsrapport2019_nett_oppslag.pdf

TØI, 2014: Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14 – nøkkelrapport. https://www.toi.no/getfile.php?mmfileid=39511

Urbanet Analyse, 2015: Reisevaner i Region Sør 2013/14. https://www.vegvesen.no/_attachment/981751/binary/1050352?fast_title=Reisevaner+Region+s%C3%B8r%2C+rapport+57+2013%E2%80%932014.pdf

Urbanet Analyse: Reisevaner i Arendalsregionen 2013/14. https://www.vegvesen.no/_attachment/981743/binary/1050347?fast_title=Reisevaner+Arendalsregionen%2C+rapport+62+2013%E2%80%932014.pdf

Urbanet Analyse: Reisevaner i Kristiansandsregionen 2013/14. https://www.vegvesen.no/_attachment/981742/binary/1050346?fast_title=Reisevaner+Kristiansandsregionen%2C+rapport+63+2013%E2%80%932014.pdf

Kapittel 5. Arbeids- og næringsliv
ADAPT Consulting AS, 2017: A Brief Overview of the Power System in Norway and Southern Norway in particular. Kan lastes ned fra VAF her: http://www.vaf.no/media/6710388/A-Brief-Overview-of-the-Power-System-in-Southern-Norway2017-002-.pdf

Agderforskning, 2016: Smart spesialiseringsanalyse for Agder (FoU-rapport 2/2016). Kan lastes ned fra regionplanagder.no her: http://www.regionplanagder.no/media/6496222/Smart-spesialisering-Agder-del-1.pdf

Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner, 2017: Kunnskapsgrunnlag: Folkehelsestrategi for Agder 2018-2025. Kan lastes ned fra regionplanagder.no her: http://www.regionplanagder.no/media/6700041/Kunnskapsgrunnlag-folkehelsestrategi-for-Agder-2018-2025-23mai-2017.pdf

Fevang, Elisabeth og Røed, Knut, 2006: Veien til uføretrygd i Norge (Rapport 10/2006) Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Forskningsrådet, 2017: Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer 2017. Kan lastes ned fra Forskningsrådet her: https://www.forskningsradet.no/prognett-indikatorrapporten/Indikatorrapporten_2017/1254026172832

Forskningsrådet, 2017: Regionale kunnskapsgrunnlag: Agder. Forskningsrådets arbeid med næringsrettet FoU

Menon: Industrielt eierskap i Norge. Eierskapets betydning for verdiskaping og vekst i industribedrifter og tilknyttet næringsvirksomhet (Menon-publikasjon nr 11/2012)

NAV-statistikknotat per 30.09.2019: https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/AAP+nedsatt+arbeidsevne+og+uforetrygd+-+statistikk/Arbeidsavklaringspenger/_attachment/550915?_download=true&_ts=16dc950c200

NIBIO, 2017: Arealbarometer. https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/arealressurskart-ar5/arealbarometer

Telemarksforskning, 2017: Naturressursanalyse Aust-Agder og Vest-Agder (TF-rapport nr. 403/2017) Kan lastes ned fra http://www.regionplanagder.no

Kapittel 6. Kultur og kulturminner

Byggnettverket og Håndverksnett, 2017: Varmere, våtare, villare. Rapport om museas møte med klimautfordringane. http://ryfylkemuseet.no/wp-content/uploads/2016/01/MANUS-nettutgve.pdf

CHCfE-konsortiet, 2015: Kulturarven er verdifull for Europa. International Cultural Centre, Krakow, 2015. www.europanostra.org/our-work/policy/cultural-heritage-counts-europe

Dam, Karolina Wojdak og Brathaug, Ann Lisbet, 2010: Frivillighet-Norge skaper store verdier. Artikkel https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/frivillighet-norge-skaper-store-verdier

Dammann, Åse, 2015: Gamle hus da og nå Status for SEFRAK-registrerte bygninger i 18 kommuner Sammendragsrapport for Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram 2000-2014. NIKU Rapport 82.

Gierløff, Caroline Wang., Magnussen, Kristin., Eide, Lars Stemland., Iversen, Endre Kildal., Ibenholt, Karin., Dombu, Siri Voll., Navrud, Ståle og Strand, John, 2017: Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer. Menon-publikasjoner nr. 72/2017

Halmrast, Hanne H., Refsli, Petter B. og Sjøvold, Jon Martin, 2017: Kunst i tall 2016. Omsetning av musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst. Kulturrådet.

Heian, Marit Torvik, Kleppe, Bård og Løyland, Knut, 2015: KUNSTNERUNDERSØKELSEN. Kunstnernes inntekter i 2013. Telemarksforsking Rapport nr. 350 (2015), Isbn 978-82-7401-751-1

Heian, Marit Torvik, Løyland, Knut og Mangset, Per, 2008: Kunstnernes aktivitet, arbeids- og inntektsforhold 2006. Telemarksforskning rapport nr. 241 (2008) ISBN/ISSN 978-82-7401-262-2/1501-9918

Holm, Arne 2016: *Kulturarv som ressurs i samfunnsutviklingen – suksessfaktorene i by- og tettstedsutviklingsprosjekter med fokus på vern og ny bruk av eldre bygninger.* NIBR-rapport 2016:7.

https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/kulturminner-og-kulturmiljo/miljomal-2.1/

Johansen, Rune, 2017: Folkehelseundersøkelsen – Helse og Trivsel 2015 i Vestfold, Vest-Agder og Aust-Agder. Folkehelseinstituttet. Kan lastes ned her: http://www.regionplanagder.no/media/6904622/Resultatrapport.pdf

Kleppe, Bård, 2018: Norsk kulturindeks 2018. http://kulturindeks.no/. Data hentet fra excel-fil fra Bård Kleppe 3.9.2019

Kulturdepartementet, 2014: Kulturutredningen 2014. NOU 2013:4.

Kulturrådet 2018: Museene i 2017 – Kulturrådets vurderinger av museene i det nasjonale museumsnettverket.

Magnussen, Kristin., Gierløff, Caroline Wang., Iversen, Endre Kildal., Dombu, Siri Voll., Ibenholt, Karin og Navrud, Ståle, 2017: Kulturminnefondets samfunnsnytte. Menon publikasjon. 42/2017.

Riksantikvaren 2015c: Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen.

Riksantikvaren 2015d: Kulturarvens samfunnsnytte – verdiskapingsarbeidet 2012 – 2015.

Skarstein, Vigdis Moe (utredningsleder): Kunstens autonomi og kunstens økonomi. Rapport fra utredningen om kunstnerøkonomien igangsatt av Kulturdepartementet. Publikasjonskode V-0973

Sørvig, Øystein Sivertsen og Iversen, Endre Kildal 2016: Ringvirknings- og verdiskapingsanalyse av reiselivet i Tinn. MENON-PUBLIKASJON NR. 3/2016 Januar 2016;

Salte, Maren Louise; Fossen, Marius & Halvorsen, Kaj 2017: *Indikatorer for samfunnsnytte. Kulturminner og kulturmiljøer.* Analyse og Strategi.

Ulstein, Heidi., Magnussen, Kristin., Dombu, Siri Voll & Iversen, Endre. 2017: *Hvordan måle samfunnsnytten av kulturmiljøer over tid? Forslag til indikatorer for miljøovervåking.* Menon-publikasjon nr. 80/2017.

Vest-Agder Fylkeskommune 2014: Ny-Hellesund kulturmiljø. Forslag til forvaltningsplan. Høringsdokument.

Virke, 2013: Nytt Nasjonalmuseum - økonomiske ringvirkninger og potensial.

Kapittel 7. Folkehelse
Helsedirektoratet, 2015: Folkehelsepolitisk rapport, Indikatorer for det tverrsektorielle folkehelsearbeidet. IS-2776.

Johansen, Rune, 2017: Folkehelseundersøkelsen – Helse og Trivsel 2015 i Vestfold, Vest-Agder og Aust-Agder. Folkehelseinstituttet. Kan lastes ned her: http://www.regionplanagder.no/media/6904622/Resultatrapport.pdf

KoRus Sør, 2016: Regional rapport Ung i Agder 2016. UNG dataundersøkelse.

Kriminalstatistikk, Agder politidistrikt 2013-2017.

Norsk folkehjelp, 2017: Drukningsstatistikk. https://www.folkehjelp.no/Presse/Drukningsstatistikk

Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet – www.reseptregisteret.no

SSB, 2017: Levekårsundersøkelsen 2015, samordnet med den europeiske helseintervjuundersøkelsen.

Aust-Agder Fylkeskommune
E-post: postmottak@austagderfk.no
Telefon: 37 01 73 00
Besøksadresse:
Ragnvald Blakstadsvei 1,
4838 Arendal
Postadresse:
Postboks 788 Stoa,
4809 Arendal

Vest-Agder Fylkeskommune
E-post: postmottak@vaf.no
Telefon: 38 07 45 00
Besøksadresse:
Tordenskjoldsgate 65,
4605 Kristiansand S
Postadresse:
Postboks 517 Lund,
4605 Kristiansand

Omslag illustrasjon: Marita Grimsø Cappelen / Omslag design: Astrid Austeid Fjose / Layout: Bjorvand&Co

AUST-AGDER FYLKESKOMMUNE

Vest-Agder fylkeskommune

REGIONPLAN AGDER

SAKSFRAMLEGG

LYNGDAL KOMMUNE

Arkivreferanse: 2020/1576-5
Arkivkode: 110
Saksbehandler: Linn Øysæd Gyland
Adm.enhet: Plan og næring
Dato: 04.03.2020

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Kommunestyret	12.03.2020	21/2020
Formannskapet	26.03.2020	25/2020
Kommunestyret	16.04.2020	32/2020

Saksfremlegg

Kommunedirektørens anbefaling:

Kommunestyrets behandling av sak 21/2020 i møte den 12.03.2020:

Kommunestyrets Behandling 12.03.2020:

Kommunestyrets Vedtak 12.03.2020:
Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA-viruset. Saken ble dermed ikke behandlet.

Formannskapets behandling av sak 25/2020 i møte den 26.03.2020:

Formannskapets Behandling 26.03.2020:

Ordfører til PS 24/2020 og 25/2020:
Det er gitt utsatt høringsfrist. Sakene tas vekk fra sakslisten i dette møtet og behandles i senere møte.

Formannskapets Vedtak 26.03.2020:

Det er gitt utsatt høringsfrist. Saken tas vekk fra sakslisten i dette møtet og behandles i senere møte.

Høringsuttalelsen som framkommer under vurdering i saksframlegget godkjennes.

Bakgrunn for saken:
Regionplan Agder ble vedtatt høsten 2019. Arbeidet med å utarbeide handlingsprogram for 2020 – 2023 er igangsatt. Fylkesutvalget ber om innspill til hvilke mål i Regionplan Agder 2030 som skal prioriteres i den neste fireårsperioden.

Det ønskes følgende innspill:
1. Hva er kommunens prioriteringer av mål og veier til målet i Regionplan Agder 2030?
2. Hva kan kommunen bidra med for at Agder skal nå disse målene og hvem ser kommunen på som aktuelle samarbeidsparter i arbeidet?

Felles mål for Agder 2030
Gjennom Regionplan Agder 2030 har sentrale samfunnsaktører satt seg felles mål for utviklingen av Agder frem mot 2030. Det skal jobbes for at regionen blir et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levekår, gjennom fem hovedsatsingsområder:

- Attraktive og livskraftige byer, tettsteder og distrikter
- Verdiskaping og bærekraft
- Utdanning og kompetanse
- Transport og kommunikasjon
- Kultur

Regionplan Agder 2030 bygger på FNs 17 bærekraftsmål og vektlegger tre gjennomgående perspektiver for å få til en bærekraftig samfunnsutvikling:

- Næringsutvikling og samarbeid om nye arbeidsplasser (økonomisk bærekraft)
- Levekår, likestilling, inkludering og mangfold (sosial bærekraft)
- Klima og miljø (miljømessig bærekraft)

Om handlingsprogrammet
Flere områder i Regionplan Agder 2030 blir ivaretatt gjennom ordinær virksomhet og gjøremål uten at det må løftes inn i handlingsprogrammet. Både fylkeskommunen, flere kommuner og andre samfunnsaktører har allerede lagt regionplanens mål til grunn for eget strategi- og planarbeid.

Formålet nå er å finne frem til de tiltakene som vil styrke det regionale samarbeidet og bidra til et felles løft slik at vi når hovedmålet om et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levekår. Vi skal i fellesskap finne frem til de tiltakene som vil gi størst gevinst for Agder i 2030.

Tiltakene i handlingsprogrammet skal ikke utformes som nye målsettinger, men være tiltak koblet til et eller flere mål i Regionplan Agder 2030.Handlingsprogrammet skal være konkret og ikke for omfattende, med gjennomførbare tiltak.

Fylkeskommunen vil se arbeidet med handlingsprogrammet i sammenheng med de to andre prosessene som er satt i gang våren 2020: Regional planstrategi for Agder og handlingsprogram for fylkesveg.

Høringsfristen for kommunene er satt til 1. april 2020

Hjemmelsbakgrunn

Plan- og bygningslovens kap. 8
§§ 8-1 og 8-3

Vurdering:

Innspill punkt 1: Hva er kommunens prioriteringer av mål og veier til målet i Regionplan Agder 2030?

Lyngdal kommune vil særlig trekke frem fire mål beskrevet i Regionplan Agder 2030 som er viktige i perioden 2020-2023

1. *Det er attraktive og varierte bo- og arbeidsmarkeder i hele Agder.* Vi vil særlig trekke frem viktigheten av å ha en arealplanlegging som tar hensyn til at infrastruktur og mulighetene for kollektivtrafikk er ulik i distrikter og byer. Dette får følger for hvordan den enkelte kommune kan jobbe med klima og bærekraftig by- og boligplanlegging.
2. *Verdiskaping er basert på bærekraftig bruk av menneskelige ressurser og naturressurser*. Her vil vi særlig trekke frem viktigheten av å kartlegge muligheter og utvikle bærekraftig verdiskaping på bakgrunn av naturressurser (Kommunen ønsker sterkt fokus på blå næring).
3. *En høyere andel elever og studenter gjennomfører videregående opplæring, fagskole og høyere utdanning.* Her vil vi trekke frem viktigheten av desentraliserte studietilbud på ulike utdanningsnivåer
4. *Nødvendig infrastruktur for et lavutslippssamfunn er bygd ut.* Det må arbeides aktivt for å opprettholde og videreutvikle dagens tilbud på jernbane på en slik måte at det ikke rammer distriktene.

Innspill punkt 2. Hva kan kommunen bidra med for at Agder skal nå disse målene og hvem ser kommunen på som aktuelle samarbeidsparter i arbeidet?

Lyngdal kommune er gjennom Listersamarbeidet i gang som deltaker i prosessen med å utarbeide Regionplan Lister 2030. Denne planen er prioritert i forslag til regional planstrategi for Agder 2020 – 2024.

Regionplan Lister 2030 skal utarbeides som en regional plan etter kravene i plan- og bygningsloven. Planen skal bygge på Regionplan Agder 2030, med fokus på Lister sine utfordringer og muligheter. Hovedmålet med Regionplan Lister 2030 er å utvikle Lister til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region – et attraktivt lavutslippssamfunn med gode og likeverdige levekår. Dette samsvarer med hovedmålet i Regionplan Agder 2030.

I tillegg skal Regionplan Lister 2030 være et redskap for økt samskaping og større bo-attraktivitet i kommunene i Lister. Det er behov for å synliggjøre, utdype og konkretisere forhold som har større betydning lengst vest i Agder, i en region med mindre bykommuner og distriktskommuner.

Regionplan Lister 2030 med tilhørende handlingsprogram skal:

- være et overordnet strategisk styringsdokument for hele Lister, som også legges til grunn for kommunal planlegging
- gi retning til samarbeidet for å løse regionens viktigste hovedutfordringer og for å utnytte regionens mange muligheter
- sette nye mål for utvikling av Lister som er tydelige, målbare og ambisiøse - og realistiske å nå innen 2030
- peke på felles tiltak for å nå målene

Konklusjon:

Lyngdal kommune vil særlig trekke frem fire viktige mål for den kommende fireårsperioden. Kommunens bidrag for å nå disse målene og aktuelle samarbeidsparter i arbeidet avklares i prosessen med Regionplan Lister 2030 og i det videre arbeidet med kommuneplanen.

Forslag til vedtak

Høringsuttalelsen godkjennes.

Vedlegg:

1	Saksfremlegg

AGDER
fylkeskommune

Regionplan Agder 2030

Attraktiv, samskapende og bærekraftig

Innhold

5 Agder – en bærekraftig region med lave utslipp og gode levekår

7 Utfordringer og muligheter for Agder i 2019

11 Attraktive og livskraftige byer, tettsteder og distrikter

15 Verdiskaping og bærekraft

19 Utdanning og kompetanse

23 Transport og kommunikasjon

27 Kultur

31 Oppfølging av planen

Agder – en bærekraftig region med lave utslipp og gode levekår

Regionplan Agder 2030s hovedmål er å utvikle Agder til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig region i 2030 – et attraktivt lavutslippssamfunn med gode levekår. Dette innebærer å

- bruke hele Agder, og sørge for at utviklingen kommer alle deler av Agder til gode,
- samarbeide om å nå FNs bærekraftsmål på regionalt og lokalt nivå,
- jobbe kunnskapsbasert og målrettet for å forbedre levekårene gjennom en langsiktig og helhetlig levekårssatsing,
- redusere klimagassutslipp på Agder med minst 45 prosent innen 2030,
- utnytte mulighetene som digitalisering gir.

Regionplan Agder 2030 har fem tema som skal være hovedsatsingsområder frem mot 2030:

- Attraktive og livskraftige byer, tettsteder og distrikter
- Verdiskaping og bærekraft
- Utdanning og kompetanse
- Transport og kommunikasjon
- Kultur

I tillegg har planen tre gjennomgående perspektiver som samsvarer med de tre dimensjonene av bærekraft i hovedmålet:

- Næringsutvikling og samarbeid om nye arbeidsplasser
- Levekår, likestilling, inkludering og mangfold
- Klima og miljø

Regionplan Agder 2030 er et overordnet strategisk styringsdokument for hele Agder. Den beskriver de viktigste utfordringene og mulighetene for landsdelen, et ønsket fremtidsbilde for 2030, og hva som skal til for å nå konkrete mål. Planen er grunnlaget for politikkutformingen i Agder. Den er retningsgivende for prioritering, samordnet innsats og virkemiddelbruk fra ulike offentlige aktører. Planen er utarbeidet etter smart spesialiseringsmetodikken og peker på relevante områder for internasjonalt samarbeid.

Offentlige og private samfunnsaktører på Agder har over mange år samarbeidet godt for å nå ambisiøse mål, gjennom «Felles mål for Sørlandet 2003-2010» og Regionplan Agder 2020. Nøkkelen til å nå felles mål er å videreføre og forsterke det gode samarbeidet i et regionalt partnerskap. Samarbeidet skal kjennetegnes av kunnskapsbasert praksis, som tar utgangspunkt i et felles utfordringsbilde og kobler kompetanse fra erfaring, forskning og medvirkning.

Utfordringer og muligheter for Agder i 2019

Agder er en region i økonomisk og befolknings-messig vekst. De siste ti årene har Agder vært en av landets raskest voksende regioner i folketall. Den viktigste årsaken er innvandring. Befolkningsveksten er imidlertid ujevnt fordelt. Veksten er høyest i Kristiansandsregionen, mens flere innlandskommuner har en svak vekst og ville opplevd befolkningsnedgang uten innvandring. Det er en trend at flere velger å bo sentralt, både i by- og bygdesentrum.

Agder har et variert og konkurransedyktig arbeids- og næringsliv. Industrinæringer som prosess- og mekanisk industri og leverandør-industri for olje- og gassvirksomhet står særlig sterkt. I tillegg er reiseliv en viktig næring som kan videreutvikles. Agder har sterke klynger og nettverk innen disse sektorene. Innenfor flere av disse næringene skjer det en betydelig digitalisering, automatisering og robotisering. Dette vil få stor betydning for ressursbruk og for hvordan tjenester utføres og mottas.

Det er et stort potensial for bærekraftig vekst gjennom å kombinere regionens sterke tekno-logikompetanse og store overskudd av fornybar kraft. Treindustrien og marine næringer har store utviklingsmuligheter og kan bidra til å skape nye arbeidsplasser.

Gjennomføringsgraden i videregående skole har vært jevnt økende de siste årene. Agder har en relativt høy andel personer med yrkesrettet utdanning. Det er likevel et behov for at flere velger de yrkesfaglige programmene som nær-ingslivet etterspør. Samtidig trenger næringslivet ansatte med høyere utdanning. Mange av disse må i dag rekrutteres fra andre deler av landet eller fra utlandet.

Det fødes færre barn, og eldre utgjør en stadig større andel av befolkningen. Denne utviklingen vil stille offentlig sektor overfor store utfordringer i årene som kommer. Det blir blant annet færre i arbeidsfør alder per pensjonist. Samtidig er eldre mennesker en viktig ressurs for samfunnet, blant annet med frivillig innsats. Det er viktig å legge til rette for et aldersvennlig samfunn.

Agder er blant regionene med lavest sysselsett-ingsgrad, der særlig andelen unge på uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger er høy. For å opp-rettholde dagens velferdsnivå må sysselsettings-graden og verdiskapingen per arbeidstaker økes. Det er også behov for å ta i bruk nye teknologiske løsninger og nye modeller for samhandling og tjenesteutvikling.

Deler av innlandet på Agder, distriktene og rand-kommunene opplever levekårsutfordringer og tap av arbeidsplasser. Flere kommuner har et ensidig arbeidsmarked med få kompetansearbeidsplasser, og lang reisetid til steder med variert arbeids-marked. Det er utfordringer med fiber- og nett-kapasitet flere steder. Store avstander og til dels dårlige veier hindrer effektiv transport av folk, råvarer og produkter.

Likestilling, inkludering og mangfold er viktig, både i et levekårs- og verdiskapingsperspektiv. Agder er

den regionen i Norge som har lavest andel av innvandrere i arbeid, og har i tillegg lav andel kvinner i lederstillinger og høy andel kvinner i deltidsstillinger.

Inntektsulikhetene på Agder og andelen barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt har økt. Et rausere og mer likestilt samfunn vil bidra til bedre folkehelse og mer inkludering. Dette vil også føre til at flere kan komme i arbeid og dermed øke sysselsettingsgraden og verdiskapingen, redusere inntektsforskjellene og forbedre levekårene i regionen.

Klimaendringer er en global utfordring. Agder må både håndtere hendelser som følge av mer ekstremvær og gjennomføre utslippskutt for å oppfylle Parisavtalen. Transport står for mest klimagassutslipp i Agder, og det er derfor i denne sektoren de største utslippskuttene må tas. Samtidig er økt mobilitet sentralt for å bedre levekår, skape et felles bo- og arbeidsmarked og tilrettelegge for verdiskaping. Næringslivet i regionen har store muligheter for å utvikle nye klimavennlige løsninger og produkter, og dermed nye grønne arbeidsplasser. For å få dette til må Agder styrke innsatsen innen forskning, utvikling og innovasjon.

Kultur, idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv, samt arenaer for tro og livssyn, er viktig for innbyggernes levekår. De bidrar til å utvikle kreativitet og god folkehelse, og til sosial integrering. Frivillig sektor er en sentral del av Agders kulturliv. Kulturlivet er i sterk utvikling, og det er gjennomført en satsing på kulturbygg i mange kommuner. Store kulturarenaer og formidlingsbygg kan gjøre Agder til en nasjonal kulturregion. Det er også viktig å ha fokus på kulturminner for å bevare Agders historie, bygge identitet og skape verdier.

Skjærgården og rik natur i innlandet gir et godt grunnlag for å videreutvikle Agder som turistmål. Det er områder der Agder har store naturverdier, som kystsonen og høyfjellet, som er sårbare og under utbyggingspress, blant annet på grunn av mulige nye vindkraftverk. Byspredning på Agder, i form av omfattende bolig- og næringsutbygging og store arealreserver utenfor definerte tettsteder, fører til unødvendig stor arealbruk, nedbygging av naturområder og dyrket mark, og kan legge ytterlige press på kommuneøkonomien. Det er viktig å finne rett balanse mellom vern av natur- og kulturverdier, og ivaretakelse av lokalsamfunnenes behov for bolig- og næringsutvikling.

Agder er en utadrettet region med lange tradisjoner for internasjonalt samarbeid. Næringslivet i landsdelen er eksportrettet, og mange av de største bedriftene har utenlandske eiere. Agder har innbyggere fra omtrent 150 land, mange utenlandske studenter og arbeidstakere, og en rekke transportforbindelser til utlandet. Internasjonalt arbeid er viktig for at Agder skal bli en mer attraktiv, innovativ, inkluderende og lærende region. I internasjonalt samarbeid ligger det store muligheter for å utveksle kunnskap som bidrar til mer forskning, utvikling og innovasjon, og til å profilere Agder som en attraktiv region utad.

Attraktive og livskraftige byer, tettsteder og distrikter

Fremtidsbilde Agder

I 2030 er Agder en attraktiv region å bo i, jobbe i og besøke. Byene, tettstedene og bygdesentrene er trygge og attraktive steder med identitet og innovasjonskraft. Stedene er kompakte, tilrettelagt for alle, uansett funksjonsevne, og ivaretar behovene som både minoritetsgrupper og en stadig økende andel eldre har. Bolig-, handels-, kultur- og tjenestetilbudet er variert og tilpasset innbyggernes behov.

Nærhet og gode møteplasser bidrar til samarbeid, nytenking og verdiskaping. Virksomheter med mange ansatte og besøkende ligger sentralt i byene og tettstedene. Byene og tettstedene er utviklet innenfor definerte tettstedsgrenser. Fortetting og gjenbruk av eksisterende utbyggingsområder ivaretar både miljømessige, sosiale og kulturhistoriske verdier. Nye utbyggingsområder er tilpasset et endret klima.

Samarbeid om levekår og stedsutvikling har bidratt til bedre helse og mindre sosiale forskjeller. Flere bor i gangavstand til dagliglivets gjøremål. De fleste velger derfor å forflytte seg uten bruk av privatbil, og langt færre er utsatt for støy- og luftforurensning. Det er god tilgang på boliger i ulike prisklasser, med gode innvendige og utvendige fellesarealer som er tilrettelagt for å kunne bo i eget hjem hele livet. Alle innbyggere har likeverdige muligheter til å delta i samfunnet.

Kristiansand og Arendal fungerer som hovedsentre for vekst på hele Agder. De mindre byene og tettstedene fungerer som vekstsentre for sin region. De spiller på sine lokale fortrinn og utvikles som stadig mer attraktive steder med gode møteplasser for innbyggerne og besøkende.

Utvikling av lokalsamfunnene skjer gjennom god planlegging og i henhold til lokaldemokratiske prinsipper. Det er tatt i bruk nye digitale verktøy for innbyggermedvirkning som involverer, engasjerer og utnytter kompetansen i befolkningen. God arkitektur gir stedene kvaliteter og tilbud som inviterer til møter mellom mennesker på tvers av generasjoner, kulturer, sosial bakgrunn, funksjonsevne og kjønn. Innbyggerne opplever trygghet, sterk tilhørighet og eierskap til lokalmiljøet. Dugnadsviljen, engasjementet og frivillig innsats står sterkt.

Offentlige bygg planlegges for sambruk og samling av flere funksjoner, og er lokalisert slik at regionens tettsteder styrkes og transportbehovet reduseres. Det legges vekt på universell utforming og inkluderende løsninger.

Regionens natur- og landbruksområder er ivaretatt for fremtidige generasjoner og er en del av regionens ressursgrunnlag og identitet. Naturmangfoldet og leveområdene til sårbare arter er ivaretatt, kulturlandskapet holdes i hevd, og landbruket produserer mer enn tidligere. Strandsonen langs sjø og vassdrag er skjermet mot utbygging, og vannforekomstene i regionen har god vannkvalitet.

Mål mot 2030	Veien til målet
Det er attraktive og varierte bo- og arbeidsmarkeder i hele Agder.	Utvikle samarbeidsarenaer for lokal steds- og næringsutvikling mellom offentlig sektor, akademia, næringsliv og innbyggere.
	Ivareta næringslivets behov for areal, og legge til rette for at virksomheter med mange besøkende lokaliseres i sentrumsområder.
	Følge opp Folkehelsestrategi for Agder i regionale og kommunale planer og strategier.
	Styrke regionale sentre og tettsteder, blant annet gjennom en god fordeling av offentlige arbeidsplasser.
	Ha en arealplanlegging som tar hensyn til at infrastruktur og mulighetene for kollektivtrafikk er ulik i distrikter og byer.
	Videreføre satsingen på distriktene i Agder ved bruk av konsesjonskraftmidler, blant annet til etablering av arbeidsplasser.
Byer, tettsteder og bygdesentre er utviklet kompakt og med kvalitet. Stedene har gode og inkluderende bomiljøer og møteplasser.	Styrke plan- og utviklingskompetanse, tverrsektoriell samhandling og tidlig inkludering av befolkningen i stedsutvikling.
	Øke kompetansen om fortetting, gjenbruk av utbygde arealer, og stedsutvikling som bygger på kvaliteter, lokale fortrinn og utviklingsmuligheter.
	Gjennomføre områdeløft og nærmiljøutvikling på steder med levekårsutfordringer.
	Vektlegge stedsutvikling ved investeringer i nye, offentlige bygg.
	Lokalisere nye boliger og tjenestetilbud slik at flest mulig har gang- eller sykkelavstand til daglige gjøremål.
	Legge til rette for barnefamilier og sikre tilgang til barnehage, skole, kultur- og fritidstilbud i sentrumsområder.
	Utvikle aktiviserende, trygge og inkluderende uterom og sosiale møteplasser.
	Sikre grøntområder og vassdrag, og skape gode koblinger mellom møteplasser og nærturområder.
	Bruke kunst, kultur, idrett, arenaer for tro og livssyn, samt kommersielle møteplasser for å øke stedskvalitet og skape folkeliv.

Mål mot 2030	Veien til målet
Kommune-sentrene har et variert arbeidsliv, tjeneste- og opp-levelsestilbud.	Vitalisere nærings-, tjeneste- og handelsaktivitet i sentrum tilpasset fremtidens arbeidsmarked, tjenestebehov og handelsmønster.
	Utvikle steder med funksjonsblanding av boliger, arbeidsplasser og tjenestetilbud som er universelt utformet.
Flere har tilgang på bolig og bomiljø tilpasset sin livs-situasjon.	Øke kunnskap om utvikling av nye boligtyper, boformer og bomiljø.
	Planlegge for et aldersvennlig samfunn.
	Utvikle boliger med tilgang til utvendige og innvendige felles møteplasser.
	Utvikle inkluderende og trygge boliger og bomiljø som ivaretar varierte behov knyttet til husholdningsstørrelse, alder, funksjonsvariasjon, kjøpekraft og livssituasjon.

Verdiskaping og bærekraft

Fremtidsbilde Agder

I 2030 har Agder lykkes med å bruke det grønne skiftet til innovasjon og verdiskaping i privat og offentlig sektor. Utvikling og bruk av ny teknologi har bidratt til å løse store miljø- og klimautfordringer. Agder har styrket sin posisjon som reiselivs- og opplevelsesdestinasjon. Et godt samarbeid mellom næringsliv, akademia og det offentlige har ført til at nye og attraktive arbeidsplasser er etablert over hele regionen.

Agder har utnyttet mulighetene innen digitalisering, automatisering og kunstig intelligens. Sirkulær økonomi, der ressurser og produkter gjenbrukes, er et hovedprinsipp for næringsutvikling og vekst. Det har vokst frem en mer variert næringsstruktur som har bidratt til at flere er i arbeid og til bedre levekår.

Fokus på sosial bærekraft har ført til at de menneskelige ressursene i landsdelen tas i bruk fullt ut. Arbeidslivet verdsetter kompetanse og utdanning uavhengig av funksjonsvariasjoner og minoritetstilhørighet, og hovedregelen er hele stillinger, uavhengig av kjønn og yrkesgruppe.

Høy kompetanse gjør at naturressurser brukes på en bærekraftig måte til å skape nye og framtidsrettede produkter, løsninger og tjenester. Agders store tilgang på regulerbar og fornybar kraft har forsterket posisjonen som en ledende energiregion og en kompetanseregion for fremtidens produksjon, distribusjon og bruk av energi.

En bevisst satsing på lokale kompetansemiljøer knyttet til skog- og trenæringen har skapt sysselsetting der ressursene er. Landsdelen leder an i satsing på klima- og miljøsmarte byggemetoder, med stort fokus på fornybare råstoffer og bygging i tre. Jordbruket på Agder har innen noen nisjer utviklet seg til å bli nasjonalt ledende, og satsing på lokal mat og lokale råvarer har bidratt til økt verdiskaping, også i de mindre sentrale delene av Agder.

Den eksportrettede prosess- og leverandørindustrien i Agder er verdensledende, både teknologisk og miljømessig. Regionens sterke kompetanse og teknologi fra olje, gass og maritim sektor er videreutviklet til nye vekstnæringer i havrommet. Den rike tilgangen på marine ressurser har både skapt arbeidsplasser og styrket de marine kunnskapsmiljøene. Verdien av fisk, oppdrett og videreforedling av marine arter har økt betydelig.

Agder leder an innenfor e-helse og velferdsteknologi, der det er utviklet og tatt i bruk innovative helsetjenester gjennom tett samhandling mellom offentlig og privat sektor, forskningsmiljøer, tjenestetilbydere og brukere. Offentlig sektor på Agder leverer også helhetlige tjenester på andre områder, og viser stor omstillingsevne med bakgrunn i digitalisering. Innovative offentlige anskaffelser og innkjøp bidrar til kompetanseutvikling og nye løsninger, produkter og tjenester.

Agder har en sterk entreprenørskapskultur med gode vilkår for vekstkraftige gründerbedrifter. Det er etablert flere arenaer for idé- og produktutvikling. Næringsliv og gründere finner lett frem i tilbudet av virkemidler for forskning, utvikling og innovasjon. Samhandlingen mellom næringslivet og internasjonale aktører har forsterket seg ytterligere. Samlet bidrar dette til å trekke investorer, nye bedrifter, kunnskaps- og teknologipartnere til regionen.

Mål og veien til målet

Mål mot 2030	Veien til målet
Flere vekstkraftige små og mellom-store bedrifter er etablert.	Øke bruken av innovative og bærekraftige offentlige anskaffelser.
	Ta inn entreprenørskap i hele utdanningsløpet.
	Videreutvikle virkemidler for innovasjon og næringsutvikling.
	Styrke arbeidet med entreprenørskap og innovasjon knyttet til mer klimavennlig og bærekraftig forretningsutvikling og sirkulær økonomi.
	Utvikle entreprenørskap og bærekraftig vekst rundt de etablerte industriklyngene.
Det er høyere sysselsettingsvekst enn i landet for øvrig, med fokus på nye potensialer for bærekraftig verdiskaping.	Mobilisere næringslivet og offentlig sektor til økt forskning, utvikling og innovasjon og øke deltakelsen i internasjonale samarbeidsprosjekter og forskningsprogrammer.
	Utvikle og ta i bruk velferdsteknologiske løsninger.

Mål mot 2030	Veien til målet
Næringsstrukturen er mer variert og preget av godt samarbeid med akademia og offentlig sektor.	Legge til rette for kompetanseoverføring og økt nasjonalt og internasjonalt samarbeid mellom næringsklyngene og bedriftsnettverk.
	Støtte opp om teknologioverføring og kompetanseutvikling på tvers av sektorer og bransjer.
	Styrke arenaer for kommersialisering og videreutvikling av ideer og produkter.
	Videreutvikle reiselivs- og opplevelsesindustrien, blant annet ved å stimulere til felles produktutvikling og nye, sammenhengende verdikjeder.
	Posisjonere Agder som en region som er sterk i praktisk bruk av kunstig intelligens.
Verdiskaping er basert på bærekraftig bruk av menneskelige ressurser og naturressurser.	Kartlegge muligheter og utvikle bærekraftig verdiskaping på bakgrunn av kunnskap om naturressurser og kulturverdier.
	Ivareta landskap, naturmangfold, friluftsområder, landbruksområder, strandsonen og kulturmiljø for fremtidige generasjoner gjennom utvikling, bruk og vern.
	Utvikle kompetansesentre og bedriftsnettverk for blå og grønn verdiskaping.
	Legge til rette for bærekraftig utvikling og utbygging av fornybare energikilder. Regulerbar kraft og overføringskapasitet prioriteres, og det tas hensyn til viktige naturverdier.
	Støtte opp om bærekraftig datalagring og dataprosessering på Agder.
	Støtte opp om effektiv energibruk.
	Jobbe målrettet for heltidskultur og likestilt arbeidsliv.
	Bruke fylkeskommunens innkjøpsmakt med hensyn til seriøsitetsbestemmelser og klimautfordringer.

Utdanning og kompetanse

Fremtidsbilde Agder

I 2030 er Agder en region som er preget av god helse og høy deltakelse i arbeidslivet. Flere kvinner jobber heltid og flere kvinner har lederstillinger.

Flere innvandrere og mennesker med nedsatt funksjonsevne er i jobb. Innvandrernes kompetanse og erfaring er tatt i bruk og bidrar til nytenkning og innovasjon både i privat og offentlig sektor.

Det er svært få arbeidsledige og unge uføre, og flere som fullfører utdanning og går rett ut i heltidsjobb. Sosiale forskjeller i gjennomføring av høyere utdanning er sterkt redusert.

Barn, elever og studenter opplever god sammenheng i hele utdanningsløpet, med utdanningsmiljø som fremmer læring, helse og trivsel. Det er høy barnehagedeltakelse i alle grupper av befolkningen.

Trygghet, trivsel og verdsetting av mangfold gir grunnlag for at alle barn og unge får oppfylt sitt potensial til læring. De som har behov for særskilt oppfølging eller tilrettelegging blir tidlig identifisert og får kvalifisert hjelp. Det er fokus på å gi barn og unge lærelyst og kompetanse som fremmer demokrati, medborgerskap, internasjonal forståelse, god folkehelse, livsmestring og bærekraft. Ansatte i barnehage og skole har nødvendig og oppdatert kompetanse.

Det er en god balanse mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse på arbeidsmarkedet. Livslang læring vektlegges for å opprettholde et kompetansenivå som gjenspeiler behovene i næringslivet og i samfunnet for øvrig. Det er et sterkt forsknings- og utviklingssamarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner, offentlig sektor, studieforbundene og andre regionale aktører.

Distriktsvennlige og desentraliserte tilbud om høyere utdanning har skapt gode forutsetninger for regional kompetanseutvikling, også for de som ikke bor nær de store studiestedene.

Mål mot 2030	Veien til målet
Sysselsettingen har økt, særlig for utsatte og marginaliserte grupper.	Legge til rette for at innvandrere kan bygge videre på sin formelle utdanning fra hjemlandet og sikre en formell godkjent utdanning i Norge.
	Etablere «Arbeidspraksis-torg» som tilbyr praksisplasser til personer som ønsker seg arbeidserfaring.
Det har skjedd betydelige forbedringer når det gjelder likestilling, inkludering, fysisk og psykisk helse.	Følge opp tiltakene i Veikart for bedre levekår og Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold.
	Legge til rette for at innbyggerne kan bruke kollektivtransport til regionens utdanningstilbud.
	Styrke tiltak for å øke andelen mannlige barnehage- og skolelærere, og andelen mannlige ansatte i tradisjonelt sterkt kvinnedominerte yrker, som for eksempel helsetjenester.
	Videreutvikle skolehelsetjenesten slik at den er tilgjengelig for elevene alle skoledager, også digitalt.
	Videreutvikle skolehelsetjenesten slik at den ivaretar en likeverdig vurdering av psykisk og fysisk helse.
Barnehager, skoler, høyere utdanning og bedrifter fremmer kultur for læring, helse og trivsel.	Legge til rette for etter- og videreutdanning for ansatte i hele utdanningsløpet.
	Innføre rutiner for å sikre at barn, unge og studenter har et trygt og godt barnehage-, skole- og utdanningsmiljø.
	Legge til rette for at skolebygg og områdene rundt kan brukes som arena for fritids- og kulturtilbud for alle, for både organisert og egenorganisert aktivitet.
	Bruke digitale pedagogiske verktøy i alle barnehager og sørge for at ansatte har nødvendig digital kompetanse.
	Legge til rette for økt leseglede og leseengasjement for barn og unge.
Agder er internasjonalt anerkjent som kompetanseregion for fremtidens produksjon, distribusjon og bruk av energi.	Tilby målrettet utdanning når det gjelder kompetansebehovene knyttet til «Electric Region Agder» på videregående skoler, universitet og høyskoler.

Mål mot 2030	Veien til målet
En høyere andel elever og studenter gjennomfører videregående opplæring, fag-skole og høyere utdanning.	Etablere gode rutiner for samarbeid i overgangene gjennom hele utdanningsløpet.
	Styrke overgangen mellom videregående opplæring og arbeidslivet.
	Øke bruken av kombinasjonsklasser der elever kan ta grunnopplæring og videregående opplæring samtidig.
	Stimulere til økt bruk av fagskoletilbudet.
	Videreutvikle distriktsvennlige fagskoletilbud og tilbud om høyere utdanning og kompetanseheving.
Det er god balanse mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse i det regionale arbeids-markedet.	Øke antall læreplasser innen utdanningsprogram hvor det er behov for arbeidskraft.
	Videreutvikle fleksible etter- og videreutdanningstilbud basert på arbeidslivets behov for ny kompetanse.
	Kartlegge behovet for kompetanse i rådgivertjenesten, spesielt innen karriereveiledning, og gjennom-føre kompetansehevingstiltak som møter elevenes behov for å ta gode karriere- og utdanningsvalg.
	Jobbe for at Sørlandet sykehus oppnår kvalitet på nivå med et universitetssykehus.
	Etablere tett dialog mellom arbeidsliv og tilbydere av utdanning om behovene for kompetanse i arbeidslivet (spesielt yrkesfagsutdanning og høyere utdanning).
	Samarbeide om utvikling og utprøving av nye lærefag.
	Legge til rette for at studenter i høyere utdanning har gode tilbud om kobling til arbeidslivet.
	Samarbeide om å få flere offentlige- og næringslivs ph.d.
	Utvikle utdanningsløp for velferdsteknologi og digitalisering.
Agder har en sterk internasjonal orientering i undervisningen på alle nivå.	Elever, lærlinger, studenter og lærere får tilbud om deltakelse i internasjonale utvekslingsordninger.

207
SCANIA
PD 50957
GRIZZLY

Transport og kommunikasjon

Fremtidsbilde Agder

I 2030 er Agder en foregangsregion for reduksjon av klimagassutslipp og forurensning gjennom en elektrifisering av hele transportsektoren. Nødvendig infrastruktur for et fullelektrisk samfunn er bygd ut, mens informasjons- og kommunikasjonsteknologi har gjort det enkelt å velge den mest klimavennlige løsningen for innbyggerne og besøkende.

Nye fleksible mobilitetsløsninger har bidratt til å dempe veksten i personbiltrafikken i både byer og distrikter. I byregionene er personbiltrafikken redusert, noe som har gitt et renere bymiljø, mindre støy og bedre vilkår for næringstrafikken. Kollektivtilbudet er utvidet, er tilpasset felles bo- og arbeidsmarkeder, og har nullutslippsløsninger som tilfredsstiller kravene til fremkommelighet og sømløs mobilitet.

Kollektivtilbudet og gang- og sykkelveier er universelt utformet. Det er enkelt å reise kollektivt, gå og sykle til daglige gjøremål. Økt fysisk hverdagsaktivitet har bidratt til bedre folkehelse. Agder har oppnådd nasjonale målsettinger om å redusere antall drepte og hardt skadde i trafikken.

Agder har et effektivt hovedveinett med tilførselsveier som knytter regionen sammen. Investeringer i og vedlikehold av fylkesveiene har økt. Infrastruktur for godstransport er effektiv og miljøvennlig med gode koblinger mellom vei, bane, sjø og luft. Et styrket havnesamarbeid, kapasitetsøkninger på sporet og nasjonale støtteordninger for godsoverføring har ført til bedre vilkår for godstransport på sjø og jernbane. Realiseringen av Sørvestbanen er godt i gang.

Transporttilbudet til og fra utlandet er godt tilpasset behovet. Systematisk utbygging av digital infrastruktur har vært en drivkraft for utviklingen av landsdelen.

Klimatilpasning er innarbeidet i all planlegging. Skadeomfanget på kommunikasjonsinfrastruktur som følge av ekstremvær er betydelig redusert. Samfunnssikkerhet og beredskap er samordnet mellom kommune, fylke og stat, noe som har bidratt til et robust kraft- og telekommunikasjonsnett.

Mål og veien til målet

Mål mot 2030	Veien til målet
Transportbehovet på Agder er redusert.	All utbygging skjer etter prinsippene om samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging.
	Bygge ut digital infrastruktur som bidrar til å redusere transportbehovet og effektivisere leveransen av tjenester.
Det er etablert miljøvennlige, effektive, sikre og universelt utformete mobilitetsløsninger.	Sikre regional og statlig finansiering av infrastruktur for miljøvennlig transport og innfasing av fremtidsrettede løsninger.
	Definere og etablere sammenhengende transportkorridorer for hele Agder, med effektive knutepunkter for person- og godstransport.
	Sikre nasjonale og internasjonale transportforbindelser med god tilkobling til EUs hovedtransportnettverk gjennom Jyllandskorridoren.
	Samarbeide om prioritering og gjennomføring av godstiltak på Agder.
	Realisere utbygging av E18 og E39 med firefelts motorveistandard gjennom hele regionen og Rv 9 med gul midtstripe til Hovden. Oppgradere Rv 41 og Fv 42 som hovedvei for distriktene.
	Redusere antall ulykker gjennom holdningsskapende arbeid og utbedringstiltak på vei og trafikkmiljø.
	Ta i bruk mobilitetsløsninger for å ivareta befolkningens transportbehov i spredtbygde områder hvor det ikke er marked for konvensjonelle tjenester.
	Prioritere gang- og sykkelveier langs skoleveier, slik at trafikksikkerheten til skolebarn styrkes.
Nødvendig infrastruktur for et lavutslippssamfunn er bygd ut.	Arbeide aktivt for å videreutvikle dagens tilbud på jernbanen med sammenkobling av Sørlandsbanen og Vestfoldbanen og på sikt få realisert Sørvestbanen, en kystnær jernbane mellom Oslo og Stavanger.
	Bygge ut en stabil og robust kraftinfrastruktur for klimavennlig mobilitet.
	Iverksette tiltak for at transportsektoren blir utslippsfri.
	Iverksette tiltak for å redusere utslipp fra bygging, drift og vedlikehold av vei.

Mål mot 2030	Veien til målet
Andelen reiser som foretas til fots, med sykkel og med kollektiv er økt.	Prioritere gang- og sykkelveier i areal- og transportplanlegging, slik at det blir mer attraktivt å gå og sykle.
	Styrke tverretatlig samarbeid for å forbedre kollektivtransportens fremkommelighet og attraktivitet.
Infrastruktur for transport og kommunikasjon er tilpasset klimaendringer og ekstremsituasjoner.	Forebygge uønskede hendelser innen transportsektoren og minske følgene av disse.
	Sikre samfunnets behov for transport og kommunikasjon ved kriser.
	Koordinere beredskapsinnsatsen på tvers av kommunegrensene.
	Oppdatere risiko- og sårbarhetsanalyser som tar hensyn til klimaendringer.
	Sørge for at viktig transportinfrastruktur er skred- og flomsikret.
	Ta i bruk ny teknologi og øke samarbeidet om å dele data for å bli bedre forberedt på ekstremsituasjoner.
Digital infrastruktur er robust, har god kapasitet og internasjonal tilknytning.	Bygge ut en stabil og robust fiberinfrastruktur (bredbånd, mobilnett) og etablere flere sammenhengende fiberkabler til og fra Agder, inkludert internasjonale sjøfiberforbindelser.
	Legge til rette for fremtidsrettede digitale løsninger for alle husstander og bedrifter.
Planlegging av arealbruk og transportsystem skal fremme en bærekraftig samfunnsutvikling.	Bruke innovative planleggingsmodeller.
Agder er forberedt på fremtidens transportløsninger.	Iverksette tiltak for bruk av autonome transportløsninger.

Kultur

Fremtidsbilde Agder

I 2030 er Agder internasjonalt kjent som en nyskapende og mangfoldig kulturregion med en kunnskapsbasert kulturpolitikk. Frivillig og offentlig sektor, akademia og næringsliv samarbeider målrettet for å styrke forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid, og eksperimenterer med nye samarbeidsformer i regionen, nasjonalt og internasjonalt. Samarbeidet har utløst kulturens potensial for å skape regional stolthet, sosial inkludering og økonomisk utvikling. Dette reflekteres i tilbudet innen kunst, idrett og kulturarv, hvor alle kommuner har godt utbygd infrastruktur for dette, og alle innbyggere har like muligheter for å delta og utvikle egne kreative evner og talenter.

Kulturinstitusjoner, idrettsarenaer, museer, og en unik kulturarv gjør Agder til et attraktivt reisemål som trekker et voksende antall besøkende fra inn- og utlandet. Det er et omfattende klyngesamarbeid mellom kultursektor og reiseliv, som er ledende innenfor teknologisk utvikling.

Fleksible tilbud av produksjons- og øvingslokaler og opplæring i entreprenørskap, gjør regionen særlig attraktiv for kunstnere, kulturarbeidere og kreative næringer. Vitale miljøer ved og rundt universitetet, kulturinstitusjonene og kompetansesentrene gjør det attraktivt for nyutdannede innen praktiske og estetiske fag å bli boende på Agder. Den høye kunstnertettheten gir god tilgang til kunstnerisk og kreativ kompetanse som stimulerer fritidskulturlivet, skoleverket og næringslivet.

Kommunene har styrket den kulturelle infrastrukturen. Kultur- og idrettsanlegg er sentrale arenaer for sosialt fellesskap, breddeaktivitet og talentutvikling. Innsatsen har gitt innbyggerne bedre livskvalitet og bedre helse, og har bidratt til en god inkludering av innvandrerbefolkningen.

Kulturlivet er beriket med impulser fra utlandet. Flere kunstnere, forfattere og musikere fra Agder stiller ut, opptrer eller blir publisert i utlandet, og flere kulturinstitusjoner, festivaler og idrettsarrangementer har et internasjonalt tilsnitt.

God forvaltning av verdifull kystkultur og kulturarv i indre bygder styrker den regionale identiteten og stoltheten. Utviklingen i de historiske bysentrene skjer med utgangspunkt i kulturhistoriske verdier. Ny bruk og gjenbruk av verneverdige bygg bidrar til god klima- og miljøforvaltning. Museene forvalter antikvariske bygg og formidler regionens historie. I tillegg har bevisstheten om samtidsarkitektur som kulturverdi økt. Med faglig støtte fra regionens bygningsvernsentre fungerer håndverksmiljøene som gode ambassadører for kulturminnevernet.

Mål mot 2030	Veien til målet
Kultursektorens aktivitet innen forskning og utvikling er over landsgjennom-snittet.	Innarbeide strategier for å øke forsknings- og utviklingsaktivitet innen kultursektoren i relevante planer og styringsdokumenter.
	Legge til rette for etter- og videreutdanning innen kunst- og kulturfag.
	Sikre praktiske og estetiske fag i hele læringsforløpet – fra barnehage til universitetsnivå.
Tettheten av kunstnere og kultur-arbeidere er den høyeste i landet utenfor Oslo.	Legge til rette for at offentlige bygg og lokaler brukes aktivt for å tilby kunstnere og kulturarbeidere verksteder, atelierer, studioer, residensordninger o.l. til rimelig husleie.
	Utvikle, styrke og samordne tilskudds- og stipendordninger for kunstnere og kulturarbeidere.
	Etablere flere undervisningstilbud i entreprenørskap for kunstnere og kulturarbeidere.
	Stimulere utvikling av digitale kreative næringer og ulike former for digital kultur.
	Legge til rette for økt bruk at kunstnere og kulturarbeidere i offentlige prosjekter og prosesser.
	Videreutvikle store regionale kulturinstitusjoner med nasjonal betydning.
Verdiskapingen knyttet til kystkultur, kulturarv i indre bygder og trehus-byene har økt.	Jobbe aktivt for at uthavnene og Setesdalskulturen kommer på UNESCOs liste over henholdsvis verdensarv og immateriell kulturarv.
	Etablere og videreutvikle bygningsvernsentre.
	Utvikle modeller for samskaping mellom aktørene innen immateriell kulturarv.
	Jobbe for at riksvei 9 gjennom Setesdal får status som nasjonal turistvei.
	Styrke samarbeidet med frivillig sektor om kulturminnevern.

Mål mot 2030	Veien til målet
Samarbeidet mellom kultur-sektoren og reiselivet om kulturturisme har oppnådd nasjonal status.	Arbeide for at næringsklyngen for reiseliv, kultur og opplevelser (USUS) blir tatt opp i det nasjonale klyngeprogrammet eller oppnår tilsvarende nasjonal posisjon.
	Tilrettelegge kulturelle satsinger og regionens kulturarv for helhetlig attraksjonsutvikling.
	Igangsette prosjekter for å utvikle digital kompetanse som kan skape nye kunstneriske uttrykk, levende formidling og nye arbeidsformer.
	Markedsføre forfattere og kunstnere fra Agder med internasjonal status som grunnlag for reiselivsutvikling.
Alle innbyggere har muligheter til å delta på fellesarenaer for kultur og idrett og til å utvikle egne kreative evner.	Utrede muligheter for utvikling og finansiering av gode digitale løsninger for å øke barns og unges deltakelse på kulturelle møteplasser.
	Gi elever på flere videregående skoler tilbud om å velge fag innen idrett, også på yrkesforberedende utdanningsprogram.
	Gjennomføre årlige dialogmøter mellom offentlig sektor, frivillig sektor, profesjonelle fagmiljøer, næringslivsaktører m.fl.
Alle innbyggere opplever å ha god tilgang til et bredt spekter av kultur- og idrettstilbud i nærområdet.	Videreutvikle bibliotek, museer, kulturskoler, ungdomshus, fritidsklubber og idrettsanlegg som arenaer for aktivitet, læring, debatt, mangfold og inkludering.
Frivillighet er drivkraft i videre-utviklingen av Agders kultur- og idrettsliv.	Legg til rette for at lag og foreninger kan benytte offentlige lokaler, idrettshaller og idrettsanlegg uten kostnader eller til meget gunstig leie.
	Sikre deltakelse fra ulike grupper i befolkningen i frivillige kulturaktiviteter.

Oppfølging av planen

Regionplan Agder 2030 følges opp ved å gjennomføre konkrete tiltak for å nå målene. Disse beskrives i fireårige handlingsprogram som rulleres jevnlig.

Handlingsprogrammet må ses i sammenheng med Veikart for bedre levekår i Agder, Klimaveikart Agder og de bransjespesifikke nasjonale klimaveikartene fra industri, landbruk og andre sektorer. Oppfølging av tiltakene i veikartene er viktig for å oppnå hovedmålet i regionplanen.

Det skal også jobbes aktivt for å realisere målbildet «Electric Region Agder» om at Agder skal bli en region der alt er elektrisk og fornybart.

I tillegg vil samarbeids- og utviklingsavtalene mellom fylkeskommunen og kommunene på Agder være viktige for konkretisering og forpliktende oppfølging av regionplanen.

En god gjennomføring av Regionplan Agder 2030 forutsetter at fylkeskommunen, kommunene, regional stat og andre aktører forankrer oppfølgingen i egne styringsdokumenter og budsjettprosesser. Fylkeskommunen skal utarbeide måleindikatorer for å følge med på måloppnåelsen frem til 2030.

For mer informasjon: www.agderfk.no

Foto: Julia Marie Naglestad
Foto øverst side 22: Agder Kollektivtrafikk AS
Foto øverst side 26: Kilden Teater og Konserthus/Thomas Hegna, Fargespill 2015
Layout: Agder fylkeskommune

SAKSFRAMLEGG

LYNGDAL KOMMUNE

Arkivreferanse: 2019/38-6
Arkivkode: 033/&85
Saksbehandler: Kjell Olav Hæåk
Adm.enhet: Kommunedirektør
Dato: 01.04.2020

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Kommunestyret	16.04.2020	33/2020

Omgjøring av vedtak - Valg av medlem og varamedlem til styret i Lister Friluftsråd for 2019-2023

Kommunedirektørens anbefaling:

Som medlem og varamedlem til styret i Lister Friluftsråd 2019-2023 velges
……
med varamedlem ……..

Angitt tidsperiode gjelder inntil nytt valg foretas.

Dersom et kjønn blir underrepresentert i henhold til kommuneloven § 7-5 2.ledd, åpner Lyngdal kommunestyre for at medlem og varamedlem bytter verv for å sikre riktig kjønnsfordeling i styret.

Kommunestyrets vedtak 21.11.2019, sak 57/2019 utgår.

Bakgrunn for saken:

Kommunestyret vedtok følgende 21.11.2019, sak 57/2019:
Som medlem og varamedlem til styret i Lister Friluftsråd 2019-2023 velges Trond Mossmann (Venstre) med varamedlem Roger Abusland (Høyre).
Angitt tidsperiode gjelder inntil nytt valg foretas.

Kommunen har mottatt henvendelse fra Lister Friluftsråd. I møteprotokoll fra Lister Friluftsråd 04.03.20 står bl.a følgende:

> **Sak 12/20 Valg til nytt styre i Lister friluftsråd**
>
> **Vedtak:** Angående sak 3 b) ser styret at det nye styret består av kun menn. Jf. Kommunelovens § 7-5, 2. ledd om kjønnssammensetning, gjør friluftsrådet de enkelte medlemskommuner oppmerksom på at nytt styre ikke oppfyller målet om kjønnsfordeling. Friluftsrådet ber derfor kommunene om å gi en tilbakemelding på valg av styrerepresentanter i forhold til kjønnsfordeling innen friluftsrådets neste styremøte d. 6. mai.

Vurdering:
Kommunestyret valgte 21.11.2019 medlem og varamedlem. Begge disse er menn. Slik kommunene har valgt medlemmer er nå styret satt sammen av kun menn.

For å sikre representasjon i henhold til kommunelovens bestemmelser bør det gjøres et nytt valg der begge kjønn er representert blant medlem og varamedlem. Dersom et kjønn blir underrepresentert kan dette løses med at et varamedlem fra det underrepresenterte kjønn erstatter valgt medlem fra samme kommune. Lyngdal kommunestyre bør åpne for at dette kan gjøres i forhold til sine valgte representanter..

Konklusjon:
Kommunestyret oppfordres til å velge en mann og en kvinne som henholdsvis medlem og varamedlem og åpne for at disse kan bytte plass dersom det kan sikre riktig kjønnsfordeling i styret..

SAKSFRAMLEGG

LYNGDAL KOMMUNE

Arkivreferanse: 2020/3556-2
Arkivkode: 223
Saksbehandler: Kristine Valborgland
Adm.enhet: Plan og næring
Dato: 01.04.2020

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Formannskapet	16.04.2020	37/2020
Kommunestyret	16.04.2020	34/2020

Spørsmål til ordfører vedr. kommunal krisepakke for lokalt næringsliv på grunn av Korona-krisen

Kommunedirektørens anbefaling:

Det avsettes ikke midler til en kommunal krisepakke nå. Stortingets krisepakker ser ut til å være treffsikre i forhold til de akutte behovene. Dersom kommunen skal gå inn med ytterligere støtte, ser en for seg at dette må være midler staten overfører som de ber kommunene kanalisere til bedrifter som får problemer.

Formannskapets behandling av sak 37/2020 i møte den 16.04.2020:

Formannskapets Behandling 16.04.2020:

Formannskapets Vedtak 16.04.2020:

Bakgrunn for saken:

Det foreligger henvendelse fra representanten Steinar Bjørnstøl, Venstre av 31.03.20:

«Lyngdal Venstre ønsker at Lyngdal kommune lager en kommunal krisepakke for lokalt næringsliv. Vi ber om at det blir overført ti millioner kroner fra disposisjonsfond til en krisepakke som tilegnes lokalt næringsliv i denne krisetid.

Formannskapet gis oppgave å beslutte retningslinjer for en slik krisepakke og tildeles ansvar for å dele ut pengene. Vi mener kommunen må være nødt til å prøve å hjelpe de i næringslivet som sliter nå som følge av koronasituasjonen.»

Vurdering:

Lokalt næringsliv har fått store utfordringer som følge av situasjonen med korona-pandemien. Mange bedrifter har stor inntektsnedgang, permitterer og/ eller sier opp og står i fare for konkurs. Dette har store ringvirkninger i samfunnet vårt. Lyngdal kommune er også sterkt påvirket av konsekvenser av krisen.

Regjeringen har laget følgende strategi for tiltak for å redusere de økonomiske konsekvensene av korona-krisen for næringslivet:

- Første krisepakke – tiltak for å unngå unødvendige konkurser og oppsigelser. Dette er likviditetstiltak for å sikre likviditet til bedrifter gjennom betalingsutsettelser og låneordninger.
- Ytterligere konkrete tiltak for bransjer og bedrifter som er spesielt hardt rammet. Dette er blant annet flybransjen, reiseliv, personlige næringsdrivende og frilansere.
- Mer generell og langsiktige tiltak for å opprettholde aktiviteten i økonomien. Eksempler er låne- og tilskuddsordninger, kompensasjonsordning for bedrifter, nedsettelse av arbeidsgiveravgiften, økte tilskudd til nyetableringer og unge vekstbedrifter, satsinger på næringsrettet forskning mm.

Stortinget ba også 31.03.20 regjeringen utrede videre en rekke tiltak som vil å innvirkning for næringslivet, bl.a økte investeringer som vil bidra til aktivitet i bygge- og anleggsbransje, støtte til blå og grønne næringer endring i konkursrettslige regler mm.

02.04.20 foreslår regjeringen også at foretak med minst 30% omsetningsfall som følge av virusutbruddet får kompensasjon fra staten. Størrelsen på kompensasjonen vil avhenge av hvor mye omsetningen har falt, størrelsen på foretakets uunngåelige fast kostnader og hvorvidt foretaket er pålagt å stenge av staten;

Regjeringen vil fredag 3. april foreslå følgende i proposisjon til Stortinget:

Kompensasjonsordningen vil omfatte bedrifter som har minst 30 prosent omsetningsfall sammenlignet med samme måned året før. For mars vil satsen være 20 prosent, siden de strenge smittevernstiltakene ble innført først 12. mars.

Ordningen vil i utgangspunktet gjelde for mars, april og mai, og utbetalingene vil skje etterskuddsvis basert på faktisk omsetning i de aktuelle månedene.

Det legges opp til en todelt modell for beregning av kompensasjon.

1. Foretak som er pålagt å stenge ned av staten, vil få dekket inntil 90 prosent av sine uunngåelige faste kostnader per måned. Beregnet slik:
   Reduksjon i omsetning x uunngåelige faste kostnader x justeringsfaktor på 90 prosent
2. Bedriftene som ikke er pålagt å stenge, men likevel opplever reduksjon i omsetning på 30 prosent eller mer (20 prosent i mars), vil få kompensasjon beregnet slik:
   Reduksjon i omsetning x (unngåelige faste kostnader – egenandel på 10 000 kroner) x justeringsfaktor på 80 prosent

Dersom regjeringen forslag blir vedtatt innebærer dette en betydelig hjelp for næringslivet.
Det hadde selvsagt vært ønskelig at Lyngdal kommune hadde hatt tilstrekkelige midler til å kunne lage en lokal krisepakke for næringslivet i tillegg. Bedriften vil ikke bli fullt kompensert for tapene de har.

Kommunen er i en svært krevende økonomisk situasjon der det nå fremkommer et større underskudd på budsjettet for 2020. En reduksjon av driftsnivået på anslagsvis mellom 20-30 millioner krever en prosess som vil gå over noe tid. I perioden med tilpasning til et lavere driftsnivå vil kommunen måtte bruke av disposisjonsfondene for å kompensere for ubalansen mellom inntekter og utgifter. Lyngdal kommune har ca kr 100 mill på fond, der ca 20 millioner er knyttet til Kraftfondet. Det er også knyttet usikkerhet til om alle de foreslåtte infrastrukturprosjektene som er vedtatt kan finansieres med investeringsmidler. Dersom ikke dette godkjennes er alternativet å bruke disposisjonsfond dersom det er tilstrekkelig midler til dette. Dette betyr at kommunen vil ta risiko i forhold til det som er økonomisk forsvarlig dersom kommunen begynner å bruke av disposisjonsfondene til andre formål nå. Kommunen må ikke tappe disposisjonsfondene ytterligere enn det som må brukes under perioden med tilpasning av økonomien.

Kommunens økonomiske situasjon vil også forringes av korona-krisen. Betydelig nedgang i skatteinntektene, bortfall av betaling for barnehage og SFO for en periode, inntektsbortfall for kultur, svak eller negativ avkastning av Kraftfondet. I tillegg vil utgiftene til kommunen øke. Utgiftene vil øke til sosialhjelp og alle virksomhetene vil ha betydelig merutgifter i forhold til koronakrisen. Staten har lovet kompensasjon til kommunene, men det er for tidlig å konkludere med at vi får dekket alle merutgiftene.

Kommunen bør først få oversikt over egen økonomisk situasjon før det vurderes om det kan avsettes midler til tilskudd til næringslivet.

Kriseledelsen i Lyngdal kommune har gitt næringsdrivende betalingsutsettelse på 1.termin kommunale avgifter til 1.juni. Administrasjonen vil være positiv og fleksibel i forhold til betalingsutsettelser og avbetalingsordninger. Det er også gitt betalingsutsettelse på innbetaling av lokalleie fra næringsdrivende. Kommunen bør på sikt ta en gjennomgang av lokalleie fra næringsdrivende og vurdere om det skal gis noen nedsettelser. Det er likevel viktig at man i størst mulig grad tar hensyn til likebehandling, eller eventuelt prioriterer noen grupper i forhold til å vurdere nedsettelser. Men her må vi første se hvilke statlige ordninger som eventuelt kan komme inn og dekke noen driftsutgifter for næringen.

Konklusjon:
Den statlige kompensasjonsordningen vil innebære en betydelig kompensasjon for næringslivet. Den vil likevel ikke dekke tapene son næringslivet har.

Kommunen bør først få oversikt over egen økonomisk situasjon før det vurderes om det kan avsettes ytterligere midler til tilskudd til næringslivet.

Kommunen vil være positiv og fleksibel i forhold til betalingsutsettelser og avbetalingsordninger.

Administrasjonen vil komme tilbake med en sak om vurdering av nedsettelse av leiebeløp for næringsdrivende som leier av kommunen.

Fylkesmannen i Agder

Vår dato:	Vår ref.:
18.03.2020	2019/10245
Deres dato:	Deres ref.:
09.01.2020	2019/69

Saksbehandler, innvalgstelefon
Sølvi Mogseth, 370 17 839

Lyngdal kommune

Postboks 353
4577 LYNGDAL

Lyngdal kommune - tilbakemelding årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023

Kommunestyret i Lyngdal kommune har i møte 12.12.19 vedtatt årsbudsjett for 2020 og økonomiplan for perioden 2020-2023.

Ifølge brev datert 27.1.2020 fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet er Fylkesmannen pålagt å kontrollere om kommunen skal registreres i ROBEK på grunnlag av økonomiplanen og årsbudsjettet. Etter kommunelovens § 28-1 første ledd bokstav a skal en kommune som vedtar et driftsbudsjett med merforbruk, meldes inn i ROBEK. For økonomiplanen skal hvert enkelt år vedtas i balanse. Dersom ett eller flere av årene i økonomiplanen viser et merforbruk, som er «finansiert» med inndekning i et etterfølgende år, vil dette anses som en økonomiplan i ubalanse og være grunnlag for innmelding etter kommunelovens § 28-1 første ledd bokstav b, selv om økonomiplanperioden sett under ett er i balanse.

Fylkesmannen har kontrollert Lyngdal kommunes årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023, og ikke funnet grunnlag for innmelding i ROBEK.

Ellers har Fylkesmannen følgende kommentarer til vedtatt årsbudsjett og økonomiplan:

Frie inntekter og utbytte

- *Frie inntekter*

Siste prognosemodell til Kommunenes Sentralforbund (prok2000ksalternativskatt, datert 24.01.20) tar utgangspunkt i vedtatt statsbudsjett for 2020, inkludert SSB's beregnede folketall per 01.01.2020 og oppdaterte gjennomsnittlige skattetall for perioden 2017-2019. Ut fra dette er prognosen at kommunen får et rammetilskudd, samt skatt på formue og inntekt, på til sammen 653,4 mill. kroner i 2020. Kommunen har tatt utgangspunkt i forslag til statsbudsjett og budsjettert med et rammetilskudd, samt skatt på formue og inntekt på til sammen 654 mill. kroner for 2020. Kommunens anslag ligger dermed 0,6 mill. kroner

E-postadresse: fmagpost@fylkesmannen.no
Sikker melding: www.fylkesmannen.no/melding
Postadresse: Postboks 788 Stoa, 4809 Arendal
Besøksadresse Arendal: Ragnvald Blakstads vei 1
Besøksadresse Kristiansand: Tordenskjoldsgate 65
Telefon: 37 01 75 00
www.fylkesmannen.no/agder
Org.nr. 974 762 994

over siste prognose. Også videre i perioden har kommunen lagt til grunn et noe høyere anslag enn KS.

- *Utbytte fra Agder Energi*

Agdereierne har vedtatt at utbytte i treårsperioden 2019-2021 skal beregnes ihht. en utbyttemodell med 70 av underliggende IFRS-resultat 2 år før utbetaling av utbytte. For 2020 vil dette da være 70 % av 2018-resultatet, som utgjorde 874 mill. kroner. Kommunen har i tråd med dette lagt til grunn et utbytte på 16,8 mill. kroner i 2020. I resten av økonomiplanperioden har kommunen lagt til grunn samme utbytte som i 2020, med noen mindre justeringer.

Finansielle måltall jfr. kommunelovens § 14-1c

Kommunelovens § 14-1c stiller et krav til at kommunestyret skal vedta «finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi». Måltallene skal være langsiktige og basert på lokalt skjønn, men er ikke rettslig bindende for budsjettrammene.

Fylkesmannen har registrert at Lyngdal kommune per i dag har følgende økonomiske handlingsregler/måltall vedtatt i fellesnemda for Nye Lyngdal i 2017:

- Netto driftsresultat på 0,5 % i 2020, 0,75 % i resten av økonomiplanperioden. Skal på lang sikt være økt til 1,75 %
- Disposisjonsfond på minimum 5 %
- Netto lånegjeld på maks 70 % av brutto driftsinntekter

Ny kommunelov stiller krav om at kommunen fra og med årsberetningen for 2020 skal kommentere kommunens økonomiske utvikling i lys av de lokale finansielle måltallene som kommunestyret har fastsatt. Fylkesmannen anbefaler derfor at kommunen reviderer finansielle måltall i løpet av 2020, og helst i løpet av første halvår slik at måltallene kan legges til grunn for arbeidet med budsjett 2021/økonomiplan 2021-2024.

Utvikling i kommunens økonomi, gjeld og andre vesentlige langsiktige forpliktelser jfr. kommunelovens § 14-4 og budsjett- og regnskapsforskriftens § 5-7

- *Utvikling i driftsresultat*

Netto driftsresultat i 2020 er positivt og utgjør 4,3 mill. kroner eller 0,5 % av brutto driftsinntekter. I resten av perioden budsjetterer kommunen med netto driftsresultat på hhv. 0 % i 2021, 0 % i 2022 og 0 % i 2023. Netto driftsresultat i 2020 er dermed akkurat innenfor vedtatte finansielle måltall på minimum 0,5 % netto driftsresultat. I resten av økonomiplanperioden er det budsjetterte netto driftsresultatet lavere enn vedtatte finansielle måltall på minimum 0,75 % netto driftsresultat.

- *Utvikling i disposisjonsfond*

Kommunen anslår i økonomiplandokumentet at samlet disposisjonsfond vil utgjøre 111,7 mill. kroner ved utgangen av 2023. I økonomiplanperioden legger kommunen opp til å avsette til sammen 4,2 mill. kroner til disposisjonsfond. Dersom dette gjennomføres vil

kommunens samlede disposisjonsfond utgjøre ca 13 % av brutto driftsinntekter ved utgangen av økonomiplanperioden (2020-kroner). Dette er betydelig høyere enn kommunens eget måltall på minimum 5 % disposisjonsfond.

- *Gjeldsutvikling*

Kommunen anslår i økonomiplanen at investeringslån eks. selvkost ved utgangen av økonomiplanperioden vil utgjøre 744,1 mill. kroner. Dette tilsvarer 82,3 % av brutto driftsinntekter i 2020-kroner. Begrepet investeringslån eks. selvkost blir benevnt av kommunen som netto lånegjeld, men kommunens definisjon av netto lånegjeld er ikke i tråd med KOSTRAs definisjon. Fylkesmannen anbefaler at kommunen viser gjeldsutviklingen i tråd med eget måltall fra og med økonomiplanperioden 2021-2024.

- *Andre vesentlige langsiktige forpliktelser*

I § 14-4, andre ledd stilles det krav til at kommunen skal vise utviklingen i «andre vesentlige langsiktige forpliktelser». I forarbeidene nevnes leie- og leasingavtaler og forpliktelser om å yte tilskudd til andre som eksempler på langsiktige forpliktelser. Det fremgår ikke av økonomiplandokumentet at kommunen har beskrevet og vurdert sine vesentlige langsiktige forpliktelser.

Avdrag på lån, jfr. Kommunelovens § 14-18

I § 14-18 er det innført en ny og klarere regel om minimumsavdrag som innebærer et bedre samsvar mellom avdrag og kapitalslit.

Det fremgår av økonomiplandokumentet at kommunen har budsjettert med minimumsavdrag for 2020 og videre i økonomiplanperioden som er i tråd med kravene i kommuneloven.

Obligatoriske talloppstillinger

Budsjett og regnskapsforskrift i henhold til ny kommunelov ble fastsatt 12.juni 2019. I forskriftens § 5 stilles det krav om følgende obligatoriske talloppstillinger for årsbudsjettet og økonomiplanen fra og med 2020:

- Bevilgningsoversikt drift iht. § 5-4 (erstatter tidligere skjema 1A og 1B) med spesifisert fordeling av «Sum bevilgninger drift, netto (ref. post 6 i bevilgningsoversikt drift)
- Bevilgningsoversikt investering iht. § 5-5 (erstatter tidligere skjema 2A og 2B)
- Økonomisk oversikt etter art - drift iht. § 5-6 (erstatter tidligere økonomisk oversikt drift, med noen endringer)

I vedtatt økonomiplandokument har Lyngdal kommune utarbeidet obligatoriske oppstillinger for hele økonomiplanperioden ihht. Budsjett- og regnskapsforskriften § 5.

Avslutningsvis

Iht. den nye kommuneloven skal økonomiplanen og årsbudsjettet sendes til Fylkesmannen snarest mulig men senest 30 dager etter vedtak i kommunestyret. Dette følger av § 14-3 femte ledd i Kommuneloven og § 5-16 i budsjett og regnskapsforskriften. For oversendelse av «Økonomisk oversikt etter art – drift» iht. § 5-6 i budsjett og regnskapsforskriften er fristen 1.mars.

Fylkesmannen minner også om at dersom det skjer vesentlige endringer i inntekts- eller utgiftsposter skal budsjettet revideres.

Med hilsen

Knut Berg (e.f.)
ass. fylkesmann

Sølvi Mogseth
rådgiver
Stab

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:
Kommunerevisjonen Vest, Vest-Agder IKS kirkegaten 50 4400 FLEKKEFJORD

Fra: Mogseth, Sølvi[fmavsom@fylkesmannen.no]
Sendt: 27.03.2020 15:43:49
Til: post@lyngdal.kommune.no[post@lyngdal.kommune.no]
Kopi: Kommunerevisjonen.Vest@komrev-vest.no[Kommunerevisjonen.Vest@komrev-vest.no];
Tittel: Lyngdal kommune - tilbakemelding årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023

Vedlagt er Fylkesmannens tilbakemelding til Lyngdal kommunes årsbudsjettet 2020 og økonomiplan 2020-2023.

Med vennlig hilsen
Sølvi Mogseth
rådgiver

Fylkesmannen i Agder

Telefon: 37 01 78 39 / 464 22 307
E-post: fmavsom@fylkesmannen.no
Web: www.fylkesmannen.no/ag

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/1883-4	Berit Kolsrud Bogaard		440	13.03.2020

Til:
Kommunestyret

Svar på interpellasjon fra FrP - spørsmål vedr. Lyngdal ungdomsskole samt stillinger i nye Lyngdal kommune

Det foreligger interpellasjon av 04.02.20 fra representanten Unni Nilsen Husøy, FrP:

Vi politikere har blitt informert via media at det har vært uroligheter ved Lyngdal ungdomsskole over tid. Videre blir vi politikere informert via media at rektoren ved Lyngdal ungdomsskole har sagt opp.

1. februar leser vi i Lister24 at avgått rektor har fått rådgiverstilling i Lyngdal kommune, der skoleansvarlig skal finne arbeidsoppgaver. Det bekreftes også av kommunedirektøren i samme avisoppslag at det så langt ikke er funnet inndekning til denne stillingen i budsjettet.

At denne informasjonen kommer i avisen dagen etter kommunestyremøtet i Lyngdal kommune, der skoleansvarlig har informert kommunestyret om tiltak som er gjort med tanke på klage og kritikk fra fylkesmannen er svært uheldig.
Det ble også informert om at det trolig ville bli ansatt ny rektor i løpet av få dager, men ingenting om at administrasjonen hadde opprettet en ny rådgiverstilling uten økonomisk inndekning i budsjettet og uten konkrete arbeids oppgaver.

Lyngdal FrP stiller seg svært kritisk til at politikerne i Lyngdal kommune må få informasjon om hva som foregår via media, og ikke av ledelse og administrasjon.
Det kan for utenforstående se ut som at dette er en sak det ønskes å legges lokk på og enkelte kan velge å lese mellom linjene og få en forståelse av at rektor måttet gå fra sin stiling for å få ro rundt skolen, og dermed blitt syndebukken utad.

Postadresse:
Postboks 353, 4577 Lyngdal

Telefon: +47 38 33 40 00
Org.nr.: 922 421 498

E-post: post@lyngdal.kommune.no
www.lyngdal.kommune.no

VI VIL
VI VÅGER

Kommunedirektøren har anbefalt oss politikere å ta ansvar for dagens økonomiske situasjon og fått oss til å gå inn for et kutt på 2,15% på alle enheter. Vi har ikke råd til nye skolebøker, reduksjon på tidlig innsats, det går hardt ut over demente, pleietrengende mennesker, ansatte osv osv. Det er klart det da fører til reaksjoner når det så blir opprettet en ny stilling uten økonomisk inndekning i budsjettet.

Lyngdal FrP har flere ganger etterspurt hvor mange stillinger vi hadde før sammenslåingen og hvor mange etter sammenslåingen, uten å ha fått svar, og pga. dette ikke har kunnet svares ut er det en naturlig tanke å lure på om lignende har skjedd tidligere.

Spørsmål til ordfører:
1. Er saken media viser til ved Lyngdal ungdomsskole fulgt opp på en forsvarlig måte med medarbeidersamtaler osv. ihht. lover og regler?

2. Hva er årsaken til at det er opprettet en ny rådgiverstilling i kommunen uten inndekning i budsjettet?

3.Er rådgiverstillingen utlyst i hht. gjeldende regler i Lyngdal kommune?

4. Hvilke nye stillinger er opprettet i sammenslåingsprosessen av Audnedal og Lyngdal kommune, og hvilke stillinger er avsluttet?

Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA viruset. Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 13.03.20.

Ordførers svar på interpellasjonen:
1.*Er saken media viser til ved Lyngdal ungdomsskole fulgt opp på en forsvarlig måte med medarbeidersamtaler osv. ihht. lover og regler?*

SVAR: Ja saken er fulgt opp administrativ som en ordinær personalsak, hvor Kommunedirektøren har etter ny kommunelov det fulle ansvaret for ansatte i virksomheten, det være seg ansettelser, omplasseringer og oppsigelser. Det har gjennom prosessen vært god dialog mellom kommunens ledelse, den ansatte og tillitsvalgte for å få til en midlertidig ordning for den det gjelder.

2. *Hva er årsaken til at det er opprettet en ny rådgiverstilling i kommunen uten inndekning i budsjettet?*

SVAR: Dette er en kortvarig midlertidig stilling i forhold til det resultatet som er fremkommet mellom administrativ ledelse og den ansatte. Budsjettdekning er derfor innenfor de rammer som kommunedirektøren har blitt tildelt gjennom budsjettbehandlingen.

3.Er rådgiverstillingen utlyst i hht. gjeldende regler i Lyngdal kommune?

SVAR: Nei, dette er som tidligere nevnt en kortvarig midlertidig ordning i forhold til at den ansatte, som igjen vil tiltre i undervisningssammenheng annet sted i kommunen.

4. *Hvilke nye stillinger er opprettet i sammenslåingsprosessen av Audnedal og Lyngdal kommune, og hvilke stillinger er avsluttet?*

SVAR: Det er ikke en fullstendig oversikt på dette enda, men alle ansatte i begge kommunene har fått en stillingsgaranti, jf. vedtak som er gjort i fellesnemda og i etterkant i de enkelte kommunestyrevedtak. Når kommunen kommer godt ut i det første driftsåret vil det være lettere å kunne synliggjøre denne effekten. Kommunedirektøren hadde i siste formannskapsmøte en presentasjon for medlemmene om hva som er gjort på de 3 øverste nivåene, og den samme presentasjonen er blitt sendt ut til kommunestyrets medlemmer, se figur under. Som det fremgår av figuren under er det en samlet innsparing på disse tre nivåene, med 8 stillinger innenfor administrasjon.

Innenfor politisk område er det en reduksjon fra å være 2 ordførere og 44 kommunestyremedlemmer, blitt en ordfører og 34 kommunestyremedlemmer i ny kommune.

Hvilke nye lederstillinger er opprettet i sammenslåingsprosessen av Audnedal og Lyngdal kommune, og hvilke stillinger er avsluttet?

Nivå	Audnedal/Lyngdal – gammel	Ny kommune	Differanse
(Nivå 1) Toppledelse (Rådmann/kommunedirektør, kommunalsjefer/fagsjefer)	12	5	-7
(Nivå 2) Enhetsledere/Virksomhetsledere	27	11	-16
(Nivå 3) Avdelingsledere	22	37	15
Totalt	61	53	-8

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/1884-3	Berit Kolsrud Bogaard		026	03.03.2020

Til:

Svar på interpellasjon fra FrP - lokasjon for gjenvinningsanlegg for Renovasjonsselskapet for Farsund og Lyngdal (RFL)

Det foreligger interpellasjon av 04.02.20 fra representanten Unni Nilsen Husøy, FrP:

Gjennom media er vi gjort oppmerksomme på at Renovasjonsselskapet for Farsund og Lyngdal (RFL) planlegger etablering av nytt felles avfallsanlegg ved Skomrak/Bjelkevollan.
Vi er klar over at det i forbindelse med dette arbeidet ble vurdert andre lokasjoner i tillegg til denne, og stiller oss undrende til hvilke kriterier som har blitt tillagt vekt i denne vurderingen. Vi mener disse temaene vil være spesielt sentrale:

Adkomst/lokalisering:
Adkomst til området vil være fra FV4078 (tidl. 410) og FV4080 (tidl. 552), bedre kjent som Agnefestveien og Rosnesveien. Den aktuelle vegstrekningen har ikke gul midtstripe standard, som ihht. Statens vegvesen skal være minimum 6,0 m asfaltert bredde. Videre er den aktuelle strekningen, fra rundkjøringen på Rosfjord og inn til foreslått område, en svært utfordrende og dyr strekning for å innfri gul midtstripe standard. Denne problematikken burde etter vårt syn tillegges vekt i en vurdering av totale kostnader for å etablere anlegget. Vi har også vanskelig for å se hensikten i å etablere et anlegg som må kjøres «gjennom» Lyngdal før sortering, for så å kjøres «tilbake gjennom» Lyngdal for

videre levering. Fra Agnefest må trafikken passere 1 skole, 2 camping og 1 badeland. Fra Alleen må trafikken passere 2 skoler, Lyngdal stadion og 1 camping. Det aktuelle anlegget skal håndtere/sortere søppel og avfall for så å transportere dette videre til forbrenningsanlegg med vogntog/tungtrafikk. Vi kan ikke se at denne type trafikk, som vi må kunne forvente er betydelig etter sammenslåing av Lyngdal/Audnedal, harmonerer med trygg skolevei.

Hvilke føringer/satsninger er nyere historlagt for Austadhalvøya
I gjeldende kommuneplan, og i lengre tid før den ble vedtatt, har Austadhalvøya fra politisk hold blitt satset på for bolig og hytter. Austad halvøya, Skomrak og Rosfjord er yndige og populære områder for turister og ikke minst fastboende som har etablert seg. Næringsområdet i gjeldende reguleringsplan ble også fremmet med ønske om at fremtidige etableringer her skulle bygge på etablert turisme i området. Vi frykter en etablering av gjenvinningsanlegg i dette området vil komme i direkte konflikt med etablerte boliger og hytte/turismevirksomhet, men også for fremtidig utvikling av denne type avsatte områder i kommuneplanen. I tillegg er det en svært negativ miljøbelastning på de som bor/ferierer i området og Lyngdal generelt.

Gjeldende regulert formål på det aktuelle området
Gjeldende reguleringsplan deler det aktuelle næringsområdet i 2 delområder. Utdrag fra bestemmelser område BN1: «kan bebygges med næringsbygg med utnyttelse BYA=70% av arealet». For område BN2: «skal benyttes til lager og parkering og ikke ha arbeidsplasser ut fra risiko for steinsprang.»
Vi kan ikke se at sentrale tema som forurensning (lukt for tilstøtende boliger/hytter), støy og tungtrafikk er vurdert i tilstrekkelig grad i gjeldende plan. Dette er i og for seg naturlig, da gjeldende plan på daværende tidspunkt ikke skulle legge til rette for gjenvinningsanlegg. Men, dersom en ny reguleringsprosess med mulig konsekvensutredning må gjennomføres for å hjemle gjenvinningsanlegget, snakker vi et helt annet tidsperspektiv før etablering kan gjennomføres.

Alternativ plassering v/E39
Vi i Lyngdal kommune og Frp er for utvikling av både næring og turisme, men vi ønsker en utvikling som gjør Lyngdal enda mer forutsigbar og attraktiv for fremtidig vekst. Med dette mener vi at det bør tenkes mer langsiktig når det gjelder plassering av et slikt avfallsanlegg, slik at dette ikke skaper negative førsteinntrykk i områder det satses på bolig/hytter/turisme. Vi i FRP mener et at et slik avfallsanlegg bør plasseres mer sentralt i den nye kommunen, og i et område med gode muligheter for fremtidige utvidelser dersom behovet viser seg. Det bør lokaliseres i nær tilknytning til E-39 slik at all nødvendig logistikk/transport blir minimal i kjerneområdene hvor barn og mennesker bor og ferdes, og at støy,lukt og skadedyr slike anlegg kan medføre ikke blir unødvendig sjenerende.

Spørsmål til ordfører:
1. Hvilke kriterier er blitt vektlagt i prosessen med valg av lokasjon?
2. Hvilke andre lokasjoner har blitt vurdert i denne prosessen?
3. Er etablering av gjenvinningsanlegg i tråd med gjeldende plan næringsformål?
4. Hvis ikke; kan gjeldende plan endres gjennom en forenklet prosess, eller må det gjennomføres en mer omfattende reguleringsprosess med konsekvensutredning av aktuelle tema?
5. Finnes det andre områder som tilfredsstiller kravene i allerede vedtatte planer?

Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA viruset.

Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 12.03.20.

Ordførers svar på interpellasjonen:

Bakgrunn:

Det interkommunale renovasjonsselskapet for Farsund og Lyngdal, RFL er gjennom vedtekter og aksjonæravtale tildelt ansvaret for å sørge for et godt og miljømessig riktig system for avfallshåndtering i eierkommunene. Ordførerne i eierkommunene er generalforsamling og velger hvert år styre for virksomheten. Selskapet er organisert etter aksjeloven, og styringen av selskapet skjer fullt og helt gjennom selskapets organer i tråd med aksjelovens krav og bestemmelser. Styret er ansvarlig for hele driften i selskapet inklusive ansvaret for at det finnes et godt avfallsmottak for kommunens innbyggere og hytteeiere. Valg av driftsform, dvs. kjøp av tjeneste eller drift i egen regi er styrets ansvar.

RFL eide i mange år ei tomt på Kvavik som var brukt til gjenvinningsstasjon, men etter etablering av Gjenvinning Sør Vest AS (GSV) gjorde RFL avtale om drift av gjenvinningsstasjon for abonnementer i Lyngdal via GSV. Dette gjorde at RFL sin tomt på Kvavik ble stående ubenyttet, men ble etter kort tid leid ut til nabobedriften, Nordic Doors.

For et par år siden meldte Nordic Doors at de ville kjøpe tomten, og etter forhandlinger ble det i 2018 inngått avtale om salg av denne tomten til Nordic.

Parallelt med denne prosessen erkjente RFL at konkurranseregler, og ikke minst mulighet for å gi publikum mer publikumsvennlige åpningstider, at det riktige var å anskaffe ny tomt for å drifte en gjenvinningsstasjon i egen regi, i stedet for kjøpe denne tjenesten uten anbud fra GSV.

- Styret var klar på at en slik mottaksstasjon skulle tilfredsstille flere forhold:
    - Sentral beliggende for husholdninger for å redusere transportbehovet
    - Kunne dekke større del av hytteabonnementer, slik at vi øker gjenvinningsgraden fra fritidsboliger (som i dag for det meste går usortert).
    - Tomten måtte være regulert til næring, slik at den raskt kunne tas i bruk
    - Tomten måtte ha mulighet for tilknytning til et godt system for håndtering av avløpsvann.

RFL har i mange år gjennom prosessen vært i kontakt med kommunen, med det til mål om å finne en egnet tomt til et anlegg for mottak av avfall fra publikum. Når det har dukket opp en aktuell tomt, har kommunen valgt å disponere ut fra kriteriet om næringsetablering og skaping av nye arbeidsplasser. Det er en prioritering det er lett for RFL å ha full forståelse for.

RFL annonserte derfor i lokalavisen etter tomt på +/- 5 dekar, og flere interessenter meldte seg. Flere av dem var uaktuelle fordi beliggenhet gjorde dem vanskelig tilgjengelig for publikum og RFL ved uttransport, og/eller tomta var ikke regulert til næring.

RFL hadde også kontakt mot tomteeiere som hadde regulerte næringsarealer, men som ikke ønsket å selge. RFL er klar over at de kunne bedt kommunen anmode om ekspropriasjon til erverv av arealer, men styret tolket det politiske miljø i Lyngdal dithen at viljen til å gå til ekspropriasjon er svært lav. RFL konsentrerte seg derfor om å inngå forhandlinger med interessenter som ønsket å selge til RFL, og som tilfredstillte de kravspesifikasjoner vi stilte.

Til slutt hadde styret kun 2 alternativer å velge mellom:

1. Tomten som ble valgt - ved Skomrak

2. En tomt på Ytre Foss, beliggende mellom Lyngdal og Kvås.

Utfra pris var det lite som skillet de 2 tomtene fra hverandre, men tomten på Skomrak ble til slutt valgt fordi:

- Tomta vil best kunne serve et større antall hytter (Hele Austad-halvøya, Ballestadheia og ut til Lindesnes-grense. Her er ca.1125 hytter, som i dag leverer avfallet sitt usortert i containere, og når vi kjenner til at RFL og renovasjonsbransjen har krav om å øke gjenvinningsgraden til 50% i 2020, (mot dagens 36 %) er det et sort ønske om å fase ut dagens containerløsning.

- Denne tomta medfører kortest transportbehov for størsteparten av private husstander som leverer avfall til gjenvinning.

- Tomten nord for E39 mot Kvås hadde riktignok en fordel vedr. transport ut fra anlegget og til videre gjenvinning, men i og med at dette transportbehovet medfører mindre trafikk enn trafikken fra husholdninger som leverer avfall så ble fordelene ved å velge Skomrak større enn alternativet.

- Tomta på Skomrak Ytre har muligheten til å knytte seg til offentlig avløpssystem.

RFL sin virksomhet vil være å betrakte som næringsvirksomhet, og tomten på Skomrak er regulert til formålet. RFL vil selvsagt måtte forholde seg korrekt til Lyngdal kommune som er myndighet etter Plan- og bygningsloven og sende de nødvendige søknader i likhet med alle andre virksomheter.

RFL har ennå ikke behandlet ferdig de endelige tegninger og kalkyler for prosjektet, og først når disse foreligger vil de bli fremlagt selskapets styre for beslutning i løpet av dette halvåret. Bygningsmasse, og miljøkrav osv. vil bli tilpasset reguleringsplan for områdets gjeldende miljøkrav for slike virksomheter.

Vedlagte tegning viser hvordan en ser for seg at et lukket anlegg kan bli seende ut. Dette vil på ingen måte virke skjemmende eller bidra til negativ miljøpåvirkning, men snarere være et godt bidrag for å oppnå de miljø- og klimakrav som alle kommuner og virksomheter er pålagt å arbeide for å nå.

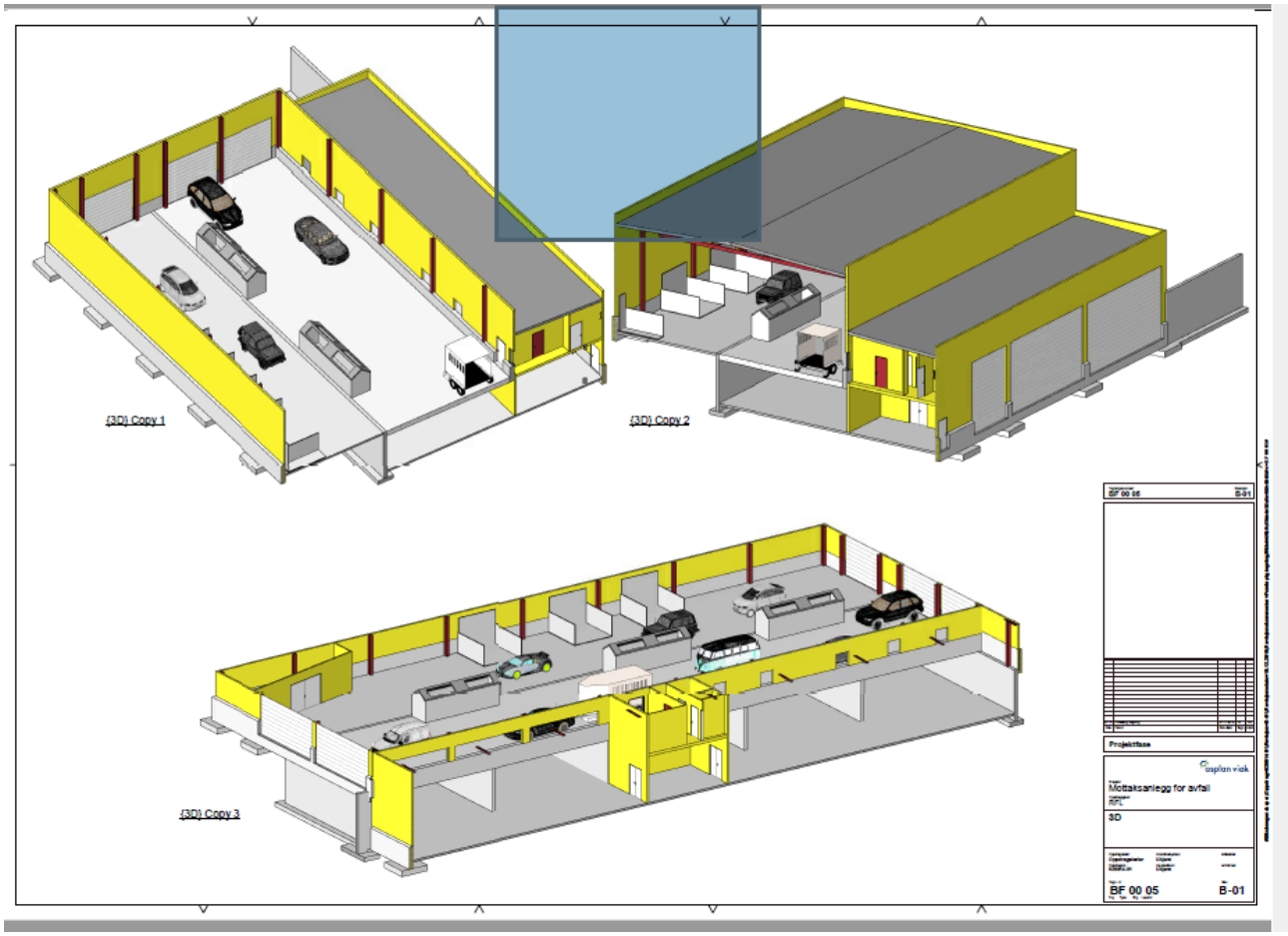
{3D} Copy 1
{3D} Copy 2
{3D} Copy 3
Projektfase
Mottaksanlegg for avfall
3D
BF 00 05
B-01

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/2701-3	Berit Kolsrud Bogaard		F17/&29	03.03.2020

Til:
Kommunestyret

Svar på interpellasjon fra Rødt - Lyngdal kommune, usosial boligpolitikk som gir økt barnefattigdom?

Det foreligger interpellasjon av 26.02.20 fra representanten Marius Thoresen, Rødt:

Den 12.12.19 vedtok et enstemmig kommunestyre, representanten fra Rødt inkludert, budsjettet for ny kommune i et heller forhastet møte, grunnet mange saker og julebord for politikere på kvelden. Dette medførte også et ekstra kommunestyremøte den 19.12.19, noe som gir en merutgift for kommunen på kr. 70.000,-. Dette for å illustrere hvor løst midlene sitter i kommunen i noen sammenhenger.

Derimot har det kommet kritikk rundt budsjettet da dette ikke var særlig detaljert, noe som ga politikere liten oversikt over hva vi faktisk vedtok. Dette har blitt gjort gjeldene for meg, da jeg har fått opplysninger om at det budsjettet vi politikere vedtok var et høyst usosialt budsjett der vi blant annet ikke bevilget midler til viktige boligsosiale tilskudd, som tidligere var øremerket gjennom tilskudd fra Husbanken.

Dette gjelder:

tilskudd til tilpasning,
tilskudd til etablering,
tilskudd til utredning og prosjektering av private boliger

Dette har vært svært viktige tilskuddsmidler for å kunne ivareta menneskers behov for en trygg bolig over tid. Det å tilpasse en bolig til f.eks funksjonshemmede barn gjør selvfølgelig levekårene bedre for *hele* familien, det bidrar til god folkehelse, og det fjerner noe av stigmaet rundt målgruppen.

Boligtilskudd til etablering er et av de viktigste virkemidlene for å redusere barnefattigdom. Det er et *permanent* virkemiddel som kommer hele familier til gode! Lyngdal sliter allerede med høy, og økende, barnefattigdom. Husbanken legger føringer på at 50% av midlene rettes mot forebygging av barnefattigdom, og vil derfor være et viktig middel i denne kampen.

Postadresse:
Postboks 353, 4577 Lyngdal

Telefon: +47 38 33 40 00
Org.nr.: 922 421 498

E-post: post@lyngdal.kommune.no
www.lyngdal.kommune.no

VI VIL
VI VÅGER

Vi har hørt fra flere partier at vi er opptatte av barnefattigdom, men hvordan kan vi da vedta et slikt budsjett? Eneste forklaring jeg har er at flere ikke var klar over dette, akkurat som jeg.

Det har kanskje noe med at dette er nytt fra 1.1.20. Lyngdal kommune har i løpet av de siste tre årene fått kr. 2.200.000,- i tilskudd til dette formålet, hvor noen familier også har fått prosjekteringstilskudd. Eventuelle tall fra Audnedal kommune kommer i tillegg. Alt dette var tidligere tilskuddsmidler fra Husbanken. Nå er disse midlene, som tidligere var øremerket til dette, kommet inn i rammetilskuddet til kommunen, noe som tilsier at kommunen fritt kan bruke disse midlene til andre formål. Dette vil også si at kommunen nå må sette av penger på budsjett for at det kan være mulig å søke på disse tilskuddene. Dette setter igjen større krav til kommunal budsjettering og planlegging, og Husbanken oppfordrer kommuner til å avsette midler til ordningen i kommunens økonomi- og budsjettplan.

Kommunedirektøren skriver, i sitt svar til meg, at selv om kommunen «oppfordres til å sette av midler, er dette ikke lovpålagt. Det er derfor ikke prioritert innenfor de rammene virksomhetene har fått tildelt, det kan likevel søkes om og det må foretas individuell vurdering. Manglende budsjettmidler vil tilsi en svært streng behovsvurdering.»

Vi politikere i Lyngdal har altså valgt bort dette og ikke satt av penger på budsjettet, noe som vil berøre flere innbyggere i Lyngdal, som vil få en vanskeligere hverdag. Jeg må innrømme at jeg ikke var klar over dette, og jeg hadde aldri stemt for et slikt budsjett hvis jeg visste om disse konsekvensene. Jeg mener at politikerne burde blitt gjort oppmerksomme på dette i innkallingen til budsjettmøtet, slik at vi visste hva vi vedtok. Kommunedirektøren opplyser at Formannskapet har blitt gjort oppmerksomme på dette i møte 23.1.20, og jeg stiller spørsmålet med hvorfor det fortsatt ikke har blitt informert om dette videre?

Disse støtteordningene har bidratt til å gjøre livet bedre for de som har det vanskeligst i Lyngdal, og er en god ordning som vi som politikere må bevilge penger til. Hvis man ser til nabokommuner som Farsund og Lindesnes, så har begge kommunene valgt å prioritere disse midlene og også å øke dem. Dette gir igjen saksbehandlere i kommunen et større rom til å hjelpe de aller mest vanskeligstilte i kommunen.

I Lyngdal derimot har vi gått andre veien, fra kr. 1.200.000,- i 2019,- til kr. 0,-. Dette vil igjen få dramatiske konsekvenser for målgruppen, og ta vekk mye av grunnlaget for at boligsosialt kontor kan ivareta boligarbeidet, og jeg ber kommunestyret om å omgjøre dette. Er det en slik kommune vi ønsker å være etter sammenslåingen? Jeg vil foreslå at vi rett og slett høyner beløpet til kr. 2.000.000,- for å vise at vi tar kampen mot barnefattigdom på alvor. Kommunedirektøren bes om å finne midler til dette formålet, hvor midlene må tas gjennom økt låneopptak om nødvendig.

Spørsmål til ordfører:

1) Var du klar over dette når budsjettet skulle vedtas?
2) Hvorfor har ikke alle politikere blitt informert om dette?
3) Hvilke grep vil ordføreren ta for å sikre at denne gruppen får den støtten de skal ha?
4) Hvor tas disse midlene fra om noen får tildelt støtte nå?
5) Hva vil svært streng behovsvurdering si, og hva hvilke prioriteringer har man her?
6) Hvilke rutiner har boligsosialt kontor hatt for tildeling av disse midlene tidligere, og hvordan blir de endret som følge av at midlene er tatt bort?

Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA viruset.

Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 13.03.20.

Ordførers svar på interpellasjonen:

1) *Var du klar over dette når budsjettet skulle vedtas?*
   Når budsjettrammene ble vedtatt 12.12.19 lå det inne en generell reduksjon i virksomhetenes rammer på 2,15%. Det var ikke spesifisert fra kommunedirektøren hva som ville være konsekvensene av kuttene på 2,15%. Men det er forutsatt at det vil bli en politisk behandling i forbindelse med 1. tertialrapport

2) *Hvorfor har ikke alle politikere blitt informert om dette?*
   I formannskapsmøte 27.01.20 ble det informert om status i budsjettarbeidet av kommunalsjef for økonomi. I den gjennomgangen ble det opplyst om at det ikke var funnet rom for å sette av midler. Dette skal endelig behandles politisk når budsjettet revideres i forbindelse med behandling av 1. tertialrapport

3) *Hvilke grep vil ordføreren ta for å sikre at denne gruppen får den støtten de skal ha?*
   Ordføreren kan ikke forskuttere noen fordeling av det endelige budsjettet eller forfordele ulike grupper, før budsjettet revideres i forbindelse med behandling av 1. tertialrapport

4) *Hvor tas disse midlene fra om noen får tildelt støtte nå?*
   Det er i dag noen fondsmidler til formålet igjen fra tidligere år som slik støtte kan tas ifra. Regnskapene for 2019 er ikke endelig avsluttet ennå, men siste prognose som er mottatt er at det er ca. kr. 1 mill. igjen på fond som kan disponeres.

5) *Hva vil svært streng behovsvurdering si, og hva hvilke prioriteringer har man her?*
   Lyngdal kommune bruker Husbankens retningslinjer ved tildeling av tilskudd til tilpasning for funksjonshemmede og tilskudd til etablering.
   Kommunen har prioritert de med de tyngste funksjonsnedsettelser der barnefamilier er høyt prioritert. Dette for å se tilpasningen i et langsiktig perspektiv og for å kunne la personen bo lengst mulig hjemme uten at det er nødvendig å oppta institusjonsplass. Økonomien til vedkommende vil bli vurdert ved tildelingen, dette gjelder først og fremst voksne personer med et tilpasningsbehov. På grunn av stor etterspørsel og manglende midler av tilskudd har kommunen ofte tilbudt en kombinasjon av tilskudd og startlån for at den aktuelle tilpasningen skal la seg gjennomføre. Tilskudd til etablering har kommunen dessverre lite av (1 i 2091) da det er fra samme potten midlene skal tas av, og logisk nok er det barn/unge med funksjonshemminger som prioriteres. Kommunen i jobber jo i tråd med Husbankens intensjoner om å bekjempe barnefattigdom, både når det gjelder tildeling av tilskuddsmidler og startlån.

6) *Hvilke rutiner har boligsosialt kontor hatt for tildeling av disse midlene tidligere, og hvordan blir de endret som følge av at midlene er tatt bort?*
Boligsosialt kontor (BSK) søker hvert år Husbanken om disse midlene, og noen år har det blitt søkt ekstrabevilling. Kommunen får jo aldri så mye midler som vi ønsker, da det er en begrenset pottavsatt til dette i Husbanken til videre tildeling. Derfor er det veldig viktig at vi har kartlagt behovet vi tror kommer i vår kommune når vi sender inn den årlige «Behovsmeldingen» til Husbanken. De siste årene er midlene kunngjort i lokalavis og på hjemmeside 2 ganger årlig, dette for å gjøre midlene kjent for publikum samt at saksbehandlere kan gjøre prioriteringer blant søkermassen. BSK har hatt dialog med ergoterapeuter og helsestasjon for å kunne gjøre gode prioriteringer. Dessverre kan BSK ikke hjelpe alle med et behov for tilpasning. Bruken av disse midlene rapporteres årlig til Husbanken for at de skal se at midlene er brukt i tråd med deres retningslinjer.

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/2851-3	Berit Kolsrud Bogaard		A19/&29	04.03.2020

Til:
Kommunestyret

Svar på interpellasjon fra Venstre - Barnehage - ordning med gratis kjernetid samt rekruttering

Det foreligger interpellasjon av 03.03.20 fra representanten Steinar Bjørnstøl, Venstre:

Vi må bli flinke til å fortelle folk om de gode ordningene vi har og jeg lurer på følgende spørsmål:
Hvor mange barn i Lyngdal har rett til gratis kjernetid i barnehagen?
Hvor mange benytter seg av det?
Hvordan jobbes det med å gjøre ordningen kjent?
Har kommunen en plan for hvordan vi kan rekruttere flere barn til barnehage?

Tidlig innsats er avgjørende for å skape best mulige forutsetninger. Det er fortsatt noen som ikke velger barnehage på grunn av dårlig økonomi. Undertegnede er spesielt bekymret for de barna som ikke snakker norsk hjemme. -Alle barn fortjener like muligheter. De skal ha frihet til å velge sin egen vei. Hva slags sjanse du får i livet skal ikke avhenge av hvem foreldrene dine er, eller hva de tjener. Men da må innsatsen starte tidlig. Kampen mot barnefattigdom er en frihetskamp. Dette er noe av bakgrunnen for at det er innført en ordning med gratis kjernetid i barnehagen

En SSB -rapport fra 2018 viser at minoritetsspråklige barn som har benyttet seg retten til gratis kjernetid i barnehagen, gjorde det bedre på nasjonale prøver på 5. trinn enn de barna som ikke har hatt tilbudet. De samme barna hadde også mindre fritak fra de nasjonale prøvene, og de hadde fått bedre språkkunnskaper. Institutt for samfunnsforskning har også konkludert med at flere barn går i barnehagen hvis prisen reduseres. På landsbasis er det cirka 34000 barn som har rett på gratis kjernetid, men det er bare 26000 barn som har fått innvilget dette. Det vil si at det er 8000 som aldri har søkt. Disse står enten utenfor eller betaler mer enn de hadde trengt for et tilbud.

Undertegnede frykter at kunnskapen om denne moderasjonsordningen ikke har nådd alle i målgruppen og er redd for at tusenvis av barn ikke får gått i barnehagen fordi foreldre tror de ikke har råd. Undertegnede ber derfor Lyngdal kommune gjør sitt for at ordningen blir kjent og brukt i lokalmiljøet.

Postadresse:
Postboks 353, 4577 Lyngdal

Telefon: +47 38 33 40 00
Org.nr.: 922 421 498

E-post: post@lyngdal.kommune.no
www.lyngdal.kommune.no

VI VIL
VI VÅGER

***Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet** potensiell smittefare for CORONA viruset.*

Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 12.03.20.

Ordførers svar på interpellasjonen:
Det er to moderasjonsordninger for familier eller husholdninger med lav inntekt:

Nasjonal ordning for reduksjon i foreldrebetalingen
Hvis maksprisen er høyere enn 6 prosent av den samlede inntekten til husholdningen, skal du ha en redusert pris.
Ordningen går ut på at ingen skal betale mer enn 6 prosent av inntekten sin til barnehagen.
Dette gjelder både kommunale og private barnehager. Kommunen har ansvaret.
Kommunen skal refundere inntektstapet til de private barnehagene der foreldre har fått vedtak om redusert foreldrebetaling.

Gratis kjernetid
Fra 1. august 2019 har alle 2-, 3-, 4- og 5-åringer, og barn med utsatt skolestart, som bor i husholdninger med lav inntekt, rett til å få 20 timer gratis oppholdstid i barnehage per uke. Gratis kjernetid gjelder for husholdninger som har en samlet inntekt som er lavere enn 548 500 kroner per år.

Hvor mange barn i Lyngdal har rett til gratis kjernetid i barnehagen?
SVAR:
Hvor mange barn i Lyngdal kommune som har rett til redusert foreldrebetaling og/eller gratis kjernetid har kommunen ikke oversikt over. Årsaken til det, er at kommunen ikke har kjennskap til foreldres inntekt. Det får vil en først få når søknad om reduksjon og/eller gratis kjernetid blir sendt til kommunen.

Hvor mange benytter seg av det?
SVAR:
Pr dd er det 81 husstander som benytter seg av ordningen, og dette utgjør til sammen 102 barn.
102 barn har redusert foreldrebetaling, og 88 av disse har også gratis kjernetid.
Årsaken til at de resterende barna ikke har gratis kjernetid er at disse er under 2 år.

Hvordan jobbes det med å gjøre ordningen kjent?
SVAR: Informasjon om ordningen ligger på Lyngdal kommunes hjemmeside. I tillegg legger alle barnehagene, både private og kommunale, informasjonen ut på deres egen hjemmeside.
Barnehagene er nå i en prosess for hvordan de kan bidra enda mere i arbeidet med barnefattigdom. En av sakene som er blitt løftet frem, er hvordan barnehagene/ kommunen kan gjøre ordningen bedre kjent for foreldre, samt barnehagen/ kommunen også kan bidra i søkeprosessen.

Har kommunen en plan for hvordan vi kan rekruttere flere barn til barnehage?
SVAR:
Nei, det foreligger i dag ingen plan i kommunen for hvordan vi skal rekruttere flere barn til barnehage, så da er det vi politikere en jobb å gjøre med å profilere dette. Vi har i dag en kontantstøtteordning som flere benytter seg av, og dette vil nok gjenspeile litt av situasjonen for at ikke alle velger å benytte seg av barnehagetilbudet for sitt/ sine barn.

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/2551-3	Berit Kolsrud Bogaard		F30	03.03.2020

Til:
Kommunestyret

Svar på interpellasjon fra Venstre - Evakuer barna fra Moria

Det foreligger interpellasjon av 16.02.20 fra representanten Steinar Bjørnstøl, Venstre:

Lyngdal Venstre ber om at følgende vedtak fattes:

1 Lyngdal kommune støtter oppropet" Evakuer barna fra Moria" slik som Trondheim bystyre har gjort. Lyngdal kommune har kompetanse og kapasitet til å bosette flere flykninger enn hva regjeringen har lagt opp til, også når det gjelder enslige mindreårige(Bekreftet av Nav leder Bente Haugland) og ber regjeringen svare positivt på henvendelsen fra Hellas om å ta imot enslige mindreårige fra flyktningeleirene.

2 Kommunedirektøren bes legge fram en sak som viser mulige former for samarbeid mellom Lyngdal og Lesvos, eventuelt med utvidelse til andre steder.
Saken må vise ulike modeller for samarbeid

Betingelsene for flyktningene i leiren Moria på Lesvos er uverdige og helseskadelige. Rapportene fra den Lyngdalsbaserte gruppen RØST sier at hadde det levd dyr under slike forhold som barna på Lesvos har, hadde de fått hjelp og blitt flyttet vekk. Europarådets menneskerettskommissær Dunja Mijatovis uttalte etter sitt besøk der i Oktober at "Dette har ikke lenger med mottak av asylsøkere å gjøre. Dette har blitt en kamp for å overleve", og krevde at greske og
europeiske myndigheter straks setter i verk tiltak for å få overført flyktninger til levelige forhold. Barna på Moria opplever Sult, tåregass, selvskading, håpløshet, selvmord, kulde, slåsskamper, sommertelt, vinter, ensomhet, smerte , mugg, søvnløshet, frykt spenning, kloakk, sykdom, maktesløshet og savn.
Barna har mangel på vann, søvn, medisiner, toalett, varme, trygghet, omsorg og skole.

Knuste drømmer og knuste barndommer. HVA HVIS DE HADDE VÆRT VÅRT BARN? Hjerteskjærende.

Postadresse:
Postboks 353, 4577 Lyngdal

Telefon: +47 38 33 40 00
Org.nr.: 922 421 498

E-post: post@lyngdal.kommune.no
www.lyngdal.kommune.no

VI VIL
VI VÅGER

Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA viruset.

Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 12.03.20.

Ordførers svar på interpellasjonen:

1.
Slik ordfører oppfatter interpellasjonen fra representanten Steinar Bjørnestøl, har innholdet mer karakter som et ønske og ikke direkte et spørsmål til ordføreren.
Interpellanten ber om at følgende vedtak fattes:……., men saken som omtales her, er ikke en sak til dagens møte og skal derfor ikke stemmes over.
Slik ordføreren oppfatter interpellanten, ønsker han at kommunestyret i Lyngdal skal støtte oppropet - **«evakuer barna fra Moria»**, slik andre kommuner og flere frivillige organisasjoner har stilt seg bak, og dersom kommunestyret ønsker dette, er det ikke noe veien for felles å støtte et slikt opprop.
Ordføreren er like fortvilet over den umenneskelige situasjonen som interpellanten her beskriver, og den urett disse forsvarsløse barna befinner seg i.

2.
Lyngdal kommune har tidligere vedtatt å ta imot de flyktningene (15 + familiegjenforening) som IMDI har bedt kommunen om å motta i 2020. Dersom det blir aktuelt å motta flere, har Lyngdal kommune kapasitet til det, og vil derfor forholde seg til en eventuell ny forespørsel fra IMDI om dette.
Lyngdal kommune er positive til å støtte arbeidet for å forbedre forholdene for flyktningene på Levsos, men mener det mest hensiktsmessige er å forholde oss til nasjonale myndigheter og ta stilling til de utfordringer de til enhver tid gir kommunene.

LYNGDAL KOMMUNE

Notat

Deres ref:	Vår ref:	Saksbehandler:	Direkte telefon:	Arkivkode:	Dato:
	2020/2958-3	Berit Kolsrud Bogaard		Q50/&29	05.03.2020

Til:
Kommunestyret

Svar på interpellasjon fra AP - vedrørende handicap-parkering i Abraham Berges gate

Det foreligger interpellasjon av 05.03.20 fra representanten Johan Ekeland, AP:

Utenfor fysioterapeuten i Abraham Berges gate er det en handicap parkeringsplass med store mangler. Dette har blitt bemerket flere ganger av Lyngdal Eldreråd, men svaret fra kommunen er at vedlikehold og istandsettelse av denne handicap parkeringen er huseiers ansvar.

Jeg er innforstått med at gårdeiere har et betydelig ansvar når det gjelder sikkerhet og framkommelighet på fortauene. Men mitt spørsmål til ordføreren er om ansvar og eierskap av gatelegemet (ikke fortauet) i Lyngdal er delegert til gårdeierne? Det er etter mitt syn en viktig prinsipiell avklaring. Hvis svaret er at kommunen har ansvaret for gatelegemet, vil da kommunen sette nevnte handicap parkeringsplass i en slik stand at de som har mest behov for fysioterapeut slipper å gå lange veier for å få disse tjenestene?

Møtet i Kommunestyret 12.03.20 ble avlyst grunnet potensiell smittefare for CORONA viruset.

Ordførers svar på interpellasjonen sendes pr. mail til Kommunestyret og pressen 12.03.20.

<u>Ordførers svar på interpellasjonen:</u>

Utenfor fysioterapeuten i Abraham Berges gate er det en handicap parkeringsplass med store mangler. Dette har blitt bemerket flere ganger av Lyngdal Eldreråd, men svaret fra kommunen er at vedlikehold og istandsettelse av denne handicap parkeringen er huseiers ansvar.

Jeg er innforstått med at gårdeiere har et betydelig ansvar når det gjelder sikkerhet og framkommelighet på fortauene. Men mitt spørsmål til ordføreren er om ansvar og eierskap av **gatelegemet** (ikke fortauet) i Lyngdal er delegert til gårdeierne?
SVAR: Parkeringsplassen utenfor eiendommen som i dag leies ut til fysioterapi er privat, og det er derfor huseiers (evt. leietakers) ansvar å markere/ vedlikeholde denne på en tilfredsstillende måte for brukergruppa som måtte ha behov for å bruke P-plassen. Dette på lik linje med øvrige HC parkeringsplasser på privat grunn i Alleen og andre steder i kommunen.

Det er etter mitt syn en viktig prinsipiell avklaring. Hvis svaret er at kommunen har ansvaret for gatelegemet, vil da kommunen sette nevnte handicap parkeringsplass i en slik stand at de som har mest behov for fysioterapeut slipper å gå lange veier for å få disse tjenestene?
SVAR: Ja, dersom ansvaret her lå til kommunen, ville denne plassen blitt merket som de øvrige HC plassene kommune har ansvaret for. Kommunen har nå rutiner for renovering av disse hver vår.

RS 16/2020 Orienteringer